

Джон
Блэйдк

КЕННТАВЕРЫ

ДЖОН ЪПДАЙК КЕНТАВЪРЪТ

Превод: Кръстан Дянков

chitanka.info

Небето е творение, неразбираемо за човека; Земята е творение, разбираемо за него. Сам той е създание, застанало на границата между Небето и Земята.

Карл Барт

Но трябвало да бъде отдаден още един живот за изкуплението на древния грях — открадването на огъня. Случило се тъй, че по него време Хирон, най-благородният от всички кентаври (които са получовеци и полуконе), бродел по света, разяждан от рана, нанесена му при необикновен злощастен случай. На сватбено пиршество сред лапидите^[1] в Тесалия един от непокорните кентаври се опитал да отвлече невестата. Последвала люта битка и в настъпилата бъркотия, макар и невинен, Хирон бил ранен от намазана с отрова стрела. Безкрайно измъчван от раната, за която нямало лек, безсмъртният кентавър закопнял за смъртта и се примолил да бъде приет като изкупителна жертва за греха на Прометей. Боговете чули неговата молитва и му отнели болката и безсмъртието. Умрял като уморен простосмъртен, а Зевс го поставил сред звездите като светящ Стрелец...

Из Преразказани древни гръцки народни приказки от Джоузефин Престън Пийбоди, 1897 г.

I

Колдуел се обърна и с обръщането в глезена му се впи стрела. Класът избухна в смях. Болката плъпна нагоре по нежната сърцевина на прасеца, завъртя се из лабиринта на коляното и вече набъбнала и още по-мълниеносна, се покатери към червата. Очите му останаха насила приковани горе, в черната дъска, на която бе написал с тебешир числото 5 000 000 000 — предполагаемата възраст на вселената в години. Прераснал от първоначалния остър лай на изненадата в преднамерено освиркване, смехът на класа сякаш връхлетя отгоре му, срина чувството на уединеност, тъй силно желана от него, уединеност, в която можеше да остане насаме с болката си, за да претегли силата ѝ, да изчисли времетраенето ѝ, да разгледа анатомията ѝ. Болката провря пипало в главата му, разпери мокрите си криле покрай стените на гръдния кош и в тази внезапна и аленочервена слепота той сам се помисли за грамадна птица, събудена от сън. Черната дъска, млечноматова плоча със следи от сношното избърсване, се изпъна в съзнанието му като мембрана. Сякаш болката постави на мястото на сърцето и белите му дробове своите собствени космати отрязъци; и докато зрееше, стегнала го за гърлото, той почувствува, че издига мозъка си като нафора в дискос, нависоко, по-далеч от ръцете на гладните. Няколко момчета с ярки ризи във всички цветове на дъгата се бяха изправили до чиновете, смигаха и подвикваха на учителя си и качваха кални обувки върху подвижните седалки. Хаосът стана непоносим. Колдуел се добра с накуцване до вратата и като я тръшна подире си, прекъсна неудържимия празничен шум.

При всяка стъпка в коридора перушиненият край на стрелата дращеше пода. С металическото скърцане дразнещо се сля и твърдият съсък. Стомахът му се залюля от желание да повърне. Мрачните и дълги стени на боядисания в охра коридор се разклатиха; вратите на класните стаи, с вградените в тях номерирани четвъртити прозорци, нашарени като с ледени цветя, му се сториха предметни стъкълца, натопени в активирана течност, която е наситена с детски гласове,

тананикащи на френски език, пеещи химни, спорещи по въпросите на социологията. *Avez-vous une maison jolie? Oui, j'ai une maison très jolie* за кехлибарените развълнувани жита, за теменужни върхове над плодородните поля нашата история, ученици и ученички (това беше гласът на Фол), федералното правителство натрупа престиж, мощ и авторитет, но не бива да забравяме, ученици и ученички, че по произход ние сме съюз на суверенни републики, Съединените над теб се лее божя благодат и коронясва с братство... хубавата песен упорито се въртеше в главата на Колдуел... до грейналата морска шир. Все старите глупости. За първи път ги бе чул в Пасаик. Колко странно се е променил оттогава! Горната му половина се носеше в звездния простор на идеалите, дето ечаха младите гласове; останалата част от съществуването му дълбоко затъваше в блато, където трябваше най-сетне да се удави. При всяко бръсване на перата по пода острието се забиваше навътре в раната. Помъчи се да не докосва пода с този крак, ала неравният тропот на останалите три копита тъй гръмка закънтя, че се стресна: току-виж, отворила се една от вратите и на пътя му застанал някой от другите учители. В този критичен миг му се стори, че неговите колеги са пастири на терора, които го заплашват отново да го тикнат в стаята при учениците. Отмалелите му черва се присвиха: върху лъскавите полирани дъски, точно пред шкафа със спортните трофеи, зяпнал го със стотици сребърни очи, той изхвърли от себе си, без да забавя крачки, един тъмен и димящ разлат конус. Грамадните му, изпъстрени със сиво бутове се сгърчиха от отвращение, но главата и трупът му, подобно статуя върху носа на пробит потъващ кораб, напиреха напред.

Притегли го дрезгавото воднисто премрежваме на светлината над страничните врати. Тук, в другия край на коридора, външната виделина проникваше през прозорците, запречени отвън срещу крадци, влизаше в училището и безсилна да се разпростре в лепкавата, гланцирана атмосфера, си оставаше над входните отворстия, пленена като капка вода в масло. Нощната пеперуда, пърхаща у Колдуел, поведе неговото високо, красиво и примирено тяло към този синкав мехур от светлина. В корема му нещо се сви; насекомо го докосна по небцето и прашно пипало. Но пак там, на небцето, той жадно усети и чистия въздух. Въздухът просветна. Той блъсна двойната врата, чиито мръсни стъкла бяха подсилени с желязна мрежа. Сред гневната

експлозия на болката — стрелата изтрополя край стоманения парапет — той се хвърли през няколко стъпала към бетонната площадка. Изкачвайки се по тези стъпала, някой ученик набързо бе надраскал с молив върху потъмнялата излъскана стена ЛАЙНО. Колдуел сграбчи месинговата дръжка и стиснал непоколебимо устни под смалени уплашени очи, изхвъркна навън.

В ноздрите му зашаваха две ледени пера. Беше януари. Ясната синевина на далечното небе изглеждаше осезаема и все пак тайнствена. Обширната, равна, окосена поляна край училището, очертана в ъглите с група борове, макар и посред зима, беше зелена; багрите бяха обаче замръзнали, парализирани, остатъчни, изкуствени. Зад двора на училището, меко подрънкващ, трамваят плаваше нагоре по главната улица към Ййли. Всъщност празен — защото бе единайсет часът и пазаруващите до един слизаха в обратна посока, към Олтън, — той леко се полюшваше върху релсите, а сламените седалки пръскаха през прозорците дъжд от златни искри. Вън, сравнена с величието на пространството, болката, изглежда, се засрами. Сниши се, отдръпна се в глезена, стана твърда, потискаща и окаяна. В странните очертания на Колдуел изплува достойнство; раменете му — малко тесни за такова голямо същество — се изправиха и той тръгна, макар и не тъй наперено, но с такова напрегнато стоическо великолепие, че накуцването се претопи в стъпките му. Пое по павираната алея между замръзналата трева и граничещия с нея паркинг. Намръщената решетка проблясваше под търбуха му на бялото зимно слънце; драскотините по хрома изпускаха лъчи като елмази. Студът почна да ускорява дишането. Зад гърба му, в оранжевочервения корпус на гимназията, зазвуча приглушен звънец — той разпускате класа, от който бе избягал. В сподавена предобедна глъчка учениците си тръгваха.

Гаражът на Хъмъл граничеше с гимназията на Олинджър; разделяше ги малка, неравна река от асфалт. Неговата връзка с училището беше не само териториална. Години наред — сега вече не — Хъмъл бе член на училищния съвет, а червенокосата му млада жена, Вира, беше учителка по физкултура и занимаваше момчетата. Гимназията осигуряваше на гаража голям оборот. Момчетата докарваха тук за поправки изоставени таратайки, по-малките помпаха безплатно баскетболните си топки. В предната част на постройката, в голямата стая, дето Хъмъл държеше сметководните си книги и

разскърцаната почерняла библиотека от каталози на резервни части, където две дървени маси, поставени една до друга, подпираха оръфани като дървесни корони купища от хартии и тефтери и вретена, на които чак до ръждясалите върхове бяха нанизани бухнати колонки от розови разписки, имаше и витрина със замъглени стъкла — горното бе пукнато и закърпено с гумена лепенка във форма на светкавица, — в която се пазеха бонбони с шумящи опаковки, очакващи дребните монети на дечурлигата. Пак тук, над циментовата шахта от пет стъпки, чийто под беше на равнището на улицата, учителите идваха понякога на обед — и то по-често в миналото, отколкото сега, — сядаха на редицата мазни шезлонги, пушеха, лапаха жълти фъстъци с цвят на лютиче марка „Рийз“ или ментовите бонбони за кашлица „Есик“, вдигаха своите здраво завързани и лъснати обувки на парапета и позволяваха на мъченишките си нерви да се поразпуснат, а в това време долу, в тристенната шахта, черните работници на Хъмъл миеха и преобличаха някой автомобил като гигантско бебе от метал.

До централната и по-голяма част от гаража се влизаше по асфалтирана рампа, която бе тъй грапава, набраздена, насечена, омърсена и подпухнала, че приличаше на застинала вулканична река. В грамадната зелена врата, която пропускаше моторните возила, се отваряше друга малка врата за хората, на която под дръжката, с блажна синя боя, трепереща ръка бе написала ЗАТВАРЯЙ. Колдуел натисна бравата и влезе. Раненият крак изруга обръщането, необходимо за затваряне на вратата.

Искри осветяваха дълбокия и топъл мрак. Подът на пещерата чернееше, полиран от накапалото масло. В отгатышния край на дългия тезгях две безформени мъжки фигури със защитни очила галеха някакво голямо, провиснало ветрило от пламък, който се разбиваше в сухи капки. Друг един, облещил нагоре кръгли очни орбити — бели върху черното му лице, — се търколи по гръб и изчезна под каросерията на съседния автомобил. Посвикнали с мрачината, очите на Колдуел забелязаха наоколо прекатурени автомобилни части, крехки и фантасмагорични: брони като трупове на костенурки, настръхнали мотори, сякаш изтръгнати сърца. В разноцветно зацапания въздух витаеха съсъщи и гневни удари. Недалеч от мястото, където бе застанал Колдуел, вехта издута печка хвърляше през шевовете си ярка розовина. Той се поколеба да излезе от кръга на топлината ѝ, макар че в глезена

му онова нещо се топеше, а стомахът трябваше да поглъща някакви неукротими потръпвания.

На прага на работилницата застана самият Хъмъл. И като тръгнаха един срещу друг, Колдуел изпита измамното чувство, че върви срещу огледалото, защото Хъмъл също накуцваше. След падане в детинство единият му крак бе останал по-къс от другия. Стори му се сгърбен, побледнял, прахосан; през последните години ненадминатият механик се беше смалил. Няколко пресечки по-надолу по главната улица фирмите „Ессо“ и „Мобилгаз“ бяха построили сервизни станции и сега, след свършването на войната, когато всеки можеше с припечелените през това време пари да си купи нова кола, търсенето на ремонтни услуги рязко бе спаднало.

— А, Джордж! Стана ли вече време за обед? — Макар и слаб, гласът на Хъмъл бе майсторски нагласен да пронизва шума на работилницата.

Когато Колдуел понечи да отвърне, няколко необикновено остри последователни металически удара гръмнаха във въздуха и сплескаха думите; изтънял и напрегнат, гласът му като че увисна, заглушен и в собствените му уши.

— Не, за бога, точно сега съм в час.

— Тогава какво? — Чувствителното посивяло лице на Хъмъл, още по-светнало от сребрилата небръсната брада, плахо се изопна, сякаш неочакваното би имало власт да му навреди. Причина за това бе жена му, Колдуел знаеше.

— Я виж — каза Колдуел — какво ми направи едно от тия проклети хлапета. — Той вдигна ранения крак на един изкривен калник и дръпна панталона.

Механикът се наведе над стрелата и предпазливо докосна перата ѝ. В ставите на пръстите му дълбоко бе проникнала мръсотия, смазочното масло омекотяваше техния допир.

— Стоманено острие — рече той. — Добре, че се е забило без разкъсвания.

После направи знак и по неравния черен под към него с дрънчене сам-самичко се приближи триножниче на колела. Хъмъл взе от него една резачка за тел от ония, които на едната си челюст имат палец за допълнителна опора. И както връвта на пълен с хелий балон се изплъзва от разсеяните пръсти на детето, тъй страхът понесе нагоре

съзнанието на Колдуел. В това свое главозамаяно откъсване той се помъчи да разгледа резачката като диаграма: полезната работа се равнява на теглото върху силата минус триенето, дължината на рамото AF (опорната точка представляваше гайка) върху дължината FB, при което В е точката, в която блестящата челюст като полумесец захваща тела, всичко умножено по вторичната полезна работа на допълнителната комбинация опорна точка-лост, на свой ред умножено по полезната работа на спокойната и мръсна работническа ръка на Хъмъл, стегната в действието на свиващите се мишци и коравите фаланги, пет на брой, МА X МА X 5МА равно на нещо ТИТАНИЧНО. Хъмъл наведе гръб, за да може Колдуел да се подпре на раменете му. Несигурен в това, което му се предлага, неподготвен да го предположи, Колдуел остана прав и зарея поглед нагоре. От постоянния дим и следите на паяците равно подредените дъски на тавана бяха станали кадифени. С коляното си Колдуел усети гърба на Хъмъл, който се поместваше и присвиваше да заеме удобна позиция; през чорапа до кожата му достигна докосването на метал. Калникът неустойчиво затрепера. Раменете на Хъмъл се напрегнаха от усилие, а Колдуел стисна зъби да спре вика — стори му се, че клещите захващат не металическото острие, а оголен в тялото му нерв. Челюстите-полумесеци се стегнаха; с рязък телескопичен скок болката на Колдуел се стрелна нагоре; проблесна; после плещите на Хъмъл се отпуснаха.

— Не става — рече механикът. — Помислих, че е кухня, ама не била. Джордж, я ела до тезгяха.

С разтреперани нозе, които изглеждаха сега тънки и крехки като велосипедни спици, Колдуел последва Хъмъл и послушно постави крака си на стария сандък от кока-кола, който механикът измъкна от почернелите боклуци под дългия тезгях. Мъчейки се да не обръща внимание на стрелата, която го следваше навсякъде като оптичен дефект в долната половина на зрителното поле, Колдуел съсредоточи поглед върху някаква криноподобна кошница, пълна с бракувани бензинови помпи. Хъмъл дръпна шнура на една гола електрическа крушка. Опръскани с боя отвън, прозорците бяха станали непрозрачни; по стените между тях висяха гаечни ключове, подредени по големина, обли чукове за очукване с бинтовани ръкохватки, електрически бургии, отвертки по цял метър дълги, всевъзможни назъбени и кухи сечива, чиито названия и предназначение той никога нямаше да разбере, изтъркана тел, прилежно намотана в кръг, шуплери, клещи и реклами, затъкнати и залепени тук-таме в пукнатините и по празните места, одимени, измачкани и кой знае откога. На една от тях имаше котка с вдигната лапа, на друга — гигант, който напразно се мъчи да скъса някакъв патентован радиаторен ремък. Имаше надпис: ПРЕДИ ВСИЧКО БЕЗОПАСНОСТ, а на друг, залепен на едно от стъклата, пишеше: ПАЗИ СИ ! ВТОРИ ЧИФТ НЯМА ДА ПОЛУЧИШ.

Сякаш залян от материален химн за материалната природа, тезгяхът беше осеян с каучукови пръстени, медни тръби, коксови пръчки, износени железни палци, кутии с масла, дървени чукани, парцали, капки и потънали в прах отпадъци от всички елементи. Това изпълнено с инструменти безредие се прорязваше от ослепителните пламъци, изригващи при двамата работници в другия край на тезгяха. Донагласяха нещо, което наподобяваше украсен бронзов пояс за жена с тънък кръст и силно издадени бедра. Хъмъл надяна азбестова ръкавица на лявата си ръка и от купчината избра широка ивица ламарина. С резачката проряза отвор в средата и с отсечено чевръсто движение умело сгъна ламарината като фуниеобразен щит, който надяна около стрелата в глезена на Колдуел.

— Тъй по-малко ще ти пари — обясни той и щракна с пръстите на голата си ръка. — Арчи, би ли ми подал за миг оксигена?

Помагачът му донесе ацетиленовата горелка, като внимаваше да не замотае нозе в последвалия го кабел. Горелката представляваше малко черно гърне, плюещо бял пламък със зелени краища. Там,

където пламъкът изтичаше от дюзата, се образуваше прозрачна празнина. Колдуел склочи челюсти да обуздае страха. Стрелата му се струваше едва ли не жив нерв. И се напрегна за неизбежната болка.

Болка не последва. По свръхестествен начин той изведнъж се намери в центъра на огромен неосезаем ореол. Светлината събуди за живот резки триъгълни сенки от всички страни — по тезгяха, по стените. Хванал с ръкавицата ламаринения щит, без да се скрие под защитни очила. Хъмъл присви очи към парещото пулсиращо сърце на Колдуеловия глезен. В лицето му, мъртвешки бледо и поразително скъсено, очите фанатично заблестяха. Колдуел погледна надолу и в този миг кичур от уморената посивяла коса на Хъмъл отхвъркна напред, сгърчи се и изчезна в облаче дим. Работниците наблюдаваха занемели. Изглежда, нямаше да свърши скоро. Сега Колдуел усети горещината; ламарината до крака му започна да ври. Но затваряйки очи, Колдуел виждаше някъде в горната половина на черепа си как стрелата се извива, стапя, как се разпада на молекулите си. На пода издрънча дребен къс метал. Обръчите, които стягаха крака му, паднаха. Отвори очи и горелката угасна. Жълтата електрическа светлина му се стори кафява.

— Рони, дай, моля ти се, един мокър парцал. — После Хъмъл обясни на Колдуел: — Не искам да я вадя гореща.

— Дявол те взел, голям си майстор — каза Колдуел. Гласът му беше по-слаб, отколкото бе очаквал, и затова похвалата излезе безкръвна. Той видя Рони — еднооко момче със смъкнати рамене — как взе омазнен парцал и го топна в малкото ведро с черна вода, оставено под една от отдалечените електрически крушки. Отразената светлина, сякаш освободена, закипя и заскача в разбърканата вода. Рони подаде парцала на Хъмъл, а Хъмъл клекна и го сложи. Студена мокрота прокапа в обувката на Колдуел и до ноздрите му стигна слаб благоуханен съсък.

— Малко почакай — рече Хъмъл все тъй клекнал, предпазливо повдигнал панталона на Колдуел от раната. Колдуел срещна втренчените погледи на тримата работници — третият бе излязъл изпод автомобила — и самосъжалително се усмихна. Сега, когато облекчението бе дошло, той вече можеше да се почувствува смутен. Усмивката му накара помагачите да се намръщят. Испитаха чувството, че някой автомобил е направил опит да проговори. Колдуел позволи на

очите си да излязат от фокус и се замисли за далечни неща, за зелени поляни, за Харикло като кръшна млада жена, за Питър като бебе, за това как го возеше в детското му автомобилче, бутайки го по паважа под дивите кестени с дълга, чаталеста в единия край пръчка. Бяха твърде бедни, за да си позволят бебешка количка; но така детето се научи да кормува — прекалено рано може би? Останеше ли му време, мислеше за детето.

— Хайде, Джордж! Стискай се! — каза Хъмъл. Стрелата се плъзна назад с незабележим прилив на болка. Хъмъл се изправи, целият порозовял — или от облъчването на огъня, или от задоволство. Тримата смахнати помагачи се скупчиха наоколо, бутайки се кой по-напред да види сребристото острие, обагрено в голия си край с кръв. Най-сетне освободен, глезенът на Колдуел омекна, почувствува се разкован; стори му се, че обувката се пълни с топла, небързаща течност. Болката бе променила цвета си, бе преминала в спектъра на изцелението. Тялото усети. Сега болката достигаше сърцето ритмично. Природата отново дишаше.

Хъмъл се наведе и вдигна нещо. Доближи го до носа си и помириса. После, още свистящо от горещина, го постави в дланта на Колдуел. Беше върхът на стрелата. Тристенен, тъй заострен, че ръбовете му изглеждаха вдлъбнати, той беше твърде грациозен, за да причини такова грамадно смущение. Колдуел забеляза, че дланите му са целите в петна от вцепенение и усилие; челото му се покри с пот. Попита Хъмъл:

— А защо го помириса?

— Питам се дали не е намазан с отрова.

— Но не може да бъде, нали?

— Знам ли? Тия, днешните деца... — После добави: — Нищо не подуших.

— Не мисля, че могат да направят такова нещо — настоя Колдуел и се сети за Ахил и Херкулес, Язон и Асклепий, тези внимателни, изпълнени с уважение лица.

— Отде намират пари? Туй искам да знам — каза Хъмъл, сякаш любезно се стараеше да откъсне съзнанието на Колдуел от един безнадеждно тежък въпрос. Той вдигна останалата без острие стрела и обърса с ръкавица кръвта. — Хубава стомана. Пари струва тая стрела!

— От бащите си, негодници такива! — Колдуел се почувствува по-силен, с избистрен мозък. Класът! Трябваше да се върне.

— С много пари се играе — с безцветна злоба рече старият механик. — Купуват всеки боклук, който се произвежда в Детройт. — Лицето му бе възвърнало сивия си цвят, ацетиленовата си окраска; набърчено и поизтъняло като често прегъван станиол, в тихата си горест то изглеждаше почти женско и Колдуел се подразни.

— Ал, колко ти дължа? Трябва да се връщам, че Зимърман ще ми извие врата.

— Нищо, Джордж. Голяма работа! Радвам се, че можах да ти услужа! — Той се засмя. — Не ми се случва всеки ден да вадя с огън стрела от човешки крак.

— Не ми е удобно. Помолил съм един занаятчия да ми услужи със занаята си... — Колдуел неискрено посегна към вътрешния си джоб.

— Забрави, Джордж! Отне ми само една минута! Бъди достатъчно широк по душа и приеми услугата. Вира казва, че там си един от малцината, които не се мъчат да й затрудняват живота.

Колдуел усети, че лицето му се вдървява; почуди се — дали знае Хъмъл кое затруднява живота на Вира. Но трябваше да се върне.

— Ал, много съм ти задължен. Повярвай! — Човек просто не може истински да предаде благодарността си. Живял си в един град, понякога си обирал хората в него и никога не си им казвал това, защото се срамуваш.

— Вземи — каза Хъмъл, — не си ли я искаш? — Той протегна лъскавата снага на стрелата. Без да съзнава, Колдуел бе пуснал върха в джоба на самото си.

— Не, опазил ме бог. Задръж я!

— Ами, за какво ми е? Работилницата и без това е пълна с боклуци. Покажи я на Зимърман. Един учител в нашата държавна училищна система не би трябвало да търпи подобни щуротии.

— Окей, Ал, печелиш. Благодаря ти. Много ти благодаря. — Сребърната пръчка беше твърде дълга; тя щръкна от джоба на самото му като автомобилна антена.

— Учителят трябва да бъде защитен от такива хлапаци. Кажи го на Зимърман...

— Кажи му ти. Тебе може да послуша.

— Може, защo не? Не се шегувам. Може и да послуша.

— Не исках да кажа, че се шегуваш.

— Както знаеш, бях в съвета, който го назначи.

— Знам, че си бил, Ал.

— И често съжалявам.

— Недей, по дяволите.

— Защо?

— Интелигентен човек.

— Да, така е. И все пак нещо му липсва.

— Зимърман добре схваща властта си, но не поддържа дисциплината. — Нова болка нахлу в коляното и прасеца на Колдуел. Никога не бе виждал Зимърман тъй ясно — помисли той, — нито пък се бе изразявал тъй добре по този въпрос. Досадно нечувствителен, Хъмъл просто повтори собствената си забележка:

— Нещо му липсва.

Чувството, че времето тече, подействува върху стомаха на Колдуел, червата му се стегнаха.

— Трябва да се връщам — рече той.

— На добър час! Кажи на Каси, че градът тъгува за нея.

— Господи, там се чувствува отлично, като чучулига. Вечно за това мечтаеше.

— Ами какво прави татко Крамър?

— Таткото е най-добре. Гони стотака.

— Не ти ли тежи разкарването с колата насам и нататък?

— Не, да ти кажа право, доволен съм. Имам възможност да разговарям със сина. Като живеехме в града, почти не се виждахме.

— Умно момче имаш ти. Вира разправяше.

— Взел е ума на майка си. Моля единствено бога да не се метне на мен по грозотия.

— Джордж, да ти кажа ли нещо?

— Кажи.

— За твое добро.

— Кажи каквото искаш, Ал. Нали сме приятели.

— Знаеш ли какво ти е лошото?

— Че съм опърничав и невежа.

— Бъди сериозен.

Лошото ми е — помисли си Колдуел, — че кракът ужасно боли.

— Какво тогава?

— Много си скромен.

— Сега вече го каза! — рече Колдуел и понечи да тръгне.

Но Хъмъл продължи да го задява.

— Добре ли е колата?

Преди да се преместят на десет мили извън града, Колдуелови караха без автомобил. В Олинджър навсякъде можеше да се иде пеша, а до Олтън отиваше трамвай. Но когато откупиха старото имение на Крамър, колата стана необходимост. Хъмъл им уреди да вземат един буик от трийсет и шеста година само за 375 долара.

— Просто чудна. Чудна кола. Всеки ден ругая как можаха да й смачкат решетката.

— Не може да се запои, Джордж. Но иначе мотора го бива, нали?

— Мечта. Много съм ти благодарен, Ал, не мисли, че не съм.

— Как няма да е добър моторът, когато човекът никога не е карал с повече от четирийсет. Беше собственик на погребално бюро.

Хъмъл повтаряше това за хиляден път. Този факт като че го изпълваше с възхищение.

— Не ме е страх — каза Колдуел, представяйки си как Хъмъл вижда автомобила пълен с призраци. Всъщност беше най-обикновен автомобил с четири врати; за трупове нямаше място. Но действително това бе най-черната кола, която Колдуел бе виждал в живота си. За тия стари буици наистина не жалеха шеллака.

Разговорът с Хъмъл го правеше нетърпелив. В главата му тиктакаше часовник; училището настойчиво го зовеше. Стори му се, че несвързана музика разтегля измореното лице на Хъмъл. Образът на стария приятел се покри с паяжина от разчленени стави, протъркани върви, въглеродни утайки, изнурен метал: нима се разпадаме? В собственото му съзнание някакъв механизъм продължи да протраква: *Шеллак на тия стари буици, шеллак, шеллак.*

— Ал — запротестира той, — трябва да бягам. И цент ли няма да вземеш?

— Джордж, повече приказки не ща. — Такива бяха всички аристократи в Олинджър. Не приемаха никакви пари, ала приемаха наставнически тон. Налагаха ти своите услуги и това ги превръщаше в богове.

Той се отправи към вратата, а Хъмъл закуца до него. Тримата циклопи изблеяха тъй високо, че и двамата се обърнаха. Като изпусна от гърлото си звукове, каквито издават птиците, когато ги колят, Арчи посочи пода. На мръсния цимент личаха мокри отпечатъци от обувка. Колдуел погледна ранения крак: обувката беше напоена с кръв. Черна на кафеникавото осветление, тя бликаше точно над петата.

— Джордж, виж там, направи нещо — рече Хъмъл.

— По обед. Нека първо се оттече. — Мисълта за отровата не го напускаше. — Да се промие.

Той отвори вратата — и двамата бяха притиснати между стени от студен въздух. Излизайки, Колдуел прехвърли твърде много от тежестта си върху кървящия крак и подскочи изненадан.

— Кажи на Зимърман — настояваше Хъмъл.

— Ще кажа.

— Наистина, Джордж, кажи му!

— Но той е безпомощен, Ал. Сегашните деца не са като едно време; сдъвкват ни просто, а Зимърман иска това.

Хъмъл въздъхна. Пушечносивият му комбинезон като че се изпразни. От косата му се посипаха железни стърготини.

— Тежки години настанаха, Джордж.

Продълговатото лице на Джордж странно се сви; канеше се да се пошегува. Рядко се показваше като човек с чувство за хумор.

— Че не сме в Златната ера, не сме.

Колко е жалък Хъмъл, реши Колдуел и пое. Самотният дявол, той не можеше да млъкне, не ти дава и да си тръгнеш. От механици като него вече няма нужда; всичко се произвежда за масово потребление. Боклук. Износи ли се едно, купуваш второ. Шлинг! Шат! Всичко става на пух и прах. Еднооки идиоти — друго не би могъл да наеме на работа; жена му спи с целия град; „Момилгаз“ настъпва, а се носи слух, че и „Тексако“^[2] напредва; Хъмъл е мъртъв, непрекъснато запада. А как делово душеше острието — да няма отрова: брррр!

Но колкото повече куцукаше към училищната сграда и студът прилепяше плътно износения му кафяв костюм до кожата, толкова повече се изменяха сърдечните му тонове. В гаража беше топло. Човекът бе внимателен с него. Винаги е бил: Хъмъл е племенник на татко Крамър по женска линия. Упражняваше решаващо влияние в училищния съвет, когато, в най-отчайващото време на Кризата,

Колдуел получи сегашната си служба, когато погинаха всички маслинови дръвчета, а Деметра се заскита по земята да скърби за отвлечената си щерка. Там, дете бе капнала една от сълзите ѝ, трева повече не поникна. Огърлицата ѝ стана отровна и затова сега край всеки хамбар расте отровна върба. Дотогава всичко в Природата се старееше да угоди на Човека. Всяко зърно плод беше леко възбудително, а слизайки от планината Пелион, той бе наблюдавал скришом младата Харикло, която късаше марулени листа.

Той приближи огромната оранжева стена. Като снежинки отгоре му заваляха звуците на класните стаи. Чу потропване на метал по крехко стъкло. На един прозорец се появи Фол, държеше летвата на прозореца и стреснато се наведе да погледне колегата си. Кръглите му старомодни очила изненадано светнаха под шапката от грижливо сресана на прав път коса. На времето Фол бе играл бейзбол като полупрофесионалист и в косата над ушите му и досега личеше бразда от шапката, макар челото му вече да представляваше широка река от бръчки — онези бръчки, които идват със средната възраст. Колдуел махна многозначително с ръка на приятеля си и закуцука още по-силно, сякаш с това искаше да обясни защо е излязъл от училище. Но въпреки че заподскача като десетцентов играчка, всъщност не преувеличаваше; болката в глезена, след блестящите грижи на Хъмъл, бе станала скръбна и усамотена. При всяка стъпка нажежената земя пълпеше нагоре, към коляното. Колдуел се добра до страничната врата и сграбчи бронзовата дръжка. Преди да влезе, пое дълбоко чист въздух и стремглаво се втурна нагоре, като че в отговор на нечий вик. Отвъд границата на оранжевата стена синият елмазенотвърд зенит все тъй непрестанно произнасяше своята единствена сричка: „Аз“.

Намерил се в училището, той поспря леко задъхан върху гумената изтривалка на площадката. Излъсканата жълта стена все тъй казваше ЛАЙНО. Страхувайки се да мине накрай кабинета на Зимърман на първия етаж, Колдуел реши да избере подземния път. Слезе по стъпалата и се озова пред съблекалнята на момчетата. Вратата зееше; захвърлени в безпорядък, наоколо лежах дриехи, над тях плаваха облаци пара. Колдуел натисна армираното стъкло и влезе в обширната сутеренна аудитория. Насядали нашир и надлъж, децата бяха неестествено мирни. Медуза, която поддържаше изрядна дисциплина, стоеше пред първия чин. Тя вдигна поглед. От

разбърканите ѝ коси стърчаха жълти моливи. Колдуел не спря очи върху лицето ѝ. С високо вдигната глава, с поглед, прикован напред, свил решително уста в официална гримаса, той тръгна покрай стената вдясно. От другата страна на стената — там преподаваха техническите дисциплини — долитаха съсъци и писъци: ЧЖЖЖК! ИИУУУУ! — изтезаваха дървен материал. Вляво децата зашумяха като чакълест бряг при страхотен прилив. Той не се извърна, додето не стигна безопасността на отсрещната врата. Тук Колдуел се обърна да види не е ли оставил подире си следи. Тъкмо както се боеше: пътят му бе отбелязан с диря от червени полумесеци, луните на тока му. Прехапа разтревожено устни. Сега ще трябва да обяснява на чистача, да се извинява.

Навлекли зелените престилки, жените в кухнята припряно бързаха да подредят картонените чашки шоколад с мляко (по осем цента), в подносите трупаха увити в пергаментова хартия сандвичи, бъркаха супата в казаните. Днес беше доматен ден. Болнаво-протяжната миризма изпълваше облицованото с плочки пространство. Мами Шруър — една тлъста душа, чийто син беше зъболекар, а престилката, от допиране до печките — почерняла под гърдите — му махна с дървената лъжица. Ухилен като малчуган, когото са поздравили, Колдуел също вдигна ръка. Винаги се бе чувствувал по-сигурен сред хората, които работеха в училището, които хранеха пещите, чистачите, готвачите. Напомняха му истинските хора, хората от детството в Пасаик, Ню Джързи, където баща му се препитаваше като беден пастор в една бедна църква. Всеки един от съседите по тяхната улица имаше професия, която можеше простичко да се определи — млекоар, запойчик, печатар, зидар, — и всяка къща от улицата със своите собствени украшения, пердета и саксии добиваше в очите му свое, определено лице. По природа скромен, Колдуел се чувствуваше най-удобно в подземие то на гимназията. Тук бе най-топло; парата пееше в тръбите; думите имаха смисъл.

Голямата постройка беше симетрична. Той излезе от кухнята, изкачи няколко стъпала и се озова пред съблекалнята на момичетата. Забранена територия. Но от бъркотията в мъжката съблекалня бе разбрал, че гимнастика сега имат момчетата, тъй че нямаше опасност да наруши свещеното пространство. Светилището беше празно. Дебелата зелена врата бе открехната, показвайки ивица циментов под,

част от потъмнял чин, висок отрез от затворени шкафчета за дрехи, а над тях — горе високо — замръзнали прозорци.

Стой!

Точно тук, на това място, с вдървени на издраскания цимент нозе, невнимателен поради умората, с изтощени очи от домашните упражнения, когато сградата потъваше в мрак, учениците бяха побягнали, часовниците тракаха в унисон из празните класни стаи, а той се качваше към стаята си, точно тук бе изненадал Вира Хъмъл — зелената врата беше открехната; обвита в пара, застанала в процепа, Вира грациозно сваляше от тялото си синя кърпа, а златистият триъгълник на корема ѝ светеше, побелял от капчици роса.

„Защо си застанал, брате Хирон, зазяпан като сатир? Боговете не са ти чужди.“

„Господарко Венера — той сведе разкошната си глава, — твоята хубост за миг ме понесе, накара ме да забравя нашето братство.“

Тя се изсмя и като изви кехлибарените си коси през едното рамо, лениво ги замилва с кърпата.

„Братство, да, но твоята гордост те прави високомерен да го признаеш. Защото татко Хронос, като се престорил на кон, оплодил с тебе Фибира в разцвета на своето здраве; докато при моето зачеване той захвърлил като смет отрязаните детеродни атрибути на Уран в морската пяна.“

Обръщайки глава, тя праметна небрежната струя на косите си в друга посока и внезапно изцедена, по прешлените на врата ѝ плъзна вода. Изрязано върху мокрия червен облак, гърлото ѝ светеше като кристал. В доближената ѝ коса се долавяше движението на препускащи коне. Свела очи, тя му показва профила си. Тази поза завладя Хирон, вътрешностите му се превърнаха в арфа. Изречената мъка от нейното варварско рождение, макар както винаги неискрена, тласна езика му с препъване да дири думи на утеха.

„Но нали и майка ми е дъщеря на Океан“ — каза той и в този миг разбра, че отвърщайки на нейното незабележимо себеоскъряние с такава, макар и вежлива сериозност, всъщност го бе приел за истина.

Кафявите ѝ очи пламнаха със сила, която го накара напълно да забрави тялото ѝ; бляскавите очертания се превърнаха в грамада от разгневена божественост.

„Да — рече тя — Фибира била тъй отвратена от чудовището, което родила, че вместо да те закърми, се примолила да я превърнат на липа.“

Той застина; с ограничения си ум на жена тя успя да прореже път до онази истина, от която най-много го болеше. Но споменавайки тази непроснима жена, Венера го откъсна със стена и от себе си. Той си припомни легендата, според която на един остров — тъй малък, че изглеждал просто като видение през многото пречупващи пластове вода — лежало захвърлено едно полукосмато, полуципесто същество от страх, което не било нищо друго освен самия той като младенец; а спомняйки тази история, една от безброя истории, отличаваща се от останалите само по това, че непознатият образ в нея носеше неговото име, Хирон стигна като възрастен до съчувствената представа, подхранена от познанията му по история и от срещите му с живите творения — до представата за Фибира, дъщеря на Океан и Тетида, по-скоро хубава, нежели умна, връхлетяна от необуздания Хронос, който, изненадан от любопитната Рея, се превърнал в жребец и побягнал в галоп, оставяйки прекъснатия поток на своето семе да расте обезобразено в утробата на невинната морска щерка. Бедната Фибира! Майка му. Мъдрият Хирон почти видя лицето ѝ, набъбнало от сълзи, как се моли на едно небе, чиито истински краски отдавна са изчезнали, да я освободи от закона, по-стар дори от Сторъките великани, създаден някога във времената, когато съзнанието е представлявало пращец, летящ в мрака, закон, който определя жътвената нива на женското оплождане; моли се на това жестоко небе да ѝ прости грозния плод на една обида, мъгляво разбрана, ала срамно търсена: и точно тук, в мига на нейното превръщане, Хирон виждаше майка си необикновено ясно; и когато след това, като младеж, ту печален, ту учуден, бе тръгнал да издирва липовите дървета, енергичен ученик с новопоникнала грива, с лъскава козина, но вече леко вдървен от благоразумното достойнство, с което се стремеше да предпази своята рана, и от благочестивото решение, което щеше да го направи пазител на толкова много сираци без майка, застанал в прегръдката на широката и мека сянка на дървото, Хирон повярва, че е открил в издайническите жестове на ниските клони и трепета на сърцевидните листи някакъв протест, някаква надежда за възвръщане към човешкия лик, дори някакво задоволство, че вижда сина си вече порасъл, а това, заедно с неговите

жадни и точни наблюдения върху химията на скромния липов мед, му даваше възможност да обогати видението с вкуса, ароматите и допира на една достойна за съжаление, твърде безволева личност, изиграна от няколко мига буйство, хвърлили я в пристъп на великодушие в царството на дърветата, докато иначе, ако беше запазила човешкия си образ, всичко туй щеше да принадлежи на неговата майка и щеше да се посипе върху му в празни думи, тиха грижа и излияния на обич. Докосвайки лице до кората, той бе произнесъл името ѝ. И все пак, въпреки болезнените усилия да се примири, всеки път, когато си припомняше легендата за своето рождение, в неговото зряло „АЗ“ напираше, изпълнено с горчивина, някакво детинско противодействие; незаслужената жажда през първите му дни тровеше устата; а малкият остров, не по-голям от сто крачки, на който бил захвърлен беззащитен — пръв от расата, която до този миг Природата бе отглеждала в пещерите, — му се струваше символ на целия женски род: пуст, тесен и егоистичен. Егоистичен. Твърде лесно прелъстявани, твърде лесно отблъсквани, женските воли проливат себесъстрадателни сълзи в паяжината на своите нерви и заради снопче конски косми захвърлят изпадналия от тях плод да гние на брега. Тъй че, погледната през едната страна на призмата, която си беше изработил от легендата, предизвикателната дребнолика богиня, застанала сега пред него, бе достойна за съжаление; видяна през другата стена на призмата, тя заслужаваше презрение. И в двата случая Венера губеше. С глас, натезал от самообладание, той рече:

„Липата притежава много целебни свойства.“ — Това бе учтив упрек, стига тя да го приеме; иначе не бе нищо друго освен безвредна лечебна истина. Та как би оцелял до този ден, ако не владееше такта на ласкател?

Тя го погледна изпитателно и прокара кърпата по тялото си; кожата ѝ бе оросена с бисерни капки. Раменете ѝ бяха осеяни със ситни лунички.

„Ти не обичаш жените“ — каза тя. Изглежда, бе сторила откритие, което ни най-малко не я развълнува.

Той замълча.

Тя се изсмя. Блясъкът на очите ѝ, през които се лееше някакъв разточителен Друг свят, премина в мътна животинска кротост и уловила кърпата с красиво извита зад гърба ръка, тя пристъпи от

езерото и докосна гърдите му със свободната ръка. Зад нея водата на езерото, смутена от това движение, се отдръпна на широки пръстени. Заля ниските брегове, обрасли с тръст, нарциси и фалоподобни, неразцъфнали ириса; пръстта под тесните ѝ, изпъстрени от жилки нозе беше като гоблен от мъх и нежна трева с вплетени теменуги и бледи горски анемони, поникнали от кръвта на Адонис.

„Да бях на твое място — поде тя с глас, който плъпна по спиралите на съзнанието му, тъй както внимателно играещите ѝ пръсти се вплитаха в бронзовото руно на гърдите му, — с радост бих се престорила на загрижена за едно същество, събрало в себе си изтънчеността и разума на мъжа с... — Тя сведе очи; кехлибарените им клепащи пламнаха по двете ѝ страни; лицето ѝ, престорено скромно, се извърна и той почувствува, че погледът ѝ обхваща долната му половина — с грандиозната мощ на жребеца.“

Долната му половина, несъвършен слуга на волята, самохвално се изпъчи. Задните копита врязаха в гъбестия торф край езерото два нови полумесеца.

„При едно съчетание, господарко, често отпадат най-добрите съставки.“

Нейната разбираща усмивка я превърна в обикновена млада кокетка.

„Това щеше да бъде вярно, братко мой, ако ти имаше глава и рамене на кон, а останалото е като у човека.“

Един от малцината кентаври, които редовно се срещаха с културни личности, Хирон често бе чувал тази шега и преди; ала обаятелната близост на Венера тъй силно бе изопнала вниманието му, че остроумието наново го прониза. Смехът му излезе като дрезгав вой в подигравателно противоречие със съблюдавания тон, който бе възприел спрямо младата жена като по-възрастен и като сродник.

„Боговете не биха позволили подобна уродливост“ — рече той.

„Твоята вяра в нас — замислено каза богинята — е просто трогателна. А какво сме сторили ние, за да заслужим своите поклонници?“

„Не постъпките на боговете ни карат да ги обожаваме — отвърна той, — а това, че са богове.“ — И за свое най-голямо учудване скришом изду гърди, при което ръката ѝ докосна плътно кожата му. Внезапно смутена, тя го ощипа.

„О, Хироне — каза тя, — ако ги познаваше, както аз ги зная... Кажи ми нещо за боговете. Все забравям. Изброй ми ги. В твоята уста имената им звучат тъй величествено.“

Подчинен на хубостта ѝ, вече поробен от надеждата, че тя ще захвърли кърпата, той почна напевно:

„Зевс, господар на Небето, цар-гръмовержец.“

„Разпътен глупак.“

„Неговата невеста Хера, пазителка на светия брак...“

„Последния път, като се видяхме, биеше слугите си, защото от една година Зевс не е Спал с нея нито веднъж. Нали знаеш как Зевс я облада за първи път? Престори се на кукувица.“

„На сова“ — поправи я Хирон.

„На глупава кукувица, като от часовник. Кажи ми други богове. Мен ако питаш, толкова са смешни!“

„Посейдон, бог на многогривото море...“

„Изкуфял и дърт матрос. Брадата му вони на умряла риба. И си боядисва косата в тъмносиньо. А на гърдите татуиран с африканска порнография. Майка му е била негърка. Познава се по бялото на очите. Следващият?“

Хирон знаеше, че трябва да спре, но тайно се наслаждаваше от скандалните истории и по сърце беше полуклоун.

„Умният Аполон — продължи той, — който напътства Слънцето и вижда всичко, чиито делфийски пророчества управляват нашия политически живот, чрез чийто пребогат дух стигаме до изкуствата и до правосъдието.“

„Този самодоволен педант? Този мазен дребнавец, който винаги говори само за себе си? От неговото самомнение ми се повдига. Той е неграмотен.“

„Хайде, хайде! Преувеличаваш.“

„Но това е така! Чете уж от свитъка, а очите му все на едно място стоят.“

„А какво ще кажеш за Артемида, неговата близначка? Красивата ловджийка, в която е влюбена дори плячката, преследвана от нея?“

„Ха! Защото никога не я улучва, затова. Да подскачаш насамнатам из Аркадия с една компания новоприети възпитанички на колежа «Весър»^[3], чиято тъй наречена девственост никой лекар в Аркадия...“

„Тихо, дете мое!“ — Кентавърът поднесе ръка устните ѝ и доведен до крайност в своята тревога, почти ги докосна. Зад гърба си бе дочул далечен тътен.

Тя отстъпи уплашена от неговото предположение. После погледна през рамото му към небето и разбрала всичко, се засмя. Беше безрадостен смях, една силно нажежена сричка, предизвикателно удължена; смехът изпъна лицето върху черепа ѝ и до жестокост изостри изящните черти, лиши ги от всякаква женственост. Бузите, челото и шията ѝ се изчервиха и тя извика към Небето:

„Да, братко! Богохулство! Това са твоите богове — чуй ги: една многознаеща бърбровка, една гадна старица, която мирише на булгур, един крадлив скитник, един шантав пияница, един презрян, тъжен, мръсен, посивял, сакат рогоносец-тенекеджия...“

„Твоят съпруг! — Хирон запротестира, мъчейки се да не изгуби благоволениято на небесния свод. Бе изпаднал в трудно положение: знаеше, че благосклонният Зевс никога не би сторил каквото и да било на младата му леля. Но ако е раздразнен, току-виж, запратил своя гръм върху нейния невинен слушател, чието положение на Олимп и без това беше несигурно, неизяснено. Хирон знаеше, че Зевс, който никога не бе слизал при създадената от самия него раса освен в перушина или козина, за да извърши някое похищение, завижда на близките му връзки с хората. Слухове се носеха, че Зевс смятал кентаврите за опасни посредници, чрез които боговете могат да бъдат обявени за напълно излишни. Но небето, макар и стъмнено, остана мълчаливо и Хирон с благодарност продължи да хитрува: — Ти не оценяваш мъжа си — каза той на Венера. — Хефест е сръчен и любезен. И макар че всяка наковалня и всяко грънчарско колело са олтари в негова чест, той си е все тъй скромнен. Злополучното му падане на Лемнос изчисти и последните застинали капки надменност от сърцето му; колкото и крива да му е снагата, в нея няма нито една подла кост.“

„Зная — въздъхна тя. — Но как мога да обичам такъв невротик? Подлата кост, нея ми дай. Да не мислиш — попита тя с любопитното и снизходително изражение на ученик, който обикновено не се интересува от нищо, — че жестоките мъже ме привличат, защото страдам от комплекса на вина за обезобразяването на баща ми? Искам да кажа, да не мислиш, че себе си обвинявам и затова искам да бъда наказана?“

Хирон се усмихна. Той беше от старата школа. Небето бледнееше. Почувствувал се по-сигурен, той си позволи нищожна доза нахалство.

„Има едно божество, което не включваш в своя каталог.“ — Имаше пред вид Арес, най-порочния от всички.

Младата жена тръсна глава; оранжевата ѝ коса в миг запламтя като грива.

„Досещам се какво мислиш. Че и аз не съм по-добра от останалите. Как би ме определил, благородни Хироне? Като непоправима нимфоманка? Или не тъй дискретно, курва по рождение?“

„Не, не, ти не ме разбра. Нямах пред вид тебе.“

Тя не му обърна внимание и се разплака.

„Но това е нечестно! — И припряно се загърна в кърпата. — Защо да си отказваме единственото удоволствие, което Орисниците са забравили да ни отнемат? Смъртните изпитват радостта на борбата, задоволството на съчувствието, тържеството на храбростта; а боговете, казват, били свършени!“

Хирон кимна. Старият ласкател добре знаеше как аристократите с леко сърце превъзнасят класата, която миг преди това са ругали. Дали това момиче осъзнава, че с дребните си подигравки всъщност налучква сърцевината на съществуващото недоволство срещу боговете? Той усети тежестта на безсилието; винаги щеше да си остане нещо по-малко от тях.

„Свършени — поправи се тя, — но само в своята вечност. Ограбиха ме жестоко, лишиха ме от баща. Зевс се отнася с мен като с котенце. Запазил е кръвната си обич за Артемида и Атина, дъщерите му. Благословията си тям е отдал; те не са принудени непрестанно да приемат между слабините си този гигантски орган, който за миг превръща благословията в поругание. Какво друго е Приап, ако не превъплотената Му сила, лишена от бащина любов? Приап, най-грозната ми рожба; заслужил своето зачатие. А Дионисий ме накара да се държа като момче — тя отново докосна гърдите на кентавъра, сякаш да се увери, че не се е превърнал в камък. — Ти поне познаваш баща си. Завиждам ти. Да бях видяла лицето на Уран, гласа му да бях чула и да не бях закъснялата мисъл на осакатения му труп, щях като Хестия да бъда непорочна, леля ми, единствената богиня, която истински ме

обича. Сега е свалена от Олимп, понизена в най-обикновено домашно украшение. — Устремената мисъл на младата жена взе нов обрат. — Ти познаваш мъжете. Защо ме петнят? Защо името ми е станало прицел на шеги, защо драскат карикатурния ми образ по стените на клозетите? Та има ли някой, който да им служи по-добре? Кое друго божество им дава едновременно такава сила и такъв покой? *Защо пък аз да съм виновна?*“

„Господарко, ти сама се обвиняваш.“

Усетила, че потокът на изповедта ѝ се е пресушил, тя сухо му се присмя:

„Колко справедлив, колко умен! Добрият ми Хирон! Нашият учен, нашият пропагандист! Колко си послушен. Запитвал ли си се някога, племеннико, кому принадлежи сърцето ти — на коня или на човека?“

Той се изпъна:

„Казват, че от кръста нагоре съм истински човек.“

„Прости ми. Ти си добър, затова ти се отплащам с божествена монета — тя се наведе и откъсна една анемона. — Бедният Адонис — рече тя, като въртеше безцелно звездното венче, — кръвта му е била тъй бледа! Като на боговете.“

Порив от спомени раздипли косите ѝ, от чиято переста корона влагата отдавна се беше изпарила. Тя обърна гръб и полускрито поднесе цвета до устните си; все още влажната ѝ грива падаше на гальовни вълни по плътта — бяла и меко изваяна като легендарната земя на Олимп, пухкавия сняг. Бедрата ѝ розовееха, едва забележимо загрубели, а отзад бяха сякаш посипани със златист прашец. Тя целуна цветето, хвърли го и обърна лице — имаше нов израз, плаха, поруменяла, обърквана, свенлива.

„Хироне, вземи ме!“ — поиска тя.

Грамадното му сърце заблъска по ребрата; с трепереща ръка той погали гръба ѝ.

„Но, господарко, от кръста надолу аз съм животно.“

Тя пристъпи развеселена по теменугите. Кърпата падна. Гърдите ѝ бяха напъпили от желание.

„Да не мислиш, че ще ме разкъсаш? Толкова нищожни ли ни мислиш нас, жените? В ръцете сме слаби, но в бедрата сме силни.

Бедрата ни трябва да бъдат здрави, защото между тях са корените на света.“

„Но... една богиня с един кентавър...“

„Мъжете са тръстики; вече не ме изпълват. Ела, Хироне, не оскърбявай своята господарка. Съблечи тази мъдрост! След това ще си още по-мъдър.“ — Тя подхвана с длани двете си гърди и се изправи срещу него на пръсти, притискайки зърната си о неговите, о тези остатъчни украшения на мъжа. Но гърдите им бяха с нееднакви размери; тя се закиска, беше й забавна тази игра да срещне гърдите си с неговите, точно зърно със зърно, а Хирон, макар и разсеян, установи, че това е задача, която може да се изрази геометрически.

„Боиш ли се? — прошепна тя. — А как го правиш с Харикло? Яхваш ли я?“

Гласът му прозвуча малък и пресъхнал в свитото гърло:

„Би било кръвосмешение.“

„Всякога е така. Нали всички сме произлезли от Хаоса?“

„Светло е.“

„Чудесно! Сега боговете спят. И толкова ли е грозна любовта, че да я крием в мрака? Или ме презираш, защото съм разпътна? Като учен, би трябвало да знаеш, че след всяка баня моята девственост отново се възвръща. Ела, Хироне, разкъсай моето моминство! Пречи ми да ходя.“

Повече от слабост, нежели от сила, както човек би прегърнал в отчаянието си своето трескаво дете, той обгърна с ръце кръшната снага на младата жена; тялото ѝ бе хлъзгаво и омекнало, като че разтопено от удоволствие. Вдлъбнатината на гърба ѝ продължаваше надолу. Върхът на нещо изпънало се под него го захвапа за търбуха; през ноздрите му се процеди цвилене. Тя бе сключила ръце около шията му, а бедрата ѝ, надигащи се безтегловно, бърбеха между предните му нозе.

„Коньо — задъхваше се тя, — яхни ме! Аз съм кобила. Преори ме!“

От тялото ѝ политна внезапен и остър дъх на цветя, цветя от всички багри, и този дъх се разби и посипа по земята на неговия собствен животински аромат. Той затвори очи и се понесе в някакъв безформен топъл пейзаж, прободен от червени дървеса.

Но ставите му не се отпуснаха. Не бе забравил гръмотевицата. Може би Зимърман все още е в училището; той никога не си отиваше у дома. Кентавърът се послуша да долови стъпки на горния етаж и в този миг на послушване всичко се измени. Момичето пушна шията му. Без да погледне назад, Венера потъна в леса. Хиляди зелени листи затвориха прохода след нея. Любовта има своя собствена етика, която хладнокръвната воля безвъзвратно оскърбява. И тогава, както сега, Колдуел стоеше тук, на циментовия под, сам и озадачен. И сега, както и тогава, той заизкачва стъпалата с болезненото оплетено чувство, че с някоя своя постъпка — коя ли? — е разгневил бога, неуморно следящ всяка негова стъпка.

Измина стъпалата до своята стая на втория етаж. Стълбите бяха сякаш построени за нозете на по-гъвкави същества; неговата несръчност му причиняваше страдание. Всеки прилив на болката приковаваше погледа му в онази част на стената, дето сачмен молив бе рисувал безконечни криволици, в полираната колона, крепяща стълбите, чийто косо срязан капител бе откъртен от туткалено-лъскавия съединителен клин, в онова ъгълче на стълбището, където шепа черен прах и мръсотия се бяха втвърдили, в стъклото на прозореца, цялото омазнено и заградено с ръждясали рамки, в една безлична жълта стена. Вратата на стаята беше затворена. Очакваше да чуе тупурдия, но вместо нея цареше злокобна тишина. Кожата му настръхна. Нима Зимърман, дочул шума, е пристигнал и поел класа?

Опасенията му се оправдаха. Той бутна вратата и на по-малко от два метра пред него увисна, като гигантска емблема на властта, несиметричното лице на Зимърман — то изпълни изплашеното му зрително поле от край до край. Пулсирайки от злоба, то като че още повече се разшири. Безпощадна мълния изригна от средата на челото, над двете съвършено различни увеличителни стъкла от очилата на директора, прескочи пространството и прободде парализираната жертва. Мълчанието на мига, в който двамата мъже втрещено се погледнаха, беше по-гръмотевично и от гръм.

Зимърман се обърна към класа; беше го укротил и превърнал в азбучно наредени, сресани, уплашени деца.

— Мистър Колдуел е благоволил да се върне при нас. — Класът послушно прихна. — Мисля, че подобна преданост към дълга трябва да се възнагради с умерени ръкопляскания.

И той заудря длани; присвити като чаши, те елегантно се срещаха една с друга. Крайниците на Зимърман бяха странно малки за такава масивна глава и труп. Носеше спортно сако, чиито подпълнени рамене и широки карета още по-силно подчертаваха това несъответствие. Сред ироничните аплодисменти към Колдуел проблясваха съучастническите усмивки на няколко момчета. Унизеният учител прехапа устни. Имаха вкус на въглен.

— Благодаря, момчета и момичета — каза Зимърман. — Напълно достатъчно. — Хилавите ръкопляскания внезапно спряха. Директорът отново се обърна към Колдуел; неравновесието в лицето му наподобяваше горд дъждовен облак, повлечен от вятъра високо в небесата. Колдуел изрече някаква безсмислена сричка, която трябваше да означава вик на похвала и преклонение. — За това можем да поговорим и по-късно, Джордж. Децата чакат с нетърпение новия урок.

Нетърпеливо припрян да обясни, да бъде простен, Колдуел се наведе и подигна панталона — неочаквано неприличие, което накара класа да избухне в гръмка веселост. Наистина, дълбоко в сърцето си, Колдуел се молеше тъкмо за подобна реакция.

Зимърман разбра това. Всичко разбра. И макар че Колдуел начаса пусна панталона и цял нащрек, се изправи, Зимърман продължи да се визира в глезена му, сякаш се намира на неизмеримо разстояние от него, въпреки че очите му виждаха неизмеримо добре.

— Не са ти подходящи чорапите — каза той, — с това ли се оправдаваш? — Класът отново прихна. Като се владееше безупречно, Зимърман изчака и последните струйки кикот, за да бъде чут. — Но, Джордж, не бива да допускаш похвалната грижа за външността да измества другата педагогическа нужда, точността.

Колдуел бе тъй прочут като зле облечен човек, дрехите му бяха тъй очевидно дрипави, че богата насмешка имаше дори в тия думи; макар че без съмнение мнозина от присмехулниците не бяха успели да проследят елегантните саркастични обрати на Зимърман.

Директорът протегна ръка с изтънчен жест:

— Гръмоотвод ли си носиш? Забележително мъдро — в този безоблачен зимен ден!

Колдуел се заопипва и се натъкна на студеното и стройно стъбло на стрелата, щръкнало от джоба му. Извади го и като го подаваше на

Зимърман, се помъчи да измисли началните думи на цялата история, която, веднъж станала известна, би накарала Зимърман да го прегърне за героичното му страдание; от това заповедническо разлато лице щяха да рукнат сълзи на съчувствие.

— Ето я — рече Колдуел. — Не зная кое от децата...

Зимърман се погнуси да докосне стрелата; вдигна отблъскващи длани, като че ярката пръчица е заредена с опасност, и отстъпи бързо няколко крачки, а в малките му пъргави крака пролича някогашната атлетическа сръчност. Първата слава на Зимърман бе дошла от пистата, когато бил звездата на училището. С яки рамене и гъвкави крайници, той излизал пръв във всички състезания на издръжливост и скорост, на диск, на маратон.

— Нали казах, Джордж, **по-късно!** Сега те моля, предавай на класа. И тъй като моята утринна програма вече се наруши, ще седна на задния ред и ще го минем за месечната инспекция. Моля ви, момчета и момичета, не обръщайте внимание на моето присъствие.

Колдуел живееше в ужас от месечните класни инспекции на директора. Кратките машинописни доклади, които ги следваха, съдържаха неясна смесица от злобни подробности и образователен жаргон и биваха ли положителни, дни наред въодушевяваха Колдуел, а когато биваха отрицателни (каквито всъщност почти винаги бяха — дори едно двусмислено прилагателно можеше да отрови всичко), седмици наред го потискаха. Ето че пак бе дошло време за инспекция, тъкмо когато е разтревожен, в неподходящ момент, когато го боли и е неподготвен.

С хитри котешки стъпки Зимърман се изниза покрай черната дъска. В комичното желание да изглежда уж незабележим, той леко скърши широкия си кариран гръб. Седна на последната редица, зад щръкналите уши и лъскавите пъпки на Марк Йънгърман. Но едва седнал на последния чин, Зимърман забеляза, че на същия ред, само че през две редици, на крайното място на третата, седи Айрис Озгуд, унесена в своята тъпа кравешка хубост. Зимърман се измъкна от реда и седна до нея. С помощта на жестове и шепот той я помоли за лист хартия. Пълничкото момиче вдигна шум, откъсна листа и като се навеждаше да го вземе, директорът смело плъзна поглед и очите му хлътнаха в деколтето на нейната широчка копринена блуза.

Страхопочтително замаян, Колдуел видя всичко. Усети, че пред очите му цветовете в класа се разливат; Зимърман ги бе наелектризирил. Да започвам. И той забрави кой е, какво преподава, защо е тук. Приблужи катедрата, остави стрелата и вдигна някаква изрезка от списание, която съобщаваше: **УЧЕН ОТ КЛИВЛЪНД НАЧЕРТАЛ ЧАСОВНИКА НА СЪТВОРЕНИЕТО**. В дъното на стаята лицето на Зимърман изглеждаше огромно.

— Зад мен, на дъската — захвана той, — е написана цифрата пет с девет нули. Колко прави това? Пет...

Плахо момичешко гласче разчупи тишината:

— Трилиона. — Беше Джудит Ленгъл. Помъчи се, но не можа да познае. Баща ѝ беше един от ония бързо забогатели търговци на недвижими имоти, които биха искали децата им да бъдат Майски царици, личности, за които се държат речи, да бъдат всеобщо известни само защото той, старият Пет на Сто Ленгъл бе натрупал състояние. Горката Джуди, тя нямаше глава за това.

— Милиарда — каза Колдуел. — Пет милиарда години. При сегашната степен на нашите знания се предполага, че това е възрастта на вселената. Възможно е да е по-стара; но почти е сигурно, че е най-малко на тази възраст. Кой сега ще каже какво е милиард?

— Не е ли хиляда хиляди? — неуверено пропя Джудит. Бедната малка кучка, защо не вземе някой да ѝ дръпне контакта? Защо не се обади някой от умниците, като малкият Кигърайз? Кигърайз седеше, протегнал крака на пътеката, шареше с драскулки чина и нещо се усмихваше. Колдуел се огледа за Питър, но си спомни, че момчето не е в този клас: щеше да го види едва седмия час. Зимърман си отбеляза нещо и смигна на Озгуд, която изобщо не знаеше за какво става дума. Тъпа! Тъпа като чисто, лъскаво олово.

— Хиляда хиляди по хиляда! — оповести Колдуел. — Хиляда милиона. Това е милиард. Днес в света живеят малко повече от два милиарда души и всичко това е почнало преди около един милион години, когато някаква безсловесна маймуна се смъкнала от дървото, озърнала се и се запитала какво търси тук. — Класът се засмя, а Дайфъндорф, едно от фермерските момчета, които идваха на училище с автобус, взе да се чеше по главата и под мишниците и да бръцолеве като маймуна. Колдуел се направи, че не го вижда, тъй като момчето беше един от асовете по плуване. — За милиарди освен това се говори

и при държавния дълг — продължи той. — В този момент ние си дължим, сами на себе си, близо 260 милиарда долара. Около 360 милиарда ни бяха необходими да ликвидираме Хитлер. Милиарди срещаме и при звездите. В нашата галактика има приблизително сто милиарда звезди. А как наричаме нашата галактика?

— Слънчева система! — подхвърли Джуди.

— Млечния път — рече Колдуел. — Слънчевата система има само една звезда. Коя е тя?

Той нарочно погледна към дъното на класа, но в крайчеца на окото му Джуди въпреки всичко се обади:

— Венера, нали?

Момчетата се разсмяха: Венера, венерически, венерическа болест. Някой изръкопляска.

— Венера е най-светлата планета — обясни ѝ Колдуел. — Наричаме я звезда, защото прилича. Но, разбира се, единствената истинска звезда, до която се намираме на такова късо разстояние, е...

— Слънцето — каза някой, но Колдуел не разбра кой, защото бе съсредоточил цялото си внимание в Джудит Ленгъл, в нейното глупаво, напрегнато лице и се мъчеше без думи да ѝ внуши, че не бива да допуска баща ѝ да ѝ разбива живота. Спокойно, момиче, и за теб ще се намери подходящо момче. Най-напред един, подир него друг, после пък — съпруг! И тогаз и ти цена ще имаш тук. (От това ставаха сносни стихчета за Празника на сърцата — от време на време вдъхновението осеняваше Колдуел.)

— Правилно, Слънцето — обърна се той към класа. — Ето ви сега още едно число. — Той написа на черната дъска 6 000 000 000 000 000 000 000. — Кой ще го произнесе? — И сам си отговори: — Шест — и като ограждаше нулевите тройки с тебешира, — хиляди, милиони, милиард, трилион, кватрилион, квинталион, сексталион. Шест сексталиона. Какво представлява това? — Безмълвните лица се възхищаваха и се присмиваха. Отговори си пак той: — Теглото на Земята в тонове. А сега Слънцето. То тежи толкова пъти повече — и написа на дъската: 333 000, произнасяйки полуобърнат към класа — три, три, три, нула, нула, нула. Умножете и получавате — скрррк-скрак! — тебеширът се отчупи още на единицата — едно, девет, девет, осем и... двацет и четири гъши яйца. — Той се отдръпна и погледна; полученото го отврати:

1 998 000 000 000 000 000 000 000 000

Нулите отвърнаха на вперения му поглед — всяка представляваше рана, от която изтича думата „отрова“.

— Това е пък теглото на Слънцето — каза Колдуел. — Но кой го е грижа?

От всички страни забълбука смях. Къде бе попаднал?

— Някои звезди са по-големи — продължи той и за да се измъкне, добави: — други по-малки. Следващата най-близка звезда е Алфа-Кентавър, само на четири светлинни години. Светлината пътува с три, нула, нула, три нули километра в секунда. — Той написа числото на черната дъска. Беше я запълнил почти цялата. — Това прави шест милиарда мили годишно. — После изтри с пръсти петицата от възрастта на вселената и я замести с шестица — Алфа-Кентавър се намира на разстояние 24 милиарда мили. — От налягането в стомаха му се надигна въздушен мехур, но той преглътна и не се оригна. — А Млечният път, за който се е мислело, че е пътеката, по която душите на мъртвите пътуват за Небето, е оптична измама; никой не би могъл да го достигне. Както и мъглата, той винаги ще се разрежда около вас. Той представлява мъгла от звезди и тя се образува, когато гледаме надлъжно галактиката. Галактиката е въртящ се диск, широк сто хиляди светлинни години. Не зная кой го е хвърлил. Центърът му е обърнат към съзвездието Сагитариус, тоест стрелец с лък, като неизвестния приятел от милия клас, в който бях предния час. Отвъд нашата галактика има други галактики, казват, че във вселената се наброявали най-малко сто милиарда галактики, всяка от които се състои от по сто милиарда звезди. Говорят ли ви нещо тези числа?

— Не — каза Дайфъндорф.

Колдуел разоръжи нахалството му със съгласие. Беше учителствувал достатъчно дълго, за да може от време на време да изпреварва копелетата с една-две стъпки.

— И на мен не ми говорят. Напомнят ми смъртта. Човешкото съзнание може най-много нея да приеме. По... — сети се, че Зимърман е тук; замисленото лице на директора заинтригувано се изправи. — По дяволите числата! Нека се опитаме да намалим пет милиарда години и да ги сведем до нашите мащаби. Да кажем, че вселената има възраст

три дни. Днес е четвъртък, а — той си погледна часовника, — часът е дванайсет без двамайт. — Остават още двамайт минути, значи, ще трябва да побърза. — И тъй, в понеделник по обяд се разнесе най-мощната експлозия, каквато някога е имало. Ехото ѝ тътне и до този момент. Поглеждаме към другите галактики и виждаме, че всички стремглаво се отдалечават от нас. И колкото повече се отдалечават, толкова по-бързо полетяват. Според изчисленията, общото им начало ще да е било преди близо пет милиарда години. Милиардите, трилионите и квадрилионите са се умножавали на квадрат, и после пак на квадрат, и представлявайки тоновете маса във вселената, са били кондензирани в кълбо с възможната максимална плътност, плътността на атомното ядро; един кубически сантиметър от това първобитно яйце е тежал 250 тона.

Колдуел изпита чувството, че тъкмо такъв кубически сантиметър е бил вкаран в червата му. Астрономията неудържимо го влечеше; понякога нощем, когато се отпускаше изнурен в леглото, усещаше, че отмалялото му тяло е невероятно огромно и съдържа в своя мрак един милиард звезди.

Зимърман се бе навел и нещо шепнеше на малката Озгуд; пронизващият му поглед галеше скритите нежни извивки на вимето ѝ. Неговото безсрамие вонеше; дечурлигата почнаха да се заразяват; раменете на Беки Дейвис се гънеха — значи, Дайфъндорф я гъделичка по врата с гумичката на молива си. Беки беше порочна малка скитница и не живееше в Олинджър. Имаше дребно, триъгълно и бяло лице, поставено сред четвъртитата къдрава възглавница от коса с цвета на плътта ѝ. Глупаво. Глупаво и мръсно.

— Натискът бил тъй силен — Колдуел продължи да се бори, — че крехката материя не издържала и в един миг експлодирала. Не миг от нашата въображаема схема на времето, а в един истински миг от истинското време. И така — внимавате ли всички? — в нашата поредица от три дни, през целия понеделник следобед въздухът във вселената бил нажежен и ярък от лъчистата енергия; надвечер почти всичко било разнесено и паднал мрак. Вселената потънала в пълна тъмнина. Тъмната материя — прахът, планетите, метеорите, сметта, боклукът, огладените камъни — и досега е повече от светлата материя. В тази първа нощ разливащото се течение на вселенската материя се разкъсало на огромни газови облаци, протогалактиките, а в тях

гравитационното привличане кондензираше кълба от газ, които, под налягането на собствената си натрупана маса, почнали да горят. Ето как, някъде преди да настъпи утрото на вторник, засветили звездите. Разбирате ли ме? Тези звезди на свой ред били заобиколени от въртящи се облаци от материя, които също се съсредоточили. Един от тях била и нашата Земя. Тя била студена, деца, достатъчно студена, за да замръзне не само водната пара, но и азотът, въглеродните окиси, амонякът и метанът; около прашинките твърда материя замръзналите газове кристализирали в снежинки, които се събирали най-напред бавно, след това все по-бързо и по-бързо и скоро завалели върху младата Земя с ускорение, което било достатъчно да породи значителна топлина. Космическият сняг се топял и политал отново в пространството, като оставял тук разтопена маса минерали, които, взети за цялата вселена, са ни отредени в размер под едно на сто. Окей! Единият ден отмина. Остават още два. По пладне на другия ден вече се била образувала кора. Може би е представлявала плътен базалт, покрит навсякъде с първобитен океан; после се отворили пукнатини, от тях блъвнал течен гранит и той образувал първите континенти. В това време течното желязо, по-тежко от лавата, потънало към центъра, за да образува разтопената му сърцевина. Някой от вас разкъсвал ли е топка за голф?

Беше разбрал, че класът се отдръпва от него като разтопено желязо от изстиващата кора. Топката за голф малко ги поразмърда, но недостатъчно. В пътеката между чиновете увисна китка с гривна и подаде някаква бележка; Дайфъндорф престана да гъделичка малката Дейвис; Кигърайз спря драскулките; дори Зимърман вдигна очи. Може би Колдуел си въобразяваше, но му се стори, че старият бик гали млечната ръка на Айрис Озгуд. Нищо в класа не го дразнеше тъй, както осведомената усмивка върху лицето на малката Дейвис: чувствено и хитро; той я загледа тъй съсредоточено, че от моравото ѝ червило в самозащита се отрони:

— Отвътре е синя.

— Да — бавно потвърди той. — В топката за голф, под всички каучукови пластове, има малка торбичка със синя течност. — Бе забравил защо му е този пример. Погледна часовника. Оставаха му дванайсет минути. Стомахът му взе да ритва. Помъчи се да освободи отслабналия крак от тежестта си; със засъхването на кръвта прорезът в

глежена бе започнал да смъди. — Цял един ден — рече той, — от вторник до сряда на обед, Земята е гола. На нея няма живот. Само грозни скали, застояли води, бълващи вулкани; всичко се размества и намества и сегиз-тогиз, в пряка връзка със Слънцето, което мига горе на небето като стара и мръсна електрическа крушка, отделни заледявания. Вчера, точно на обед, пръква животец. Нищо особено: просто малко лигаво желе. Вчера, през целия следобед, както и през нощта, животът е все тъй микроскопичен. — Той се обърна и написа на черната дъска:

КОРИЦИУМ ЕНИГМАТИКУМ
ЛЕПТОТРИКС
ВОЛВОКС

После затропа по първата дума и тебеширът се превърна между пръстите му в грамадна и топла мокра ларва. Той го изпусна от отвращение, а класът захихика. Колдуел произнесе:

— Корициум енигматикум. Овъглени останки от този примитивен морски организъм са били намерени в някои скали на Финландия, за които се вярва, че са на милиард и половина години. Както личи от названието, тази примитивна форма на живота и досега си остава енигматична, но се предполага, че е представлявала калциево-карбонатна синьозелена алга от типа на водораслите, които и до днес оцветяват обширни пространства в океана.

Във въздуха се стрелна хартиено аеропланче, залъкатуши и стремително падна; удари се в пода на средната пътека и се превърна в бяло цвете с открито лице, чийто протяжен бебешки хленч остана да звучи до края на часа. От наранения му листец закапа бледа течност и Колдуел мислено се извини на чистачките.

— Лептотриксът е микроскопично петно живот, чието име на гръцки значи „косъмче“. Тази бактерия била в състояние да извлича от жизнените соли гранулки чисто желязо и, колкото и да е фантастично, съществувала в такива мащаби, че създала всички залежи от желязо, които днес човекът експлоатира. Веригата Масаби в Минесота е била положена там от тези ранни американски граждани, от които върху главичката на топлийка са могли да се сместят хиляди. По-късно, за да

спечелим Втората световна война, оттам изтръгнахме всичките си бойни кораби, танкове и джипове, и машините за кока-кола и старата, бедна верига Масаби заприлича на труп, огризан от чакалите. Ужасно, нали? Като бях малък, в Пасаик, за веригата Масаби казваха, че наподобявала красива жена с огнени коси, излегнала се там горе, край езерата.

Незадоволен от гъделичкането с молива, Дайфъндорф бе обхванал с две ръце гърлото на малката Дейвис и я галеше с палци под брадичката. От чувствен екстаз лицето ѝ ставаше все по-малко и по-малко.

— Третото — извика Колдуел (подмолното течение на шума в класа се надигаше вече до устните му), — волвокс, е един от онези ранни поданици в царството на живота, който ни интересува с това, че е изнамерил смъртта. В плазмените субстанции не се съдържа никаква причина за претворяването на живота. Амебите не умират; онези мъжки спермови клетки, които могат да се радват на успех, стават крайгълни камъни на новия живот, който продължава след бащата. Но волвоксът, това търкалящо се клъбце от камшичеста алга, организирана в тъканни и репродукционни клетки, ни животно, ни растение — под микроскопа прилича на коледна топка, — ставайки разпространител на новата идея за „коопериране“, тласва живота в царството на сигурната (за разлика от случайната) смърт. Защото, макар че всяка клетка... мирно, деца, още седем минути изтезание!... всяка клетка е по начало безсмъртна, доброволно приемайки специализираните функции в организираното общество от клетки, тя влиза в среда, изтъкана от компромиси. Напрежението вероятно я уморява и убива. И за доброто на цялото саможертвено умира. Тези първи клетки, на които омръзнало вечно да киснат в синьозелената помия, си рекли: „Хайде да се съберем да образуваме един волвокс“, са били първите алтруисти. Първите филантропи. Ако не бях гологлав, щях да им сваля шапка.

И той направи жест, като да отлага шапка, при което класът изквича. Марк Йънгърман подскочи и пъпките му стигнаха до стената; боята почна да посърва и да се свлича на бавно растящи петна над страничната черна дъска. Над издрасканите и излъскани чиновове в пъстроцветна паника размазано полетяха юмруци, хищни пръсти и свити лакти. В тази побесняла маса единствено неподвижни останаха

телата на Зимърман и Айрис Озгуд. Кой знае в кой миг Зимърман бе прескочил пътеката и сега седеше на нейната седалка. Бе обгърнал раменете ѝ с ръка и гордо се хилеше. В прегръдката му Айрис стоеше тиха и безучастна, с наведени очи и леко зачервени глупави бузи.

Колдуел погледна часовника. Оставаха пет минути и все още най-важната част от урока.

— Към три и половина тази сутрин, додето още сте сънували в детските си креватчета, в по-съвършени форми се появяват всички първоначални видове животни и растения с изключение на хордовите. Доколкото вкаменелостите могат да разкажат, това станало по следния начин — той щракна с пръсти: — до момента на зазоряването най-многобройните животни на Земята, покриващи цялото океанско дъно, представлявали противна маса, наречена трилобити...

Едно от момчетата до прозорците бе вмъкнало в стаята книжна зарзаватчийска кесия и сега, блъснато от съседа си, разсипа съдържанието ѝ — възел от живи трилобити — на пода. Повечето имаха дължина един-два инча; някои бяха по-дълги и от педя. Наподобяваха увеличени листни въшки, само че имаха червеникав цвят. Върху алените щитове на главите си по-големите клатеха наполовина развити хоботчета, също като гумени шапки за карнавал. Те се пръснаха между спиралните металически крака на чиновете, техните безмозъчни гласове и съскащи чела забръскаха глезените на момичетата, а момичетата пищяха и тъй високо ритяха с нозе, че тук-там се мярнаха бели бедра и сиви гащи. Ужасени, някои от трилобитите се свиха в радиално нарязани топки. Момчетата си измислиха спорт и почнаха да изпускат тежките си учебници върху примитивните членестоноги. Едно от момичетата, грамаден виолетов папагал с окаляни пера, набързо проточи врат и грабна една от животинките. Ситните двучленести крачка, обърнати нагоре, затрептяха в знак на протест. Момичето схруска трилобита с боядисаната си човка и методично задъвка.

Колдуел пресметна, че след като играта е стигнала дотук, не му остава нищо друго, освен да пренебрегне бъркотията, докато удари звънецът.

— Към седем часа тази сутрин — взе да обяснява той; слушаха го само няколко размазани лица, — се появяват първите гръбначни риби. Земната кора се нагъва. Океаните на Ордовикския период се

отдръпват. — Фатс Фраймойър се наведе и избута малкия Бил Шап от чина; хилаво и страдащо от захарна болест, момчето с гръм се строполи на пода. Когато се помъчи да стане, върху главата му отнякъде се стовари безименна ръка и отново го свали. — В седем и половина на сушата почват да никнат първите растения. В мочурестите блата рибите с бели дробове взимат първите уроци по дишане и пълзене из калта. В осем часа се появяват земноводните. Земята се стопля. В Антарктика се ширят тресавища. Израстват пищни гори от гигантски иглолистни, после се повалят и дават началото на каменовъглените залежи в нашия щат, от който води името си и този период. Тъй че, кажете ли „Пенсилвания“, това може да значи както оня глупав холандец, тъй и част от палеозойската ера.^[4]

Бети Джийн Шилинг дъвчеше дъвка; от езика и устните ѝ се изду мехур с размерите на топка за пинг-понг, истински триумф, чудо. Очите ѝ се кръстосаха и от това напрегнато съсредоточение едва не изхвъркнаха. Но невероятният мехур се спуска и покри брадата ѝ с ивица розова ципа.

— Появили се насекомите, размножили се на видове; някои водни кончета имали криле по трийсет инча. Светът отново застудял. Част от земноводните се върнали в морето; други почнали да снасят яйцата си на сушата. Това били влечугите и в продължение на два часа, от девет до единайсет, след като земята пак се затоплила, те били господари на живота. В морето заскитали плезиозаври, петдесет стъпки дълги, из въздуха, като счупени чадъри, запляскали с криле птерозаври. А на сушата гигантски слабоумни същества разтърсвали земята. — По предварително установен сигнал момчетата в стаята затананикаха. Устата им бяха неподвижни; очите невинно шареха насам-натам, но въздухът се пълнеше с натежаващия мед на обидата. На Колдуел не оставаше нищо друго, освен да плува нататък: — Бронтозаврите имали трийсеттонни туловища и мозък от шейсет грама. Анатозаврите били с по две хиляди зъба. Трицератопите носели щитове от назъбена кост големи седем стъпки. Царският трианозавър имал малки ръце и зъби като шестинчови бръсначи и го избрали за президент. Всичко поглъщал — и леш, и живо месо, и стари кости...

Първият звънец удари. Дежурните се измъкнаха от стаята в галоп; един от тях стъпи на анемоната в пътеката и цветето оглушително изцвъртя. Две момчета се сблъскаха на вратата, сбиха се

и се намушкаха едно друго с моливи. Зъбите им заскърцаха; от ноздрите им потече слюз. Кой знае как, Зимърман бе смъкнал блузата и сутиена на Айрис Озгуд и сега гърдите ѝ се подаваха над чина като две спокойни, апетитни месечини, изгряващи една до друга.

— Има още две минути! — извика Колдуел. Гласът му бе извисил тембър, като че в главата му бяха завъртели струнов ключ. — Стойте си по местата! Трябва да ви кажа за измрелите млекопитаещи и последвалите ледникови периоди. И тъй, с две думи казано, преди един час, разпространявайки се по следите на цветущите дървета и треви, нашите верни приятели млекопитаещите покорили Земята, а преди една минута, **преди една минута...**

Дайфъндорф беше извлякъл малката Дейвис на пътеката и тя се кискаше и боричкаше в дългите му, обрасли с косми ръце.

— ... преди една минута — за трети път извика Колдуел и в лицето му се разби сноп моливи 2В. Той се отдръпна, вдигна дясната си ръка като щит и благодари на бога, че очите му останаха незасегнати. **ВТОРИ ЧИФТ НЯМА ДА ПОЛУЧИШ.** Стомахът му съчувствено се сви заедно с болката в крака. — ... произлизайки от едно дребно мишкоподобно животинче, дето живеело по дърветата, развивайки своето бинокулярно зрение в дълбочина, противопоставяйки пръстите си на палеца и повишавайки организацията на мозъчната си кора в отговор на особените условия, свързани с живота му по клоните, произлизайки от едно дребно мишкоподобно, което и досега се намира на остров Ява...

Усуканата пола на момичето бе вдигната над кръста. Лежеше наведена по очи на чина, а копитата на Дайфъндорф възбудено стържеха тясната пътека. Ако се съди по съсредоточената му усмивка, в този миг той я обладаваше; стаята замириса на обор; Колдуел побесня. Грабна лъскавото стъбло на стрелата от катедрата и закри сред отвратителния хаос от гръмотевично захлопващи се книги; замахна веднъж, дважд, фрас, фрас по разголения гръб на проклетото копеле! *Ще ми мачкаш решетката, а?* В плътта на Дайфъндорфовите рамене блеснаха две бели черти. И докато Колдуел се взираше с ужас, чертите бавно почервенияха. Ще останат белези. Двамата се откъснаха един от друг като разкъсан цвят. Дайфъндорф погледна нагоре с дребните си кафяви очи, плувнали в сълзи; с демонстративно

спокойствие момчето оправи коси. С ъгълчето на окото си Колдуел съзря Зимърман, който дращеше по листа като луд.

Учителят се върна пред класа като вцепенен. Исусе, не беше искал да удари момчето толкова силно! Остави стоманената стрела в сандъчето за тебешир. Обърна се, затвори очи и болката разпери мокри криле в червения мрак. Той отвори уста; но и самата му кръв се отвърщаваше от историята, която бе разказал.

— Преди една минута, като цепело кремъка, разпалвало огъня и предвиждало смъртта си, появило се трагично животно... — Звънецът зажука; в грамадната постройка коридорите задумтяха; безсъзнанието връхлетя Колдуел, но той се задържа, дал си клетва да довърши: — ... наречено Човек.

[1] Лапиди — митично племе, обитаващо Тесалия, което било в смъртна вражда с кентаврите. — Б.пр. ↑

[2] Петролни фирми. — Б.пр. ↑

[3] Много известен в САЩ колеж за момичета. — Б.пр. ↑

[4] Горният Карбон в САЩ се нарича още Пенсилвански период; щатът носи името на адмирал Уилям Пен, холандец по произход. — Б.пр. ↑

II

Баща ми и майка ми говореха. И сега често се пробуждам в тишината до теб, сгърчен от страх след съновидения, оставили киселия вкус на атеизма в стомаха ми (снощи например сънувах, че Хитлер, белокос луд старец с изплезен език, бил намерен жив в Аржентина). Но в онова време винаги се събуждах при звука на разговора между моите родители; гласовете им, дори когато биваха единодушни, звучаха свадливо и подсказваха жизненост. Бях сънувал дърво, но под бръмченето на техните гласове като че се усуках и от изправено стъбло се превърнах в спящо на леглото момче. Бях на петнайсет години, беше 1947-а. Тази сутрин темата им, изглежда, бе нова; не можах да разбера каква, само почувствувах в себе си — сякаш насън съм погълнал нещо живо, което се пробуди в мен — тревожната ѝ, ужасяваща тежест.

— Недей, Каси, не се тревожи — казваше баща ми. В гласа му звучеше нотка на срамежливост, като да е обърнат с гръб. — Стига ми, дете и толкова съм живял.

— Джордж, ако си решил да ме плашиш, знай, че никак не е смешно — отвърна майка ми, В нейния глас тъй често се изразяваше онова, което исках да чуя, че понякога съзнанието ми разсъждаваше с нейния глас; и наистина, като пораснах, от време на време чувам от устата си в моменти на възбуда да излиза нейният глас.

Сега схванах предмета на разговора: баща ми смяташе, че е болен.

— Каси — рече той, — не се плаши! Не искам да се плашиш. Виж, мен не ме е страх. — От повторението гласът му избледня.

— Страх те е! — каза тя. — Пък аз се чудя защо час по час ставаш от леглото. — И нейният глас беше бял.

— Просто я усещам тая проклетия — поде той. — Усещам я в себе си като пихтиеста буца отрова. И не мога да я прокарам.

Тази подробност, изглежда, я стресна.

— Такива работи не се усещат — каза тя най-сетне с глас, внезапно смален, като на целомъдрено момиче.

Неговият глас набра сила:

— Усещам я в мене като отровна змия, която се увива около червата ми. Брррр!

Изпънат на леглото, представих си как татко прави този звук — рязко разтърсва глава, бузите му се раздрусват, а устата се превръща в размазано петно. Картината беше тъй жива, че се усмихнах. Вероятно разбрали, че съм буден, те съкратиха разговора; тонът на гласовете им потъмня. Малкото, бледо и жалко нещо, кацнало като снежинка в сърцевината на брака им, което успях да забележа в полусън, по здрач, сега се оттегли зад познатата мътилка на палячовската крамола. Когато тежестта на съня се вдигна от мен, обърнах глава и погледнах през прозореца. В долните ъгли на горните стъкла бяха поникнали нови ледени висулки. Ранното слънце разстилаше загар по стърнището на голямата нива отвъд прашния път. Пътят беше розов. Откъм огряната страна голите дървета бяха бели; странна руменина се таеше в клоните им. Всичко изглеждаше замръзнало; двата снопа телефонни жици изглеждаха заключени в синия лед на небето. Беше януари, понеделник. Почнах да схващам. След всяка неделя баща ми едва се окопитваше, за да иде отново в училище. През коледната ваканция се отпускаше и след това отново, с мъка, затягаше винтовете си. Времето от Коледа до Великден наричаше „дългата хамалогия“. Миналата седмица, първа от новата година, с него бе станало нещо, което го уплаши. В присъствието на Зимърман ударил някакво момче — толкоз ни каза.

— Не ставай сантиментален, Джордж — каза мама. — Как я усещаш?

— Знам и откъде ми дойде. — Приказваше тъй, сякаш не й говори, а играе пред нея като пред някаква невидима публика. — Тия проклети дечурлига! Просмуках мръсната им омраза и сега я чувствавам като паяк в дебелото си черво.

— Каква ти омраза, Джордж — рече тя, — това е любов!

— Омраза е, Каси. Всеки ден с нея ме посрещат.

— Любов е! — настояваше тя. — Просто искат да се обичат един друг, а ти си им застанал на пътя. Теб никой не мрази. Ти си идеалният човек.

— Мразят ме, червата ми мразят. Биха ме убили и го вършат. Паф, пуф и готово! Изнесете останките.

— Джордж, ако наистина мислиш така, не губи време, ами иди при доктор Епълтън.

Всеки път, щом получеше съчувствието, което търси, баща ми ставаше рязък и смешен.

— Не искам да го видя, този майчин син. Ще ми каже истината.

Изглежда, мама се беше извърнала на другата страна, защото се обади дядо ми.

— Истината винаги е била утешение — каза той. — Само сатаната обича лъжите. — Намесил се между другите два, гласът му ми се стори по-разлат, но по-слаб от техните, сякаш на гигант, който вика отдалече.

— Сатаната и аз, татко — каза баща ми. — И аз обичам лъжата. Всеки ден брътвя лъжи. За това ми плащат.

По голия кухненски под прозвучаха стъпки. Мама отиваше към началото на стълбите, в оня ъгъл на къщата, който се намира диагонално на леглото ми.

— Питър! — извика ме тя. — Спиш ли?

Затворих очи и се отпуснах в топлата си бразда. Завивките, стоплени от тялото ми, се превърнаха в меки вериги, дърпащи ме надолу; в устата си усетих застояла амброзия, която ме унася отново да заспя. Лимоненожълтите тапети, чиито малки тъмни медальони надничаха от шарките с лица на ядосани котараци, замряха, отпечатани върху обратната страна на клепачите ми като червени негативи. Сънят, който бях сънувал, се върна. Пени и аз бяхме до едно дърво. Горните копчета на блузката ѝ бяха разкопчани, такива едни, бисерни копчета, разкопчани досущ както тогава, преди коледната ваканция, в тъмния буик на паркинга пред училището, когато отоплението на колата тиктакаше в коленете ни. Сега обаче всичко ставаше посред бял ден, в гора от стройни дървета, пронизана от светлина. Една сойка — виждаше ѝ се всяко перце — увисна неподвижно във въздуха като колибри, но с прибрани, застинали криле, ала с живи очи, подобни на мъниста от черно стъкло. Като се помръдна, заприлича на препарирана птица, окачена на връв: и все пак знаех си, че е жива.

— Питър, време е да ста-а-ваш!

Китката ѝ лежеше в скута ми. Галех бялата кожа на ръката ѝ. Галех ли, галех и търпението ми постепенно изтъняваше ли, изтъняваше. Коприненият ѝ ръкав бе вдигнат и откриваше кожата — имаше зеленикави жилки. Целият клас се беше насъбрал около нас в гората и ни гледаше; въпреки това лица не виждах. Моята Пени, моята онемяла, тревожна Пени се наведе напред. Внезапно и плътно, аз я обладах. Чудотворен мед се стече в слабините ми. А нейните зелени, изпъстрени с точки ириса станаха съвсем кръгли от смущение: нервно затрептя вътрешната страна на долната ѝ устна, окъпана във влага. Обви ни същата онази атмосфера от преди месец, когато бяхме в тъмната кола, а аз установих, че ръката ми се намира между топлите ѝ бедра, плътно притиснати едно о друго; тогава, изглежда, тя със закъснение разбра къде е ръката ми, защото изтече минута, преди да ме помоли: „Недей!“ и когато отдръпнах ръка, погледна ме точно така. Само че тогава бяхме в сянка, а сега ослепително светеше. Личаха дори порите на носа ѝ. Беше неестествено притихнала; нещо не беше в ред.

Усещах лявата си ръка сгорещена и влажна — такава бе, когато я измъкнах измежду бедрата ѝ, от крайниците към таза ми потече сок. Стори ми се, че съм изтънчено разпънат между няколко процеса. И когато отдолу се разнесе трясъкът на шумна глъчка, означаваща, че татко отива да погледне кухненския часовник, поиска ми се да извикам: „Недей, почакай...“

— Ей, Каси, кажи на момчето, че е седем и седемнайсет. Имам сума домашни да коригирам, а трябва да съм там в осем. Иначе Зимърман ще ми извие врата.

Да, точно тъй беше: а в съня дори не ми се стори необикновено. Тя се превърна в дърво. Притиснах лице о стеблото, сигурен, че това е тя. Последното, което сънувах, бе кората на дървото: грапавите ръбове и черните пукнатини със ситни зелени петънца от лишеи. Това бе тя. Господи, тя! Помогни ми! Върни ми я!

— П-и-т-ъ-р! Искаш да ядосаш баща си ли?

— Не! Ставам. За бога...

— Тогаз ставай! **Ставай!** Чуваш ли, момче? Хайде!

Протегнах се и тялото ми се разкърши и достигна хладните въгълчета на леглото. Сокът се отдръпна. Трогателно бе това, че в съня тя осъзна промяната, която се извършва с нея, усети как пръстите ѝ се

превръщат в листа, искаше да ми каже нещо (с тия закръглени зеници), но не го каза, беше ме пощадила, без дума да изрече, се обърна на дърво. И тъкмо това беше най-хубавото у Пени, което едва сънят ме накара да осъзная — нещо, което преди почти не чувствавах — тази приютяваща любов, родена независимо от нейната младост, независимо от това, че почти не се бяхме докосвали, независимо от малкото, което й давах; тя бе готова да се пожертвува за мен. И колкото и да ми беше чудно защо, от главата до петите изпитах задоволство. Всичко това бе прясна мазка боя в живота ми.

— Мой малък слънчев лъч, огрей, заблести!

Майка ми бе преминала към нежност. Знаех, протегна ли ръка да докосна лъскавосивата боя на прозоречния перваз, той ще се окаже студен като лед. Лека-полека слънцето се бе вдигнало. Мръсният път беше преобразен, наподобяваше сонм лъчисти моруни. Отсам пътя нашата странична ливада представляваше лист изхабен гласпапир, с който е била търкана зелена боя. Тази зима още не бе валил сняг. Може би именно тя трябваше да е зимата без сняг. И по-рано ли е имало такива зими?

— ПИТЪР!

В гласа на майка си долових приклепнал тигър и без да мисля, скочих от леглото. Внимавайки да не допирам с кожата си нищо твърдо, като хвацах с върха на пръстите си стъклените дръжки на шкафа — тези многостенни кристали замръзнал амоняк, почнах да се обличам. Къщата ни бе отчасти модернизирана селска къща. На горния етаж отопление нямаше. Измъкна се от пижамата и застанах за миг, наслаждавайки се от мъченичеството на голотата си; това ми се стори унищожителна критика на идеята да се преместим на това диво място. Беше го измислила мама. Обичаше природата. Стоях гол, сякаш излагах нейната лудост пред целия свят.

И ако светът ме гледаше, щеше да се сепне, защото коремът ми, нацвъкан като от голяма птица, бе покрит с червени петна колкото монети. Псориазис. Самото име на моята алергия, тъй чуждо, че да си изкривиш устата, тъй объркано, че да заекнеш, още повече засилваше самоунижението. „Самоунижение“ или „алергия“ — чудех се как да го наричам. Не беше болест, тъй като произлизаше от самия мен. И понеже е алергия, влияеше се от всичко: шоколад, пържени картофи, нишесте, захар, мазнина, нервна възбуда, от сухо, от тъмно, от

притеснение, от затворено пространство, от умерен климат — с една дума, алергия от живота. Майка ми, от която я бях наследил, понякога я наричаше „бреме“. Намирах това за обидно. В края на краищата нейна беше вината; само жените могат да прехвърлят тия неща на децата си. Ако баща ми, чието стройно тяло бе обвито в гънки от чиста белота, ми беше майка, кожата ми щеше да бъде безупречна. Когато мама казваше „бреме“, имах чувството, че се разтоварва от своята вина и я превръща в товар, в нещо допълнително прибавено към мен. На тази възраст се отнасях към страданието с особена невинност, вярвах, че то е необходимо за хората. Виждах го навсякъде около мен и в това, че очевидно правя изключение, долавях нещо застрашаващо. Никога не си бях счупвал кост, не бях глупав, родителите ми открито ме обичаха. В заслепението си вярвах, че съм порочно щастлив. Затуй за псориазиса реших: проклятие и нищо друго. За да ме направи човек, господ ме беше благословил с едно ритмично проклятие, което вдишвах и издишвах с всеки негов сезон. Лятното слънце стапяше раничките ми; до септември гърдите и краката ми биваха чисти, с изключение на едва забележимите петънца, тези невидимо бледи семена, които дългата суха сянка на есента и зимата довеждаше до ново избуяване. Проклятието достигаше пълния си разцвет през пролетта; но после засилващото се слънце обещаваще изцеление. Януари беше безнадежден. Коленете и лактите — онези области на кожата, които се намираха под натиск — се покриваха с кора; а на глезените, където прегръдката на чорапите насърчаваше раните, те гневно се сливаха една с друга в нещо като розова ципа. Ръцете ми бяха достатъчно изпъстрени, затуй не можех да обръщам ръкавелите на ризата с по две елегантни премятания, както правеха другите момчета. Иначе, облечен с дрехи, успявах да се маскирам като нормално човешко същество. Бог се беше смилил над лицето ми — ако не се смятат следите в горния край на челото, които, оставяйки косата си да пада над тях, скривах, — имах чисто лице. Също и дланите, освен незабележимо нашарените нокти. А някои от ноктите на мама бяха проядени чак до живо месо от нещо като жълта гнилоч.

Ледени пламъци ме заблizzaха по кожата; малките доказателства за пола ми се свиха в настръхнало снопче. Нормално животинското в мен ме радваше; обичах появилите се най-сетне срамни косми. Червеникавочерни, металически, те се къдреха — макар и твърде

редки, за да образуват гъсталак, — стегнати като пружини от този лимоненожълт студ. Преди това умирах от ужас, че няма да се окосмя; чувствах се беззащитен в съблекалнята, когато — бързайки да прикрия своето наметало от петна, — съзирах, че моите съученици вече са навлекли бронята от козина.

Ръцете ми настръхнаха като гъша кожа; енергично ги разтърках и след това, като лихвар, който с наслаждение брои монети, прокарах длани по корема си. Защото най-съкровената ми тайна, последното падение на моя срам беше, че тъканта на псориазиса — леко извисените островчета, около които мекотата ставаше сребърна, тези съзвездия от загрубяла кожа, чието неравномерно разпространение по тялото ми приличаше на живи промеждутъци от движение и покой — тази тъкан скритом ми доставяше удоволствие. Радостта да усетиш как от теб се откъртва и отделя голям къс загоряла кожа под настойчивата намеса на ноктите трябва да бъде изпитана, за да бъде извинена.

Гледаха ме само медальоните. Отидох до шкафа и намерих чифт жокейски гащета, в чийто ластик още имаше живот. Облякох си тенис-фланелката с гърба напред.

— Ти ще ме надживееш, татко — долетя отдолу високият глас на баща ми. — Аз нося смъртта в червата си. — Тъй безстрастно изречените думи повлияха и на моите вътрешности и ги направиха плъзгави и непокорни.

— Момчето е будно, Джордж — обади се мама. — Можеш да прекратиш представлението. — Гласът ѝ бе напуснал долните стъпала.

— Какво? Мислиш, че ще се разтревожи?

Точно преди Коледа татко бе навършил петдесет; винаги е повтарял, че няма да доживее петдесетях. Но счупването на бариерата развърза езика му, сякаш, бидейки математически мъртъв, думите му вече нямат никакво значение. Тази негова призрачна свобода понякога ме плашеше.

Изправих се озадачен пред шкафа. Може би предвиждах, че дрехите, които си избира сега, дълго няма да слязат от гърба ми. Може би тежестта на предстоящото изпитание ме накара да не бързам. Като укор за колебанието, в дъното на носа ми се надигна кихавица, засърбя ме. Усетих сладостна болка в пикочния мехур. Откачих от закачалката сивите фланелени панталони, макар и да бяха с омачкани ръбове. Имах три чифта панталони; кафявите бяха на химическо чистене, а сините

— осквернени от едно светло петно отпред, вляво. За мен това беше загадка и винаги се чувствувах някак несправедливо осъден, когато ги връщаха от чистене с обидния напечатан текст — ЗА НЕОТСТРАНИМИ ПЕТНА НЕ НОСИМ ОТГОВОРНОСТ!

Колкото до ризата, днес редът беше на червената. Рядко я носех, защото с нея върху раменете ми ярко се открояваха белите пращинки, сипещи се от скалпа ми като сняг от пърхут. Искях на всекиго да обясня, че това не е пърхут, сякаш по този начин щях да се оправдая. Всичко щеше да бъде в ред, ако час по час не си чешех главата, но ставаше все тъй, че неудържимият импулс изместваше риска. В този горчив ден щях да отнеса на съучениците си един огненочервен подарък, една гигантска искра, една емблема на горещината с два джоба. Вълнените ръкави меко се плъзнаха по ръцете ми. Ризата струваше осем долара и майка ми не можеше да разбере защо нея нося. Тя, изглежда, рядко се сецаше за моето „бреме“, а сетеше ли се, правеше това с едно твърде смело съчувствие, като да ставаше дума за част от нея. Нейният случай, ако не се смятат ноктите и скалпът, беше почти нищо в сравнение с моя. Не й се сърдех; тя си страдаше другога.

— Не, Каси, татко **трябва** да ме надживее. Той поне е водил добър живот. Татко Крамър заслужава вечно да живее — казваше баща ми.

Без да се заслушвам за отговора й, знаех как мама ще приеме това — като упрек към баща й, дете живее толкоз дълго, дете толкоз години още продължава да е отегчителен товар. Тя вярваше, че татко умишлена се мъчи да натика стареца в гроба. Права ли беше? Въпреки че много факти потвърждаваха теориите й, никога не им вярвах. Бяха прекалено стройни и прекалено безкомпромисни.

По шума край умивалника долу разбрах, че е обърнала гръб, без да отвърне. Представих си я: вратът й целият в петна от ярост, ноздрите й побелели, а кожата над тях трептяща. Стори ми се, че се понасям по вълните на чувствата, избликнали под мен. Като сядах на леглото да си обуя чорапите, старият дъсчен под се надигна под нозете ми.

— Човек никога не знае кога ще го повикат — рече дядо. — Светът никога не знае кой е нужен горе.

— Аз пък съвсем сигурно знам, че нямат нужда от мен — каза татко. — Ако има нещо, от което господ няма никаква нужда, това е грозната ми физиономия — защо му е да я гледа?

— Той знае, че **ние** се нуждаем от теб, Джордж.

— Ти нямаш нужда от мен, Каси. Ще бъдеш много по-добре, ако ме захвърлят на боклука. Моят баща умря на четирийсет и девет, по-голяма добрина не можа да ни стори.

— Баща ти е бил разочарован човек — прекъсна го мама. — А защо трябва **ти** да си разочарован? Имаш чудесен син, красива ферма, жена, която те обожава...

— Щом пуснахме стария в гроба — продължи баща ми, — майка ми истински се отвърза. Дойдоха най-щастливите години от живота й. Тя беше свръхжена, татко.

— Мен ако питаш, много е лошо, дето не разрешават на мъжете да се женят за майките си — каза мама.

— Не се заблуждавай, Каси. Майка ми беше превърнала земния му живот в ад. Изяде го, жив го изяде.

Единият чорап имаше дупка — затъкнах я дълбоко в петата на обувката. Беше понеделник и в чекмеджето с чорапите нямаше нищо друго освен сираци и един чифт дебели вълнени английски чорапи, дето ми ги прати леля Алма за Коледа от Трой, Ню Йорк. Работеше там като закупвачка на детско облекло за някакъв универсален магазин. Предполагам, че изпратените чорапи бяха скъпи, но когато ги обух, се оказаха толкова обемисти, че просто ми смачкаха ноктите, и повече не ги сложих. От суета си избирах обувки малък номер, 39 вместо 40, каквито всъщност трябваше да нося. Мразех хора с голям крак; исках да имам бързи и грациозни копита като балерина.

Потропвайки с токове и пръсти, излязох от стаята и минах през стаята на нашите. Завивките им бяха дивашки отметнати и откриваха двойно вдълбнатия дюшек. Издрасканият скрин бе покрит с гребени от разноцветна пластмаса във всички размери — баща ми ги беше взел от стаята за Изгубени и Намерени вещи в гимназията. Все мъкнеше в къщи подобни отпадъци, сякаш се подиграваше с ролята си на снабдител.

Селската стълба, която слизаше между една измазана и една дървена стена, беше тясна и стръмна. Най-долу стъпалата се изкривяваха, тесните ръбове вече бяха протрити; трябваше да се сложи

парапет. Татко беше сигурен, че някой ден, с това замъглено зрение, дядо ще падне; и все се заричаше да постави парапет. Дори го беше купил за един долар от някакъв вехтошарски склад в Олтън. Но го забрави — стоеше си подпрян в хамбара. Повечето проекти на баща ми във връзка с къщата свършваха по този начин. Подскачайки леко и безгрижно като Фред Астер^[1], заслизах по стъпалата и като слизах, докосвах голата мазилка вдясно. С необикновено гладка кожа, тази стена, нагъната на бразди като корем на голямо и безстрастно същество, просто издишваше студа, предаден през каменния зид отвън. Стените на къщата бяха от дебел пясъчник, изтръгнат от земята преди един век от митично яки зидари.

— Затвори вратата на стълбището — заповяда майка ми. Не искахме топлината да бяга от долния етаж.

И сега все още виждам всичко.

Долният етаж се състоеше от две продълговати стаи — кухнята и всекидневната, — свързани с две врати, една до друга. В кухнята подът бе настлан с овехтели чамови дъски, наскоро рендосвани и мазани. Отдушникът за горещия въздух, врязан в тези дъски близо до най-долното стъпало, ме лъхна в глезените с топлина. Проснат на пода, вестник „Сън“, който излизаше в Олтън, трептеше с единия си край от течението, сякаш молеше да бъде прочетен. Нашият дом бе пълен с вестници и списания; те наводняваха прозоречните первази и се разливаха от канапето. Баща ми ги носеше на бали — те имаха някаква връзка с кампанията на скаутите за събиране на отпадъчна хартия, но очевидно хартията не се предаваше. Вместо това се търкаляха навсякъде в очакване да ги прочетат; вечер, когато татко оставаше пленен в къщи, тъй като нямаше де да иде, заравяше се безутешно в тия купища. Можеше да чете със светкавична бързина и твърдеше, че нито веднаж не е научил или запомнил нещо.

— Жал ми беше да те вдигам, Питър — подвижна ми той. — На твоя възраст децата се нуждаят най-много от сън.

Не го видях; беше във всекидневната. През първата врата съзрях три цепеници черешово дърво, които горяха в камината, макар че новата пещ в зимника бе също запалена. На тясната ивица стена между двете врати в кухнята висеше нарисуваният от мен заден двор, който имахме в Олинджър. Рамото на мама го затъмни. Тук, извън града, тя привикна да носи дебели мъжки пуловери, въпреки че на млади

години, в Олинджър, когато беше по-слаба и когато за пръв път я осъзнах като своя майка, минаваше, както казваха в нашия край, за „кокона“. С изтропване, което ми прозвуча като неизречен упрек, тя постави на моето място на масата голяма чаша портокалов сок. Между масата и стената имаше нещо като коридор, който сега тя изпълваше. Тялото ѝ ми препречваше пътя и затова тропнах с крак. Тя се отмести. Минах покрай нея и покрай втората врата — през нея забелязах дядо, потънал в канапето до куп списания, навел глава, сякаш се моли или спи, капризните му старчески ръце прилежно скръстени на корема върху мекия сив пуловер. Минах край високата етажерка, дето два часовника показваха съответно 7,30 и 7,23. Избързалият беше червен, електрически, от пластмаса — баща ми го купи на една разпродажба. Изоставащият беше тъмен, дървен, с орнаменти, навиваше се с ключ и бе наследен от бащата на дядо, починал много преди моето раждане. По-старият часовник бе поставен на етажерката; електрическият висеше под него на гвоздей. Минах покрай бялата стена на новия хладилник и излязох през вратата. Беше двойна: врата и капак против буря — разстоянието помежду им бе отбелязано с широк праг от пясъчник. Когато се озовах между двете, чух баща си да казва:

— Вярваш ли, татко, като бях дете, изобщо не спях. Оттам идват и сегашните ми страдания.

Имахме малка циментова веранда, на която се намираше водната помпа. Имахме електричество, но водопровод в къщата още не беше прокаран. Земята под верандата, лете винаги влажна, бе сгърчена от мраз, поради което крехката тревица бе образувала чупливи черупки, които с трясък се стриваха под нозете ми. Спирали от скреж, подобни на парализирана мъгла, белееха под високата трева на градинския склон. Скрих се зад един от жълтоцъфтящите храсти, които растяха до стената на къщата. Мама често се оплакваше, че миришело; за нея природата беше символ на чистота, но аз все не можех да приема това сериозно. Доколкото виждах, земята се изграждаше на гнилоч и екскременти.

Изпитах измамното чувство, че урината ми замръзва във въздуха и се превръща в неразделна част от мене. В действителност тя димеше върху влажните листа, плътно постлали преплетените фусты на безлистния храст. Разпилявайки своята слама, Лейди изпълзя от къщичката си и завря черните си ноздри в телената ограда да ме гледа.

„Добро утро“ — казах кавалерски. Като приближих колибката ѝ, тя подскочи високо във въздуха, а като пъгнах ръка през замръзналата плетеница на метала да я погала, продължи да се гъне, заплашвайки ме сякаш да се изпълне в повторен скок. Кожухът ѝ бе настръхнал от студа, по него висяха стръкове и снопчета слама. На пипане гърлото ѝ бе като перушина, а темето ѝ — меко като восък. Под козината костите и мускулите ѝ бяха топли и крехки. Тъй жадно въртеше дългия си череп, сякаш моли за още милувки, че изведнаж се уплаших да не бръкна с пръсти в очите ѝ, уязвимо изпъкнали, досущ като увеличителни стъкла от черна пихтия. „Как си — попитах я аз, — добре ли спа? Сънува ли зайци? Зайци!“ Гласът ми я караше да се мята, да подскача, да върти опашка и да скимти — беше прелестно.

Както бях клекнал, студът ме нападна в тил и притисна гърба ми. Като се изправих, телените квадрати, до които се допираха ръцете ми, бяха почернели — кожата ми бе разтопила патината на скрежа. Лейди подскочи като отпуснатата пружина. Падайки обратно на земята, стъпи с лапа в паничката си, прекатури я и си помислих, че водата ей сега ще се излее. Но вода и паничка се бяха превърнали в твърд лед. В мигновението, додето съзнанието ми настигне зрителния образ, това ми заприлича на фокус.

Неразмътван от каквото и да било движение на вятъра, въздухът около мен почна да се втвърдява и аз се размърдах. Зъбната четка, вкоравена от мраз, представляваше неотделима част от ламаринената стойка, завинтена о стълба на верандата. Откъртих я с пукот. Четири пъти натиснах лоста на помпата, ала тя дращеше на сухо. Надигайки се от дълбините на загубилата съзнание земя, на петия път водата се плисна върху издълбания кафяв ледник, струпан в коритото, и леко задимя. Ръждивата вода изчисти четката от коравата ѝ броня, но като я пъгнах в уста, стори ми се като безкусен четвъртит бонбон. Кътниците ми изтръгнаха по ръбовете на пломбите. Пастата, изстискана върху космите на четката, се стопи и от нея остана само вкусът на мента. През цялото време Лейди наблюдаваше моето представление с диво удоволствие, което надуваше и свиваше тялото ѝ, а когато плюех, джавкаше вместо аплодисменти — всеки лай беше едно облаче от студ. Оставих четката на мястото ѝ, поклоних се и прибирайки се зад двойната завеса, т.е. двете врати, обикновената и капака, със задоволство продължих да слушам неспирните овации.

Часовниците сега показваха 7,35 и 7,28. Мощният прилив топъл въздух в медноцветената кухня направи движенията ми лениви, макар часовниците да ме пришпорваха.

— Защо лае? — попита майка ми.

— Замръзнала е, ще пукне от студ — рекох аз. — Вън е страшно студено. Не можем ли да я вкараме вътре?

— Най-жестокото, което можеш да сториш на едно куче, Питър — каза татко, без да го виждам. — Свикне ли да стои вътре, ще умре от пневмония. Не помниш ли последното ни куче? Не откъсвай животните от природата. Хей, Каси, колко е часът?

— По кой часовник?

— По моя.

— Минава седем и половина. Другият сега приближава.

— Трябва да вървим, сине. Да мърдаме!

— Хапни, Питър — обърна се мама към мен, после към него: — Този твой евтин часовник, Джордж, все избързва. По часовника на дядо остават още пет минути.

— Никак не е евтин. На разпродажбата струваше тринайсет долара. Това е „Дженеръл Електрик“. И щом казва, че остават двамайс минути, значи, съм закъснял. Изсърбай си кафето, момче! Времето никого не чака.

— Уж имаш паяк в червата, пък си ужасно припрян — каза мама, после ме попита: — Питър, не чуваш ли баща си?

Наслаждавах се на къс от бледолилавата сянка под ореха в рисунката на стария двор. Обичах това дърво; като бях малък, от клона, който в картината ми изглеждаше само като лека мазка съвсем черна боя, висеше люлка. Гледайки тази черна ивица, припомних си замаха на шпатолата, тази секунда от живота ми, която по такъв забележителен начин бе останала завинаги пленена. Тъкмо този плен, мисля си, това заключване на шепа отминаващи секунди ме привлече към изкуството още на петгодишна възраст. Защото, нали горе-долу на тази възраст изведнъж ни става ясно, че ако не умрат, нещата истински се изменят, гърчат се, изплъзват се, връщат се и подобно петната слънчева светлина, процедили се през лозницата върху тухлената стена в някой ветровит юнски ден, непрестанно менят образа си?

— Питър! — Гласът на мама звучеше съвсем красноречиво.

Изпих портокаловия сок на две глътки и за да я разтревожа, казах:

— А бедната кучка вън? Дори няма какво да си пийне. Като е заблизила оная буца лед в паничката...

Дядо ми се размърда в другата стая и занарежда:

— Помня един знаменит израз на Джейк Бийм, она, дето беше началник на старата гара Бърта Фърнъс още преди да спрат пътническият влак. Времето, викаше той и се пъчеше, времето и олтънската железница никого не чакат.

— Добре де, татко — обади се баща ми, — но я кажи, хрумвало ли ти е дали някой е сядал да чака времето?

Дядо ми млъкна пред този абсурд, а мама, понесла чайник кипяща вода за кафето ми, мина в другата стая да го защити.

— Джордж — рече тя, — я по-добре излез да запалиш колата, вместо всички ни да тормозиш с тези глупости!

— Защо? Да не съм наранил душата на татко? Татко, наистина нямах намерение да те засягам. Каквото казвам, мисля го. Чувал съм да разправят, че от времената зависел целият ни живот, но не зная какво значи. Какво ще рече това? Попитай когото искаш — мълчат си, диванетата, не казват. Не щат да бъдат честни. Не щат да си признаят, че и те не знаят.

— Защо пък — почна мама и се поколеба, разбирайки, както и аз разбрах, че настойчивото любопитство на баща ми напълно е пресушило простото значение на пословицата, — защото пък, то значи, че не можем да имаме невъзможното.

— Не е така. Виж какво — поде баща ми с она леко извисен глас, който означаваше, че просто си търси с какво да се заяде, — аз съм син на свещеник. Възпитан съм да вярвам и все още вярвам, че бог е създал човека като последното и най-съвършено творение в своя свят. Ако е тъй, кои са тогава тия всесилни времена, които могат да ни превъзхождат?

Мама се върна в кухнята, надвеси се над мен и наля врялата вода в чашата ми. Ухилих ѝ се съучастнически; татко често ставаше предмет за шеги помежду ни. Но тя не откъсна очи от моята чаша и хванала чайника с шарена кърпа, напълни я, без капка да разлее. Кафявата пудра на нескафето „Максуел“ образува тънка корица на повърхността на димящата вода и после се разтвори, боядисвайки

водата в черно. Мама го разбърка с моята лъжичка и в чашата се завъртя спирала от кафяви зрънца.

— Изяж си булгура, Питър — каза тя.

— Не мога — отвърнах. — Не ми е добре. Боли ме стомах.

Исках да си отмъстя за пренебрежението, с което посрещна любовното ми въведение. Удивляваше ме фактът, че татко, този глупав и тъжен човек, който, мислех си, отдавна сме изключили от нашите романтични отношения с мама, тази сутрин успя да открадне най-важното място в съзнанието ѝ.

— Татко — говореше той на дядо, — не исках да те засегна; работата е там, че тия изтъркани изрази страшно ме ядосват, причернява ми, като ги чуя. Побеснявам, защото са идиотски удобни. И ако ония едновременни селяци или който там, по дяволите, ги е измислил, са искали нещо да ми кажат с тях, трябваше да си го кажат направо!

— Джордж, не друг, а ти пръв повдигна въпроса — рече мама.

— Ей, колко е часът? — Баща ми смени темата.

Млякото беше твърде студено, кафето — много горещо. Сръбнах и си попарих небцето; след всичко това ледената каша на булгура направо ми обърна червата. И сякаш да отхвърли лъжата ми, стомахът наистина ме заболя. Тиктакащите минути просто го пронизваха.

— Готов съм — извиках. — Готов, готов. — И аз като татко играех пред невидима публика, само че неговата се намираше далече и трябваше да ѝ се крещи, а моята седеше току пред рампата. „Комично притиснало стомаха си, едно момче прекосява сцената отляво.“ Отидох във всекидневната да си взема палтото и тетрадките. Корясала, но вярна, куртката ми висеше зад вратата. Татко бе седнал на един от люлеещите се столове с гръб към огъня, който съскаше и танцуваше в камината. Чакаше с палто, овехтяло, карирано, с неподходящи копчета — беше го спасил от една църковна разпродажба, — не беше по мярка и едва му стигаше до коленете. На главата бе сложил отвратителна синя плетена шапка, измъкната от училищните кошчета за смет. Нахлузена над ушите, тя му придаваше вид на прекомерно израсъл глупак от романчетата в картини. Започна да я носи съвсем отскоро, чудех се защо. Все още си имаше коса, сивото едва я бе докоснало. Разбираш ли, за мен татко си беше все един и същ. Всъщност изглеждаше по-млад от годините си. Обърна се към мен и в лицето ми

заприлича на преждевременно загрубял лукав уличен немирник. Детството си бе прекарал в един мизерен квартал на Пасаик. Съставено от лъскави буци и болезнено жълтеникави, отпуснати гънки, лицето му изглеждаше и нежно, и грубо, мъдро и невиждащо; в него и досега личеше онова достойнство, породено от голямото разстояние, което още в началото го издигна едва ли не до небесата. Веднъж се бях изправил до коленете му на тухлената пътечка, водеща към лозницата в нашия двор в Олинджър, и ми се стори, че погледът му е наравно с върховете на конските кестени — тогава повярвах, че додето стоим така, нищо лошо не може да се случи.

— Книгите ти са на прозореца — рече той. — Изяде ли си булгура?

— Нали все разправяш, че нямало време — отвърнах троснато.

Събрах си книгите: избелял синкав латински с едва крепящи се корици: нова-новеничка червена алгебра, издадена тази година; като я разлиствах, хартията издаваше упояващия аромат на девственица; и една грамадна сива и морна книга — естествена история, предметът на баща ми. На корицата ѝ бе отпечатана триъгълна винетка, състояща се от динозавър, атом, искрящ като звезда, и микроскоп. Отстрани по страниците някой от предишните собственици бе написал със синьо мастило и големи букви ФИДО. Размерите на тази дума изглеждаха безнадеждни и жалки като запуснат религиозен паметник. Когато бях в седми клас, Фидо Хорнбекър беше футболен герой. Така и не можах да открия в списъка от имена на вътрешната страна на корицата, където моето стоеше последно, името на момичето, което го е обичало. От пет години аз бях първото момче, на което давах тази книга. Четирите имена над моето —

Мери Хефнър
Ивлин Мейз „Битси“
Риа Фърстуайблър
Филис Л. Герхард

— се бяха разтопили в главата ми и образуваха една-единствена нимфа с непостоянен почерк. Може би всички са обичали Фидо.

— Времето, откраднато от храната — обади се дядо, — е време, откраднато от самия тебе.

— И той е като мен, татко — каза баща ми. — И аз никога нямах време да ям, „Измитай се от масата!“, все това чувах. Бедността е нещо ужасно.

Дядо оживено скръстваше и разделяше ръце, а високите му обувки с копчета възбудено шаваха. Той беше идеален партньор за баща ми, защото, като много стар, си въобразяваше, че стига да има кой да го слуша, би могъл на всичко да отговори, всички колебания да отстрани.

— Аз бих отишъл при доктор Епълтън — рече той и се изкашля с прекалено внимание, сякаш храчките му бяха от японска хартия. — Добре се познавахме с баща му. Епълтънови живеят в този край още от началото. — Окъпан в бялата зимна светлина, идваща от прозореца, и в сравнение с куршумоподобните очертания на баща ми, притулил с черно пукация огън, дядо ми се стори много крехко създание.

Татко се изправи:

— Като отида при него, почва да се хвали. Друго нищо.

От кухнята долетя суматоха. Изскърцаха врати, после се тръшнаха; топли лапи задраскаха дъсчения под. Кучката се втурна бегом във всекидневната. Като че шибана от радостта, Лейди се завъртя на килима и ниско приклезна. С движения на побеснял плувец, краката ѝ заръфаха едно петънце върху избелелия пурпурен килим, който бе тъй износен, че при търкане винаги изпускаше дребни масури лилави валма — „мишки“, както ги наричаше баба, когато килимът беше в Олинджър, а тя — още жива. Лейди бе тъй щастлива, дето са я пуснали вътре, че се превърна в бомба от добри вести, една космата бъркотия от водовъртежен екстаз, който в своите трептежи още издаваше миризмата на пора, убит от нея преди една седмица. Жадна да си намери бог, тя вторачи поглед в баща ми, промъкна се покрай нозете ми, скочи на канапето и в знак на дива благодарност близна дядо по лицето.

По време на разходките през дългия си живот той бе имал доста печални срещи с кучета и се боеше от тях.

— Чиба, чиба! — завика той, дръпна лице и вдигна сухите си грациозни ръце срещу бялата гръд на Лейди. С цялата си гърлена сила

гласът му ни потресе, изплувал, ще речеш, от някакъв първичен мрак, който никой от нас не бе познавал преди.

Кучката притисна трептяща муцуна в ухото му, а бутоните й необуздано заиграха, от което списанията едно по едно се заплъзгаха към пода. Всички бяхме тласнати в движение; баща ми се затича на помощ, но още нестигнал канапето, дядо сам се изправи. И тримата се втурнахме към кухнята, а кучката продължаваше да ни се мотае в краката.

На мама, изглежда, сме се сторили като обвинителна команда, посрещна ни с вик:

— Пуснах я, защото не можех да й понасям лая.

Стори ми се едва ли не просълзена; удивих се. Моята тревога за Лейди беше престорена. Не бях чул повече никакъв лай. С един поглед към зачервената шия на мама разбрах, че е ядосана. Изведнъж ми се дощя да изляза; тя внесе в бъркотията изострена нажеженост, от която всичко затрептя. Рядко разбирах защо всъщност е ядосана; идваше й, после й минаваше — като времето. Нима абсурдният спор между татко и дядо наистина й прозвуча като убийство? Или аз бях сторил нещо, нахалната ми ленивост ли беше виновна? В желанието да се измъкна от нейния гняв, седнах с куртката и отново близнах кафето. Все още бе много горещо. Глътката прегори всякакво усещане за вкус.

— За бога, момче — обади се баща ми, — без десет! Не се ли размърдаме, отиде ми службата.

— Но по **твоя** часовник, Джордж — каза мама. Щом заставаше на моя страна, значи, не бях аз причината за гнева й. — Според нашия часовник остават ви седемнайсет минути.

— Вашият часовник не е верен — каза той. — Зимърман кожата ми ще свали.

— Ето, идвам — рекох аз и станах. Първият звънец удряше в осем и двайсет. С колата до Олинджър имаше двайсет минути. Почувствувах се притиснат в малкото време, което се топеше. А стомахът ми взе да трие една о друга своите празни стени.

Дядо се провря до хладилника и свали отгоре лъскавия, но безвкусен самун хляб марка „Майер“. Подчертано и умишлено той се стараше да се движи уж незабележимо, което ни караше до един да го наблюдаваме. Разгъна восъчната хартия, извади филия бял хляб, после сгъна филията на две и прилежно я напъха цялата в устата си.

Разтегливостта на устата му беше цяло чудо; под пепеливите мустаци зейна беззъба пропаст, която погълна хляба на един залък. Хладнокръвният канибализъм в този жест винаги вбесяваше майка ми.

— Татко — рече тя, — не можеш ли да почакаш да излязат, пък тогава почвай да мъчиш хляба.

Србнах последна глътка от това щавещо кафе и се упътих към вратата. Всички бяхме наблъскани в малкото пространство линолеум, което граничеше с вратата, стената, дето тиктакаха и тананикаха часовниците, хладилника и умивалника. Концентрацията беше твърде гъста. Мама с мъка се провря край баща си да се добере до печката. Той се дръпна и тъмният му образ сякаш се отпечата върху вратата на хладилника. Баща ми чевръсто се изправи и както си беше най-висок, оповести над главите ни пред невидимата си аудитория.

— Напред към кланицата! Тия мръсни дечурлига са натикали всичката си омраза в червата ми.

— Цял ден се върти около тоя хляб и накрая вече ми се струва, че в мозъка ми плъхове шават — възмущаваше се мама и с пламнал в червен псориазис врат се промъкна покрай дядо и ми навря в ръцете парче студен препечен хляб и един банан. Преместих си книгите, че да ги поема.

— Бедното ми ненахранено момче — рече тя. — Горкото ми скъпоценно камъче!

— Напред към фабриката за омраза! — извика баща ми, за да ме подкара. Объркан и нетърпелив да угодя на мама, бях се спрял да отхапя късче от студения резен.

— Ако има нещо, което да мразя — съобщи мама, колкото на мен, толкова и на тавана — в този миг татко се навеждаше да докосне бузата ѝ с една от редките си целувки, — това е човек, който мрази пола.

Дядо вдигна ръце в своето ограничено пространство и с приглушен от хляба глас каза:

— Благословен да си!

Никога не пропускаше да го каже, както и рано вечер, когато се покатерваше на своя „дървен хълм“ и извикваше надолу към нас: „Приятни сънища.“ Ръцете му бяха грациозно вдигнати за благослов, жест, който би могъл да означава още капитулация и — ако се приеме, че в тях стискаше ангелчета — облекчение. В него най-добре познавах

ръцете, защото като единствения в семейството с най-млади очи, мое задължение бе да вадя с щипците на мама микроскопичните кафяви трънчета, които се събираха в сухата, чувствителна, полупрозрачна изпъстрена кожа на дланите му, когато обикаляше фермата да скубе плевели.

— Благодаря, татко, ще ни трябват твоите благословии — каза баща ми и едва ли не изтръгна вратата, при което от нея рукна дъжд от тресчици. Никога не натискаше дръжката докрая и тя винаги заяждаше. — Спукана ми е работата — добави той, хвърляйки поглед към своя часовник. Аз го последвах, а бузата на мама бръсна моята.

— И ако има нещо, което да мразя в къщата си — извика тя подир татко, — това са евтини червени часовници!

Баща ми закрачи към ъгъла и застанал в безопасност на верандата, аз се обърнах; веднага разбрах, че съм направил грешка. При сцената, която видях, препеченият хляб в устата ми се превърна в буца сол. Понесена от инерцията на последния си вик, майка ми приближи стената и безшумно, понеже гледах през стъклото, отскубна електрическият часовник от гвоздея му на стената и замахна да го изпрати на пода, ала след миг го притисна с провисналата му жица до гърдите си като бебе; мокри, бузите ѝ заблестяха. Срещнали моите, очите ѝ безпомощно се разшириха. Като млада е била хубавица, очите ѝ не бяха остарели. Всеки ден сякаш тя отново се сблъскваше с тежкия си живот. А зад нея баща ѝ, смирено навел глава, преживяше с разтегливите си челюсти и като влачеше нозе по пода, зае мястото си във всекидневната. Дося ми се да наглася лицето си в някакъв израз на утешение или пък на весела закачка, но то си остана замръзнало от страх. Страх за нея и от нея.

И все пак, любима, не мисли, че съвместният ни живот, колкото и да ни се струваше лош, не е бил добър. Добър беше. Все успяхме някак да се движим по твърда почва, колкото и нереална да беше тя. Когато баба ми лежеше на смъртния си одър в Олинджър, бях още малък, чух я да пита с отслабнал глас: „Дали пък не се разболявам?“ После сръбна глътка вино и на сутринта бе мъртва. Да. Бог ни закриляше.

Баща ми крачеше по грапавата като гласпапир ливада. Подгоних го. Купчинките, издигнати от къртиците в топлите дни, я правеха туктам неравна. Слънцето огряваше цялата стена на хамбара, този висок и пьстър петоъгълник.

— Мама за малко да строши часовника — рекох, като го настигнах. Казах това, дано се засрами.

— Днес е в особено настроение — рече той. — Майка ти е истинска жена, Питър. Ако бях мъж на място, като беше още млада, трябваше да я нареда в някоя комедийна трупа.

— Тя си мисли, че ядосваш дядо.

— Какво? Така ли? Пък аз главата си залагам за татко Крамер. Най-сладкият човек, когото познавам. Боготворя го.

Думите излизаха насечени и смалени от сините маси студен въздух, който лепнеше по страните ни. Спрял с лице надолу, до хамбара ни чакаше нашият черен буик, модел 36-а с четири врати. Отначало автомобилът имаше красива и натруфена броня; най-неочаквано баща ми — по начало материалните неща за него нямаха значение — бе почнал по детски да се гордее с тези стройни успоредни ребра от хром. Миналата есен старият и кален шевролет на Рей Дайфъндорф бе нещо загазил на паркинга до гимназията и татко, с неговите пристъпи на християнство, реши доброволно да го избута. Точно когато вече дигнали добра скорост, Дайфъндорф от глупост взел, че натиснал спирачките и нашата броня целунала задницата на Дайфъндорф. Не видях как е станало. Дайфъндорф сам ми разказа и се заливаше от смях — как татко се завтекъл отпред и засъбирал късовете начупен метал, мърморейки си под нос: „Може пък да я запои, може би Хъмъл ще успее да я запои.“ Тази безнадеждно разкъсана броня! Дайфъндорф разказваше тъй, че дори и аз се разсмях.

Лъскавите парчета все още се возеха в багажника, а предницата ни приличаше на уста с изпотрошени зъби. Беше дълга и тежка кола, цилиндрите имаха нужда от престъргване. Имаше нужда и от нов акумулатор. Качихме се с татко, той изтегли смукача и завъртя ключа и с изправена глава се послуша, надявайки се стартерът да подкара замръзналия мотор. Предното стъкло бе покрито със скреж и вътре в колата беше мътно. Разбра се, че възкресението ще бъде невъзможно. Слушахме тъй напрегнато, че в главите и на двама ни кристализира една и съща позната картина: неизбежната ръждясала манивела,

подаваща се напред от своята тайнствена кафеникава пещеричка, запираща в зенита на завъртването и веднъж отблъсната, завъртваща се назад. От свещите не излизаше дори признак на искра. Затворих очи да се помоля набързо и чух татко:

— Бога ми, синко, загазахме.

Той излезе и бясно почна да стърже скрежа по стъклото с нокти, докато откри квадратче колкото за погледа на кормуващия. Аз излязох от другата страна и като увиснахме заедно на противоположните рамки на вратите, забутахме. Веднаж, дважд. И с огромна сила трети път.

Доловихме далечен шум на отпаряне и гумите се освободиха от замръзналата земя на площадката пред хамбара. Съпротивлението на тежестта на колата намалю; едва-едва се запускахме по хълма. Скочихме вътре и двамата, вратите се тръшнаха и колата набра скорост по чакълестия път, който извиваше и остро пропадеше надолу зад хамбара. Камъните пропукваха под гумите като бавно пукащ се лед. Колата глътна най-стръмната част от наклона с достойно ускорение и баща ми отпусна амбриажа — шасито подскочи, моторът закашля, хвана, хвана! — и ние полетяхме, размахали криле по розовия прав път между бледозелената ливада и равните угари. По нашия път се минаваше толкова рядко, че по средата растеше ивица буренак. Стегнатите устни на баща ми се поотпуснаха. Цял разтреперан, той даде газ на гладния мотор. Ако сега заседнехме, бяхме загубени, защото се намирахме на равно място и бутането вече нямаше да помогне. Той натисна смукача наполовина. Моторът мъркаше в повисока гама. През ясните пролуки в заледеното покривало на стъклото можех да гледам напред. Наближавахме края на нашия имот. Ливадите ни свършваха там, дето почваше възвишението. Храбрият черен капак на мотора се понесе във вълните на рязкото, но късо нагорнище на шосето, глътна го заедно с камъните и го изплю отзад. Отдясно, с едно замръзнало червено знаменце, ни поздрави пощенската кутия на Сайлъс Шолкопф. Нашите земи останаха зад нас. Обърнах се: нашият дом представляваше малък букет от постройки, затъкнат в чезнещата пазва на долината. Покривът на хамбара и кокошарникът бяха бледочервени. От грубо измазания куб, в който бяхме прекарали нощта, се издигаше като последен откъслек от сън усукана ивица дим — синкав на фона на пурпурните гори. Пътят отново потъна надолу,

нашата ферма изчезна и престана да ни преследва. Шолкопф имаше езеро — по леда се разхождаха патици с цвета на стари клавиши на пиано. Високият белосан хамбар на Джеси Флаглър вляво сякаш запрата по нас хрчка от слама. Съзрях кръглото кафяво око на една дишаща крава.

Черният път излезе на шосе 122 с опасен наклон, по който не беше мъчно да се заседне. Тук имаше цяла редица пощенски кутии, приличаха ми на улица от птичи къщички, знак за СТОП, който озадачаваше с ръждясалите вече дупки от куршуми, и ябълка с подрязани клони. Баща ми се огледа по шосето и предположи, че е пусто; без да намали, той се прехвърли със скок през последното препятствие на изровения път. Намерихме се читави на твърдия бетон. Той превключи на втора, накара мотора да зареве, дигна на трета и буикът заликува. До Олинджър оставаха единайсет мили. Оттук нататък пътувахме все надолу. Изядох половината филия. Студени трохи посипаха книгите в скута ми. Обелих банана и го излапах — повече да доставя радост на мама, отколкото да задоволя някакъв глад, после свалих прозореца, колкото да провра корите и другата половина от хляба и да ги запрата към размазания пейзаж.

По ръбовете на нивите се обаждаха рекламите — кръгли, четвъртити, осмоъгълници. Цялата стена на един олющен хамбар казваше: НАРЯЗАН ТЮТЮН „ПОНИ“. Полята, из които през лятото семействата на менонитите^[2], нахлупили бонета и черни шапки, беряха домати и в които през акрите ечемик се клатушкаха дебелаци, седнали върху тесноноси алени трактори, сега остригани от своята реколта, изглеждаха болезнено оголени. Те молеха небето да ги покрие със сняг. Барачка с две бензинови помпи, цялата загърната в изпокъсани афиши за безалкохолни напитки, подскочи на един завой край пътя, после пропадна, завъртайки се, и сегиз-тогиз се появяваше в огледалото, смешно смачкана, литналият кон от надписа ѝ размазан, неясен, подскачащ. При едно снижаване на шосето чекмеджето на арматурата издрънча. Минавахме през Файъртаун. Истинското селце се състоеше всичко на всичко от четири къщи от пясъчникови плочи; тук е живяла старата земевладелска класа на файъртаунчани. Една от тези къщи цели петдесет години носела името странноприемница „Десетата миля“ и до верандата ѝ все още имаше греда за привързване на конете. Прозорците бяха заковани с дъски. Встрани от това ядро

селото изтъняваше в по-нови сгради — магазинче от саждено-циментови блокове, в което продаваха бирата на каси; две нови къщи с високи основи, но без стъпала, макар че и в двете живееха хора; една ловна хижа за приходящи, доста навътре от пътя, в която неделно време идваха големи групи мъже, а понякога и две-три жени, и запалваха осветлението, няколко сглобяеми предвоенни къщи, построени на етажи като в град и пълни, както твърдеше дядо, с незаконни деца, които умирали от недохранване. Разминахме се с оранжев училищен автобус, заклатил се в обратна посока, към извънградското училище. Сега живеехме в района на това училище, но учителствуването на татко в Олинджърската гимназия ме спаси от него. Страхувах се от децата в околността. Мама ме накара да се запиша в клуба „4 Ейч“^[3]. В него членуваха деца с изтеглени надолу кръгли очи и сивокафеникава гладка кожа. Тъпата невинност на едни и до порочност подробната осведоменост на други ме поразяваха като еднакво дивашки и далечни от моите високо цивилизовани стремежи. Събирахме се в подземията на църквата и след едночасова прожекция на диапозитиви за болестите на говедата и вредителите по царевичката, изпотен от клаустрофобия, аз се гмурвах в студения въздух и побягвах към дома, да потъна в албума с репродукции от Вермеер, досущ като едва-що спасен от удавяне човек, докопал се до брега.

Вдясно се появи гробището. Килнати на всички страни, надгробни плочи яхаха слегналите се гробове. После яката пясъчничкова камбанария на Файъртаунската лютеранска църква подскочи по-високо и от дърветата и за миг заби новия си кръст в слънцето. При строежа на тази камбанария участвувал и дядо; пренасял големи камъни с количка по едно тясно мостче от огънати дъски. Често ни е разказвал, показвайки точно и красноречиво с ръце, как дъските се гънели под тежестта му.

Заспускахме се по Файър Хил — по-дългия и по-малко стръмен от двата хълма по пътя за Олинджър и Олтън. Някъде до средата на склона растителността от двете страни на шосето проредя и се откри чудна гледка. Погледнах малката долина — беше като фон на Дюрер. Над нейните няколко акра от заоблени могили и гънки, украсени със сиви огради и осеяни с камъни, досущ като кафяви овце, господствуваше малка къща, израсла сякаш направо от земята. Към шосето къщата показваше широк бутилкоподобен комин, издигнат

покрай едната ѝ стена от плоски камъни, прясно варосани сега. И от този бял комин, чиято груба снага свързваше плоската стена с кривините на пейзажа, излизаше нищожна следа от дим, която все пак говореше, че тук живее някой. Нашият край, помислих си, е изглеждал точно тъй още когато дядо ми е помагал за изграждането на камбанарията.

Татко натисна смукача до дъно. Стрелката на термометъра изглеждаше залепена в леговището си отляво на скалата; отоплението отказваше да се прояви. Управлявайки колата, ръцете на баща ми се движеха по метала и твърдата гума с болезнена припряност.

— Къде са ти ръкавиците? — попитах.

— Отзад. Не са ли там?

Обърнах се да видя; кожените ръкавици, които му бях купил за Коледа, лежаха, обърнали длани нагоре, върху задната седалка между една смачкана пътна карта и връзка канап. Бях платил за тях близо девет долара. Парите взех от фонда „художествена академия“, който бях почнал да отделям от средствата, припечелени от ягодовата леха — моето начинание в „4 Ейч“. За тия ръкавици отидоха толкоз много пари, че на мама успях да купя само една книга, а на дядо — носна кърпа. Тъй ми се искаше татко да се грижи за облеклото си, за удобствата си — като бащите на моите приятели. Ръкавиците му бяха по мярка. Сложи ги първия ден, после ги остави да си почиват на предната седалка, а накрая, когато един ден отпред се наместиха трима души, хвърли ги отзад.

— Защо не ги носиш? — Като говорех с него, гласът ми винаги звучеше като обвинение.

— Прекалено са хубави — каза той. — Чудесни ръкавици, Питър. Познавам хубавата кожа. Сигурно цяло състояние си дал за тях.

— Не чак толкоз, ама не ти ли мръзнат ръцете?

— Да, момчето ми, днес е мразовит ден. Точно сега сме в търбуха на Баба Зима.

— Добре де, не искаш ли да ги сложиш?

Покрай профила му в драскотинен порой летеше прахоляк. Той изплува от мислите си да ми отвърне:

— Като бях малък, ако някой ми дадеше такива ръкавици, щях с истински сълзи да ревна.

Заболя ме от тези думи, счуха ми се като другите, които долових сутринта, когато се събуждах. Бях предполагал само, че у него има „нещо“; надявах се да изясня това „нещо“, мислейки, че то е същото, което го караше да не носи моите ръкавици. И все пак подозирах, че е твърде стар и твърде голям, за да мога аз напълно да го пречистя или променя, дори заради мама. Наведох се и отблизо разгледах ръбовете бяла плът, които се образуваха там, дето ръцете му държеха кормилото. Бръчиците в кожата наподобяваха цепнатини, а космите — стръкове заловена в тях черна трева. Отгоре ръцете му бяха покрити с размазани кафеникави брадавички.

— Кормилото не е ли леденостудено? — Гласът ми беше досущ като на мама, когато му каза: „Такива работи не се усещат.“

— Право да си кажа, Питър, тъй ме боли зъб, че нищо не забелязвам.

Бях изненадан и облекчен. Зъбоболът беше нещо ново; кой знае, може би той да е бил причината за всичко. Попитах:

— Кой зъб?

— Навътре. — Той смукна; порязана от бръсненето тази сутрин, бузата му се сгърчи. Кръвта на порязаното изглеждаше черна.

— Иди да ти го поправят. Проста работа.

— Ами като не го знам кой е... Сигурно всички. Трябва до един да ги извадя. И да си лепна цяла протеза. При някой от ония казапи в Олтън, дето ги вадят и слагат за един ден. Новите ги посаждат направо във венците, докато още кървят.

— Истина ли?

— Разбира се. Садисти, Питър. Азиатски садисти.

— Не ми се вярва — казах аз.

Разтопено от спускането по хълма, отоплението тръгна; в глезените ме задуха кафявият въздух, препечен в ръждясалите тръби. Това събитие всяка сутрин идваше като спасение. И сега, като имахме вече гаранцията за един промеждутък на комфортно пътуване, пуснах радиото. Малката, подобна на термометър скала светна мътнооранжаво. И като се загоряха лампите, грапави и дрезгави среднощни гласове запяха в светлата синя утрин. Кожата на главата ме засмъдя и се стегна; негърски и каубойски, гласовете следваха мелодията, като че си пробиват път през препятствия, които ги карат да прескачат, да се надигат и да залитат; и този грапав терен — това беше

моето отечество. Това бяха Съединените американски щати от песните: планини с борови лесове, океани от памук, жълтеникаво-кафяви западни простори, населявани от безплътни гласове, одрезгавели от любов — всичко това нахлу в застоялия въздух на буика. Произнесена с мазна ирония, търговска реклама занарежда ласкаво за градовете, където се надявах животът да ме отведе, после отново екна песен, като влак, който издава пуф-паф и трака ли, трака, неудържим, отнасящ певеца като скитник върху гребена на своята инерция; татко и аз също изглеждахме неудържими, втурнали се надолу по грапавините на нашата изстрадала земя, стоплени в прегръдката на адския студ. В ония дни радиото ме повеждаше към бъдещето, в което щях да бъда силен: моите гардероби щяха да се напълнят с красиви дрехи, кожата ми щеше да стане чиста като мляко и аз щях да рисувам — под звуците на огромно богатство и слава — картини небесни и хладни, като картините на Вермеер. Че Вермеер също е бил неизвестен и беден, знаех. Но си казвах, че е живял в назадничаво време. А че моето собствено време не е назадничаво, разбирах от пъстрите списания. Вярно, в цялата област Олтън за Вермеер знаехме като че само мама и аз; но в големите градове сигурно имаше хиляди, които го познаваха, хиляди — и до един богати. Заобикаляха ме вази и полирани мебели. Върху колосана покривка на масата имаше подсладен хляб, изпъстрен с поантилистични мазки светлина. Отвъд парапета на моя балкон един огромен град на вечното слънце, наречен Ню Йорк, блещукаше с милионите си прозорци. Моите бели стени попиваха лекия ветрец, ухаещ на тебешир и огромни карамфили. На прага стоеше жена, чиято сянка се отразяваше от полираните плочи, и ме наблюдаваше; долната ѝ устна бе леко набъбнала и отпусната, като долната устна на момичето със синя забрадка от „Хага“^[4]. Сред тези образи, които песните от радиото светкавично нахвърляха около мен, единственото празно място бе платното, което безгрижно, точно и красиво покривах с боя. Творбата си не можех да видя отсега, но нейният лишен от образ блясък се превръщаше в център на всичко останало — полетял в опашката на една комета, аз водех баща си през бременното пространство на нашата пееща нация.

След градчето Галилея, не по-голямо от Файъртаун и скупчено около кръчмата „Седма миля“ и пепелявата сграда на магазина

„Потиджър“, пътят, също като котка, прилепила назад уши, се гмурваше в опъната лента, по която татко винаги даваше газ. Отминавайки образцовия силоз и крайните постройките на млекоцентралата „Детелинов лист“, в която говеждият тор се изнасяше с конвейерни ленти, шосето се врязваше между два високи бряга, отсечени в ерозиралата червена пръст. Тук, край камарка камъни, чакаше човек с вдигната за автостоп ръка. Очертанията му рязко се отпечатваха върху глинения склон и като го приближихме, забелязах, че е с твърде големи обувки, които странно стърчаха зад петите му.

Баща ми тъй внезапно натисна спирачката, че си помислих: сигурно познава човека. Той затича към нас с хлопащи обувци. Носеше избелял кафяв костюм на отвесни бели ивици, които изглеждаха неуместно елегантни. Сякаш да се топли, към гърдите си притискаше хартиен вързоп, плътно стегнат с книжен канап.

Татко се наведе пред мен, свали прозореца от моята страна и се провикна:

— Не отиваме до Олтън, само до подножието на Бонбони за кашлица.

Човекът клюмна пред вратата. Розовите му клепачи замигаха. Около врата си бе вързал мръсна зелена кърпа, която придържаше вдигнатата яка на самото плътно притисната до гърлото му. Беше по-стар, отколкото подсказваше хилавата му фигура, зърната отдалеч. Някакво силно страдание или може би просто годините бяха протрили бялото му лице до кръв; по страните му бяха разцъфнали разкъсани пурпурни петънца, като новородени змийчета. В подутите му устни имаше нещо много нежно и то ме накара да се запитам дали пък не е по мъжката част. Веднъж, докато чаках баща си пред градската библиотека в Олтън, до мен се присламчи един такъв занемарен бродяга и няколкото думи, които измърмори, преди да избягам, ме бяха отвратили. Додето още влечението ми към момичетата беше неосъществено, чувствувах се страшно оголен откъм тази страна — приличах на тристенна стая, в която може да се вмъкне всеки пладнешки разбойник. Обзе ме някаква необоснована омраза към този човек. Прозорецът, който баща ми отвори към него, пропускаше студен въздух — ушите ме заболяха от студа.

Както винаги почтителната любезност на баща ми забави действието, което целеше да улесни. Човекът се сбърка. Почакахме да

му се стопли мозъкът, та да проумее думите: „Не отиваме до Олтън.“

— Не отиваме чак до Олтън — извика отново татко и в нетърпението си тъй силно се издаде напред, че огромната му глава застана пред лицето ми. Като примижа, зад окото му подскочи мрежица от кафеникави бръчки. Сега и човекът се наведе към него и аз се почувствувах невъзможно прищипан между вялите им остарели лица. И през цялото време от радиото потракваше музикалното пуф-паф; страшно ми се дощя да се кача на този влак.

— А докъде? — попита човекът. Устните му едва помръдваха. Имаше права оредяла коса, тъй дълго неподстригвана, че вече образуваше перушинести четки зад ушите му.

— Само на четири мили. Качвайте се — рече татко с внезапна решителност. После бутна вратата от моята страна. — Премести се отзад, Питър. Нека тоя джентълмен седне отпред, до отоплението.

— Отзад ще седна — каза човекът и моята омраза мъничко се поотдръпна. У него се забелязваха известни остатъци от добро възпитание. Но докато не се намести на задната седалка, не откъсна ръка от отвора на моя прозорец — притиснал непохватно вързопа си под другата, отвори с нея задната врата — сякаш ние, моят раздаващ се баща и моята невинна милост, бяхме някакво коварно черно животно, което е заловил живо. Намерил се в безопасност в кухнята зад нас, той въздъхна и каза (с един от ония дребни воднисти гласове, които, струва ти се, ще секнат на средата на изречението):

— Ама че попикан ден! Да му измръзнат на човек топките.

Татко отпусна амбриажа и извърши нещо нечувано: като обърна глава да говори с непознатия, угаси радиото. Музикалното пуф-паф с целия му товар от мечти се прекатури в пропастта. Плодовитата чистота на моето бъдеще се сви в сухата невзрачност на моето настояще.

— Само дано не завали сняг — каза татко. За другото не ме е грижа. Всяка сутрин се моля: мили боже, само сняг недей...

Зад мен, без да го виждам, непознатият смъркаше и се пълнеше с течност, надувайки се като допотопен звяр, съживил се при стопяването на някой ледник.

— Ами ти бе, момче? — подвикна той и с космите по врата си усетих, че се сгърбва напред. — Ти не си против снега, нали?

— Горкото момче — каза баща ми, — така и ще си остане, без да му е паднал случай да се погързала. Откъснахме го от града, там му харесваше, и взехме, че го насадихме в пущинака.

— Бас държа, че мре за сняг — каза човекът. — Обзалагам се, че обича снега. — Очевидно снегът за него означаваше нещо друго; положителен бях, че е сестричка. Бях по-скоро ядосан, отколкото уплашен — нали бях с татко.

Той също ми се стори смутен от манията на нашия гост.

— Кажи, Питър — попита баща ми, — обичаш ли все още снега?

— НЕ! — отсякох аз.

Непознатият шумно смръкна. Татко се извърна към него.

— Откъде си, мистър?

— От Север.

— И отиваш в Олтън?

— Да речем...

— Познаваш ли Олтън?

— Бил съм по-рано.

— Какво работиш?

— Ами че... готвач съм.

— Ти си готвач? Чудесно постижение, при туй, сигурен съм, не лъжеш. Е, и какво си намислил? Да останеш в Олтън?

— Аз... малко да поработя, колкото да продължа на юг.

— Знаеш ли — почна татко, — ти, мистър, правиш тъкмо това, което винаги съм искал да сторя. Да скитам от град на град. Да живея като птица. Застуди ли се, плясваш криле и отлиташ на юг. — Непознатият се закиска, без да знае какво да каже. — Винаги съм искал — продължи баща ми — да живея във Флорида, а нито веднъж не съм я помирисвал. През целия си живот по на юг от великия щат Мерилънд не съм ходил.

— Нищо особено не е Мерилънд.

— Помня, бях ученик в Пасаик — поде баща ми, — все ни разказваха за белите плочници на Болтимор. Всяка сутрин, разправяха, жените излизали с ведра и четки и миели мраморните плочи, додето не засветят. Виждал ли си ги?

— Бил съм в Болтимор, ама не съм ги виждал.

— И аз тъй мислех. Излъгали са ни. Защо, по дяволите, трябва цял живот да лъскаш някакви си бели мраморни плочи, като ще се

намери някой идиот с кални обувца да се подпише отгоре им? Все не ми се вярваше.

— Никога не съм ги виждал — рече човекът, сякаш съжالياвайки, че е причинил такова дълбоко разочарование. Баща ми внасяше в разговора бездънната си способност да се вживява във всяко нещо, а това обезсърчаваше непознатите. Щат не щат, намираха се вмъкнати в някакъв безплоден, ала неутолим стремеж към истината. Тази сутрин стремежът му изглеждаше особено настойчив, като че се боеше от фатален срок. Той буквално изрева следващия си въпрос:

— А как можа да попаднеш тук? Да бях на тебе, мистър, тъй ще духна за Флорида, че и петите ми нямаше да видят.

— Живеех с едного в Олбъни — неохотно рече гратисчията.

Чувайки потвърждение на опасенията си, сърцето ми се сви. Но татко, изглежда, бе забравил опасната територия, в която бяхме нагазили, и продължи.

— Приятел?

— Да. Кажы-речи.

— И какво стана? Както винагы измама?

— Точно тъй, братче — отвърна му той и засял се килна напред към мене. — Точно тъй постъпи тоя такован балама, да ме прощава малкыят.

— Нищо, нищо — каза баща ми. — За един ден горкото момче чува такива страхотии, каквито аз цял живот не съм чувал. И от майка си е наследил всичко да вижда, а да не може нищо да направи. Слава богу, че аз поне съм полусляп и три четвърти глух. Небето да пази невежите.

Смътно бях доволен, че в моя защита баща ми бе призовал небето и мама като преграда срещу пороя долни признания, от каквито нашият гост преливаше; но пък дълбоко негодувах, задето изобщо заговори за мен пред този човек, задето натопи моята сянка в този резервоар от тиня. Стори ми се непоносимо в единия си край съществото ми да се докосва до Вермеер, а в другия край — до гратисчията.

Но облекчението приближаваше. Стигнахме билото на Бонбони за кашлица, втория, по-стръмния от двата хълма по пътя за Олтън. В подножието шосето за Олинджър се отбиваше вляво и там трябваше да оставим пътника.

Заспускахме се. Срегнахме камион с ремарке, който с такава мъка пълпеше към върха, че сигурно излющената му боя бе остаряла, додето се е изкачвал. Доста навътре от пътя, измежду политналите назад дървета, мудно изникна голямото кафяво имение на Ръди Есик.

Хълмът Бонбони за кашлица водеше името си от своя собственик, чиито бонбони за кашлица („КОЙТО Е БОЛЕН, ДА СМУЧЕ ЕСИК“) се произвеждаха с милиони в Олтън и омирисваха цели квартали от града на ментол. В своите малки, оцветени като мандарини кутийки, те се продаваха из целия Изток; единствения път в живота си, когато бях в Манхатън, с удивление съзрях в самото гърло на рая, на един щанд в Централната гара на Ню Йорк, познатия оранжев цвят — цяла редица! Не вярвайки на очите си, купих една кутийка. Нямахте грешка — на гърба, под внушителен, миниатюрен изглед на фабриката, с дребни букви пишеше „Произведено в Олтън, Пенсилвания“. Отворена, кутийката изпусна хладния етеричен аромат на Брубейкър стрийт. Двата града на моя живот — въображаемият и истинският — се бяха покрили един друг; никога не бях и сънувал, че Олтън ще може да се докосне до Ню Йорк. Лагнах едно бонбонче да увенчая тази сладостна смесица и това концентрично проникване; в зъбите си усетих сладост и на равнището на очите си, цяла миля под тавана, който разкриваше на воднистото си небе съзвездия от жълтеникави електрически звезди, видях жълтите кокалчета на татковите ръце, нервно стиснати заради моята заплесия. Престанах да му се сърдя и също като него закопнях час по-скоро да вземем влака за дома. До този миг татко не беше оправдал очакванията ми. През цялото ни пътешествие — това денонощие при сестра му — беше все уплашен и неспокоен. Градът бе по-голям от градовете, които би могъл да възприеме. Парите в джоба му се топяха, без нищичко да сме купили, И макар че вървахме, вървахме, тъй и не стигнахме до музеите, за които бях чел. В така наречения „Фрик“ се намираще картината на Вермеер — човекът с широкополата шапка и засмяната жена, чиито лениво обърнати длани несъзнателно приемат светлината, а в оня, дето го наричаха „Метрополитън“, беше момичето с колосаната забрадка, смирено приведено над пиринчената делва, от която излиза отвесно синьо сияние, Светият дух на моите невръстни години. Неразрешима загадка бе за мен фактът, че тези картини, които боготворех като репродукции, могат да имат най-обикновено

физическо съществуване; да се приближа на един досег от техните платна, с очите си да видя истината на техните багри, да проследя пукнатините, с които времето е проникнало като тайнство в тайнството — за мен всичко това би значело да застана очи в очи с някаква божествена истина, тъй пълна, че нямаше да е чудно, ако умра от това съприкосновение. Мотаенето на баща ми всичко обърка. Не посетихме нито един музей; тъй и не видях картините. Вместо тях видях хотелската стая на леля си. Макар и увиснала на двайсет етажа над улицата, тя странно ми замириса на подплатата на маминото зимно палто от дебел зелен плат с кожената яка. Леля Алма сърбаше някаква жълта напитка и през ъглите на много тънките си червени устни цедеше на облачета дима от ментоловите цигари „Куул“. Имаше бяла, много бяла кожа, а очите ѝ бяха съвсем прозрачни от начетеност. Погледнеше ли баща ми, те печално се мръщеа; беше с три години по-стара от него. Цяла вечер разговаряха за лудориите и неприятностите в изчезналото вече енорийско здание в Пасаик, при чието споменаване само ми се завиваше свят и ми идеше да повърна — имах чувството, че са ме окачили над някакъв каньон от време. А долу на улицата, двайсет етажа под нас, светваха и угасваха сигналните лампи на таксиметрите — това бе необикновено интересно. През деня леля Алма, дошла тук в качеството си на провинциална търговка да закупува детско облекло, ни оставяше сами. Непознатите, които баща ми спираше по улиците, не искаха да имат нищо общо с неговите искрени, но все едни и същи въпроси. Тяхната грубост и неговото невежество ме унизяваха и раздражението ми лека-полека се трупаше в пристъп, който бонбоните за кашлица изведнъж разпръснаха. Простих му. В храма от бледокафяв мрамор му простих, дощя ми се да му благодаря, задето ме е заченал да се родя в край, който може да вкара своите бонбони в гърлото на Рая. Взехме подземната железница за гара Пенсилвания, качихме се на влака и като близнаци седяхме един до друг през целия път; дори сега, две години по-късно, когато се изкачвахме или спускахме по хълма Бонбони за кашлица, в мен се пробуждаше някакво възпоминание за Ню Йорк и съзвездията, които сякаш ни бяха позволили да литнем заедно далеч от земята.

Вместо да натисне спирачката, баща ми по погрешка отмина разклонението за Олинджър.

— Хей! — извиках.

— Нищо, Питър — меко рече той. — Много е студено. — Лицето му изглеждаше неподвижно под тази идиотска синя плетена шапка. Не искаше оня човек да почувствува неудобство, че се отклоняваме от пътя си, за да го заведем до Олтън.

Тъй се възмутих, че дръзнах да се обърна и да понижа непознатия с очи. Стоплено, лицето на гратисчията бе ужасно, заприлича ми на локва; то разбра криво причината за моето извърщане и се приближи до мен с размазана усмивка, цялото излъчващо кални емоции. Отдръпнах се от погнуса и се свих; всички части по арматурното табло неочаквано засвяткаха. Затворих очи да спра прилива на тази неканена и отвратителна гной, която бях разплискал. Най-страшното бе това, че в лицето му имаше нещо свенливо, благодарствено и момичешко.

Татко изправи назад голямата си глава и каза:

— Какво научи? — Гласът му се извиси, като че причинен от силна болка, и това смая другия.

Задната седалка мълчеше. Татко зачака.

— Не разбрах — обади се непознатият.

— Какви са ти заключенията? — дообясни баща ми. — Ти си човек, от когото се възхищавам. Имал си смелостта да извършиш всичко онова, което винаги съм искал да извърша: да пътувам, да обикалям градовете. Мислиш ли, че много съм изпуснал?

— Нищо не си изпуснал — думите се повърнаха назад като наранени пипала на насекомо.

— А извършил ли си нещо, което би искал да запомниш? Снощи цяла нощ лежах буден, мъчих се да си припомня нещо приятно, а не можях. Нещастия и ужас, все такива са ми спомените. — Тези думи нараниха чувствата ми; беше ме спечелил.

— Миналия месец убих едно проклето куче — гласът на гратисчията изскърца — може би това беше смях? — Какво ще кажеш? Мръсни псета, изскочат из храсталака и се мъчат да отмъкнат мръвка от крака ти; че като грабвам тогаз една тояга, ама голяма тояга, и продължавам, а песът му с пес се нахвърля; че като го цапардосах между очите... Падна и взех, че го наложих още няколко пъти и си викам: хайде сега да те видя, мръснико, дете ще ми скачаш по краката, че какво от туй, дете си нямам кола да си возя задника нагоре-надолу! Точно между очите, още с първия удар.

Баща ми изслуша това с натъжен израз.

— Повечето кучета няма нищо лошо да ти направят — каза той. — Просто са като мен, любопитни. Знаем ги какво мислят. В къщи си имаме едно куче. Бива си го. Жена ми просто го боготвори.

— Аз на това кучешко копеле му дадох да разбере — рече гратисчията и сръбна слюнката си. — Ти, момче, обичаш ли кучетата?

— Питър всичко обича — каза баща ми. — Готов съм очите ми да извадят, само да имах и аз неговия добър характер. Но те разбирам, мистър, по непознат път, когато изведнъж в тъмното насреща ти изскочи куче...

— Да, пък и като няма кой да те повози, стой си цял ден да ти измръзнат топките — отвърна непознатият. — Вие бяхте първите, които спряхте да ме вземете.

— Винаги спирам — рече татко. — Ако небето не се грижеше за глупците, щях и аз да бъда на твое място. Казваш, че си готвач!

— Ами... по едно време бях.

— Шапка ти свалям. Човек на изкуството!

Почувствувах се като червей, защото си представих как гратисчията си мисли, че баща ми не е с всичкия си.

Сгърчи ме желанието да се извиня, да се просна пред непознатия и да обясня: **ТОЙ СИ Е ТАКЪВ, ОБИЧА НЕПОЗНАТИТЕ, ВСЕ ЗА НЕЩО Е РАЗТРЕВОЖЕН.**

— Голяма работа! Важното е да не оставяш тигана без масло. — Думите му бяха предпазливи.

— Лъжеш, мистър — извика баща ми. — Да готвиш за хората, това е изящно изкуство. Не бих го изучил и милион години да ми дадеш.

— Тая работа, приятелче — човекът премина в интимен тон, — като конски задник е проста. Копелтията по разните му заведения една грижа имат: кренвиршите да са тънки. На месото се стискай, а мазнина бутай повечко; кучи синове — хвани единия, удари другия! На един господ всички се кланят — на великия Долар. Само, ей богу, не мога да пия тая негърска пикня, дето я викат кафе.

Колкото по-нападателен ставаше гратисчията, толкова повече настръхвах и се свивах; кожата почна адски да ме сърби.

— Искаше ми се да стана дрогерист — каза му татко, — но като свърших колежа, с парите не бяхме добре. Старият ни завеща само

една Библия и цяло чекмедже дългове. Но не го обвинявам, горкия, като дявол се мъчеше все честно да постъпва. Някои от моите ученици — аз съм учител — посещават фармацевтичната школа и както разправят, за тая работа глава се иска, не е за мене. Дрогеристите са все интелигентни хора.

— А ти, момче, какъв искаш да станеш?

Желанието ми да стана художник смущаваше татко.

— И той, горкият, се е объркал като мене — рече баща ми. — На него му трябва да се махне от този край и да слезе някъде на юг, дето има повече слънце, Много е зле с кожата.

— Вярно ли е, момче? Какво има?

— Кожата ми е синя — отвърнах със свит глас.

— Шегува се — рече татко. — Дяволски обича да си прави шеги с тия неща. От всичко на света за него най-добре ще е да замине за Флорида. И ако ти му беше баща вместо мен, досега да е там.

— Надявам се подир две-три седмици да съм там — каза гратисчията.

— Че вземи го! — възкликна баща ми. — Ако има дете, което да си е заслужило почивката, ето го! Моите пари свършиха. Време е да ме смени с нов баща; а аз — на боклука.

Думата му хрумна от огромния вехтошарски двор на Олтън, който се появи до шосето. Тук-там из сивите му проядени акри тлееха огньовете. От гнилоч и ръжда нещата тук се превръщаха в наситено кафяво и в своите купища от пепел приемаха фантастични очертания, дрипави и проскубани като папрат. Неспирният вятър край реката притискаше пъстрите хартии до настръхналите стебла на буренака като същински полк от знамена. А отгатък река Рънинг Хорс отразяваше в своята ивица от черен лак кобалтовото синьо, безмълвно опнато отгоре. Монтирани на цилиндрични скели, за да могат да се вдигат и спущат, газови резервоари с цвят на слонове пазеха тухления силует на града: червеният Олтън, тайнственият град, опасващ полите на своите пурпурно-зелени хълмове. Вечнозеленият връх Олтън представляваше черно петно. Ръката ми се задвижи, сякаш държах четка. Железопътните релси лееха сребро покрай шосето; задръстените фабрични паркинги лъщяха; и шосето се превърна в улица на краен квартал, която се вие около автобусни агенции, проядени вагон-ресторанти и къщи, сглобени от греди.

— Ето го — рече татко на гратисчията — великия и славен град Олтън. Ако ми беше казал някой като дете, че ще умра в Олтън, Пенсилвания, щях да му се изсмея в лицето. Никога не бях чувал за него.

— Мръсен град — додаде гратисчията.

А на мен ми се струваше толкова хубав!

Татко спря на пресечката между шосе 122 и магистралата Ланкастър; червена светлина. Вдясно магистралата преминаваше в бетонен мост, Рънинг Хорс Бридж, зад който почваше истинският Олтън. Вляво оставаха три мили до Олинджър и още две мили до Ийли.

— Стигнахме — рече баща ми, — ще трябва да те изкараме на студа.

Гратисчията отвори вратата. След като татко оповести истината за кожата ми, безсрамните излъчвания откъм задницата на колата бяха поотслабнали. Въпреки това, може би случайно, той докосна врата ми. Навън скитникът притисна плътно хартиите до гърдите си. Лигавото лице се изопна.

— Беше ми приятно да разговаряме — подвижна татко след него.

Гратисчията презрително изръмжа:

— Мммм-да-а.

Вратата се тръшна. Светна зелено. Сърцето ми забави ударите си. Кривнахме в магистралата и подкарахме срещу течението на рукналия към Олтън трафик. Наблюдавах нашия гост през прашното задно стъкло — заприлича ми на пощальон с още неразпечатан вързоп, който се смаява в далечината. После се превърна в кафяво петънце до устието на моста, политна нагоре и изчезна.

— Този човек беше джентълмен — обади се баща ми с най-делови тон.

В мен закипя неудържимо чувство; бях твърдо решил да го ругая по целия път до училище.

— Браво — рекох аз, — чудесно! Прекрасно! Толкова си се разбързал, че не ме остави една пършива хапка да изям за закуска, а след туй взимаш тоя пършив скитник, отбиваш три мили заради него, пък той и едно благодаря не ти каза. Сега вече *наистина* ще закъснеем за училище. Отсега го виждам Зимърман как си гледа часовника и трамбова по коридорите нагоре-надолу да се чуди къде си. Честна

дума, татко, мислех, че понякога имаш поне малко здрав разум. Какво толкоз намираш в тия скитници? Аз ли ти преча, че съм се родил, та не можеш и ти да бъдеш като тях? Флорида. А сетне му разправи и за моята кожа! Беше много мило, много ти благодаря. Както я почна, защо не ме накара да си сваля ризата? Или може би трябваше да му покажа корите по краката си? И защо непрекъснато разправяш на хората какво било, що било? Кой го е грижа, никой не го е грижа. На тоя идиот му дай да трепе кучета и да ми диша във врата! Белите плочи на Болтимор, боже господи! Кажу, татко, мислиш ли изобщо, като ги дрънкаш такива?

Но човек не може неспирно да ругае, когато другият дума не обелва. Втората миля преди Олинджър и двамата мълчахме. Той се разбърза, вече изпаднал в паника, че закъсняваме, задминаваше цели колони автомобили и си присвои центъра на шосето. Когато гумите попаднаха в трамвайните релси, кормилото се изплъзна от ръцете му, но спечелихме време. Като задминахме плаката, от който Лъвовете, Ротарианският клуб, Киуаните и Елените^[5] дружно ни посрещаха в Олинджър, татко каза:

— Няма защо да се тревожиш, че му стана ясно каква ти е кожата. Ще забрави, Питър. В учителската практика човек това научава: хората забравят всичко, което им кажеш. Всеки ден гледам тези безмълвни и безизразни лица пред себе си — напомнят ми смъртта. Минаваш през главите на тия дечурлига, ама никаква следа не оставяш. Помня, когато баща ми разбра, че умира, отвори очи, изгледа мама, Алма и мене и рече: „Как си мислите, напълно ли ще бъда забравен?“ Често се сецам. Вечно забравен. Какъв ужас — свещеник да ти каже такива думи. Щях да умра от страх.

Когато спряхме на паркинга до гимназията, пред вратите се бяха струпали последните ученици. Сигурно звънецът бе ударил. Обръщайки се да изляза от колата и да си взема книгите, надникнах към задната седалка.

— Татко! — извиках. — Няма ти ги ръкавиците!

Той вече се намираше на няколко крачки от колата. Обърна се, прокара нашарена с брадавици ръка по главата си и свали синята шапка. Косата му щръкна от статичното електричество.

— Какво? Да не ги е дигнал оня поразник?

— Той ще е. Няма ги. Само въжето и картата. На разкритието той посвети само миг.

— Карай! На него повече му трябват. Горкият хитрец, никога няма да разбере какво му се е паднало. — И продължи нататък, поглъщайки циментовата пътека на щедри крачки. Отрупан с книги, не успях да го стигна и както го следвах на все по-растящо разстояние, загубата на ръкавиците и начинът, по който позволи да се изръси от него моя скъп и тъй старателно обмислен подарък, породиха неприятна тежест точно в корема, дето бях притиснал книгите. Татко за всичко се грижеше; събираше за себе си вещи и ги оставяше да се разпиляват по света; но облеклото ми, храната, изисканите ми надежди — всичко ми беше от него и за първи път, невъзможна в своето огромно звездно отдалечение, смъртта му ми се стори тежка и страшна заплаха.

[1] Известен киноактьор, танцьор на уан-степ от 30–40-те години. — Б.пр. ↑

[2] Менонити — протестантска секта в САЩ. — Б.пр. ↑

[3] „4–Н“ — клуб на младите фермери в САЩ; названието „4 Ейч“ идва от името на буквата Н (ейч) и означава „глава, сърце, ръце, здраве“ (Head, Heart, Hands, Health). — Б.пр. ↑

[4] „Хага“ — известна картина на Вермеер. — Б.пр. ↑

[5] Американски граждански организации. — Б.пр. ↑

III

Малко закъснял, Хирон бързаше по коридорите от ракитици, тисове, лаври и червени дъбове. Под кедрите и сребърните борове, чиито застинали корони бяха като сенки, пропити с олимпийско синьо, буйните филизи на изтравничето, дивата круша, дряна, чимшира и ахениума изпълваха горския въздух с благоуханието на цветовете, сокове и млади прорастъци. Разцъфнали клони размазваха своите багри тук-там върху менливите отвори в зелената горска шир, край които минаваше в бързия си ход. Той забави крачки. Дрипавите, онемели адютанти от въздушни струи, следващи високо изправената му глава, също забавиха ход. Тези пролуки в пространството, докоснати от изпънатите търсеци пръсти на младите клони и пронизани от припрения капчук на птичите песни, долетели сякаш от някакъв натежал, богат на елементи покров (едни песни наподобяваха вода, други — мед, трети — сребро, някои — полирани дървени пръчици, а имаше и такива, които приличаха на хладни и къдрави огнени езици), му напомняха пещери, успокояваха, предразполагаха го. Очите му на ученик — защото какво е учителят, ако не един остарял ученик? — наново откриха уединилите се в гъстака босилек, чемерика, заешки овес, млечка, сладка папрат, дива тиква, самакитка и морски лук. По формата на техните венчета, листчета, стебла и бодли, сред безличието на еднообразната зеленина, той определи блатната перуника, очиболца, ригана и шибоя. Разпознати, цветята като че се възправиха с шепот да го поздравяват, приветствувайки минаването на един герой. *Черната чемерика е смъртоносна за конете. А минзухарът, тъпчеш ли го, повече расте.* Без да иска, в ума си Хирон преповтори своите отдавна, много отдавна придобити познания на аптекар. От растенията, наречени стрихнос, едното действа сънотворно, другото причинява лудост. *Като се извадят от земята, корените на първото са бели, а като изсъхнат, стават кървавочервени. Някои наричат второто триорон, други — перитон; три двайсети от унцията действуват възбудително, двойно по-голяма доза извиква*

халюцинации, тройна доза води до неизцелимо помрачение на съзнанието. Още по-голямата доза е вече убийствена.

Мащерката расте само по ония места, които са достъпни за морските ветрове. И когато се вадят корените ѝ, трябва да се застане с лице към вятъра. Опитните събирачи твърдяха, че корен от божур трябвало да се вади нощно време, защото, види ли те кълвач, ще пострадаш от изтърсване на правото черво. Хирон бе презрял тези суеверия. Бе намислил да изведе хората от този мрак. И Аполон и Диана обещаха да му сочат пътя. Когато се бере мандрагора, човек трябва да очертае около нея три кръга с меч и да застане с лице на запад. При спомена за тези заплетени заблуди, които в стремежа си към истинските лекове той бе възненавидял, бледните устни на Хирон се усмигнаха в бронзовите къдри на брадата му. За мандрагората трябваше да се помни само едно — че взета заедно с храната, помага при подагра, безсъние, червен вятър и полово безсилие. Корените на дивата краставица лекуват бялата лепра и шугата по овцете. Листата на подъбичето, скълцани със зехтин, помагат при счупено и пресушават гнойни рани; плодът пък очиства жлъчката. Сладката папрат действува разслабително на червата; жълтият кантарион, който запазва целебните си свойства двеста години, прокарва както стомаха, тъй и червата. Най-добрите билки растат на проветриви места, сухи и обърнати на север — в Евбея тревите по Аугай и Телетрион имат най-силно действие. Всички благоухания, освен перуниката, са дошли от Азия: касията, канелата, кардамонът, игликата, стираксовият балсам, смирната, копърът. Отровните растения са местни: чемерика, бучиниш, полски минзухар, мак, самакитка. Многобагрената млечка е смъртоносна за кучетата и свинете: а иска ли човек да познае дали болният ще оживее, три дни поред трябва да го маже с мазило от млечка, масло и вода. Издържи ли болният, значи, ще оживее.

Някаква птица над главата му издаде припрян металически звук, който му се стори сигнал. „Хироне! Хироне!“ — зовът изскочи зад гърба му, настигна го, промъкна се край ушите му, изпревари го в своята безтелесна радостна бързина и се гмурна в къдравата уста на пещерата от слънчев въздух, която го очакваше в края на горската пътека. Той излезе на поляната — тук вече се бяха събрали неговите ученици: Язон, Ахил, Асклепий, дъщеря му Окироя и още десетина

други царствени рожби на Олимп, поверени на неговите грижи. Техните гласове ще да е чул. Седнали в полукръг на меката градинска трева, всички радостно го поздравиха. Ахил, който смучеше мозъка на кост от фавн, вдигна очи; по брадата му се бяха размазали късчета восък от медена пита. В изящното тяло на момчето се забелязваха признаци на затлъстяване. Върху широките му бели рамене като прозрачно наметало личеше женствена закръгленост, която придаваше на развитата мускулатура прекомерна тежест и замъгляваше погледа му. Синьото на очите му преминаваше в бледозеленикаво; техният израз питаше и същевременно нещо криеше. От всички ученици на Хирон Ахил му причиняваше най-големи тревоги, но, изглежда, най-много се нуждаеше от неговото насърчение, обичаше го с най-малко стеснителност. Не тъй гален, Язон имаше по-крехка фигура и за годините си изглеждаше по-млад, но пък излъчваше ъгловата самоувереност в своята независимост, черните му очи издаваха трезвата решимост да издържи на всичко. Асклепий, най-добрият ученик, беше тих и подчертано сдържан; в много отношения вече надминаваше своя учител. Изтръгнат от плътта на закланата невярна Корона, той също бе изживял детство без майка под далечната закрила на божествен баща; Хирон се отнасяше с него не като с ученик, а като с равен, и докато другите се боричкаха в междучасията, те двамата, в душите си немалко преживели, се задълбочаваха един до друг в тайните на своите науки.

Но очите на Хирон се спираха с най-голяма любов върху златисточервеникавите коси на дъщеря му. Колко богато на жизненост бе това момиче! Косите ѝ се вълнуваха и преплитаха, сякаш конски табуни, гледани отгоре. Неговият живот, гледан отгоре! Неговата плазма бе намерила в нея своето безсмъртие. Погледът му закуца по главата ѝ, вече глава на жена, увенчана с непокорство: неговото собствено семе — той видя в нея проходилото сърдито дете, дългоного и широкочело, детето, израснало от онова бебе, което Харикло кърмеше до него върху покривката от мъх по времето, когато звездите си говореха над отвора на пещерата. Момичето се оказа твърде умно и затуй прие детството си мъчно. Нейните избухвания бяха помрачили родителската им гордост. Много по-осезателно от баща си, Окироя се измъчваше от предзнания — а това бяха мъки, които не успя да премахне нито една от неговите билки, нито дори всеизцелителното

коренче, изтръгнато посред най-късната нощ от скалистата земя на Псофида; тъй че дори когато му се присмиваше, колкото и остро и жестоко да правеше това, той не изпитваше гняв и смирено се покоряваше, само и само да заслужи нейното опрощение за неспособността му да я излекува.

В приветствения хор всеки детски вик притежаваше свой отделен и добре известен нему оттенък. Многозвучието се сливаше и образуваше пъстра дъга. Очите му затрептяха, докоснати от топлиите вълни на сълзите. Децата начеваха всекидневното занятие с химн към Зевс. И когато се изправиха, в леко облечените им снаги все още липсваха отлики (едни като клинове, други като съдове, да нападнат и държат оръжията на Арес и Хестия), те имаха еднакви очертания, макар и различни по височина: стройни и бледи пискуни на една и съща свирка, благозвучно възпяваща бога на абсолютното съществуване:

*Самодържец небесен,
на гърма повелител,
на слънцата си слънце,
теб прославяме, Зевс!*

*Надари ни със сили,
гръмовержецо славен,
надари ни с упорство ти,
творец на дъжда!*

Лекият поривист бриз подемаше песента и я развяваше, както се развяват забрадките върху главите на момичетата.

*Ти, сияние дръзко,
Аполон заслепяваш,
Хадес носиш на плещи,
ти, море на морята!*

Дай ни дивна хармония,

*светла арко небесна,
да разцъфнем от хубост
като див карамфил!*

Макар и неуверен в пеенето, сериозният глас на кентавъра, се присъедини към последното измоление:

*На слънцата си слънце,
рай за смъртните твари,
упование — нам;
страх вселяваш божествен.*

*Изпрати ни знамение,
милостта си открий,
знак ни дай за властта си,
чуи ни, пеем ти химн!*

Всички замлъкнаха и над върховете на дърветата от лявата страна на поляната, през слънчевия лик се стрелна черен орел. За миг Хирон се уплаши, после съзна, че щом за него е било вляво, за децата, значи, е било вдясно. Вдясно от тях, при това се издигаше — следователно двойно по-благоприятно! (*Но за него се падна вляво.*) Класът въздъхна от страхопочитание и след като орелът изчезна в разноцветните краища на слънчевия ореол, възбудено се разбъбра. Дори Окироя остана поразена — това достави задоволство на баща ѝ. В тези няколко мига тревогата се отдръпна от челото ѝ; лъскавата ѝ коса се сля с блестящите очи и тя се преобрази във весело и лекомислено момиче. Далеч неизпълнена с инстинктивно благоговение, тя твърдеше, че предвижда деня, когато за хората Зевс не ще бъде нищо повече от една нещастна играчка, която сами са си измислили; когато ще бъде жестоко подигран, пропъден от Олимп, хвърлен да се премята по сипеите и заклеймен като престъпник.

Слънцето на Аркадия топлеше все по-силно. Птичите песни, обкръжили поляната, станаха лениво протяжни. Хирон усети в кръвта си, че маслиновите дървета в равнината се развеселяват. Възлезли по

белите стъпала на храмовете, богомолците в градовете сега усещат с босите си нозе как мраморът се нагорещява. Той поведе класа към сянката на огромен кестен, за който разправяха, че бил посаден лично от Пеласгий. Стъблото му беше дебело колкото овчарска колиба. Момчетата важно-важно насядаха сред корените, като че сред трупове на заклани врагове; присторено свенливи, момичетата предпочетоха да се разположат не принудено върху кръпките от мъх. Хирон вдъхна дълбоко: сладък като мед, въздухът изпълни дробовете му; неговите ученици го караха да се чувства завършен. Те очакваха мъдростта му с настървение. Извлечен на бял свят, бурният хаос от знания в главата му бе пронизан от оптимистичните багри на младостта. Зимата се превърна в пролет.

„Днес ще говорим — поде той и лицата, пръснати като окапали след дъжд цветове в дълбоката зелена сянка, притихнаха и нададоха ухо, — ще говорим за произхода на всичко съществуващо. В началото — продължи кентавърът — чернокрилата Нощ била оплодена от вятъра и снесла в утробата на Мрака едно сребърно яйце. От това яйце се излюпил Ерос, което ще рече?...“

„Любовта“ — отвърна детски глас от тревата.

„И Любовта поставила Вселената в движение. Всичко, което съществува, е нейна рожба: Слънцето, Луната, звездите, Земята с нейните планини и реки, с дървесата, тревите и живите същества. Ерос бил двуполов, златокрил, и тъй като имал четири глави, понякога ревял като бик или лъв, друг път съскал като змия или блеел като овен; под неговата власт светът бил хармоничен като пчелен кошер. Хората живеели безгрижно, не работели, хранели се с жълъди, диви плодове и с меда, който капел от дърветата, пиели овче и козе мляко, никога не остарявали, танцували и много се смеели. Смъртта за тях не била страшна от съня. След това скиптърът на Любовта преминал в ръцете на Уран...“

IV

След часовете се качих в стаята на татко, стая № 204. При него имаше двама ученици. Свирепо ги пронизах с очи и с надменната червена риза на гърба си отидох до прозореца и се загледах към Олтън. Този ден си бях дал клетва да бдя над баща си и тия двамата, дете му губеха времето, бяха първите неприятели, с които се сблъсках. Единият беше Дайфъндорф, другата — Джуди Ленгъл. Говореше Дайфъндорф:

— Разбирам, да речем, търговска кореспонденция, машинопис и разни такива, мистър Колдуел, но за човек като мене, който няма да ходи нито в колеж, нито нищо, не виждам защо трябва да уча наизуст десетки животни, измрели преди милиони години.

— И аз не виждам — рече баща ми. — Ти си двеста на сто прав: кой го е грижа за измрелите животни? Умрели — умрели, защо да ги разравяме — и аз тъй мисля. До смърт ми тежат. Но това са ме накарали да преподавам и ще го преподавам, додето ме съсипе. Или ти, или аз, Дайфъндорф, и ако не престанеш с твоите номера, ще направя всичко да те унищожа, преди ти да си ме унищожил; ако се наложи, с голи ръце ще те удуша. Дошъл съм тук да се боря за живота си. Имам жена, син и старец, трябва да ги храня. И аз съм като вас, по ми се иска да се разкарвам по улиците. Жал ми е за тебе, зная, че се измъчваш.

Изсмях се; така си отмъщавах на Дайфъндорф. Почувствувах, че се е залепил за баща ми и смуче от него сила. Тъй постъпваха жестоките деца. Час след като са го раздразнили до вбесяване (в ъглите на устата му често се явяваха клъбца от пяна, очите му заприличваха на мънички нешлифовани диаманти), пристигаха в стаята му, жадни да получат съвет, да правят признания, да бъдат окуражавани. И щом си тръгнаха, тутакси почваха отново да му се подиграват. Останах с гръб към този отвратителен диалог.

От татковите прозорци се виждаше страничният двор на училището, където есенно време репетираха оркестърът и солистите, тенис-кортовете и редицата конски кестени покрай уличката за

бедняшкия приют, а над всичко — връх Олтън, един изгърбен син хоризонт, белязан от каменоломнята. Искрящ и заклатушкан, по линията мина трамвай, натъпкан с пазаруващи от Олтън. На спирката, в очакване на неговия обратен колега, се бяха скупчили учениците, живеещи към Олтън. Долу, по циментовите пътеки, водещи от изхода за момичетата покрай училищната сграда — трябваше да притисна нос о леденото стъкло, та да погледна право надолу — по две и по три, сплескани в пъстри петна от плитки, кожи, книги и вълнени платове, момичетата си отиваха в къщи. Из устата им излизаше замръзнал дъх. Не чувах какво си говорят. Потърсих Пени между тях. Целия ден я отбягвах, струваше ми се, че доближа ли се до нея, това ще означава измяна към родителите ми, чиято нужда от мен тайнствено и тържествено се бе задълбочила.

— ... единственият — казваше Дайфъндорф на баща ми. Гласът му стържеше. Гласът му бе странно крехък, нямаше нищо общо с неговата яка, атлетична фигура. Често бях виждал Дайфъндорф гол в банята. Имаше къси и дебели крака, обрасли с жълтеникави косми, и грамадно гумено тяло с отпуснати, лъскави рамене, прекалено дълги ръце, които завършваха със зачервени лопатовидни длани. Беше плувец.

— Вярно е, че не си, не си единственият — повтори баща ми. — Но, общо взето, Дайфъндорф, бих казал, че си най-лошият. Бих казал, че си най-опърничав от тазгодишните ми ученици. — Той изрече тази преценка безстрастно. Имаше неща, които учителските години го бяха научили да определя с абсолютна точност: опърничавостта, схватливостта, атлетическите способности.

Сред момичетата долу не се показва никаква Пени. Зад себе си, в мълчанието на Дайфъндорф долавях безизходна обърканост, дори обида. Той имаше една уязвима страна. Обичаше баща ми. Боли ме да си го призная, но между това мръсно животно и татко съществуваше истинска привързаност. Противна ми беше. Противях се на това, че татко тъй щедро излива себе си пред момчето, сякаш някъде в цялата тази глупост можеше да се открие целебната капчица.

— Нашите деди-пионери — обясняваше той — решили с цялата си мъдрост, че децата са неестествено бреме за родителите. Ето защо създали тъмници, наречени училища, и ги въоръжили с изтезания, наречени образование. И училището станало онова място, дето ходим

в промеждутъка, когато не ни приемат ни родителите, ни работилниците. А аз съм платен надзирател на безполезните за обществото — хромите, сакатите, побърканите и невежите. Единственият съвет, който мога да ти дам, момче, за да се държиш както трябва, е следният: ако не се заловиш сериозно и не научиш нещо, ще си останеш същият глупак, какъвто съм и аз, и за да си вадиш хляба, ще трябва и ти да станеш учител. В трийсет и първа, когато дойде Кризата, нямах нищо. Нищо не знаех. Цял живот бог се беше грижил за мене, та затуй никъде не ме искаха. И тогаз, от добро сърце, племенникът на моя тъст, Ал Хъмъл, ми намери работа като учител. Не ти го пожелавам, момчето ми. Не ти го пожелавам, въпреки че си най-злият ми враг.

Зяпах връх Олтън с пламнали уши. И като че през някакъв дефект в стъклото надникнах отвъд ъгъла на времето и колкото да изглеждаше невероятно, предвидях, че Дайфъндорф ще стане учител. Така и стана. Когато се върнах у дома четиринайсет години по-късно, на една странична уличка в Олтън срещнах Дайфъндорф, с провиснал кафяв костюм, от чийто горен джоб моливите и писалките стърчаха също като от джоба на татко в ония стари, забравени времена. Беше затлъстял, челото му — оголяло, но все пак беше той. Попита ме, осмели се най-сериозно да ме попита, мен — истинския второкласен абстрактен експресионист, живуц на един таван на Двайсет и трета улица с любовницата си — негърка, — *мен* попита не смятам ли някога и аз да се заловя с учителството. „Не“ — казах. А той, с тия светли и тъпи очи, потънали в сериозност: „Пит, често си спомням — вика — какво ми разправяше баща ти за учителската професия. Тежко е, казваше, но с нищо не можеш да сравниш задоволството, което ти дава. Сега преподавам и аз и разбирам какво е искал да каже. Голям човек беше баща ти. Ти даваше ли си сметка?“

И сега, със своя слаб и дращелив циврещ глас, почна да разправя на баща ми нещо подобно:

— Не съм враг, мистър Колдуел. Аз ви обичам. Всички ученици ви обичат.

— И в това е цялото ми нещастие, Дайфъндорф. От това за един гимназиален учител по-лошо няма. Аз *не* искам да ме обичате. Искам само едно: когато съм при вас, да мирувате по петдесет и пет минути на ден, пет дена в седмицата. И когато влизаш в стаята ми,

Дайфъндорф, искам да се смръзваш от страх. Колдуел Детеубиеца — така искам да мислите за мене! Брррр!

Обърнах се от прозореца и се засмях, твърдо решен да се намеся. Застанали от двете страни на излющеното жълто писалище, двамата бяха превили гръб един срещу друг като конспиратори. Татко имаше нездрав вид, сякаш му прилошаваше, слепите му очи, хлътнали, лъщяха; писалището беше отрупано с хартии, кламери с телени челюсти и преспапиета, прилични на неоформили се попови лъжички. Дайфъндорф бе изсмукал силата му; учителската работа го пресушаваше. Виждах това, но бях безпомощен. По глупавата усмивка върху лицето на Дайфи с безпомощност разбрах, че от водовъртежа на татковите думи той е извлякъл чувството за собствено превъзходство над този безплоден, но разпален корабокрушенец — той, младият, чистият, лукавият, бистроумният, пресметливият, непобедимият.

Смутен от гнева, с който ги гледах, татко смени темата:

— В шест и половина да дойдеш в басейна — рязко се обърна той към Дайфъндорф. Същата вечер щеше да има плувно състезание, Дайфъндорф влизаше в нашия отбор.

— Заради вас, мистър Колдуел, здравата ще ги натопим — обеща Дайфъндорф. — Така са се надули, че лесно ще ги спускаме.

Нашият плувен отбор тази учебна година не беше спечелил още нито една среща: Олинджър беше твърде сухоземен градец. В него нямаше нито един обществен басейн, а дъното на яза при бедняшкия приют беше осеяно със счупени бутилки. По някакъв свръхестествен каприз, с каквито Зимърман държеше учителското тяло в разтегливото състояние на постоянна бъркотия, баща ми беше треньор на училищния плувен тим, въпреки че хернията му пречеше дори да се топне във водата.

— Напрегнете всички сили, друго не ни остава — каза татко. — Чудеса в наше време няма.

Сега ми се струва, че баща ми е искал някой да противоречи на последните му думи, ала никой от нас тримата в стаята не намери за нужно.

Третият — това бе Джуди Ленгъл. Според баща ми тя бе жертва на баща си, който я тормозел свръх границите на нейните умствени способности. Съмнявах се в това; за мен Джуди беше най-обикновено момиче, което по липса на хубост и ум бе станало злобно и дребнаво

амбициозно и с тия си качества мъчеше лековерните учители като баща ми. Тя използва тишината, за да се обади:

— Мистър Колдуел, все си мисля за класното утре...

— Само един миг, Джуди. — Преситен вече, Дайфъндорф бе тръгнал да си върви. Като се надигаше от стола, едва не се оригна. Татко го спря. — Дайфи, а какво става с цигарите? Ако пак те издаде някой, изхвъркваш от отбора.

Глупашкият чуплив гласец простена от вратата:

— От началото на срока не съм слагал лист тютюн в уста.

— Не ме лъжи, момче! Животът е много кратък, за да лъжем. Кажиречи, петдесет и седем най-различни хора са ми пошушнали, че пушиш, и ако ме хване, че те прикривам, Зимърман ще ми откъсне главата.

— Окей, мистър Колдуел. Разбрано.

— Довечера от теб ще искам бруста и свободния стил на двеста метра.

— Ще ги имате, мистър Колдуел.

Притворих очи. Лошо ми ставаше, щом чуех татко да говори като треньор; това ми се струваше тъй недостойно за нас. Бях нечестен — та нали в края на краищата тъкмо това исках да чуя от него — уверените обикновени думи на другите мъже, върху които се крепеше светът? А може би ме приболя, че Дайфъндорф има нещо определено да даде на баща ми — бруста и свободния стил на двеста метра, — докато аз нямах нищо. В нежеланието да си показвам кожата, никога не се научих да плувам. За мен водата си остана затворен свят, поради което се влюбих във въздуха — него успях да сгъстявам в себе си на големи и вълнуващи порции, върху които залепвах етикета „Бъдеще“; надявах се тъкмо в тази област да възнаградя баща си за неговите страдания.

— Кажирега, Джуди — рече той.

— Не разбрах върху какво ще правим класно.

— Нали ви казах днес в часа — глава осма, девета и десета.

— Но това е много!

— Прегледай ги, Джуди. Не си глупава. Ти можеш да учиш — татко разтвори книгата, сивия учебник с микроскопа, атома и динозавъра на корицата. — Чети само думите в курсив. Ето тук: МАГМА. Какво е магма?

— Този въпрос ще го има ли?

— Не мога да ти кажа въпросите, Джуди. Няма да е честно спрямо останалите. Но все пак да видим знаеш ли — какво е магма?

— Нещо, дето излиза от вулканите?

— Бих приел. Магмата е вулканична скална маса в разтопено състояние. Виж тук. Кой са трите вида скални породи?

— И този въпрос ли ще го има?

— Не мога да ти кажа, Джуди. Нали разбираш? Но кажи, кои са?

— Упадъчни...

— Вулканични, утаечни и метаморфозирани. Дај пример за всеки вид.

— Гранит, варовик и мрамор — казах аз. Джуди уплашено ме погледна.

— Или базалт, шисти и лиски — додаде татко. А глупачката изгледа мен, после него, после пак мен, сякаш помисли, че сме се сговорили срещу нея. За момента беше точно така. Щастливи бяха миговете, когато баща ми и аз се превръщаме в едно цяло, в един малък двучленен отбор. — Искаш ли да научиш нещо интересно, Джуди? — каза татко. — Най-богатите залежи от шисти в нашия континент се намират под носа ни, в Пенсилвания, в областите Лихай и Нортхамптън. — Той почука с пръсти по черната дъска зад себе си. — Всички черни дъски от единия океан до другия произлизат оттам.

— Но от нас не се иска да знаем и това, нали?

— Не. В учебника не го пише. Но си помислих, че може да ти бъде интересно. Помъчи се да ти стане интересно. Забрави бележките; баща ти ще се примири. Не се погубвай, Джуди; на твоите години не знаех какво значи да си млад, И досега не съм разбрал. Но послушай ме, Джуди! Едни могат, други не могат. Затуй пък у всекиго има по нещо, достатъчно е дори само това, че живее. Господ не ни е пратил на земята да се тровим за нещата, които не притежаваме. Човек с двата таланта^[1] не се е сърдел на другия, който имал пет. Виж мен и Питър. Аз нямам нито един талант, той има десет; но не му се сърдя. Обичам го. Син ми е.

Тя отвори уста, очаквах да попита: „Това ще го има ли в класното?“, но замълча. Баща ми прелисти книгата.

— Посочи някои ерозионни фактори — рече той.

— Времето? — осмели се тя.

Баща ми вдигна поглед с вида на човек, когото тежко са ударили. Под очите кожата му стана бяла като кожата по слабините, а по бузите цъфнаха неестествено румени ивици, ясни и успоредни, като следи от гневни пръсти.

— Не съм мислил за него, но може би — каза той. — Имах пред вид водата, ледниците и вятъра.

Тя си ги записа в бележника.

— Я обясни какво значи диастрофизъм. Изостазия? Начертай схемата на сеизмографа. Какво е батолит?

— Ама всичките въпроси ли ще ни дадете?

— Може и нито един от тези да не дам. Сега не мисли за класното. Помисли за земята. Не я ли обичаш? Не искаш ли да знаеш повече за нея? Изостазията^[2] ми напомня едра тлъста жена, която си намества корсета.

Лицето на Джуди винаги изглеждаше напрегнато. Бузите ѝ бяха лепнати до самия нос, от което бръчките от двете му страни ставаха дълбоки и остри; на върха на носа ѝ имаше трета, вертикална бразда. Устата ѝ също изглеждаше скрита в многобройни гънки и когато говореше, тя се разтваряше едва-едва, движеше се нагоре-надолу като листенцата на градинското кученце.

— А ще питате ли за протозона и другите там работи?

— За протерозоя? Да, госпожице. Един от въпросите може да бъде: Избройте поред шестте геологични ери с приблизителните им дати. Кога е била кайнозойската ера?

— Преди един милиард години? Или не...

— Та ти живееш в нея, момиче! Всички живеем в нея. Почнала е преди седемдесет милиона години. А може да питам и следното: Кои са по-важните измрели форми на живота, като ще пиша по една точка на всеки, който ги определи, втора точка — който каже от коя ера са, и още една точка за периода. Например бронтозавър: млекопитаещо, Кайнозойска ера, третичен период. Дори еоценова епоха, но не вярвам да знаеш и това. Може би ще ти бъде интересно за сведение да узнаеш, че бронтозавърът е приличал поразително на Уилям Хауърд Тафт, който беше президент, когато бях на твоите години.

Видях я, че си записа в бележника „Ипохите — не“ — и после огради написаното в кутийка. Баща ми продължи да говори, а тя се захвана да украсява правоъгълника с триъгълничета.

— Или пък лепидодендронът — каза той. — Гигантско споровидно, палеозой, пенсилвански период. Или ериопс. Какво ще е то, Питър?

Наистина не знаех.

— Влечуго — опитах се да налучкам — от мезозоя.

— Земноводно — рече той. — Още по-рано. Ами археоптериксът? — Гласът му се разбърза, сигурен, че го знаем. — Какво е то, Джуди?

— Архи... какво? — попита тя.

— Архиоптерикс — той въздъхна. — Първата птица. Била е голяма колкото гарга. Перата ѝ са видоизменени люспи. Разгледай схемите и запомни какво си записала в час — това ти стига, ще изкараш.

— Ама като се опитам да запомня каквото трябва и ми става едно такова гадно и свят ми се завива — неочаквано рече тя и аха-аха да заплаче. Лицето ѝ представляваше неразтворена пъпка, но макар и млада, бе почнала да вехне. Беше бледа и тази бледнина за миг преплува стаята, чиито лакирани сенки напомняха оттенъците на мед, събиран от сладката гнилоч на някой лес.

— На всички ни става — каза татко и нещата отново добиха солиден вид. — Познанието предизвиква гадене. Не се пресилвай много, Джуди, и не си губи от съня, че от сън се хубавее. Не се шашвай. Ще мине сряда, всичко ще забравиш, и додето се усетиш, току-виж, си задомена с шест дечурлига.

Едва сега, с известно възмушение съзнах, че от жал татко всъщност ѝ подсказа цялото класно. Когато тя излезе от стаята, той стана, затвори вратата и се обърна към мен:

— Горката женичка, баща ѝ ще си носи на врата една стара мома. — Бяхме останали сами.

Престанах да се подирам на перваза и рекох:

— Може би тъкмо тъй му се иска. — Усецах червената си риза; нейните проблясъци в долния край на зрителното ми поле сякаш придаваха на моите думи някаква загадъчна изисканост.

— Не ми се вярва — отвърна татко. — Няма нищо по-лошо на света от озлобената жена. Точно това ѝ е хубавото на майка ти — никога не е бивала злобна. Няма да повярваш, Питър, но ние с майка ти сме изживяли много приятни часове.

Усъмних се, но начинът, по който го каза, ме накара да замълча. Стори ми се, че баща ми едно по едно се сбогува с всичко, което е имал на този свят. Взе от писалището къс синя хартия и ми го подаде.

— Чети и плачи — рече той.

Помислих си, че това е медицинско свидетелство с фатално заключение. Стомахът ми се сви. Почудих се кога е успял да се прегледа толкова скоро.

Беше просто един от редовните месечни протоколи за инспекцията на Зимърман:

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ ОЛИНДЖЪР

Канцелария на директора

10 януари 1947

ПРЕПОДАВАТЕЛ: Дж. У. Колдуел

КЛАС: 10-и „в“, естествознание

ЧАС НА ИНСПЕКЦИЯТА: 11,05 ч.

(8 януари 47)

Преподавателят пристигна в клас с дванадесет минути закъснение. Видна бе изненадата му да свари директора на катедрата, което бе забелязано и от класа. Пренебрегвайки учениците, преподавателят се опита да води разговор с директора, но същият му отказа. След това преподавателят и учениците се занимаха с възрастта на Вселената, големината на звездите, произхода на Земята и еволюцията на органичната материя вкратце. От страна на учителя не бе забелязан никакъв опит да пощади от оскърбление религиозните разбирания на учениците. Не станаха ясни хуманните стойности в естествените науки. На едно място преподавателят едва се удържа да не спомене думата „дявол“. От самото начало се наблюдаваше безредие и шум, които непрекъснато растяха. Учениците не изглеждаха добре подготвени, вследствие на което преподавателят прибегна до лекционната форма. Минута преди звънеца той удари едно момче по гърба със стоманена пръчка. Подобни физически процедури естествено нарушават Пенсилванските щатски закони и в

случай на оплакване от страна на родителите могат да доведат до уволнение.

Независимо от това познанията на преподавателя в областта на преподавания предмет изглеждаха добри, резултатни бяха някои от неговите примери, свързващи преподавания материал с всекидневния живот на учениците.

Подпис:
Луис М. Зимърман

Докато четях, татко спусна щорите и стаята изведнъж потъна в здрачевина.

— Хубаво — казах аз. — Смята, че си добре подготвен.

— По-отвратителен протокол и дяволът не може да измисли. Сигурно цяла нощ е съчинявал този шедьовър. И ако той попадне в училищния съвет, и-з-х-в-р-ъ-к-в-а-м на общо основание, никой няма да ме пита за прослужените години.

— А кой ученик си ударил?

— Дайфъндорф. Оная кучка, Дейвис, го беше раздразнила, горкото копеле.

— Какво му е толкова „горкото“? Счупи решетката на нашия буик, сега пък заради него ще те уволнят. А преди две минути седеше при тебе и ти си седнал да му разправяш живота си.

— Той е глупав, Питър. Съжалявам го. Краставите магарета, нали знаеш...

Преглътнах вкуса на завистта и казах:

— Татко, протоколът не е чак толкова лош.

— По-лош не може и да бъде — рече той, крачейки напред-назад по пътеката, с летвата за щорите в ръка. — Направо убийство. И си го заслужавам. Петнайсет години преподавам и не се научих. Петнайсет години ад. — После взе някакъв парцал от шкафа за книги и излезе. Прочетох отново протокола и си дадох труд да получа по-ясна представа за истинските намерения на Зимърман. Не успях. Баща ми се върна, намокрил парцала от чешмичките в коридора. С широки и ритмични движения, подобни на полегнали осморки, той изтри

черната дъска. Старателните проплясквания на парцала подчертаваха тишината; високо горе на стената часовникът, който се сверяваше по директорския в канцеларията на Зимърман, отскочи с тиктакане от 4,17 на 4,18.

— Какво иска да каже с това — попитах, — „хуманните стойности на естествените науки“?

— Питай него — рече татко. — Може би той знае. Може би дълбоко в ядрото на всеки атом има по едно човече, седи си там, люлее се на стола и си чете вечерния вестник.

— А ти наистина ли мислиш, че това ще попадне в училищния съвет?

— Дай боже да не попадне! Отива към архивата. В настояществото имам трима неприятели, един приятел и една, дете не я знам каква е. Мисис Хърцог — за нея не знам черна ли е, бяла ли е. Умират да ме изхвърлят. Да се отървем от изсъхналите дървета. И без това сума ветерани от войната се нуждаят от работа. — Бършеше дъската и сумтеше.

— Може би ти *действително* трябва да зарежеш учителството — казах аз. По този въпрос често бяхме говорили с мама, но нашите дискусии биваха задънени, защото в края на краищата все си удряхме главите в един и същи факт: не друго, а учителската професия на баща ми ни даваше подслон, позволяваше ни да живеем.

— Твърде късно, твърде късно — отвърна татко. — Твърде късно. — Той погледна часовника и додаде: — Боже мой, закъснях не на шега! С доктор Епълтън се разбрахме, че ще ида в четири и половина.

Лицето ми пламна от страх. Баща ми никога не беше ходил при лекар. За първи път се уверих, че болестта му не е илюзия; тя проникваше във външния свят и се разпростираше като петно.

— Ще идеш? Наистина ли ще идеш? — Молах го да отрече това.

Той разбра мислите ми и докато стояхме един срещу друг в трептящите сенки на стаята, някъде се тръшна врата на гардеробно шкафче, чу се изсвирване с уста, часовникът изцъка.

— Обадох му се на обяд — каза татко, сякаш изповядваше грях. — Просто искам да отида, да ми разкаже колко бил способен в медицинската академия. — Преметена мокрия парцал да съхне върху облегалката на стола, приближи перваза на прозореца, отви

чекмедженцето на острилката за моливи и изсипа в кошчето розова струя от стърготини. Дъхът на кедрово дърво изпълни стаята с жертвено благовоние.

— Да дойда ли и аз с теб? — попитах.

— Недей, Питър. Иди в кафенето, там ще убиеш времето с приятели. След час ще мина да те взема и ще отидем в Олтън.

— Не, ще дойда с теб. Нямам приятели.

Той извади от шкафа печално късото си сако. Последвах го навън. Затвори зад нас вратата на стая 204, слязохме по стълбите, прекосихме хола на първия етаж и минахме покрай искрящата витрина със спортните трофеи. Тази витрина ме потискаше; за първи път я видях като малко дете и все още имах суеверното чувство, че всяка сребърна урна съдържа праха на някоя мъртва душа. Главният чистач Хелър ръсеше по пода трохи розов восък и ги замиташе към нас с широка метла.

— И днес си изкарахме хляба, а? — подвикна му татко.

— Ах, ја! — отвърна чистачът. — Човек рано остарява, но ум късно му идва. — Хелър беше нисък мургав германец с чисто черна коса въпреки шейсетте си години. Носеше очила без рамки, с които изглеждаше по-интелигентен от повечето учители. Гласът му проехтя след татковия в кухнята дължина на коридора, която изглеждаше мокра там, дето отгоре ѝ падаше светлина от прозорците и вратите. Успокоих се, казах си, че в свят, в който възрастни мъже могат да си разменят подобни банални фрази, не може да проникне нищо абсолютно и ужасяващо, като например смъртта. Татко остана да ме почака, а аз изтичах до шкафчето си в съседния коридор да си взема куртката и някои книги; мислех си, че в следващите часове ще се отвори пролука, в която да си напиша част от домашните; разбира се, не стана тъй. Като се върнах, чух татко да се извинява на Хелър за — така ми се стори — някакви петна, които бил оставил по пода.

— Не е тъй — казваше той, — не обичам да превръщам чудесната работа, която вършиш, в нещо по-тежко от това, което е. Не мисли, че не разбирам какво значи да поддържаш чиста тази конюшня. Авгиева конюшня, всеки делник.

— О, да — каза Хелър и сви рамене. Приблжих се, в това време черната му фигура се сгърчи и дръжката на метлата сякаш я прониза. После се изправи и в отворената си длан ни поднесе да видим с татко

няколко продълговати неща, по-големи от обичайните мръсотии и доста, трудно различими.

— Семена — натърти той.

— Че кое ли дете ще носи семена? — попита татко.

— Може да са от портокал — подхвърли Хелър.

— Още една дяволска загадка — продума баща ми. И като че се засрами; излязохме навън.

Следобедът беше ясен и студен, а слънцето над западната част от града удължаваше сенките ни пред нас. Ако се съди по сенките, бяхме някакво подскачащо едноглаво същество на четири крака. По магистралата на запад, към Олтън, премина трамвай, тролеят му съскаше и пръскаше искри по жицата. Това беше и нашата крайна посока: само че засега си пробивахме път срещу течението. Крачехме мълчаливи, на две негови крачки аз правех три, отминахме страничния училищен двор. На няколко метра по-навътре от тротоара имаше покрита със стъкло дъска за обяви. Афишите се изработваха от последния рисувателен клас на мис Шрак; сегашният показваше едно огромно Б, написано с цветовете на училището, тъмнокафяво и златно, и гласеше:

БАСКЕТБОЛ

вторник

7 часа

Прекосихме малката и неравна асфалтова алея, отделяща училищната площ от гаража на Хъмъл. Тук платното на улицата пъстрееше от малките географски карти на капало масло — острови, архипелази и континенти, още неоткрити по нашето, земно кълбо. Отминахме бензиновите помпи. Приближихме бялата спретната къща, по чиято веранда железни пръти разпъваха на кръст кафявия скелет на една виеща се роза: през юни розата цъфтеше и даряваше всяко минало оттук момче със сладостната като амброзия мисъл, че разсъблича Вира Хъмъл. Две къщи по-нататък беше кафенето на Майнър. То се помещаваше в една и съща тухлена сграда с пощата на Олинджър. Имаше два прозореца с големи стъкла един до друг; зад

единия началничката на пощата, дебелата мисис Пасифай, оградена от обяви за търсене на работа и всевъзможни пощенски разпоредби, раздаваше марки и пощенски записи; зад другия, обгърнат от невръстен смях и дим, Майнър Крец, също тъй затлъстял, загребваше сладолед и приготвяваше лимонова пепси-кола. Двете заведения бяха подредени симетрично. Покрит с мушама, мраморният тезгях на Майнър отразяваше през междинната стена запрещените прозорци и постланото с линолеум гише на мисис Пасифай. Като дете обичах да надзъртам през процепа за писма към задната част на пощата, — там се виждаха рафтове сортирани писма, подредени сиви чували и един-двама раздавачи със сини панталони, без сака и шапки, които, явно по задължение, неспирно бърбеха. Пак тъй, като малък, струваше ми се, че по-големите момчета в кафенето хлътват в задните сепарета зад някаква завеса от дим, чиито цепнатини позволяваха да се надникне в онази тайнствена изолираност, която бе строго забранена за мен като с федерален закон. По звука, който издаваха, автоматичната монетна багатела и машината за клейма върху пощенските марки бяха като близнаци. На мястото, където в пощата имаше малка, издадена напред дъска с мръсна, опърпана попивателна, няколко разкривени перодръжки и две пресъхнали мастилници с натруфени металически капачки, в кафенето беше поставена масичка, предлагаща за продажба пластмасови табакери, миниатюрни позлатени рамчици с избледнелите портретчета на Джун Алисън и Ивон де Карло^[3], карти за игра на гърба с котенца, шотландски териери, красиви къщи и лагуни, както и преоценени за 29 цента предмети, като прозрачни зарове с оловни тежести, целулоидни изхвъркнали очи и натрошени зъби за маскиране, шарени калейдоскопи и гипсови боядисани кучешки изпражнения. Тук можеха да се купят, две за пет цента, кафяво оцветени пощенски картички с изгледи от Олинджърската община, търговската част на Олтънската магистрала, коледно украсена с провиснали отгоре фенери и шперплатови свещи, изгледът, откриващ се от Шейл Хил, новата станция за хлориране на водата на Кедровите възвишения и градската паметна плоча, каквато беше през войната — дървена, с постоянно подновявана боя на буквите, преди да сложат малката каменна, върху която издълбаха само имената на падналите. Тези картички се купуваха тук, а срещу още един цент можеха да се изпратят от съседното гише; симетрията, стигаща дори до изтърканите места по

пода и отоплителните тръби по срещуположните стени, беше тъй съвършена, че като малък подозирах мисис Пасифай и Майнър Крец в таен брак. Нощем и в неделя сутрин, когато прозорците им биваха тъмни, огледалната ципа помежду им се стопяваше и като изпълваха съединените си тухлени черупки с по една тлъста преоценена въздишка, те се сливаха един с друг.

На това място татко спря. Обуцата му изскърцаха на цимента в трошливия въздух, а устата му се раздвижи като кукленска:

— Окей, Питър. Влизай при Майнър, пък аз ще се върна да те взема веднага щом доктор Епълтън свърши с мене.

— Какво, мислиш, ще ти каже? — Изкушавах се. Можеше да сваря Пени в кафенето.

— Ще каже, че съм здрав като стар къопав кон — рече баща ми, — а той е умен като дърта мръсна кукумявка.

— Не искаш ли да дойда с тебе?

— Горкото ми синче, с какво ще ми помогнеш? Стой настрана, не се разстройвай и ти. Иди си виж приятелите, все едно за какви се мислят! Аз никога не съм имал приятели, тъй че не мога да си представя какво е.

Моите мисли и баща ми рядко биваха на противоположни становища; направих компромис:

— Ще вляза — рекох — само за минутка, после ще те настигна.

— Гледай си работата — извика той с внезапно замахане на ръката, сякаш припомнил си невидимата публика, пред която показваше актьорското си изкуство. — Като си помисля само колко време ти предстои да убиваш! На твоите години толкова много време убивах, че ръцете ми и досега са кървави — приказките му се разгръщаха все по-нашироко; почувствувах, че се смразявам.

Закрачи сам — видя ми се олекнал и отслабнал. Може би в гръб всички мъже изглеждат по-слаби. Искаше ми се, заради мен поне, да си купи едно прилично палто. Продължавах да го наблюдавам, когато той измъкна от джоба си плетената шапка и си я наложи; пронизан от неудобство, аз изтичах по стъпалата, блъснах вратата и връхлетях в кафенето.

Заведението на Майнър приличаше на лабиринт. Толкова много тела, при това тук идваха нищожна част от учениците. Другите ходеха другаде; при Майнър се събираха най-неблагонадеждните и аз се

вълнувах, че съм част от тях, па макар и само външно. В това забулено помещение се чувствавах като в скривалището на могъщ звяр, чиито ноздри бълват дим, а кожата излъчва топлина. Гласовете, които се блъскаха помежду си в топлината на конюшнията, сякаш клюкарствуваха на една и съща тема, за някакво събитие, станало миг преди моето идване. На тази възраст ме преследваше подозрението, че един напълно различен свят, ярък и много важен, чака само да извърна очи, за да пусне в действие своите митове. Пробих си път сред телата като през клоната на гъсто наредени една до друга врати в жив плет. Отминах едно, две, три сепарета и ето тук, да, тук беше тя. Тя.

Защо се случва така, любима; защо лицата, които обичаме, при всяка нова среща изглеждат тъй нови, като че тозчас сърцата ни отново са ги изковали? Как да ти я опиша обективно? Беше дребна и съвсем не толкова необикновена. Устните ѝ бяха твърде пълни и отегчително самодоволни; носът ѝ — по-скоро остър и нервен. Имаше клепачи, смътно напомнящи негърските — тежки, пухкави, синкави и невероятно мъдри в сравнение със стреснатата зеленикава невинност на очите ѝ. За мен ставаше хубавица, струва ми се, тъкмо поради това несъответствие — между устните и носа, очите и клепачите, — тези меки и тихи сблъсквания като в замрежените дипли на водата, сочещи неочакваните дълбочини в течението на река. Тази нежна колебливост в чертите ѝ може би обяснява защо я смятах достойна за себе си. Тя всеки път я правеше да изглежда неочаквано друга.

Беше седнала в единия край на сепарето и до нея имаше празно място. Срещу нея на същата маса двама от девети клас, с които тя бегло се познаваше, момче и момиче, ослепели за целия свят наоколо, си дърпаха копчетата. Бе ги зяпнала и не ме забеляза, докато, намъкнал се вече вътре, не я тласнах с тялото си.

— Питър!

Разкопчах си куртката и извадих на показ безгрижния пламък на ризата си.

— Дай ми една цигара — помолих я.

— Къде се губиш цял ден?

— Насам-натам. Видях те.

С красив жест тя изчука една от своите „Лъки страйк“ от червено-жълтата си пластмасова табакера, която се отваряше и затваряше с плъзгащо се капаче. Погледна ме с пъстрите си зелени

ириси, чиито идеално закръглени черни краища сякаш се разшириха. Не можех да разбера с какво успявам да наруша самообладанието ѝ и, честно казано, в душата си далеч не се гордеех с това. Но за мен нейното отпускане бе добре дошло; то представляваше отмора, каквато не познавах дотогава. И както бебето иска да го сложат в леглото, тъй и ръката ми пожела да се сгуши между бедрата ѝ. Смукнах цигарата и вдъхнах дима.

— Снощи те сънувах.

Тя отмести поглед, сякаш да си даде време за изчервяване:

— Как ме сънува?

— Не точно както си мислиш — казах аз. — Сънувах, че си се превърнала в дърво, а аз те виках: „Пени, Пени, върни се!“, но ти не се върна и аз останах да притискам лице о кората на едно дърво.

Прие това равнодушно:

— О, колко тъжно!

— *Беше* тъжно. Тия дни около мен всичко е тъжно.

— Какво друго?

— Татко предполага, че е болен.

— А какво му е според него?

— Отде да зная. Може би рак?

— Наистина ли?

Цигарата разбъркваше в мен своята смес от желанието да повърна и световъртежа; доця ми се да я угася, но вместо това, заради нея, смукнах. Насрещната междинна стена на сепарето подскочи с една, стъпка по-близо, момчето и момичето бяха почнали да удрят глави един о друг като чифт упоени овни.

— Миличък — каза ми Пени, — сигурно нищо му няма на баща ти. Та той не е много стар.

— Петдесет — рекох. — Миналия месец навърши петдесет. А все разправяше, че нямало да доживее петдесетте.

Моето бедно и глупаво момиче се намръщи, замисли се, помъчи се да намери утешителни думи — за мен, който бях тъй безкрайно изобретателен в бягството си от спокойствието. Най-сетне каза:

— Баща ти е страшно забавен, за да умре. — Ученичка от девети клас, тя го познаваше като учител само от занималнята; но, разбира се, цялото училище познаваше баща ми.

— Всеки умира — отвърнах аз.

— Да, но не тъй скоро.

— Да, и все пак този момент трябва да дойде. — С тези разсъждения доведохме загадката до краен предел и не ни оставаше друго, освен да се върнем назад.

— Ходил ли е при лекар? — попита тя. Безлично, сякаш прищявка на времето, бедрото ѝ под масата се докосна до моето.

— Ей сега отиде. — Преместих цигарата в дясната си ръка и отпусната уж случайно, уж да почеше място, което сърби, освободената лява ръка падна върху коляното ми. — Трябваше да ида с него — казах и се запитах дали профилът ми изглежда тъй изтънчен, както го чувствавах — с издадените устни под китката от дим.

— Защо? Какво можеш да направиш?

— Не зная. За кураж. Просто да бъда с него. — И също тъй естествено, както водата се стича от високото към ниското, пръстите ми се преместиха от коляното ми върху бедрото ѝ. Тъканта на полата ѝ наподобяваше кожата на фавн.

Това докосване, макар че с нищо не го издаде, прекъсна реда на мислите ѝ.

— Как би могъл? Та ти си му дете! — изрече тя като пияна.

— Знам — отвърнах аз и заговорих бързо, да не си помисли, че моето докосване е било нещо повече от случайност, от съвпадение на невинни съставни части. Спечелил веднъж почва, аз се разпрострях, разперих пръсти и притиснах длан върху податливата твърд. — Но той друго синче си няма. — Произнасянето на татковата дума „синче“ го доближи до мен; в неспокойната атмосфера като че изплуваха присвитите му очи, наведената напред неспокойна фигура. — Аз съм единственият човек на света, с когото може да разговаря.

— Не може да бъде — тихо каза тя; гласът ѝ бе по-интимен от думите. — Баща ти има стотици приятели.

— *Нито един!* — извиках. — Той няма *никакви* приятели; каква полза от тях? Нали преди малко сам ми каза. — И подтиквана от нещо като любознателния страх на баща ми, който го караше в разговор с непознати да задълбава по-дълбоко, отколкото учтивостта допуска, ръката ми, станала изведнъж огромна, сграбчи тайното богатство на плътта ѝ, пръстите ми подириха процепа между бедрата ѝ, малкият ми пръст като че докосна през завивката от фавънов плат възвишението, дете те се съединяваха, свиления хребет, светилището.

— Недей, Питър — все тъй меко рече тя, а хладните ѝ пръсти ме уловиха за китката и върнаха ръката ми на моето коляно. Ударих се по бедрото и самодоволно въздъгнах. Бях си позволил повече, отколкото съм мечтал. Затуй останах изненадан, че тя може шепнешком да добави нещо тъй ненужно и покварено, макар и скрито в свян: — Виж колко хора! — Сякаш целомъдрието се нуждае от външно обяснение; сякаш, ако бяхме сами, земята би се надигнала и би заключила ръцете ми.

Смачках цигарата и се оправдах:

— Трябва да го настигна. — После я попитах: — Молиш ли се?

— Да се моля?

— Да.

— Да.

— Ще се помолиш ли за него? За баща ми?

— Добре.

— Благодаря, ти си добра. — Удивени от изречените думи, и двамата млъкнахме. Почудих се не съм ли извършил богохулство, като призовах бога да ми бъде оръжие за по-дълбоко проникване в сърцето на това момиче. Не, казах си, обещанието ѝ да се помоли наистина облекчава товара ми. Ставайки, попитах я: — Ще дойдеш ли утре вечер на баскетболните състезания?

— Може и да дойда.

— Да ти запазя ли място?

— Ако искаш.

— Или ти на мене.

— Добре. Питър?

— А?

— И не се тревожи толкова много. Не си за всичко виновен.

Двойката срещу нас, съкласниците на Пени — казваха се Бони Ленърд и Ричи Лора, — излязоха от своя захлас и престанаха да се натискат. В изблик на подигравателен триумф Ричи се провикна към мен:

— Тиквоядец!

Бони глуповато се изсмя и въздъхът на заведението, в което се чувствувах тъй сигурен, се изпълни с опасността от думи, запратени в лицето ми. Няколко по-големи момчета, пуснали вече тъмни полумесеци под очите си като възрастни, подвикнаха:

— Хей, тикво! Как е старият? Какво прави Джорджи-Порджи Ябълковия пудинг?

Случеше ли се някой ученик да учи при баща ми, той не го забравяше и споменът, изглежда, се изливаше в подигравка. Чувството на дълго стаявана и вече кипнала вина и любов към него търсеше изкуплението си в мен, дребния приемник на този мит. Мразех това и все пак то ми придаваше важност; това, че съм син на Колдуел, ме издигаше над безличната маса по-малки от мен дечурлига и само благодарение силата на баща ми осигуряваше моето съществуване в очите на тези титани. Не ми оставаше друго, освен да слушам и да се усмихвам, додето от тях се лееха сладникаво-жестоки спомени.

— Лягаше наред пътеката и викаше: „Хайде де, стъпчете ме всички, и без това сте почнали...“

— ... бяхме шестима, напълнихме си джобовете с кестени...

— ... седем минути преди края на часа всички се изправиха и го зяпнаха, като че ли му е разкопчан панталонът...

— Дявол да го вземе, няма никога да забравя...

— ... а онова момиче от задните чинове вика, че не виждало десетичната точка... той отива до прозореца, загребва сняг от перваза и прави топка... после я запрати към тая шибана черна дъска...

— „Сега — вика — виждаш ли я?“

— Господи, какъв човек!

— Хей, Питър, велик баща имаш ти.

Изпитанията обикновено завършваха с някое подобно състрадателно благоволение. Излязло от тези престъпни дългуни, то ме вълнуваше. Те пушеха в клозетите, пиянствуваха из Олтън и посещаваха негърките в публичните домове на Филадельфия. Дошъл по задължение, смехът изсъхна втвърден на лицето ми, а те, внезапно изпълнени с ненавист, ми обърнаха гръб. Промъкнах се отново до предната част на кафенето. В сепаретата някой имитираше кукуригане. Дорис Дей пееше от джук-бокса^[4] „Сантиментално пътешествие“. Отвътре ритмично се извисяваше хорово провикване при всяко завъртане на монетната багатела, която иззвънтяваше в знак на протест и едно след друго даваше празно. Обърнах, се и в бъркотията забелязах, че с нея играе Джони Дедман. Нямах как да сбъркам тези широки, леко затлъстели рамене, вдигнатата яка на пилешкожълтата кадифена риза, бароковата глава с вълниста коса, събрана отзад в

мокра патешка опашка, която плаче за бръснар. Джони Дедман беше един от моите идоли. На възраст по-голям, но върнат да повтаря класа, той прекрасно можеше да върши всички безсмислени номера на сръчността, да танцува с диви кълчения, да играе на багатела и да подхвърля солени бадеми направо в устата си. По азбучна случайност в една от занималните седеше до мен и ме научи няколко трика, като например как да имитирам измъкването на тапа, изваждайки пръста си от устата; разбира се, нито веднъж не можах да постигна неговата гръмкост на звука. Имаше румено бебешко лице, разперени мустаци от светли небръснати косми и абсолютната чистота на човек без амбиции: дори лудориите си вършеше без плам и старание. Вече имаше, една незаконна простъпка: като бил шестнайсетгодишен, веднъж се напил в Олтън с бира и ударил някакъв полицай. Знаех обаче — не си го е търсил нарочно, а му се е случило ей тъй, по инерция, както по инерция нагаждаше стъпките си на дансинга в зависимост от партньорката и я караше да се понася в суинга с разпиляна коса, пламнали бузи и развъртян задник. Монетната багатела никога не успяваше да го надхитри; твърдеше, че усещал как живакът се вълнува в ръчката. С разните машини си играеше тъй, сякаш сам ги е изобретил. Наистина неговата единствена явна връзка със света на неумолимите факти бе признатата му способност на техник. С изключение на ръчна работа по всички други предмети имаше двойки. Имаше нещо възвишено в тая цифра, пред което стаявах дъх. Нея година, когато бях на петнайсет, ако не желяех тъй страстно да стана втори Вермеер, сигурно щях да се опитам да бъда Джони Дедман. Но, разбира се, с тъга установих, че само с желание човек не може да стане Джони Дедман; такъв трябва да бъдеш по рождение, готов от самото начало.

Навън вдигнах върховете на широката си яка, прилепих ги до гърлото си и тръгнах по Олтънската магистрала — до доктор Епълтън имаше две преки. Изчакал реда си на колелото след другия трамвай, който отиваше на запад към Олтън, когато излязохме с татко от училището, насрещният трамвай се клатушкаше сега по магистралата, пълен с посивели работници и правостоящи, прибиращи се след покупки в Олтън у дома, на изток, в Ййли, малкото селище в другия край на линията. Бяха минали може би десет минути. Забързах и тъй като бях поръчал на Пени да се помоли, почнах да се моля и аз: „Нека

остане жив, да остане жив, не пращай на баща ми болест.“ Молитвата ми бе отправена към всички, които можеха да слушат; тя се разширяваше в концентрични кръгове, най-напред обхващаше града, после се издигаше в небесната полусфера и отвъд нея, в онова, което се намираще отвъд. Небето зад къщите на изток бе вече виолетово; отгоре все още имаше бездънния син цвят на деня; а зад мен, над къщите зад гърба ми, гореше. Синевата на небето беше оптическа измама, която, макар разяснена в час по естествена история от баща ми, моето съзнание можеше да си представи само като натрупване на леко оцветени кристални сфери, подобно на розовото, което се получава, като долепиш две почти невидимо обагрени целофанени листчета; прибавиш ли трето, получаваш червено; четвърто — мрачноалено; пето — такова кърваво, каквото сигурно пламти в търбуха на пещ, разгоряла се до краен предел. И ако синият купол над града беше илюзия, тогава каква ли по-голяма илюзия ще е онова, което се намира над него. „Моля!“ — добавих към молитвата си като дете, на което са напомнили.

Къщата на доктор Епълтън — кабинетът и чакалнята се намираща в предната ѝ част — имаше гипсова мазилка с карамелен цвят и бе разположена навътре върху извисена полянка, която се ограждаше от пясъчников зид, малко по-нисък от мен. От двете страни на стъпалата, водещи през тревата, се издигаха два каменни стълба, увенчани с големи бетонени топки — външно украшение, твърде обичайно за Олинджър, но — по-късно открих — необичайно за други места. И докато бързах по стръмното към вратата на доктора, лампите из къщите на града почнаха изведнъж да припламват — така е и в картините: лекото сгъстяване на една от багрите кара съседните да греят. В този миг бе прекосена широката граница между деня и нощта.

МОЛЯ, ЗВЪНЕТЕ И ВЛИЗАЙТЕ. Тъй като не бях пациент, не звъннах. Кой знае защо, си представих, че ако звънна, доходите на доктор Епълтън ще отидат по дяволите, като захвърлена чекова книжка, в която е бил забравен един неосребрен чек. Във вестибюла на къщата имаше изтривалка с цвят на какао и една грамадна гипсова поставка за чадъри, префърцунено украсена с парченца разноцветно стъкло. Над поставката висеше малка потъмняла репродукция — страшна за гледане, — представляваща някаква класическа сцена на насилието. Ужасът у изобразената публика бе тъй съзнателно

драматизиран, хаосът от разперени ръце и разтворени уста — предаден с такава сила на резаца, общото впечатление бе тъй потискащо и мъртвешко, че нито веднъж не посмях да спра очи върху централното събитие — имах беглата представа, че това е налагане с бич. В единия ъгъл на репродукцията, преди да отместя глава встрани (както при пръв допир с порнография), съзрях дебела черта — може би камшик? — осукала се като змия около някакъв мъничък храм, гравирани с нежността на паяжина, за да му придава отдалеченост. В това, че този неизвестен и забравен художник бе загубил безвъзвратно безброй много часове — несъмнено с любов и неподправена сръчност — да създаде тая грозна, прашна, потъмняла вече и напълно пренебрегната картина, се съдържаше сякаш послание към мен, което не желаех да разчета. Влязох в чакалнята на доктор Епълтън, вдясно. Тук покрай стените бяха подредени стари дъбови столове, облечени в напукана черна кожа, също такива столове ограждаха масата в средата, отрупана с разпокъсани екземпляри от „Либърти“ и „Сатърдей Ивнинг Пост“. В единия ъгъл лъщеше трикрака закачалка, напомняща кокалеста вещица, а полицата на едното ѝ рамо подкрепяше препарирана врана, посивяла от прах. Чакалнята беше празна; вратата към кабинета зееше и аз чух гласа на татко да пита:

— Може ли да бъде от отрова на хидра?

— Минутка, Джордж. Кой влезе?

С широкото плешиво лице на жълтеникава кукумявка, Док Епълтън надникна през вратата.

— Питър, — съобщи той и добротата и самоувереността на стария човек пронизаха болезнената атмосфера на неговия дом като слънчев лъч. Макар че Док Епълтън ме бе измъкнал на бял свят, за първи път си го спомнях от времето, когато, в трето отделение, разтревожен от недоразуменията между родителите си, тероризиран от другите момчета на връщане от училище, подиграван в междучасията за кожата ми, чиито петна от притеснение се бяха прехвърлили и на лицето, аз легнах от настинка, която не искаше да мине. Не бяхме заможни и затуй не бързахме да повикаме лекар. На третия ден от треската ми го повикаха. Помня, бяха ме подпрели на две възглавници в голямото двойно легло на мама и татко. Тапетите по стените, таблите на леглото и илюстрираните книжки върху завивките около мен носеха оная сладостна и неподвижна безличност, която идва с високата

температура; колкото и да се бършех и да преглъщах, в устата ми беше все сухо, а очите — все влажни. Резки стъпки стреснаха стълбището и в стаята заедно с мама влезе пълен мъж с кафява жилетка и натъпкана кафява чанта. Погледна ме, обърна се към мама и попита с кисел селски глас: „Какво сте направили с това дете?“

Доктор Епълтън беше необикновен за мен по две причини: беше близък и също като мен страдаше от псориазис. Близначка му бе Хестър Епълтън, учителка по латински и френски в гимназията. Беше срамежлива дебелокръста стара мома, по-дребна от брат си, с посивели коси (а той беше плешив). Но късите им орлови носове бяха еднакви и приликата беше очевидна. В детското ми съзнание мисълта, че тези двама представителни възрастни хора са се пръкнали от една и съща утроба, ми се виждаше съвсем невероятна, поради което и на двамата все още отчасти гледах като на деца. Хестър живееше с доктора в същата къща. Женен веднъж, той бе загубил жена си при твърде тъмни обстоятелства — бе умряла или изчезнала. Имаше и син, на име Скипи, доста по-голям от мене, но също тъй единствено дете; татко му преподавал в училище, а после момчето заминало и станало хирург някъде в Средния Запад — в Чикаго, Сент Луис или Омаха. Върху тайнствената съдба на майка му падаше и друга сянка: Док Епълтън не изповядваше никаква религия, не беше нито реформист, нито лютеран и както се говореше, в нищо не вярвал. Този трети странен факт го бях доловил сам от слухове. Вторият — неговият псориазис — ми бе разяснен от мама. До моето раждане в града от псориазис били дамгосани само те двамата, тя и той. Това му попречило, казваше мама, да стане хирург, защото в момента, когато ще се наложи да навие ръкави, розовите петна ще се покажат и пациентът, току-виж, извикал уплашен от масата: „Докторе, излекувай най-напред себе си!“ Жалко, че не е станал, мислеше майка ми, тъй като според нея голямата заложба на Док Епълтън се намирала всъщност в ръцете му, имал по-скоро манипулационен, а не диагностичен талант. Често е разказвала как я мазнал и излекувал от хронична ангина с едно-единствено майсторско замахване с дългата, увита на края в памук пръчица. Изглежда, по някое време от живота си тя доста бе мислила за Док Епълтън.

Той спря пред мен в сумрака на своята чакалня, а закръгленото му бледо лице се напрегна и той се взря в челото ми.

— Кожата ти май не е зле — рече той.

— Още не е — отвърнах аз. — Най-лошо е през март и април.

— Много малко по лицето — добави той. Пък аз си мислех, че там нищо ми няма. Хвана ме за ръцете — почувствувах онази сигурност в жеста, която е усетила и мама — и заразглежда ноктите на светлината, процеждаща се от по-светлата стая. — Да, прошарени. А гърдите?

— Съвсем зле — казах аз и се уплаших, че ще се наложи да му покажа.

Той премигна тежко и ми пусна ръцете. Носеше жилетка, без сако, ръкавите на ризата му бяха привдигнати над лактите с черни ластици подобно на тесни траурни лентички. Златна часовникова верижка пресичаше кафявата жилетка през корема и образуваше подвижна махалообразна дъга. Около врата му висеше стетоскоп. Завъртя ключа и увисналият отгоре полилей от кафеникави и оранжеви стъкла, скрепени с черно олово, плисна езерце от светлина над купчината списания върху масата в средата.

— Почети, Питър, аз да свърша с баща ти.

От кабинета долетя сериозният глас на баща ми:

— Док, пусни момчето да влезе. Искам да чуе какво ще ми кажеш. Всичко, което засяга мен, засяга и него.

Беше ме срам да вляза, боях се да не сваря татко гол. Но той беше напълно облечен, седнал на крайчеца на малък дървен стол с изписани по него холандски орнаменти. В светлата стая лицето му изглеждаше побеляло от уплаха. Стори ми се, че кожата му се е отпуснала; леката му усмивка завършваше със слюнка в ъглите на устата.

— Каквото и да ти се случи в живота, синчето ми, дано никога не стане нужда да допираш до ректоскопия. Брррр!

— Ами! — изръмжа Док Епълтън и отпусна килограмите си зад писалището върху стола с въртяща се ос, като че премерен тъкмо за неговите очертания. Късите му пълни ръце с ловки бели китки кацнаха удобно на привичните за тях закривени дървени облегалки на стола, които на края свършваха с подвит надолу охлюв. — Работата е там, Джордж — каза той, — че никога не си бил в съгласие със собствения си организъм. — За да не им преча, седнах на един висок, бял металически стол до масичката с хирургическите инструменти.

— Прав си — отговори татко. — Мразя го това отвратително и грозно нещо. И просто не ми е ясно как е могло да ми служи петдесет години.

Док Епълтън свали стетоскопа от врата си и го остави на масата; там той се сгърчи и сетне се отпусна като пребита гумена змия. Писалището му беше от старите, с ролетка отгоре, пълно с разни разписки, пликчета за таблетки, кочани с рецепти, изрязани от списанията карикатури, празни тубички, пиринчен нож за писма, една синя кутийка с рехав памук, сребърна скоба с формата на гръцката омега. Светилището му имаше две части: тази, където се намираха писалището, столовете, масичката с хирургическите инструменти, везните, офталмологичните карти и саксиите с цветя и зад масата и междинната стена от матово стъкло — другата, съкровеният му олтар, дето по лавиците бяха наредени лекарствата, досущ като бутилки вино и буркани със скъпоценни камъни. В края на прегледа той се оттегляше там, за да се покаже след време с едно-две етикетирани шишенца; оттам непрекъснато се носеше букет лекарствени аромати, съставен от карамел, ментол, амоняк и сушени билки. Този облак от целебни миризми се надушваше още във вестибюла с изтривалката, репродукцията и гипсовата стойка за чадъри. Докторът се завъртя на стола и обърна към нас лицето си; плешивата му глава не беше като тази на Майнър Крец — с лъскавите си възли Майнъровата издаваше плоските места и браздите по черепа му. Главата на Док Епълтън приличаше на гладко блестящо възвишение от кожа, леко изпъстрено с няколко по-розови петънца, които по всяка вероятност само аз можех да забележа и определя като псориазис.

Той посочи баща ми с пръст:

— Виждаш ли, Джордж, ти уж вярваш в душата. Вярваш, че тялото ти е като кон, който можеш да яхнеш, да поядиш и после да слезеш. Прекалено много си яздиш тялото. То не знае милост какво е. Това е противоестественно. Създава нервно пренапрежение.

Столтът ми беше неудобен, а философствуването на Док Епълтън всеки път ме изпълваше с притеснение. Реших, че присъдата е била вече произнесена, а от факта, че докторът намираще време да приказва празни приказки, заключих, че тази присъда ще да е била благоприятна. Въпреки това останах нащрек и се залових да разглеждам масата с кривите сонди и ъгловати ножици, сякаш, бяха

азбука, в която можех да прочета търсената дума. „ЕЙ, ЕЙ!“ — подвикваха те. Сред тези сребристи възклицания — игли, острия и лъскави клещи — се намираше и онова необикновено чукче, с което, ударят ли те по коляното, кракът подскача. Представляваше тежко триъгълниче от червена гума, закрепено на сребърна дръжка, малко вдлъбнатата, да му е по-лесно на лекаря да я хваща. Най-първите ми посещения в този кабинет, за които си спомнях, се завъртواха именно върху това чукче и сега, с тъмнооранжевия си връх, като нещо отдавна познато, то се превърна в център на цялата масичка с инструменти. Имаше формата на стрела, но приличаше също и на опорна точка, и додето го наблюдавах, стори ми се, че почва да потъва, да потъва с едва видимите си пукнатини и закръгленост от дълга употреба и старост, да потъва някъде във времето, да достига дъното — и там, просто и тромаво, каквото си беше, да се превръща в оста, около която всичко се върти.

— ... познай себе си, Джордж — казваше Док Епълтън. Неговата розова и твърда длан, заоблена като детските, укорително се вдигна. — Кажи, от колко време учителствуваш?

— От четиринайсет години — отвърна татко. — Останах без работа в края на трийсет и първа и когато се роди синчето, цяла година се шлях безработен. Чак през лятото на трийсет и трета Ал Хъмъл, нали знаеш, той е племенник на татко Крамър, идва един ден в къщи и ми предлага...

— Харесва ли му на баща ти учителската професия? А, Питър?

Беше ми нужен миг да схвана, че питат мен.

— Не знам — рекох, — понякога, предполагам, да. — Размислих и добавих: — Не, струва ми се, че не.

— Всичко щеше да бъде наред — намеси се баща ми, — ако бях сигурен, че за нещо ме бива. Но на мен ми липсва тоя дар, дисциплината. И баща ми, горкият човечец, и той го нямаше.

— Никакъв учител не си ти — обади се Док Епълтън. — Ти си ученик. И от това идва напрежението. А напрежението създава излишък от стомашен сок. Слушай, Джордж, признаците, за които ми говориш, могат да означават чисто и просто колит. Постоянното дразнене на храносмилателните пътища причинява болката и чувството за тежест в правото черво. Докато не видим резултата от рентгена, ще приемем, че е това.

— Нямам нищо против да залягам за дадена работа, в която не ме бива — рече татко, — ама поне да знам какъв, по дяволите, е смисълът. Питам, но кой ли ти отговаря?

— А какво казва Зимърман?

— Нищо не казва. Дай му бъркотии — тогава цъфти! Зимърман обаче има чувството за дисциплина, а на нас, бедните дяволи, подчинените, които го нямаме, направо ни се смее. Всяка секунда мога да му чуя смеха.

— Зимърман и аз — каза Док Епълтън и въздъхна — никога не сме гледали на нещата еднакво. Били сме съученици, нали знаеш?

— Не знаех.

Баща ми излъга. Дори и аз знаех — Док Епълтън повтаряше това доста често. За него Зимърман бе вечен дразнител, болното място в живота му. Ядосах се на татко за неговата сервилност, затуй, че обрече и двамата ни на една дълга и често предъвквана история.

— О, да! — Док Епълтън примигна изненадан, че татко може да не знае такъв велик факт. — През цялото време в Олинджър сме били в един клас. — И се облегна на стола, който му прилягаше тъй идеално. — Когато сме се родили с него, не се е казвало Олинджър, а Тилдън, в чест на човека, когото изиграли при изборите. Старият Олинджър все още обработваше земите северно от днешната магистрала — на изток стигаха дотам, дето сега е картонената фабрика. Още го помня, като тръгнаше с каруцата за Олтън, такъв един стар, дребничък, нямаше и пет стъпки, с черна шапка и с мустаци — да си бършиш вилиците с тях. Имаше трима сина: Кот, една нощ полудя и с мотиката уби два бивола. Брайън, дето му се роди дете от негърката, която им работеше в кухнята, и Гай, най-младия, който продаде земите на търговците на недвижими имоти и после умря, мъчейки се да си изяде парите. Кот, Брайън и Гай — сега и тримата ги е натиснала пръстта. Та за какво бях почнал да ви разправям?

— За вас и мистър Зимърман — казах аз.

Нахалното ми нетърпение не му убягна; той ме погледна през рамото на татко, долната му устна увисна замислено на една страна, след туй на другата.

— А, да — рече той и се обърна към татко. — Та ти казвам, с Луис изкарахме първите класове заедно — тогава училищата бяха пръснати из целия град. Първи и втори клас учехме оттатък, при Пебъл

Крийк, сега там направиха паркинг за новия ресторант; трети и четвърти бяха в хамбара на мисис Еберхард, даваше го на общината под наем за един долар годишно; пети и шести изкарахме в една каменна постройка на Черните декари, тъй им викаха, защото имаше дълбока, гъста глина, това се пада оттатък, дето беше хиподрумът. Като ще има надбягвания, в делнични дни, обикновено вторник, пускаха ни от час, че им трябваша момчета да държат конете, да ги чешат. После за тия, които завършиха шести клас, и аз тогава влязох в това число, изградиха училището на ъгъла с Елм стрийт. Ей, колко голямо ни се струваше! Това е, знаеш ли, Питър, там, дето си учил, в първоначалното.

— Не съм знаел — казах, мъчейки се да замажа предишната си грубост.

Очевидно Док Епълтън бе доволен. Хлътна в скърцащия си стол тъй дълбоко, че набръчканите му високи обувки се заклатушкаха, едва докосвайки с върховете си протрития килим.

— И тъй, Луис М. Зимърман беше с един месец по-голям от мене и много го биваше да се докарва пред момичетата и по-възрастните жени. Мисис Мецлър, беше ни учителка в първи и втори клас, жена над шест стъпки висока, краката ѝ като странични летви на тютюнев навес, много се гордееше с Луис; после мис Лийт и мисис Мейбри; през цялото време в училище Луис го носеха на ръце, докато естествено никой не се и сецаше за грозното патенце Хари Епълтън. Луис винаги избутваше другите. Нали разбираш, не си губеше времето.

— Точно така — рече татко. — Ако искаш да знаеш, и аз мъчно го догонвам.

— И никога не му се е случвало — продължи Док Епълтън със странни, двусмислени движения на пълните си, изтъркани до бяло ръце, като притискаше длани, после леко прокарваше кокалчетата на едната по края на другата, — не му се е случвало да срещне съпротива. Винаги му е вървяло, затуй си остана с неразвит характер. Разпростира се ей тъй — белите пръсти залазиха във въздуха, — като рак. Човек, комуто не можеш да вярваш, въпреки че всяка неделя разяснява пасажите от Библията в Реформисткото училище. Тцък! Да беше тумор, Джордж, щях да хвана ножа — той изви ръка с вдигнат палец, който ми се стори твърд и остър, — и щях да го отрежа. — Приел формата на

сърп, извил се назад от напрежение, палецът изрязва остро конусче въздух.

— Благодаря ти за откровеността, Док — рече татко, — само че и аз, а и моите бедни колеги от гимназията, доколкото разбирам, ще трябва завинаги да се примирим с него. В този град на всеки четирима души трима се кълнат в него, боготворят го.

— Глупави са хората — каза Док Епълтън и се приведе в стола си, от което нозете му меко кацнаха на килима. — От медицинската си практика туй разбрах. Хората, общо взето, са много глупави. — Преди да продължи, той потупа баща ми по коляното — веднъж, дважд, три пъти. Гласът му зазвуча доверително-хрипливо. — Едно време, знаеш, като отидох в медицинската школа в Пен, помислиха си: момче от провинцията, просто. Но след първата година вече никой не мислеше, че съм прост. Е, може да съм бил по-бавен от другите, ама характер имах. Не си губих времето, изучих книгите. И когато ще свършваме, кой, мислиш беше пръв по успех? Хей, Питър, ти си умно момче, кой, мислиш, беше пръв?

— Вие — казах аз. Не исках да го кажа, но той, просто измъкна думата от мене. Такива бяха олинджърските аристократи.

Док Епълтън ме погледна — нито кимна, нито се усмихна, с нищо не показва, че ме е чул. След това се взря в татко, поклати глава и продължи:

— Не бях начело, но бях един от първите. За селянче, което взимаха за глупак, се представих добре. Джордж, ти слушаш ли какво приказвам? — И без никакво предупреждение, по оня странен начин, по който изпълнителите на монолози приключват разговора — ще речеш, *тяхното* време е било загубено, — той стана, вмъкна се в своя олтар и оттам, без да виждаме какво става, долетя подрънкване. Върна се с шишенце, пълно с някаква черешово обагрена течност, която тъй танцуваше и блестеше, че ми заприлича по-скоро на живак. Той тикна шишето в ръката на баща ми, изпъстрена с брадавици, и каза: — По една супена лъжица на три часа. Повече отсега няма да знаем, додето не разберем резултатите от рентгена. Дай си почивка и много не мисли. Нали знаеш, без смърт няма живот. Здравето — долната му устна се подгъна в лека усмивка — е животинско състояние. По-голямата част от нашите болести идват от две места: мозъка и гръбнака. Защото две грешки сме направили: първата — дето сме се

изправили на два крака, втората — дете сме почнали да разсъждаваме. От това се напрягат и гръбначният стълб, и нервите. Създава се напрежение в мозъка, а мозъкът управлява тялото. — И той яростно се отпрати към мен, вдигна грубо косата от челото ми и съсредоточено се вгледа в него. — В главата си по-добре от майка си — и ме остави. Пуснах косата да пада напред както преди, унижен и смаян.

— А Скипи обажда ли се? — попита баща ми.

Всичката острота и разпаленост на доктора изчезнаха; превърна се в натезал стар човек по жилетка, с пристегнати ръкави на ризата.

— Сега работи в Сент Луис — каза той.

— От скромност не искаш да си признаеш — рече татко, — ама се обзалагам, че дяволски се гордееш с него. Аз също, не крия; след сина ми той беше най-добрият ученик, когото съм имал, и да благодарим на бога, не успя да вземе от мен всичкото ми твърдоглавие.

— Има добрия нрав на майка си — след кратка пауза додаде Док Епълтън; над нас като че падна саван. Чакалнята ми се стори отдавна опустяла, черните кожени мебели — притиснати и изкривени от сенките на опечалените. Гласовете и стъпките ни се изгубваха в праха, почувствувах, че някой ме наблюдава от хиляди години в бъдещето. Баща ми понечи да си плати. Докторът избута доларите му:

— Да изчакаме края на историята.

— Благодарен съм ти, защото говориш без заобикалки — каза татко.

Вън, в скърцащия, черен, искрящо жив студ, татко се обърна към мен:

— Виждаш ли, Питър? Не ми каза това, което искам да зная. Никога не казват.

— А какво стана преди моето идване?

— Прекара ме през мелницата и ми даде бележка за рентген, тази вечер в шест часа, в Олтънската хомеопатична клиника.

— Какво значи това?

— Можеш ли да разбереш какво значат на Док Епълтън приказките? Нали тъй си поддържа репутацията.

— Май много не обича Зимърман; само че не разбрах защо.

— Там е цялата работа, Питър, че Зимърман — вече си достатъчно голям, за да ти го кажа, нали? — Зимърман, изглежда, е имал любов с жената на Док Епълтън. Това е било, ако изобщо е било,

преди ти да се родиш. Някои дори изказват съмнение кой е истинският баща на Скипи.

— А къде е сега мисис Епълтън?

— Никой не знае къде се запиля. Или е жива, или не е.

— Как ѝ беше името?

— Корина.

Жива или мъртва + имал любов + преди да се родиш — натежали от загадки, тези изрази направиха черната нощ около нас страшно бездънна и някъде отвъд нея смъртта на баща ми, досущ като заобикаляща ни змия, като че стегна своята прегръдка. Тъмната, която над покривите на къщите се виеше около звездите и ги затваряше подобно на късчета слюда в океана, ми се стори достатъчно всеобхватна, за да съдържа в себе си дори това най-невъзможно от невъзможните неща. Хукнах след него, а бледият му профил, разлял се в светлината на уличните лампи, се носеше като призрак все на една стъпка пред мен. Сложи си шапката и тогава усетих, че ми е студено на главата.

— Какво ще правим сега? — подвикнах след него.

— Ще отидем с колата до Олтън — каза той. — Ще ида на рентген в Хомеопатичната, а после ще прескоча отсреща до спортния клуб. Ти ще отидеш на кино. Мушни се някъде на топло и след това ела в клуба. Някъде към седем и половина, осем без четвърт. До осем състезанията ще свършат. Сега е близо пет и петнайсет. Имаш ли достатъчно пари за едни кренвирши?

— Предполагам, че да... Татко, а как си с болките?

— По-добре, Питър. Не се тревожи. Хубавото на човек с проста глава му е това, че не може да мисли за повече от една болка.

— Все трябва да има някакъв начин да се излекуваш — казах аз.

— В гроба — рече той. Тук, навън, в мрака и студа, дошли някъде отгоре, откъм забързаното му напред лице и тяло, тези думи прозвучаха странно. — Това е лекът за всичко. Гробът.

Закрачихме на запад, към паркинга на училището, където бяхме оставили колата, качихме се в нея и тръгнахме за Олтън. Светлини, от двете страни имаше светлини, които неотстъпно ни съпровождаха по целите три мили, ако не се смята голямата празнина вдясно от царевичаците на бедняшкия приют и разстоянието, в което се прекосяваше река Рънинг Хорс по моста, където гратисчията сякаш се

беше възнесъл във въздуха върху дългите пети на обувките си. Врязахме се в пъстрото сърце на града, през Ривърсайд Драйв, по авеню Печони, после по улица Уайзър и площад Конрад Уайзър, по Шеста улица, през паркинга пред гарата и най-сетне по някаква уличка, която, изглежда, само баща ми познаваше. Уличката ни отведе на място, дето железопътният насип се разширяваше в една огромна черна плешка, искряща от сгурия, недалеч от фабриката на Есик за бонбони против кашлица, която заливаше цялата злокобна околност с отвратително сладостните си пушеци. Работниците от Есик използваха този изоставен и малко наклонен насип, собственост на железниците, за паркинг. Татко също спря тук. Слязохме. Вратите се затвориха с трясък и ехото го повтори. Корубата на колата ни приклепна върху сянката си като жаба, която се оглежда в огледало. Друга на паркинга нямаше. Отгоре, като безстрастен ангел — хранител, висеше синя лампа.

Разделихме се с татко на гарата. Той тръгна вляво, към болницата. Аз продължих нататък, по улица Уайзър — там пет кина рекламираха своите филми. Тълпите от центъра на града бяха потекли към домовете си. Дневните представления бяха свършили; магазините, чиито витрини предлагаха януарски разпродажби на спално бельо и заради това бяха плътно драпирани с бели чаршафи, опваха пред вратите си вериги с катинари; ресторантите тънеха в онази дрямка, когато масите се приготвяват за вечеря; старите улични продавачи на кифли замяха количките с брезенти и ги откарваха нанякъде. Градът ме замайваше най-много в този час, когато се разделяхме с татко, и аз, едно самотно насрещно течение в талвега на хорския поток, крачех бездомен, оставен на воля да надничам във витрините на бижутерите, да давам ухо пред устата на тютюнопродавниците, да вдишвам полъха на сладкарниците, в които тлъсти дами с очила без рамки и бели престилки въздишаха зад блесналите подноси с шоколадови мечета, лепливи захарни пръчки, захаросани бадеми, кифли с рожкови и пирожки. В този час, когато работници и купувачи бързаха кой пеша, кой с автобус, кола или трамвай всеки към домашните си задължения, аз бях за известно време освободен от своите, беше ми не само разрешено, но и настоятелно препоръчано от баща ми да отида на кино и да прекарам два часа вън от този свят. Светът, моят свят, със своите потискащи подробности от мъки и бъркотии, се намираще зад мен;

странствувах сред касетките от брилянти, които един ден щяха да бъдат мои. В тези мигове, когато ми предстояха часове на разточителна свобода, често си спомнях с чувство на вина за майка си, сега безпомощна — поради разстоянието — да ме контролира или пази, майка ми, с нейната ферма, баща, недоволство, с изтощителната смяна на безразсъдство и благоразумие, остър ум и тъпа безчувственост, прозрачност и замъгленост, майка ми с широкото напрегнато лице и необясним невинен дъх на земя и жито, моята майка, чиято кръв замърсявах сега в упоритото опиянение на Олтън. Изведнъж ми се струваше, че се задушavam в гнилото великолепие на градския център и изтръпвах от страх. Но чувството за вина не намаляваше, нямаше как да се върна при нея, нали по нейна воля сега между нас лежах десет мили; и това отрицание от нейна страна ме правеше отмъстителен, горд и безразличен, същински скитник по душа.

Петте кина на улица Уайзър в Олтън бяха: „Лоу“, „Ембаси“, „Уорнър“, „Астър“ и „Риц“. Отидох в „Уорнър“ и гледах „Младият тръбач“ с Кърк Дъглас, Дорис Дей и Лорин Бокъл. Както обещаваше и татко, вътре бе топло. Но най-големият ми късмет за деня беше, че случих трикфилм. Бе тринайсето число от месеца и съвсем не се надявах на такова щастие. Трикфилмът, разбира се, беше от серията „Зайчето Бъгз“. В „Лоу“ давах „Том и Джери“, в „Ембаси“ — „Кривото око“, в „Астър“ — или в най-добрия случай нещо от Уолт Дизни, или от Пол Тери — в най-лошия. Купих си пакетче пуканки и кутийка бадеми, макар че и двете бяха вредни за кожата ми. Лампите над вратите бяха бледожълти и времето се стопи. В края, когато героят, тромпетистът (ставаше дума за живота на Бикс Байдърбек), успя да се освободи от богатата жена, която с многообещаващата си лигава усмивка (Лорин Бокъл) проваляше изкуството му, и когато добродетелната жена с артистични склонности (Дорис Дей), получила обратно своя любим, запя, а зад прозрачния ѝ глас ечна тромпетът на Хари Джеймс, който трябваше да мине за изпълнение на Кърк Дъглас, и се извисяваше все по-високо и по-високо като сребърен фонтан — „С песен в сърцето“, — едва тогава, на последната нота, при всеобщия и цялостен възторг, аз се досетих за татко. Обхвана ме тревожното чувство, че съм закъснял.

Лампите светнаха. Излетях от стола си. В огледалата, които обикаляха от всички страни и от горе до долу плувналото в блясък

фоайе, се видях в цял ръст — почервенял, с възпалени очи, по раменете на огнената ми риза се бяха посипали белите люспи, които бях изчоплил в тъмното от главата си. Беше ми навик, когато никоой не ме вижда, да си чеша главата. Изгърсих чевръсто раменете си и на студената улица изведнъж се сепнах от истинските лица, които ми се сториха изпити и призрачни след великите и бляскави междупланетни видения, бавно сблъскващи се, сливащи се, разкъсани и отново съединени пред очите ми. Завтекох се към спортната зала. Тя също се намираше на улица Уайзър, на две преки по-нататък, при магазина „Пъркиомън & Бийч“. Затичах по железопътната линия. Покрай тясната улична настилка се редуваха малки борове и вече затворени бръснарници. Над жилищата небето бе станало жълтеникаво и дори в зенита неговата бледост поглъщаше звездите на нощта. За да се подиграе на тревогата ми, от далечината ме лъхна мирисът на бонбони против кашлица. Идеалният град, градът на бъдещето ми се струваше отдалечен и неуместен, заченат в миг на жестокост.

Спортната зала на Младежкото християнско дружество вонеше на гуменки, подът бе посивял от стъпки. По средата имаше бюро, зад което негърче четеше книжки с комикси, а над него бе окачена дъска за обяви, облепена с пластове стари плакати и резултати от минали състезания. Далече някъде, от дъното на един зеленикав коридор, зелен, като че осветен от електрически крушки, скрити зад лозови листа, усърдно долиташе шепотът на билиард. От другата страна се носеше търпеливото „шлак-так, шлак-так“ на пинг-понга. Момчето зад книжката ме погледна, стресна ме — в Олинджър негри нямаше и аз изпитвах суеверен страх от тях. Приличаха ми на жреци, владеещи черната магия на любовта и песента. Но лицето на момчето бе самата невинност, невинност с оттенъка на малцово мляко.

— Здравей — извиках аз и притаил дъх, бързо се отправих към коридора, който водеше на долната бетонена площадка, а оттам пък, през съблекалните, се отиваше до басейна. Слизайки надолу, усетих около мен да се сгъстява миризмата на вода, хлор и още нещо, може би човешка кожа.

В голямата облицована с плочки зала, където дишаше басейнът, лаещо ехо разкъсваше всичко на парчета. Върху малките дървени пейки до водата седеше татко, а до него — мокро, голо момче, Дайфъндорф. Дайфъндорф беше само по миниатюрни черни

състезателни гащета; между разтворените му бедра меко се очертаваха половите органи. По гърдите му, ръцете и краката се стичаха мокри косми, а през дъската, на която бе подпрял нозе, се извиваше струйка вода. Ако не се смятаха мазолестите червени ръце, извивките и загладеността на бялото му прегърбено тяло бяха доста съразмерни. Баща ми и той ме поздравиха с усмивки, които твърде си приличаха: кривоъби, пренебрежителни, заговорнически. За да ядосам Дайфъндорф, попитах го:

— Е, какво, спечели ли бруста и двете по сто?

— Да не съм като тебе, че да не спечеля — отвърна той.

— На бруст излезе пръв — каза баща ми. — Гордея се с тебе, Дайфи. Ти направи каквото можа, блестящо си изпълни обещанието. Истински джентълмен.

— Ще се пукна, че не го видях оня в отгатъшния коридор, иначе и свободния стил щях да взема. Копелето се притайва, а аз си мисля, че съм пръв и се пуснах по инерция.

— Това момче добре го даде — рече баща ми. — Честно си го спечели. Хвана хубаво темпо. Фоли е добър треньор. Да бях аз треньор като хората, досега, Дайфи, да си станал цар на областта. Ти си плувец по рождение. Ако бях истински треньор, досега да си отказал цигарите.

— Майната им, аз и тъй издържам под водата осемдесет секунди.

В техния разговор имаше някакво взаимно ласкателство, което ме дразнеше. Седнах от другата страна на татко и се загледах в басейна: ето го, истинския главен герой. Той изпълваше огромната си подземна клетка с накъсан блясък и шибаше очите с миризмата си на хлор. Отраженията на отсрещните пейки, където бяха седнали другият отбор и съдиите, образуваха в разбърканата вода различни фантазмагории, една от които за миг ми заприлича на брадато лице. Непрекъснато разплисквана водата въпреки всичко, с бързината, присъща на всяка течност, се стремеше да възстанови себе си. Виковете и плисъците, начупени от ехото и контраплисъците, образуваха в бъркотията нови слова, слова от неизвестен език — изкълчени пролайвания, сякаш отговор на въпрос, който несъзнателно бях задал. КЕКРОПС! ИНАКУС! ДА! Не, такъв въпрос не бях задавал. Всъщност питаше баща ми.

— Как се чувства човек като победител? — запита той високо, с лице, вперено напред, колкото Дайфъндорф, толкова и мен. — Исусе, аз никога няма да изживея това!

По летливата кожа на водата напред-назад се гонеха петна и мехури. Линиите, които по дъното очертаваха отделните коридори, се гънеха и подскачаха, пречупени, към повърхността; брадатото лице за малко щеше да се върне отново, но всеки път във водата скачаше някое момче. Другите дисциплини бяха минали, оставаха скоковете. На дъската възлезе един от нашите скачачи, Дани Хорст, дребничко момче от горните класове, с огромна грива от черна коса, сега заради скачането прихваната с лента като на гъркиня — изопна мускули, затича се и направи салто с прибрани колене, с изпънати пръсти, просто безупречно, гмурна се във водата с лек плясък, свил ръце до тялото като дръжки на ваза, и съдиите вдигнаха картончето с десетката.

— От петнайсет години — каза татко — не съм виждал да използват десетката. Ще речеш, господ е слязъл на земята. Съвършенството с нищо не можеш замести.

— Виж го ти тоз Дани, дребосъка му! — изкрещя Дайфъндорф, а когато скачачът се появи на повърхността, от двата отбора гръмнаха ръкопляскания; Дани разпусна коса с горделив жест и с няколко загребвания доплува до края на басейна. Но на следващия скок, съзнаваш, че всички очакват от него нови чудеса, Дани се стегна, изгуби темпото на засилването, превъртя се един път и половина, миг по-рано, отколкото трябваше, и плъосна във водата по гръб. Единият съдия отсъди тройка. Другите двама вдигнаха четворки.

— Това е — рече татко, — горкият, каквото можа, направи.

И когато Дани изплува на повърхността, изръкопляска само баща ми, единствен баща ми.

Окончателният резултат от срещата бе 37,5 на 18 за Уест Олтън срещу Олинджър. Баща ми застана на ръба на басейна и се обърна към нашия отбор:

— Гордея се с вас. Това, че изобщо се явихме на състезанието, ви прави дяволски добри спортисти, на всичко отгоре не получавате ни слава, нито пари. За град, който няма дори открит басейн, просто не мога да си обясня как се представихме толкова добре. Ако нашата гимназия имаше басейн като Уест Олтън — разбира се, не искам да

кажа, че само в това им е заслугата, но ако имахме басейн, — всички щяхте да бъдете Джони Вайсмюлеровци. За мен вече сте. Дани, скокът ти беше чудесен. Не зная, докато съм жив, ще видя ли втори такъв.

Произнасяйки тази реч, изправил се тук с костюм и вратовръзка сред голите тела, баща ми изглеждаше по-различен от друг път; пулсираща тюркоазена вода и кремава зърнеста мозайка заобикаляха главата му — тъмна и сериозна, гледана от пейките. От време на време по заслушаната кожа върху гърдите и раменете на момчетата от отбора преминаваха нервни тръпки, леки като полъх на вятър по вода, като трепет по конски хълбок. Макар и загубил състезанието, отборът беше оживен и дълбоко в себе си доволен; оставихме го при душовете, да се весели и плакне като малко хергеле, разлудяно от неочакван порой.

— В сряда както винаги тренировка — им бе казал татко на раздяла. — А преди това никакви млечни коктейли й не повече от четири кренвирша.

Всички се засмяха, усмигнах се дори и аз, въпреки че баща ми тегнеше над мен. Тази тежест и инертност у него се появиха във всички събития, последвали по-късно същата нощ, те препречваха и на всяка крачка объркваха простия ми план, а именно — да го заведе у дома, където щях да се отърва от грижата за него.

След като изкачихме бетонените стъпала и тръгнахме по коридора, треньорът на Уест Олтън Фоли се изравни с нас и между двамата мъже почна разговор, който, стори ми се, продължи цял час. Влагата около басейна бе премахнала всяка следа от ютия по костюмите им и в мрачината на зеления коридор приличаха на овчари, прогизнали от роса.

— Свъръчовешка работа си извършил с тия момчета — обърна се баща ми към Фоли. — Да бях поне една десета треньор като тебе, щяхте да видите чудо и половина. Тази година имам неколцина родени плувци.

— Без шеги, Джордж — отговори Фоли, пълен човек с песъчлива коса, страшно любезен и пъргав, — много добре знаеш, че в тази работа треньорът не играе; пусни жабоците да плуват, в това е истината. У всекиго от нас е скрита риба, само че искаш ли да излезе наяве, трябва да го натопиш във водата.

— Добре казано — рече татко, — не бях го чувал. Колега, а как ти се стори моят дългун на бруста?

— Полагаше му се да спечели и свободния стил; представям си как си му натрил муцуната, дето се провали.

— Глупак е той, колега. ГЛУПАК. Горкият хитрец, грам повече мозък от мене няма, как да му се скараш!

Гърлото ми застърга под острия натиск на нетърпението.

— Нали познаваш сина ми, колега? Питър, я ела насам, подай ръка на този човек. Такъв баща ти трябваше на тебе.

— Как не, знам го Питър! — рече мистър Фоли и в ръкостискането му долових нещо *наистина* дълбоко приятно, уж грапаво, но топло и леко. — Целият окръг познава сина на Кол дуел.

В сумрачния свят на тяхното Християнско дружество, с програмите за отдих и култура и разните им атлетически банкети, този сорт просташко ласкателно надлъгване минаваше за разговор; не ми беше толкова за Фоли, колкото за татко, в чиято готовност да бърбри по този начин винаги долавях неловкост.

Но въпреки всичките си приказки по сърце баща ми беше човек на мълчанието. Последвалите през нощта събития той изживя в настроение, което в спомените ми се е запазило като мълчание. Щом излязохме, устата му се събра в непоколебима черта, токовете му захапаха тротоара с неволна алчност. Питам се, би ли се намерил друг тъй да обича да броди из грозните градчета на източните щати, като баща ми. Трентън, Бриджпорт, Бингемтън, Джонстаун, Елмира, Олтуна — това са градовете, в които го е водила неговата работа като кабелист на телефонната компания в годините преди и малко след сватбата му с мама, в годините, преди моето раждане и Кризата на президента Хувър да го вържат на едно място. Страхуваше се от Файъртаун, чувствуваше се неловко в Олинджър, но обожаваше Олтън; тук асфалтът, уличните светлини и допрените фасади му говореха за великата Средноатлантическа цивилизация, граничеща с Ню Хейвън на север, Хейгързтаун на юг и Хуийлинг на запад — това бе неговият пристан в пространствата на вечността. Да вървиш с татко по Шеста улица, бе все едно да слушаш как пее асфалтът.

Попитах го какво е станало с рентгена, а той в отговор ме попита не съм ли гладен. Сетих се, че наистина съм; от пуканките и бадемите бе останал само един кисел вкус. Спряхме пред ресторантчето при паркинга Акми. Баща ми се ориентираше в града с леснина, която успокоява. За всяко нещо мама трудно взимаше решение, сякаш се

мъчи да се изрази на чужд език. На полето пък — точно обратното: татко се стъписваше, не знаеше какво да прави, мислите му се преплитаха. Но тук, в Олтън, в осем и четвърт, той се държеше със сръчността на специалист, а в края на краищата нали тъкмо това очаквахме от бащите си: жеста, с който блъсна вратата, спокойното отминаване на любопитните погледи, двата стола един до друг, увереното вземане на листа с менюто от гишето между автомата за салфетки и бутилката доматен сос, думите към продавача, изречени без колебание и усукване, сандвичите — за него с яйца по каубойски, за мен с препечена шунка, — изядени в мъжко мълчание. Баща ми тихо облиза трите средни пръста на дясната си ръка и ощипа долната си устна с книжна салфетка.

— За първи път от седмици чувствавам, че съм се нахранил — призна ми той. В заключение поръча ябълков пирог за мен и кафе за себе си; сметката представляваше кораво зелено картонче, тайнствено надупчено с триъгълен перфоратор. Плати я с една от двете еднодоларови банкноти, останали в оръфания му портфейл, който от дългите години в задния джоб се бе изкорубил по извивката на хълбока му. Като ставахме, с привичен жест на осеяната с брадавици ръка, той колебливо пъкна под празната си чаша две десетачки. Сякаш сетил се допълнително, купи за 65 цента един от готовите италиански сандвичи, които се продаваха в ресторанта. Това щеше да бъде подаръкът за мама. У майка ми имаше една евтина черта — тя очевидно се радваше на миризливите и мазни италиански сандвичи, което баща ми, както ревниво бях установил, приемаше много спокойно от мен. Той плати сандвича с последния си долар и рече:

— Сега, синчето ми, докрай се изръсих. И двамата сме като бедни сираци. — Залюля кафявата книжна кесийка и ме поведе към колата.

Буикът бе все още сам, приклепнал върху сянката си. Предницата бе навирила нос върху насипа към невидимите релси. Подобно на изпарила се месечина, ментолът пропиваше ледения въздух. Фабричната стена бе като стръмна канара, забъркана от тухли и черно стъкло. Картони и ламарина тук-там загадъчно заместваха стъклата на прозорците. На уличната лампа, осветяваща мястото, тухлите не издаваха истинския си цвят, а по-скоро изглеждаха като разрежено черно, някаква навъсено, мъртвешко сиво. На същата светлина

необикновената ронлива настилка блестеше. Съставена от късчета въглища и сгурия, тя образуваше шумна и неуморна земя, която никога не стихва, пропуква и се мести под нозете, сякаш са я орисали да бъде във вечно движение. Отвсякъде тишина. Нито един от прозорците към нас не светеше, само някъде навътре във фабриката дежуреше синя крушка. Тук можеха да ни убият и до сутринта никой нямаше да узнае за това. Трупите ни ще лежат в локвите край фабричната стена, а ръцете и косите ни ще замръзнат в леда.

На студа моторът не искаше да запали. „ЪГ-ЪГ-ЪГ-Ъ“ — запъшка той, в началото живо, после все по-бавно и по-бавно, сякаш изгубил вяра в себе си.

— Божичко, не ме изоставяй тъкмо сега — изрече татко и пред устата му затанцува облаче пара. — Запали и този път, пък утре ще ти сменим акумулатора.

„ЪГ-ЪГ-ЪГ-ЪГ-ЪГГГГггг...“

Баща ми завъртя ключа обратно и останахме в мрака. Той събра шепата си и духна в нея.

— Видя ли — рекох аз, — ако си беше сложил ръкавиците, сега щяха да са тук.

— Сигурно си измръзнал до смърт — отговори ми той. — Още един път — и отново завъртя ключа, после натисна копчето на стартера с палец. В промеждутъка акумулаторът бе насъбрал мъничко живот. Почна многообещаващо:

„ЪГ-ЪГ-ЪГ-ЪГ-ЪЪЪЪГ-ЪггГ-ъъъ-гггг...“

Вече стържехме по дъното на акумулатора. Татко опъна ръчната спирачка с още едно деление нагоре и каза:

— Загазихме. Остава да опитаме една отчаяна мярка. Ти седни зад кормилото, пък аз ще сляза да бутам. Тук и без това е наклон, само че сме с предницата нагоре. Ще включиш заден ход и като ти извикам, отпусках амбриажа. Ама не постепенно, а изведнъж.

— Не е ли по-добре да извикаме техник, преди да са затворили? — попитах аз. Беше ме страх, че нищо няма да свърша.

— Дай да опитаме — каза той, — и ти можеш. Слезе от колата, преместих се на неговото място и без да искам, седнах върху учебниците си и кесията с италианския сандвич за мама. Баща ми се изправи пред автомобила и когато се наведе да налегне с цялата си тежест, ухиленото му лице пламна в жълто, същински гном.

Светлината на фаровете се врязваше в чертите му тъй дълбоко, че по челото изпъкнаха възли, ясно пролича колко пъти си е чупил носа, когато преди трийсет години е играл ръгби в колежа. Проверявайки положението на скоростния лост, ключа и смукача, усетих в стомаха си студена тръпка. Татко кимна и освободих ръчната спирачка. Той прехвърли тежестта си върху колата, при което над капака остана само овалната форма на малоумната му синя шапка. Колата мръдна назад. Стържещият звук на гумите в настилката извиси тембър; сричайки се назад, попаднахме в някаква вдлъбнатина, от която буикът спечели още малко скъпоценна инерция; тласъкът за миг повлече колата, вече освободена от собственото си тегло.

— Давай сега! — Викът на татко прониза ушите ми като хленч.

Както ми беше поръчал, освободих внезапно амбриажа. Автомобилът спря отсечено и стреснато; но по сърдитите валове и клеясали оси движението се предаде на мотора и той, също като бебе, получило плесница, се закашля. Задъха се, цилиндрите разбъркано експлодираха, каросерията се разтресе; натиснах смукача до половина, мъчейки се да не го задуша, и запомпах с крак върху педала на газта. Това ми беше грешката: с нарушено темпо, моторът пропусна един-два хода и замря.

Намирахме се вече на равното. Далече някъде зад стената на фабриката се отвори врата на бар и върху улицата рухна сноп светлина.

Баща ми се хвърли към моята врата, а аз, засрамен до болка, се прехвърлих встрани. Целият горях; имах нужда да се изпикая.

— Кучешка работа — процедих, дано с мъжествеността си отвлека татко от своя неуспех.

— Добре беше, синчето ми — каза той, задъхан от притеснение, и седна на мястото си зад кормилото. — Моторът беше се посхванал, дано сега се е поразхлабил. — Внимателно, като касоразбивач, той наведе черния си силует над арматурното табло и опита с крак газта. Ако можеше, трябваше да хване още при първия опит; тъй и стана. Той изнамери отнякъде искра и я превърна в гърмящ живот. Затворих в благодарност очи и се отпуснах за предстоящото движение на колата.

Но то не последва. Вместо него от задната част на шасито, където, въобразявах си, бившият собственик, погребалният агент, е слагал труповете, се надигна слабо несъгласувано пърпорене. Сянката на баща ми опита поривисто една след друга всички скорости; на всяка

отговаряше все същото слабо, неспособно да породи движение пърпорене. Невярващ, той опита всички скорости още веднъж. Motorът изрева, но колата не се помръдна. Фабричната стена връщаше назад продължителното бясно кресчендо на цилиндрите и аз се уплаших, че може би ще привлечем мъжете от далечния бар.

Татко вдигна ръце на волана и наведе върху тях глава. Бях виждал само майка си да прави тъй. В разгара на някоя кавга или като ѝ станеше мъчно, тя сгъваше ръце на масата и отпускаше на тях глава; това ме плашеше повече от всеки гняв, защото, когато беше гневна, човек можеше поне да ѝ гледа лицето.

— Какво има, татко?

Баща ми не отвърна. Уличната лампа докосваше извивката на плетената му шапка с наниз от неподвижни петна: както Вермеер очертава самуните хляб.

— Къде е според теб повредата? Изведнъж ми стана ясно, че е получил „атака“, а необяснимото поведение на автомобила не беше нищо друго освен фокусническо отражение на някакво срутване в самия него. Тъкмо посегнах да го докосна — никога не докосвах баща си, — той вдигна очи, а по грапавото му лице на много препатил непослушник се изписа болезнена усмивка.

— Ето, това е — каза той, — цял живот тъй ми се случва. Жалко, че и тебе намесих. Откъде да знам защо не ще да тръгне тая проклета кола. Сигурно по същите причини, по които и плувният отбор не можа да спечели.

Той отново форсира и надникна покрай коленете си към педала на амбриажа — кракът му играеше по него нагоре-надолу.

— Чуваш ли, отзад нещо чука? — попитах го.

Погледна ме и се засмя.

— Бедното ми дяволче! Заслужаваш баща победител, а ти се пада баща пораженец. Да вървим! И близо е денят, когато не ще и погледна този куп от стара тенекия.

Излезе и тръшна вратата тъй силно, че ми се стори — прозорецът ей сега ще се пръсне. Черната грамада се заклати капризно върху своите опърничави колела, после се отпусна, захвърляйки тънката си като хартия сянка, сякаш бе спечелила точка в някакво неразгадаемо състезание с нас. Отдалечихме се.

— Ето защо не исках да се местим на фермата — рече баща ми. — Преместиш ли се, ставаш зависим от автомобилите. Едничкото ми желание винаги е било да мога пеша да отида където трябва. Мечтата ми е пеша да отида и на собственото си погребение. Продадеш ли си веднъж нозете, продаваш си живота.

Прекосихме паркинга пред гарата, след това свихме наляво, към сервиза на „Есо“ на улица Буун. Бензиновите помпи тъмнееха, ала в малката канцелария гореше мътна златиста светлина; татко надникна и почука на стъклото. Вътре бе претъпкано с нови гуми и резервни части в номерирани кутии, криво-ляво подредени на зелена металическа лавица. Чуваха се вибрациите на големия изправен автомат за кока-кола, който се разтрепера и млъкна, като че в него стоеше заключено същество, направило последно усилие. Електрическият часовник, реклама на „Куейкър Стейт Ойл“, окачен на стената, показваше 9,06 часа; докато чакахме, секундарната стрелка описа пълен кръг. Татко почука повторно, но и този път никой не се обади. Единственото движение вътре беше въртенето на секундарната стрелка.

— Ами на Седма улица не е ли отворено цяла нощ? — попитах.

— А ти държиш ли се, момчето ми? Гадна история, нали? Трябва да звънна на майка ти.

Продължихме по улица Буун, пресякохме линията покрай малките веранди на еднаквите тухлени къщи, а оттам кривнахме по Седма, през Уайзър, която тук вече не беше толкова крецяща, и стигнахме големия гараж — той наистина беше отворен. Бялата му уста сякаш пиеше нощта. Вътре двама души в сиви комбинезони, с ръкавици, чиито пръсти бяха отрязани, миеха автомобил с ведрa гореща сапунена вода. Работеха бързо, защото водата се готвеше да замръзне в тънка ледена корица върху метала. В единия си край гаражът бе отворен към улицата, а в другия край се губеше в неясни пещери с паркирани коли. Очевидно сърцето на гаража бе малката кабина до едната стена — приличаше на по-широчка телефонна будка или на ония затворени заслони, в които пътниците обикновено чакат трамвая — един такъв заслон все още имаше в Ийли. Пред вратата й, на малкия циментов бордюр, на който с шаблон бяха написани думите КАЧИ СЕ ГОРЕ, чакаше мъж в смокинг с бяло шалче и час по час поглеждаше своя платинен часовник с черен циферблат, обърнат към вътрешната страна на китката. Движенията му бяха тъй отсечени и

методични, че когато го зърнах за първи път с крайчеца на окото си, взех го за подвижна реклама в естествен ръст. Колата, която миеха — един бисерносив линкълн, — беше вероятно негова. За миг баща ми застана пред него и от изражението в бисерносивия поглед на човека разбрах, че татко за него е буквално невидим.

Баща ми приближи вратата на кабината и я отвори. Трябваше да го последвам. Вътре един затлъстял мъж съсредоточено ровеше книжата по масата. Беше прав; стол за сядане имаше, но чак до дръжките бе затрупан с книжа, каталози, упътвания. В едната си ръка човекът държеше перфоратор и запалена цигара, тършуваше из папките и смучеше зъби.

— Извинете, приятелю... — заговори го баща ми.

— Минутка, моля ви се, нека си поема дъх — отвърна, управителят и като смачка ядосано късче синя хартия в юмрука си, стрелна се покрай нас и излезе. До връщането му мина много повече от една минута.

За да убия времето и да прикрия смущението си, пуснах един цент в автомата за дъвка, поставен от олтънския клон на клуба „Киуани“. Получих най-рядката награда — черното топче! Обичах коренчето на сладниката. И татко го обичаше. Когато бяхме в Ню Йорк, леля Алма ми беше разправяла, че в детските години дечурлигата от тяхната улица в Пасаик викали на баща ми Клечо, защото вечно ближел клечки от сладника.

— Искаш ли? — предложих му аз.

— Боже мой, само туй ми липсва — отказа той, сякаш държах в дланта си хапче отрова. — Не, Питър, благодаря. Ще ми отидат зъбите.

И захвана — едва ли бих могъл да опиша как — да тъпче из тясната кабина напред-назад, ту заставаше пред рафта с шосейните карти, ту пред подробното табло с каталожните номера на резервни части, ту пред календара — от него, гледаше разголено момиче със снежнобяла шапчица, от която стърчаха заешки уши, е ръкавички и ботушки от бяла кожа и пухкава закръглена опашка. Задникът ѝ бе нахално обърнат към нас. Татко изохка и удари чело о междинното стъкло да погледне оттатък; човекът в смокинга стреснато се обърна при издумтяването. Хората с безпръстите ръкавици се бяха намъкнали в линкълна и бършеха прозорците му с делови движения, наподобяващи забързани пчелни рояци. Брадавичавите юмруци на

баща ми сляпо се заровиха сред книжата по масата, с присвити очи се мъчеше да види къде се е дянал управителят. Уплашен да не наруши някакъв тайнствен порядък, рязко му извиках:

— Татко! Ела на себе си!

— Хванаха ме дяволите, синчето ми — високо отвърна той. — Фрас-прас! Всичко ще разбишкам. Времената никого не чакат. Сетих се пак за смъртта.

— Успокой се — рекох, — свали си шапката. Ще те вземе за просяк.

Не показва, че ме е чул. Сега общуваше единствено със себе си. Очите му станаха жълтеникави; когато в тях лумнеше този кехлибарен блясък, мама понякога изпищяваше. Погледна ме с разширени като лимонов бонбони зеници, осветени от лъчистия взор на духовете. Напуканите му устни се размърдаха:

— Да бях сам, на всичко съм готов, но сега трябва да мисля и за тебе.

— Че аз съм си много добре — озъбих му се, макар че в действителност вледеняващият студ на циментовия под ме пронизваше през подметките на леките стискащи обувки.

Колкото и да беше невероятно, след малко управителят се върна и учтиво изслуша разказа на баща ми. Беше нисък възпълен човек с бузи, набраздени от по три-четири дълбоки гънки. В него имаше нещо — то се криеше може би в строежа на врата и раменете, — което подсказваше, че на времето е бил атлет. Сега той беше раздразнен и уморен от административните си задължения. Вече изтъняла назад, косата му си бе оставила един полусив кичур над челото; както си говореше, току го вдигаше небрежно и грубо, сякаш тъй щеше да избърше мозъчните си лупи, та по-добре да се съсредоточи. Името му, Мистър Родз, бе бродирано с тлъсти букви от оранжев конец върху джоба на маслинозеления му комбинезон. С подчертани вдишвания между думите и забързан дъх той ни обясни:

— Не ми харесва вашата работа. Ако е, както казвате — моторът да работи, пък колата да не върви, — излиза, че има нещо в предаването или в кардана. Да беше само машината — той казваше „мачина“ и в устата му тази дума, изглежда, означаваше нещо друго, нещо пулсиращо, живо и любимо, — щях да пратя джипа, но щом е така, не зная какво да направим. Точно сега пък влекача ми го повикаха

за някаква повреда на шосе 9. Имате ли собствен гараж? — Той сложи ударението на първата сричка: „гараж“.

— В Олинджър ни услужва Ал Хъмъл — рече татко.

— Ако искате — продължи мистър Родз, — утре сутрин ще се погрижа за колата ви. Но дотогава нищо не мога да сторя; тия двамата — посочи работниците пред нас; бяха хванали гюдериите и лъскаха безупречно сивата кожа на линкълна, а човекът със смокинга ритмично пляскаше дланта си с портфейл от крокодилова кожа, — тия двамата си отиват в десет и оставам сам с другите двама, дето отидоха за повредата на шосе 9. Тъй че ще е все едно, ако се обадите на вашия гараж в Олинджър, утре най-напред за вас да се погрижат.

— Значи, според вашето компетентно мнение — каза татко, — за тази вечер нищо не може да се измисли.

— Работата не ми се харесва — призна мистър Родз, — както ми я описвате...

— Отзад нещо чука — намесих се аз, — като че ли две зъбни колела се въртят поотделно и само от време на време се докосват.

Мистър Родз примигна и оправи кичура си.

— Може да е в оста. Тогаз ще трябва да вдигнем колата на моста и да размонтираме цялата задница. Далече ли живеете?

— Чак на оня свят, във Файъртаун — каза баща ми.

— Ясно — въздъхна мистър Родз. — Съжалявам, че няма как да ви помогна.

Откъм улицата се подаде носът на един дълъг червен буик, чиято повърхност представляваше хаотичен космос от отражения, клаксонът му ревна, ревят изпълни до последното ъгълче ниската циментова пещера и вниманието на мистър Родз се откъсна от нас.

— Няма защо да се извинявате, мистър — забързано рече татко. — Казахте ми каква е според вас истината', а това е най-голямата услуга, която човек може да стори на ближния си.

Но като излязохме от гаража и отново тръгнахме в нощта, той ми каза:

— Този нещастник, Питър, не знаеше какви ги приказва. Цял живот съм бил по блъфове, тъй че на мен тия не минават. Не го ли видя, приказваше, както викат хората, с половин уста. Чудно как се е наредил управител на едно такова важно заведение; бас турям, той сам не се познава. Държеше се, както често и аз се държа.

— Къде отиваме сега?

— Обратно при колата.

— Но нали не върви! Знаеш.

— Знам и все пак не знам. Имам чувството, че сега ще тръгне. Имала е просто нужда от почивка.

— Но не е само от замръзвания мотор, има й нещо в предаването!

— Нали точно туй се мъчеше да ми втълпи и оня, ама като не ми влиза в дебелия глава...

— Наближава десет! Не трябва ли да се обадиш на мама?

— Какво може да стори тя? Сега сме оставени на себе си. Дявол ги взел останалите.

— Но на мен ми е абсолютно ясно, че ако колата не е искала да тръгне преди един час, няма да мръдне и сега. И освен това замръзвам.

Докато вървахме по Седма улица — аз бързах, а все не можех да скъся разстоянието от една стъпка, което вечно съществуваше помежду ни, — от някакъв тъмен вход се изниза един пиян и заподскача покрай нас. За миг помислих, че е гратисчията, но този бе по-дребен и още по-западнал. Косата му бе сплъстена като гривата на изкалян лъв и стърчеше от главата като слънчеви лъчи. Облеклото му беше неопикуемо окъсано, носеше парцаливо старо палто, наметнато на раменете като пелерина, чиито празни ръкави се размахваха и при всеки негов пирует несръчно падаха встрани.

— Къде си тръгнал с това момче? — обърна се той към баща ми.

Татко забави стъпки, за да може пияният, който в желанието си да ни заобиколи се бе препънал, да тръгне успоредно с нас.

— Извинявам се, мистър — рече баща ми, — не чух какво ме попитахте.

Като актьор, който се удивлява на своето собствено изпълнение, пияният отчетливо и с удоволствие следеше интонацията си.

— О-хо-хо — тихо, но разчленено изръмжа той. — Ах ти, мръсни човече. — И заканително размахва пръст пред носа си, вперил в нас палави очи зад това ветрило, което ми напомни движението на чистачка по стъклото на автомобил. Въпреки всичката му дрипавост в тази мразовита нощ у него имаше нещо много веселяшко; имаше плоско, грубо и светнало лице, усмивката му разкриваше зъби като

наниз дребни семена. — Върви си у дома, момче, у дома, при майка си — обърна се той към мене.

Трябваше да спрем, инак щяхме да налетим отгоре му.

— Това е синът ми — каза татко.

Пияният се извърна от мен към него с такава бързина, че дрехите му се разхвърчаха като перушина. Изглеждаше не толкова облечен, колкото обвит в парцали от най-различни разпрани материи, налепени пласт върху пласт. И гласът му бе такъв — дрезгав, лъкатушен и неопределено мек.

— Как смееш да лъжеш? — рече той печално на баща ми. — Как можеш да лъжеш за такива сериозни неща? Хайде, пусни момчето да върви при майка си.

— Нали тъкмо там се мъча да го заведа — отвърна баща ми. — Но тая проклета кола не ще да тръгне.

— Той ми е баща — намесих се аз, надявайки се, че това ще накара пияния да си отиде. Но стана тъкмо обратното. Под синята улична светлина лицето му изглеждаше напръскано с лилаво.

— Я не лъжи заради него — каза пияният с изключителна нежност, — той не заслужава. Колко ти плаща? Но какво значение има това? Колкото и да е, никога не стига. А като си намери друго, похубаво момче, ще те изхвърли на улицата като стар троянски кон.

— Татко, да си тръгваме. — Почнах да се плаша, бях премръзнал до кости. Нощта влизаше от едната ми страна и излизаше от другата, без да срещне никаква пречка.

Баща ми се запъти да го заобиколи, но пияният вдигна ръка и тогава и татко вдигна ръка. Това накара пияния да отстъпи, при което едва ли не падна.

— Удряй! — каза той тъй широко усмихнат, че страните му грейнаха. — Удряй, повали ме точно когато искам да ти спася душата. Готов ли си да умреш?

При тези думи баща ми застина като на кинокадър от спряна прожекция. Разбирайки, че е победил, пияният повтори:

— *Готов ли си да умреш?*

После направи поривиста крачка встрани, прихвана ме с ръка през кръста и ме притисна към себе си. Дъхът му бе като вонята, която понякога заварвахме след час по химия на горните класове в стая 107,

където в четвъртък водехме заниманията си: смесено зловоние, едновременно сярно и сладникаво.

— О — зашушна ми той, — ти си имал много топло тяло бе. Но си кожа и кокал. Не те ли храни този дърт мръсник? Ей, ти — закани се той на баща ми, — уж минаваш за стар развратник, пък задигаш момчетата от улицата с празни стомаси, а?

— Мислех си дали съм готов да умра — рече татко, — но сега се питам друг не е ли готов. Питам се дали дори един деветдесет и девет годишен китаец с туберкулоза, гонорея, сифилис и зъбобол е готов да умре.

Пръстите на пияния почнаха да дълбаят под ребрата ми и аз се измъкнах от прегръдката му.

— Татко, да вървим!

— Не, Питър. Този джентълмен говори разумно. А *ти* готов ли си да умреш? — попита го той. — Как ще ми отговориш на въпроса?

Изметнал назад рамене, с излъчени гърди, пияният потъна в огромната сянка на баща ми, присви очи и с някакво пилешко чувство за достойнство вдигна глава и внимателно изрече:

— Ще бъда готов да умра едва когато тебе и всички като тебе ви натикат в затвора, завъртят ви ключа и после го запратят нанякъде. Дори в една такава нощ не оставяте бедните дечурлига да се наспят. — Погледна ме изпод намръщените си вежди и продължи: — Да повикаме ли полиция, момче? Хайде да го очистим тоя дърт женчо, а? — А към баща ми: — Какво ще кажеш, шефе? Колко ще дадеш да не извикам полицията да те пипнат с това цветенце? — Той изду гърди, като да извика, ала улицата се протягаше на север към безкрайността, без да предложи ни една жива душа — само боядисаните фасади на тухлените къщи с малките оградени веранди, типични за Олтън, каменните площадки тук-там с украсени циментови саксии, безлистните дървета по тротоарите, които в дъното се смесваха с телефонните стълбове. По двата края имаше паркирани коли, но по тази улица рядко преминаваха други, тъй като беше задънена — две преки по-нататък тя стигаше стената на фабриката „Есик“. Бяхме застанали до дългия нисък бетонен гръб на някакъв склад за спиртни напитки; неговите зелени врати от вълнообразна ламарина бяха плътно затворени и споменът за техния екот като че втвърдяваше въздуха. Пияният почна да ръга баща ми в гърдите и след всяко смущване

разтриваше пръсти, сякаш да махне от тях въшка или конец. — Десет долара — натърти той. — Десет долара и устата ми... — притисна той посинели пръсти към подутите си виолетови устни и остана тъй, сякаш искаше да опита колко може да изтрае, без да си поеме дъх. Най-сетне дръпна ръка, изпусна грамадно кълбо смразена пара, усмихна се и додаде: — Тъй. С десет долара ще ме купиш целия, глава, гръд и задник. — Намигна ми и попита: — Добра сделка, нали, малкия? На тебе колко ти плаща?

— Той ми е баща! — вече побеснял, натъртих аз. Баща ми бе скръстил петнисти ръце под лампата; от изправената му стойка лъхаше безжизненост, сякаш бе посечен с брадва и всеки миг ще се строполи.

— Пет долара — набързо избъбра пияният, — пет въшливи долара — и без да дочака отговор, свали на един. — Един-едничък долар, да си купя нещо за пиене, че ще умра от студ. Хайде, шефе, пусни ме да си ходя. Ще ти обадя и хотел, дето не задават излишни въпроси.

— За хотели не ме учи — каза татко. — През Кризата работех като нощен пазач в стария „Озирис“, преди да го затворят. Дървениците бяха станали големи колкото проститутките, клиентите не можеха да ги различават, Ако не се лъжа, „Озирис“ беше, преди да си се родил.

Усмивката на пияния изчезна.

— Аз съм по начало от Истън — рече той. Едва сега с изненада установих, че е по-млад от баща ми; и наистина всъщност беше момче колкото мене.

Татко зарови ръка в джоба си, измъкна оттам няколко дребни монети и му ги подаде.

— Бих искал и повече да ти дам, но просто нямам, приятелю. Туй са ми последните трийсет и пет цента. Учител съм в една гимназия, а нашите заплати далеч не отговарят на фабричните. Все пак приятно ми беше да побъбрим, дори ми се иска да ти стисна ръка. — Тъй и направи. — Ти ми проясни мислите — каза той на пияния.

После татко се обърна и тръгна по пътя, по който бяхме дошли. Забързах подире му. Нещата, които се бяхме мъчили да достигнем — черния автомобил, къщата от пясъчник, моята далечна и досега положително силно разтревожена майка, — тегнеха като гири върху кожата ми, изопнатата и прозрачна от звездна светлина и безумие.

Сменили посоката, връхлетяхме на излезлия вятър и лицето ми се скова в стъклена маска от студ. Зад нас пияният продължаваше да вика като заглушен от бурята орел:

— Добре сте си вие, добре сте си вие!

— Къде отиваме сега? — попитах.

— На хотел — отвърна баща ми. — Тоя човек ми върна разума. Ще те заведе на топло. Нали си моята гордост и радост, синчето ми; златото трябва да се пази. Имаш нужда от сън.

— Трябва да се обадим на мама.

— Прав си — каза той. — Прав си. — От повторението му останах с впечатление, че няма да го направи.

Свихме наляво в улица Уайзър. Тук богатството на неона като че стопляше въздуха. На витрината на един ресторант се печаха кренвирши на скара. В светлината фигурите вътре изглеждаха разтопени, раменете — прегърбени, лицата — скрити. Но това бяха все пак хора и туй, че изобщо съществуват, ме въодушеви, послужи ми като благословия, като позволение да живея самият аз. Баща ми свърна в тесен вход, който никога не бях забелязвал. Вътре, на височина шест стъпала, след като минахме през бяла двойна врата, в изненадващо високо отворено пространство видяхме писалищна маса, клетка за асансьор, няколко масивни стъпала и два-три протрити стола, всичките хлътнали и омазнени. Нещо като завеса от стайни растения вляво притуляше гласове и последователния звън на чаши, напомнящ подрънкването на входен звънец. Долових мириса, който не бях усещал от дете, когато в една неделна вечер ме бяха пратили да купя кесия миди в полуресторанта-полууниверсалния магазин на Мони. Мони беше едър и ленив германец в черна плетена жилетка, а неговото заведение се намиреше във варосаната каменна сграда край магистралата по времето, когато градът все още се наричаше Тилдън. Бутнеш ли вратата, дрънваше звънец, затвориш ли я зад гърба си, дрънваше пак. Покрай едната стена минаваше неугледен тезгях с чудновати бонбони и тютюни, а в останалата част на помещението квадратни маси с мушамени покривки очакваха посетителите за вечеря. Когато влязох, на столовете седяха неколцина старци и аз тогава предположих, че миризмата на заведението всъщност се излъчва от тях. В нея се примесваха дъвкан тютюн, сбръчкана кожа на обувки, проядено дърво и, разбира се, самите миди. Отнасяйки

хлъзгавата кесийка с връх, хитроумно сгънат като салфетка за неделна вечеря, имах чувството, че съм откраднал част от въздуха на Мони; все ми се струваше, че в синкавата вечер влача подире си едва доловима кафеникава струя от миризма на миди, в която дърветата и къщите по магистралата ставаха като подводни. И ето сега тук миризмата отново се появи.

Регистраторът, гърбав, с кожа като пергамент и ръце, сгърчени, с артритни възлести стави, остави броя на „Колиърз“, който четеше, вдигна сбръчканото си чело и изслуша обяснението на баща ми, подкрепено от разтворения портфейл и категоричните легитимации, че той именно е Джордж У. Колдуел, преподавател в Олинджърската гимназия, а аз съм синът му Питър, че живеем някъде на майната си във Файъртаун и че бихме искали да получим стая, но нямаме пари. Точно пред главата ми имаше висока червена стена — идеше ми да легна в основата ѝ и да ревна.

Гърбавият отблъсна картите на баща ми и каза:

— Зная ви. Имам племенница, Глория Дейвис, при вас учи. И страшно много уважава мистър Колдуел.

— Глория е чудесно момиче — отпуснато рече татко.

— Малко буйна, майка ѝ ако питаш.

— Не съм забелязвал.

— И доста се заплесва по момчетата.

— С мен винаги се е държала като истинска дама.

Оня се извърна и откачи един ключ с голямо дървено кръгче.

— Ще ви дам стая на третия етаж, да не ви безпокои шумът от бара.

— Не мога да не оценя това — каза татко. — Сега ли да ви дам чека?

— А защо да не почакаме до утре? — попита дребният превит човечец, а сухата кожа на лицето му затрептя от усмивка. — Според мен утре всички ще бъдем все още тук.

И ни поведе по тясната стълба с леко осукан парапет, чиято излъскана повърхност почна да се вълнува под дланта ми като разтопила се от милувка котка. Стъпалата се виеха около замрежената асансьорна шахта и на всяка площадка, както ми се стори, се откриваше поглед към коридор с пъстри пътеки. В такъв един коридор се отправихме и ние, стъпките ни прокънтяваха на празните места

между пътеките. В дъното на коридора, до един радиатор и прозорец, гледащ към площад Уайзър, чиновникът пхна ключа в една врата и тя се отвори. Това бе крайната ни цел: без да го съзнаваме, цяла нощ се бяхме лутали по пътя към тази стая с нейните две легла, един прозорец, с нейните две масички, с голата крушка на тавана. Чиновникът завъртя ключа на лампата. Баща ми му стисна ръка.

— Вие сте джентълмен, учен човек сте. Жадни бяхме, дадохте ни вода.

Чиновникът замахна с лъскавата си хрома ръка.

— Банята е зад вратата — каза той, — там, мисля, има и чиста чаша.

— Исках да кажа, че сте добрият самарянин — продължи баща ми. — Това дете, горкото, готово е да капне.

— Никак не съм уморен — рекох аз. И когато чиновникът си отиде, все още раздражен, попитах: — Как се казва това отвратително заведение?

— „Ню Йоркър“ — отвърна татко, — истинска старовремска торба с бълхи, нали?

Обезоръжи ме; трябваше да се заям за нещо друго — неблагоприятна работа!

— Страшно мило от негова страна, пусна ни, без да имаме пари.

— Човек никога не знае кои са му истинските приятели. Обзалагам се, ако тая кучка Дейвис знаеше какво добро ми е сторила, ще почне да пици в съня си.

— А защо *нямаме* никакви пари? — продължих да питам.

— И аз се питам вече петдесет години. Най-лошото е, че и да им напиша чек, пак ще ги измамим, защото в банката имам само двайсет и два цента.

— Кога получаваш заплата? Сега не сме ли средата на месеца?

— Както е тръгнало — рече татко, — вече никакви пари няма да получа. Училищният съвет е прочел протокола на Зймърман и ще искат аз да им давам пари.

— Че кой му чете протоколите? — ядосано викнах аз, ядосано, защото не знаех да почна ли да се събличам пред него. Срамувах се от петната си, тъй като очевидно го разстройвах. Но нали в края на краищата ми беше баща? Преметнах палтото си върху един разскърцан

стол, скърпен на места с тел, и почнах да разкопчавам червената риза. Той се обърна и хвана бравата.

— Аз да вървя — каза той.

— Сега пък къде? Не можеш ли да стоиш на едно място?

— Трябва да се обадя на майка ти и да заключа колата. Ти лягай, Питър. Тая сутрин рано те събудихме. Не ми се искаше, ама... и аз от четиригодишната си възраст все се мъча да наваксам съня. Ще можеш ли да заспиш? Да ти донеса ли от колата учебниците, да понапишеш някое домашно?

— Не.

Погледна ме, стори ми се готов да иска извинение, да прави признания или определено предложение. Имаше една дума — не знаех коя, но вярвах, че той я знае, — която чакаше да бъде произнесена между нас. Ала той рече само:

— Гледай да заспиш. Ти май не подскачаш насън като мене, особено като бях на твоята възраст. — И като дръпна нетърпеливо вратата, при което полуприбраният език на бравата се вряза в дървото, излезе.

Стените на празните стаи са огледала, които удвояват и учетворяват чувството ни за собствено Аз. Останал сам, почувствувах силно вълнение, сякаш ненадейно бях въведен в компания от мъдrecи, знаменитости, красавици. Приблжих единствения прозорец на стаята и надникнах към лъчистата плетеница на площад Уайзър. Беше като паяжина, като совалка, като езеро, в което се стичат светлините на автомобилите, бликащи от всички краища на града. В продължение на две преки улица Уайзър бе най-широката източна улица; самият Конрад Уайзър, още в осемнайсети век, лично бе побивал тук нивелационните колчета, планирайки един град на широтата, яснотата и леснината. И сега тук плаваха фаровете на колите, плаваха сякаш във водите на някакво пурпурно езеро, чиято повърхност достигаше моя перваз. Витрините и надписите на баровете представляваха червената и зелена трева по бреговете. Прозорците на „Фой“, големият универсален магазин на Олтън, бяха като четири върхи звезди, нанизани в шест редици, или по-скоро като бисквити, направени от два вида брашно — долната; половина от светложълта пшеница, а горната половина, където бяха спуснати ореховите сенници — от ечемик или ръж. Точно отсреща, най-високо от всичко, мигаше електрическа,

регулирана, голяма неонова кукумявка, чието крило непрекъснато поднасяше до човката ѝ в движение от три последователни блясъка нажежена соленка. Под нозете ѝ многоцветни букви с редуване рекламираха:

СОЛЕНКИ „КУКУМЯВКА“

Най-хубавите

СОЛЕНКИ „КУКУМЯВКА“

Най-хубавите

Тази, както и по-малките емблеми — стрела, тромпет, фъстък, лале — се отразяваха, изглежда, във въздуха и трептяха по прозрачната плоскост, опъната над площада на височината на моя хотелски прозорец. Автомобили, стоп-лампи, блещукащи сенки — хората: всичко се сливаше пред мен в една видима течност, чиито изпарения бяха бъдещето. Град. Това бе градът: стаята, в която се намирах самичък, с трептящите по книжните тапети ореоли на рекламите. Отдръпнал се от прозореца, виждащ, но невидим, продължавах да се събличам, а петната от келясала кожа, до които се докосвах, ми напомняха нащърбено-засуканите външни листа на нежно, вкусно и сребристо зеленчуково растение, чиято сърцевина ще достигнеш, като го обелиш лист по лист. Застанах по гащи на ръба на някакъв басейн; по тръстиките и тинята оставаха следи от босите ми нозе; Олтън, стори ми се, вече се къпеше в езерото на нощта. Грапавините по стъклото на прозореца бръчкаха мокрите светлини. Девственият стремеж към забраненото връхлетя върху мен като вихрушка и аз открих, че съм ликорна^[5].

Олтън набъбна. Белият трафик, ръцете му, се протегна към реката. Бляскавите му коси се разпериха върху езерната повърхност като ветрило. Чувството за собствената ми личност почна да се разраства, додето най-сетне, любещ и любим, виждащ и невиждан, обединих с няколко широки замаха собственото си „аз“, града и бъдещето и в тези мигове наистина проникнал до центъра на земното кълбо, успях да победея времето. Щях да възтържествувам. Но градът отвъд прозореца се суетеше, мигаше, без ни най-малко да се трогне, нехаен към моето проникване в него, и това безучастие ужасно ме

унижи. Забързано, сякаш моята нищожна личност се състоеше от безброй топящи се кристали, които ще изчезнат завинаги, ако не бъдат светкавично събрани, облякох отново част от дрехите си и легнах в близкото до стената легло. Студените чаршафи се разтвориха като мраморни плочи и аз се почувствувах изсъхнало семенце, захвърлено нейде в земните недра. *Мили боже, прости ми, прости ми, благослови татко, мама и дядо и ми дай спокоен сън.*

Когато чаршафите се стоплиха, отново приех човешката си форма; но след това, когато в мен пропълзя отпускането на дрямката, в клетките ми навлезе живо и заедно с това вцепенено усещане, че се уголемявам — бях се превърнал в гигант, върху чийто нокът са събрани всички съществуващи галактики. Това усещане имаше не само пространствено измерение, то обхваща и времето; както хората казват, „изтече минута“, тъй на мен ми се стори, че е минала вечност, откакто бях се събудил сутринта, навлякъл яркочервената риза, тропал с крака пред мама, погалил кучето през заскрежената мрежа, изпил портокаловия сок. Тези неща ми се струваха диапозитиви, прожектирани върху някаква мъглявина, далечна като звездите; смесваха се с Лорин Бокъл и Дорис Дей, а техните лица ме връщаха отново към твърдата земя на всекидневието. Почнах да забелязвам подробности: далечното жужене на гласове, телената спирала, която крепи крака на един стол само на няколко стъпки от лицето ми, дразнещото мигане на светлините по стената. Станах от леглото, дръпнах щората по-надолу и отново легнах. Колко топла в сравнение с моята във Файъртаун беше тази стая! Замислих се за майка си и за първи път усетих липсата ѝ; замечтах да вдъхна нейния аромат на жито и да се забравя, наблюдавайки я да шета насам-натам из кухнята. Като се върнем, трябваше да ѝ кажа, че сега разбирам защо ни е накарала да се преместим във фермата, че не я обвинявам. А на дядо трябва да засвидетелствувам повече уважение и да го слушам, когато говори, защото... защото... той няма вечно да бъде при нас.

В този момент баща ми като че се върна ѝ аз сигурно съм се унесъл. Усещах устните си подути, а голите си нозе — дълги и безкостни. Голямата му сянка прерязва ивицата розова светлина, която спуснатата щора изпращаше върху стената до ъгъла. Чух го да оставя книгите ми на масата.

— Спиш ли, Питър?

— Не. Къде беше?

— Обадох се на майка ти и на Хъмъл. Мама предаде да ти кажа за нищо да не се тревожиш, а пък Ал утре сутринта ще изпрати камион да вземат колата. Според него сигурно има нещо в кардана, ще се помъчи да намери отнякъде резервни части на старо.

— А ти как си?

— Окей. Заприказвах се долу във фоайето с един ужасно приятен господин. Пътува из източните щати, раздава съвети на големите магазини и компании по рекламата и по този начин печели двайсет хиляди на годината, при това има два месеца отпуска. Казах му, че тъкмо този вид творческа работа те интересува; той пожела да се запознаете. Помислих си дали да не дойда да те извикам, но си рекох, че ще е по-добре да си поспиш.

— Благодаря — казах. Сянката му преминаваше ту напред, ту назад върху светлината, той свали палтото, връзката, съблече ризата.

— Да върви по дяволите — подсмя се гласът му, — нали? Според мен най-добре е да махнем с ръка. Такъв човек и през трупа ти ще мине, само и само да се добере до своя петак. Точно с такива типове цял живот съм имал работа. Прекалено са хитри за мене. — Настани се в леглото, спря да шумоли в чаршафите и след кратка пауза добави: — А за своя старец, Питър, хич да не се тревожиш. Уповаваме се на бога.

— Не се тревожа — рекох. — Лека ноц.

Настъпи втора пауза, но след малко мракът се обади:

— Приятни сънища, както казва дядо ти.

Неочакваното споменаване на дядо придаде на непознатата стая онази сигурност, която ти стига, за да заспиш въпреки кикота на някакъв женски глас в коридора и непрестанното тръшкане на врати горе и долу.

Спах мирно и дълбоко, почти без да сънувам. Когато се събудих, единственото, което можах да си спомня, беше, че се намирах в просторна химическа лаборатория, нещо като умножените с огледала вани, епруветки и Бунзенови горелки от стая 107 на Олинджърската гимназия. Върху една от масите имаше бурканче, в каквито баба на времето консервираше ябълково желе. Стъклото бе замътено. Вдигнах го, доближих капака до ухото си и дочух тъничък гласец, подобен по яснота на гласа, с който ушен лекар произнася цифри, за да изследва

слуха, да повтаря с микроскопичната си отчетливост: „Искам да умра. Искам да умра.“

Баща ми бе вече станал, облякъл се. Стоеше до прозореца — щората бе вдигната — и наблюдаваше в сивата утрин суетнята на града. Небето беше мътно; облаци като конците на дълги пухкави кифли се разгъваха над тухления градски хоризонт. Татко отвори прозореца, да вкуси Олтън, но днес въздухът не приличаше по вкус на вчерашния: беше по-мек, разтревожен, натегнат. Нещо приближаваше.

Снощният чиновник долу бе сменен от друг, по-млад, който стоеше изправен и не се усмихваше.

— Свърши ли му смяната на стария господин? — попита баща ми.

— Смешна работа — каза новият чиновник, но не се усмихна. — Чарли снощи умря.

— Каквооо? Как можа?

— Не знам. Станало, казват, към два сутринта. Аз трябваше да дойда чак в осем. Просто станал от масата, отишъл в тоалетната и умрял на пода. Сигурно от сърце. Линейката не ви ли събуди?

— Нима тази сирена е била за моя приятел? Не мога да ви повярвам. Към нас се показва като истински християнин.

— Не го познавах много добре.

Чиновникът прие чека на баща ми след продължителни обяснения и с гримаса на съмнение.

Събрахме с татко дребните пари по джобовете си — стигнаха ни да закусим в една гостилничка. В портмонето си имах един долар, но не му казах, исках да го изненадам, когато загазим повече. Покрай тезгяха се бяха наредили работници, сърдити, с подути очи, още сънливи. С облекчение установих, че готвачът не е нашият гратисчия. Поръчах си палачинки и бекон и за пръв път от месеци закусих както трябва. Баща ми взе булгур, размеси го с мляко, хапна няколко залька и бутна чинията настрана. Погледна часовника. Беше 7,25. После стисна зъби да не се оригне; лицето му пробеля, кожата под очите му сякаш потъна в орбитите. Видя ме, че разтревожено го наблюдавам и рече:

— Знам. Приличам ти на дявол. Ще се обръсна в банята на гимназията. Хелър има бръснач. — Страните и брадата му бяха покрити с бледа сивота — едnodневна брада, като утринен скреж.

Излязохме от пункта и се отправихме на юг, към високо застиналата кукумявка от мъртви неоновы тръби. Породена от затоплянето, тънка зимна мъгла ближеше влажния цимент и асфалта. На Пета улица и Уайзър взехме трамвая. Сламените седалки в него пъстрееха, бе топло и почти празно. Малцина сега се отправяха в посока, обратна на градското притегляне: Олтън постепенно оредя; като разпукан лед еднаквите къщички се отдалечиха от нас; далечният хълм дремеше до половината зелен, а от другата половина — с нови пастелни къщи. Подир дългото спускане след павильона за сладолед, увенчан отгоре с огромна пластмасова сладоледена фуния, около нас почнаха да се появяват разноцветните тухлени къщи на Олинджър. Вляво изникна училищният двор, а след него и оранжечервената сграда на училището; коминът на парното отопление поучаваше небето като камбанария. Слязохме при гаража на Хъмъл. Нашия буик още го нямаше. Днес бяхме дошли навреме; колите все още гушеха носове в клетките си. Оранжев автобус забързано изскочи от един завой и разклатушкан спря. От вратите му се заизсипваха ученици, двама по двама, големи колкото птички, нашарени с разнобагрени петна, всичките различни.

Закрачихме с татко по тротоара, разделящ страничната училищна поляна от алеята на Хъмъл, и в този миг пред нас се изви малка вихрушка, увлече ни нататък. Листи, отдавна мъртви и крехки като откъснати криле на пеперуди, прозрачни хартийки от бонбони, боклуци и прах и събрана из канавките дребна смет — всичко шумолеше и се въртеше пред очите ни: на тротоара ясно се очерта закръглената фигура на невидимо същество. Тя затанцува от чим на чим, въздишайки безсмислени думи; инстинктивно понечих да спра, но баща ми продължаваше да върви. Панталоните му се вееха, нещо засмука глезените ми, притворих очи. Като погледнах назад, вихрушката вече я нямаше.

В училище се разделихме. Като ученик, правилата ме задължаваха да не прекрачвам оттатък вратата с решетката. Той я блъсна и пое по дългия коридор с високо вдигната глава, с щръкнала коса, защото бе свалил синята си плетена шапка, а токовете му кънтяха по излъсканите дъски. В перспективата на дъските той ставаше все по-малък и по-малък; при вратата в дъното бе вече сянка, мушица,

пронизана от светлината, към която се стремеше. Вратата потъна; той изчезна. Обля ме пот, обхвана ме ужас.

[1] Тук, както и нататък в текста, намек за библейската притча. (Евангелие от Матей — гл. 25.) **Талант** — асирийска парична единица. — Б.пр. ↑

[2] **Изостазия** — предполагаемото равновесие на земната кора. — Б.пр. ↑

[3] Популярни американски актриси. — Б.пр. ↑

[4] Автоматичен грамофон. — Б.пр. ↑

[5] Баснословно животно с тяло на кон и дълъг рог в средата на челото. В Средните векове — символ на непобедима сила и на девственост. — Б.пр. ↑

V

ДЖОРДЖ У. КОЛДУЕЛ,
УЧИТЕЛ, 50-ГОДИШЕН

Мистър Колдуел е роден на 21 декември 1896 година в Стейтън Айлънд, Ню Йорк. Баща му, преподобният Джон Уезли Колдуел, е завършил университета Принстън и Федералната богословска семинария в Ню Йорк. След дипломирането си в последното учебно заведение той влиза в редовете на презвитерианското духовенство, ставайки по този начин представител на петото поредно поколение духовни служители, които фамилията Колдуел е дала на църквата. Неговата съпруга, по баща Филис Харторн, е с южняшко потекло, родом от близките покрайнини на Нешвил, щат Тенеси. В техния брак тя внася не само своята изключителна хубост и обаяние, но и неуморното благочестие, свойствено на благородничките от Юга. Безброй енориаши са покорени от нейния личен пример на християнско усърдие и преданост; и когато в трагично ранната възраст от четиридесет и девет години съпругът ѝ бива призован да премине на „по-висока служба“, не друг, а тя в тежките месеци на продължителната му болест поема църковното дело и често в неделните литургии сама застава на амвона.

Бог дарява съпружеската двойка с две отрочета, от които Джордж е второто. През март 1900 година, когато Джордж е тригодишен, баща му напуска службата си на пастор в Стейтън Айлънд и поема Първата презвитерианска църква в Пасаик, Ню Джързи, величествена постройка от жълт варовик на ъгъла на улица Гроув и Пасаик Авеню, която, неотдавна разширена, и досега се издига на това място. Съдбата решава, щото две десетилетия подред Джон Колдуел именно оттук да сее в разтворените души на своето стадо всезнание, язвително остроумие и непоклатима вяра. Става тъй, че тъкмо Пасаик, в старо време наричан Акуаканънк, тих крайречен градец, чиято пасторална хубост по него време още далеч не била затъмнена от бурно

изникналите там фабрики, е мястото, където израства Джордж Колдуел.

Мнозина от жителите на този град го помнят като жизнерадостно момче, готово на всякакви лудории и надарено както да не губи приятелите си, тъй и да ги печели. Прякорът му бил Клечо — по всяка вероятност намек за изключителната му физическа слабост. Наследил интелектуалните склонности на баща си, той отрано проявява интерес към положителните науки, макар в по-късна възраст да твърдеше, с тъй свойствената си шеговита скромност, че върхът на неговите амбиции бил да стане аптекар. За щастие на едно поколение олинджърски ученици съдбата повелява иначе.

Юношеството на мистър Колдуел е помрачено от преждевременната смърт на баща му и от участието на Америка в Първата световна война. Патриот по рождение и по душа, в края на 1917 година той се записва доброволец в щабната рота на Седемдесет и осма дивизия и при Форт Дикс едва не умира от голямата грипна епидемия, която по онова време бушувала из военните лагери. Под номер 24 114 792 той бил готов за препращане в Европа, когато обявяват примирието; никога по-сетне в живота си Джордж Колдуел не ще има подобна възможност да прекоси континенталните граници на нацията, за чието обогатяване той ще допринесе като работник, учител, служител на църквата, обществен деец, син, съпруг и баща.

В годините след уволнението му от армията Джордж Колдуел, останал сега — тъй като сестра му е вече омъжена — единствената опора на своята майка, се захваща за каквато работа му попадне: амбулантен търговец на енциклопедии, водач на туристически автобус в Атлантик Сити, треньор по атлетика в Младежкото християнско дружество в Патерсън, железопътен пожарникар в компанията „Ню Йорк, Съскуехана & Уестърн“ и дори прислужник в хотел и мияч на съдове в ресторант. В 1920 година той се записва в колежа Лейк, близо до Филадельфия, и без друга финансова поддръжка освен припечеленото със собствен труд през 1924 година успява да завърши химия с отличие. Натрупвайки блестящи университетски знания, той едновременно с това работи, за да се издържа, което изисква от него големи усилия, докато най-сетне спечелва спортна стипендия, която наполовина покрива учебните такси. В продължение на три години играе като бранител в ръग्би отбора на Лейк и пострадава от счупване

на носа всичко седемнайсет пъти, два пъти получава тежко разместване на колянната капачка и по един път го сполетява фрактура на крака и ключицата. Точно тук, в красивото студентско градче, чийто средищен бисер е блестящото езеро с обрасли в дъбове брегове, смятано свещено от първоначално живущото на това място индианско племе лени ленапе, той се запознава и попада под обаянието на госпожица Катрин Крамър, чието семейство произхожда от района Файъртаун, областта Олтън. В 1926 година двамата сключват брак в Хейгързтаун, щат Мериленд, и в последните пет години пътуват надлъж и нашир из средните Атлантически щати, в това число Охайо и Западна Вирджиния, по което време Джордж работи като кабелен техник в компанията „Бел Телефон & Телеграф“.

Но „всяко щастие се заплаща“. През 1931 година националните съдбини отново се стоварват върху личната му съдба; поради стопанските неуредици, залели Съединените щати, Джордж Колдуел отпада от щатните таблици на индустриалния гигант, комуто той съзнателно е служил. Той и неговата съпруга, която в скоро време ще увеличи отговорностите на Джордж Колдуел с още една човешка душа, отиват да живеят при нейните родители в Олинджър, където мистър Крамър няколко години преди това е купил кокетната, измазана в бяло къща на улица Бюкенън, понастоящем обитавана от доктор Потър. През есента на 1933 година мистър Колдуел се отдава на учителската професия в Олинджърското средно училище, професия, която му е било съдено да упражнява до края си.

Как да изразим отличителните белези на неговата преподавателска дейност? Едно задълбочено владение на дисциплините, неизчерпаемо съчувствие към учениците, уникалната способност да прави неочаквани сравнения и винаги да свързва, свежо и ясно, учебния материал с материал от живота, един непринуден хумор, една очевидна драматична дарба, неуморен и вечно търсец темперамент, който непрестанно го тласкаше напред към самоусъвършенствуване в педагогическото изкуство — ето само някои части от цялото. Онова, което може би най-незаличимо ще остане в спомените на бившите му ученици (сред които се нарежда и авторът на настоящето), бе неговата почти свръхчовешка самоотверженост, всеобхватната му грижа за човечеството, което му остави може би твърде малко време за себеудовлетворение и отдих. Да се учи човек

при мистър Колдуел, значеше да възвиси своите стремежи. Макар че понякога — защото тъй живо и неповторимо биваше неговото сливане с класа — в часовете му настъпваше объркване, за него без никакво объркване можеше да се каже, че е бил „истински човек“^[1].

В допълнение към своята пренатовареност с извънкласни училищни мероприятия — той бе треньор на нашия славен плувен отбор, занимаваше се с продажбата на билети за футболни, баскетболни, лекоатлетически и бейзболни състезания и водеше кръжока по риторика — мистър Колдуел изигра също огромна роля в общественото поприще. Той бе секретар на Клуба за процъфтяването на Олинджър, консултант на група 12 на младите скаути, член на комисията за създаване на квартален парк, подпредседател на клуба на „Лъвовете“ и председател на клубната комисия по ежегодната разпродажба на електрически крушки в полза на слепите деца. По време на последната война той беше блоков отговорник по гражданска отбрана и в много отношения с готовност допринесе за Победата. Произлязъл от републиканско и презвитерианско семейство, той стана привърженик на Демократическата партия и лютеранската църква, непоколебимо давайки своя принос за тяхното дело. Години наред дякон и член на църковното настоятелство на „Лютеранската църква на Спасителя“ в Олинджър, след неотколешното си преместване в живописната фермерска къща във Файъртаун, наследствен имот на неговата съпруга и нейното семейство, мистър Колдуел своевременно стана дякон и член на настоятелството на евангелистко-лютеранската църковна общност във Файъртаун. По своето естество подобно изреждане на фактите не е в състояние да включи безбройните и безименни дела на благотворителност и добра воля, с които той, по начало пришелец в град Олинджър, вплете себе си тъй здраво в гражданската и братска тъкан на града, че сега, когато вече го няма, тази тъкан сякаш напълно се разпадна.

Той остави сестра, Алма Терио от Трой, щат Ню Йорк, тъст, съпруга и син, всичките от Файъртаун.

[1] Думи на Хамлет (I д., II карт.) — Б.пр. ↑

VI

Докато лежах, прикован на своята скала, дойдоха да ме посетят различни особи. Най-напред пристигна мистър Филипс, колега и приятел на баща ми, косата му слегнала от спомена за бейзболната шапка. Вдигна ръка да привлече вниманието и поиска да играем оная игра, която според него правела мозъка като бръснач.

— Вземи две — бързо почна той, — прибави четири, умножи по три, извади шест, раздели на две, прибави четири — колко получаваш?

— Пет? — казах аз, така очарован от пъргавите му уста, че не проследих докрай сметката.

— Десет — рече той с леко, укорително поклащане на безупречно сресаната си глава. Беше човек, стегнат във всяко отношение, и всеки признак на разсеяност го дразнеше. — Вземи шест, раздели на три, прибави десет, умножи по три, прибави четири, раздели на четири — колко получаваш?

— Не знам — тъжно отвърнах аз. Ризата прогаряше кожата ми като огън.

— Пак десет — и нацупи печално каучуковите си уста. — А сега на работа. — Преподаваше обществени науки. — Изброй ми членовете на Трумановия кабинет. Спомни си чудотворната дума, дете ви я дадох да запомните първите букви: АТВАЛИ...

— Дийн Ачесън, държавен секретар — но повече нищо не можах да си припомня. — Кажете ми истината, мистър Филипс — запитвах го аз, — вие бяхте негов приятел. Нима е възможно? Къде отиват душите на мъртвите?

— Т — рече той — Танатос. Танатос, богът на смъртта, отнася умрелите. Две плюс три, момчето ми, карай да върви, карай да върви!

Той сръчно подскочи встрани, наведе се и с още едно подскачане я грабна с бейзболната си ръкавица. Изпъна се, завъртя се бавно и я подхвърли. Беше волейболна топка; зад мен планинските върхове почнаха да крещят. Напънах се да я запратя оттатък мрежата, ала китките ми бяха сковани в лед и медни скоби. Върху топката

изникнаха очи и грива като царевичните коси, които бликват от разпукналите се кочани. Лицето на Дайдъндорф се приближи толкова плътно, че усетих лоения му дъх. Беше склусчил ръце тъй, че между месестите части на дланите му се образуваше малък ромбовиден отвор.

— Това, което им се иска, ще знаеш — каза ми той, — е веднъж да те поемат на това място. Няма значение каква е, това е важното за нея, да си вътре и... напред-назад.

— Дивацина! — рекох аз.

— Отвратително — съгласи се той. — Но е така. Напред-назад, напред-назад и нищо друго, Питър. Целувки, прегръдки, нежни приказки — нищо не ги интересува. Няма как, другото се налага. — И той захапа молива да ми покаже как: наведе лице над съединените си длани, а от хищните му зъби с гумичката напред стърчеше моливът. В този миг на изтънчено внимание цял един притаен свят сякаш бе събран в полето на дъха му. После се изправи, раздели длани и погали месестите части на лявата си длан. — Ако тук — продължи той, — от вътрешната страна на бедрата, има повечко тлъстина, не можеш да минеш, ясно?

— Мисля, да — казах аз, побеснял от желанието да разчеша сърбящите ме ръце там, дето червената риза бе почнала да се нищи.

— Ето защо не пренебрегвай по-слабичките — продължи да ме поучава Дайфъндорф, а углъбената сериозност на лицето му направо ме отблъсна, защото тя бе спечелила благоволенieto на баща ми. — Вземи например някое кльоцаво гадже като Глория Дейвис или пък от тия, дългите и стройните като мисис Хъмъл — искам да кажа, на такава, ако попаднеш, няма да се чувствуваш като смазан. Хей, Питър!

— Какво? **Какво?**

— Искаш ли да знаеш как се познава дали са страстни?

— Да, искам. Наистина искам.

Той погали любовно възвишението на палеца си.

— По това. Венериния хълм. Колкото е по-голям, толкоз са по-такива.

— По-какви?

— Не се прави на идиот! — Така ме мушна в ребрата, че дъхът ми спря. — И още нещо. Защо не хвърлиш тоя панталон с жълто на чатала?

Той се засмя, а аз дочух зад гърба си смеха на Кавказките планини, които изтърсваха хавлиите си и подмятаха сребристите си детеродни органи.

Нацапан с индиански шарки, с разсеян поглед от празния плач, пристигна да ме посети целият град.

— Ти поне не си ни забравил — казах му аз, — помниш как вървахме по магистралата, покрай трамвайната линия, а аз все изоставах и бързах да го настигна.

— Да ви помня? — Градът объркано докосна лице и от върховете на пръстите му се отрониха късове мокра кал. — Толкова много хора...

— Колдуел — настоях аз. — Джордж и Питър Колдуел. Той преподаваше в гимназията, а когато войната свърши, маскира се като чичо Сам и вървя начело на манифестацията, от пожарната команда, по магистралата, където бяха трамвайните линии.

— *Имаше* един — клепачите му потрепнаха като на съсредоточен сомнамбул, — шишкав...

— Не, висок!

— Вие всички си въобразявате — рече той, внезапно ядосан, — че като поживеете тук година-две, а аз... а аз... хиляди ги има. Бяха хиляди и хиляди ще бъдат... Най-напред местният народ, след това уелсци, квакери, германци от долината Тулпехокен... и всички си въобразяват, че трябва да ги помня. А в действителност паметта ми е къса. — При това признание лицето му просветна от мимолетна усмивка, която извика бръчки, тъй чужди на землистите останки от боя по лицето, че за миг, въпреки недостатъка му, изпитах към него обич. — И колкото повече остарявам — продължи Градът, — толкоз повече ме разтягат: улиците плъпнаха чак до Шейл Хил, новите квартали към Олтън, колкото повече... и аз не зная. Изглежда, все по-малко неща ме засягат.

— Той членуваше в „Лъвовете“ — подсказах му аз, — но нито един път не го избраха за председател. Беше в комисията за кварталния парк. Постоянно вършеше добри дела. Обичаше да се разхожда по улиците и сума време си губеше да виси около гаража на Хъмъл, ей там, на ъгъла.

Очите му бяха затворени и подражавайки на клепачите, цялото му лице бе станало тънко, полупрозрачно, опнато, пулсиращо в нежни

вени, ала вгльбено, вгльбено като мъртвешка маска. Там, където не бяха изсъхнали, мазките боя още лъщяха.

— А кога изправиха алеята пред Хъмъл? — измърмори той на себе си. — Там имаше дърводелска работилница, после онзи в барачката, дето ослепял от отровен газ в окопите, сега пък виждам едного — свива в алеята... джобът на сакото му, пълен с вехти писалки, които не пишат...

— Това е баща ми! — извиках.

Той навъсено поклати глава и клепачите му бавно се вдигнаха.

— Не, никого няма там. Това е сянката на едно дърво. — Ухили се, извади от джоба си кленова хвърчилка, сърчно я разцепи на две с нокътя на палеца и си я залепи върху носа, както правехме като деца, та заприличвахме на носорог със зелено рогче. В съчетание с охровата боя полученият ефект изведнъж му придаде недоброжелателен вид. За първи път ме погледна направо, очите му бяха черни като машинно масло, като глина.

— Виждаш ли — разчленено каза той, — преместихте се. А не биваше да се местите.

— Не бях аз виновен, майка ми...

Звънецът удари. Беше време за обед, но храна не ми донесоха. Бях седнал срещу Джони Дедман, с нас имаше още двама. Джони раздаде картите. Тъй като не можех да вдигна моите, той ми ги обръщаше пред очите — видях, че не са обикновени карти. Вместо фигури на всяка от тях имаше по една мъглява снимка.

АСО : бяла, не млада жена, седнала усмихната на стол, гола, с разтворени крака.

ВАЛЕ : бяла жена и негър в акт на взаимно задоволяване, известен сред хората като 69.

10 : четирима души, подредени като четириъгълник, две жени и двама мъже, от които единият негър; двама по двама заети с френска любов; но бяха тъй размазани от значителното намаление на образа при отпечатването, че някои подробности не бяха толкова ясни, колкото бих искал. За да прикрия смущението си, хладно попитах:

— Откъде ги имаш тия карти?

— От магазина за пури в Олтън — отвърна Джони. — Но трябва да познаваш продавача.

— Всичките петдесет и две ли са различни? Фантастично!

— Всички освен тази — рече той и ми показа асо пика. Беше просто асо пика.

— Какво разочарование!

— Но ако я погледнеш наопаки... — Ставаше ябълка с дебела черна дръжка. Нищо не разбрах.

— Дай да видя другите — помолих го аз.

Джони ме погледна с мъдрия си поглед, пухкавите му страни леко пламтяха.

— Не бързай толкова, учителско момченце. Трябва да си платиш. Аз как съм платил.

— Нямам пари. Снощи се наложи да преспим в хотел и баща ми даде на човека чек.

— Имаш един долар. Скри го от стария мошеник. В задния си джоб, в портмонето имаш един долар.

— Но не мога да го извадя. Ръцете ми са приковани.

— Добре тогава — каза той, — сам си купи карти, скотоложец такъв. — И скри своите в джоба на ризата си, горскозелена на цвят, с груба, но красива тъкан и с вдигната яка, чийто ръб допираше мокросресаната му коса на врата.

Помъчих се да извадя портмонето си; с премръзнали сухожилия, раменете боляха; гърбът ми бе като запоен за скалата. Пени — защото до мен застана тя, ухаеща на нещо като парфюм от кандилка — се сгуши до врата ми и се протегна да извади портмонето.

— Остави, Пени — казах, — не е толкова важно. Парите ми трябва, защото поради баскетболната среща довечера ще трябва да се храним в града.

— Защо изобщо се преместихте във фермата? — попита ме тя. — Оттам произлизат всички тия неудобства.

— Наистина — съгласих се аз, — но затова пък имам възможност да те виждам.

— Никога не си се възползувал от нея — укори ме тя.

— Само веднъж — изчервих се виновно.

— Хайде, Питър, погледни — въздъхна Джони, — после да не кажеш, че никога не съм ти правил услуги. — Той разрови колодата и отново ми показа валето купа. Беше много красиво: затворен кръг, с добре намерена симетрия, един тъмен водовъртеж на плътта, лицата скрити от белите бедра на жената и от дългата ѝ разпусната коса. Но

тази красота, като черен молив, разтъркан върху хартия, за да изпъкнат буквите и знаците, отдавна издълбани върху чина, отново върна мъката и опасенията ми за татко.

— Какъв ще е според вас резултатът от рентгена? — уж между другото попитах аз.

Джони сви рамене и като пресметна полугласно, рече:

— Петдесет на петдесет. Или едното, или другото.

— О, господи! — извика Пени и ръцете ѝ полетяха към устните. — Забравих да се моля за него!

— Нищо — рекох аз, — забрави! Забрави, че съм го искал от тебе. Само ми дай да си отхапя от твоя кренвирш. Съвсем малко. — Цигареният дим дразнеше лицето ми; имах чувството, че отворя ли уста, поглъщам сяра.

— Ей, по-полека! — каза Пени. — Това ще ми бъде за обяд, друго нямам.

— Ти си добра с мене — продумах аз, — защо? — Всъщност не исках да задам въпрос, а да ѝ отвлека вниманието.

— Какво имате другия час? — попита Кигърайз с плоския си грозен глас. Той беше четвъртият.

— Латински. А нищо не съм учил от това тъпо четиво. И как иначе, като цялата шантава нощ се въртахме с баща ми по улиците на Олтън.

— Мис Епълтън ще цъфне, като чуе това — рече Кигърайз. Завиждаше, че съм по-умен.

— О, каквото и да направи един Колдуел, тя ще му прости — намеси се Пени. Беше в онова свое хапливо настроение, което ненавиждах; не ѝ отиваше, не беше достатъчно остроумна.

— Що за глупости! — извиках аз. — Какво искате да кажете?

— Не си ли забелязал? — Зелените ѝ очи съвсем се закръглиха. — Като се изправят баща ти и Хестър в коридора да разговарят. Тя го мисли за неповторим.

— Ти си луда — отвърнах. — Само за такива работи мислиш. — Уж исках да я полаская, а за моя изненада тя взе, че се обиди.

— Питър, ти нищо не забелязваш, чу ли? Тъй си се загърнал в собствената си кожа, че и представа си нямаш какво им е на другите.

„Кожа“ ми дойде като удар; но бях сигурен, че тя нищо не знае за кожата ми. Лицето и ръцете ми бяха чисти, а освен тях нищо повече не

бе виждала. Това ме тревожеше и правеше любовта ѝ страшна; защото, ако ме обича, рано или късно ще стигнем до интимна връзка и тогава ще настъпи болезненият миг, когато ще трябва да открия плътта си... *Прости ми*, внезапно зашепна съзнанието ми, *прости ми, прости!*

Раздразнен от това, че са го изключили от разговора — в края на краищата той беше от горните класове, а ние бяхме от долните и фактът, че е с нас, показваше изключителната му снизходителност — Джони Дедман разбърка мръсната си колода и демонстративно се изкикоти.

— Но, ще знаете, дама уруспия наистина ме убива. Искам да кажа, дама спатия. Представлява жена с бик.

Майнър се надвеси над сепарето ни. От плешивото му теме проблясваше гняв, гняв струеше като пара от пламналите му ноздри.

— Слушай — изсмърка той, — слушай както ти казвам! Скривай картите! И повече да не си ми дошъл с такива неща.

Дедман го погледна с кротко потрепване на дългите си извити ресници, които придаваха на очите му някаква звездна надежда. И заговори с едва помръдващи се устни:

— Я иди да си кълцаш конското месо!

Мис Епълтън изглеждаше доста възбудена и задъхана, вероятно от продължителното изкачване.

— Питър, преведи следното — каза тя и след това зачете на глас, безупречно спазвайки звуковите стойности на гласни и съгласни.

Dixit, et avertens rosea cervice refulsit ambrosiaequae
comae divinum vertice odorem spiravere, pedes vestis defluxit
ad imos et vera incessu patiut dea.^[1]

Думите звъннаха в устата ѝ, сега лицето ѝ беше с латинския си израз: ъглите на устните ѝ строго извити надолу, веждите неподвижни и повдигнати, страните ѝ — посивели от сериозност. В часовете по френски език лицето ѝ биваше съвсем друго: страните ставаха като ябълки, веждите танцуваха, устата суховато свита, ъглите на устните непослушно пристегнати.

— Тя каза — почнах аз.

— Говореше — поправи ме мис Епълтън, — тя говореше тъй.

- Тя говореше и... и... поруменя.
- Кое поруменя? Не *тя* поруменя. *Cervice*.
- Тя говореше и като обърна своята порозовяла цепка... — Другите прихнаха да се смеят. Изчервих се.
- Не! *Cervice, cervice*. Шия. Нали си чувал за цервикс? Положително си спомняш цервикалните прешлени, шийни прешлени.
- Тя говореше и като обърна...
- Обръщайки...
- Обръщайки се, розовата ѝ шия поруменя.
- Много добре.
- И... и *soma, soma*... сън?
- Коси, Питър, коси.
- И... ъъ... обръщайки се отново...
- Не, момчето ми, не. *Vertice* тук е съществително; *vertex, verticis*. Вертекс, вихър, корона от коси. Какви коси? Коя дума отговаря?
- Като амброзия.
- Да, амброзия ще рече по-точно безсмъртни. Употребява се най-често във връзка с храната на боговете и в този смисъл думата е дошла и до нас в значението си на сладък, вкусен, меден. Боговете освен това използвали амброзията като благовоние. — Мис Епълтън наистина говореше за боговете с известен авторитет.
- И нейният вихър, нейната объркана...
- *Корона*, Питър, косите на боговете никога не са объркани.
- И нейната корона от коси като амброзия дишаше божествен мирис.
- Така. Добре. Но, да кажем, аромат. Мирис напомня на канали.
- ... божествен аромат, а нейното покривало, нейната туника...
- Да, нейната падаща дреха. Всички богини освен Диана са носели свободни, падащи одежди. А Диана, небесната ловджийка, естествено е носела удобна туника, може би някак заловена около нозете, по всяка вероятност от плътна зелена или кафява тъкан, като моята дреха. Нейната дреха се спускаше...
- Не знам какво е *ad imos*.
- *Imus*, това е архаична дума. Превъзходната степен на *inferus*, нисък, долен. *Ad imos* значи до най-долу. Тук буквално ще рече до най-долната част на нозете ѝ, което на английски няма особен смисъл.

Употребено е като подсилване на смисъла, поетът е поразен. Може би ще трябва да се преведе „дрехата ѝ падаше надолу до самите нозе“ или нещо такова. Смисълът е „от глава до пети“, защото е била свършено гола. Моля, Питър, продължавай. Вече много време загубихме.

— Надолу, до нозете ѝ, и в действителност откриваше...

— *Беше* открита, *беше* разголена, видя се като *vera. Vera dea*.

— Като истинска богиня.

— Точно така. А какво общо има *icessu* с изречението?

— Не зная.

— Питър, ти ме разочароваш. Това е материя за вашите класове. *Incessu* значи в ход, по походката. По походка тя беше истинска богиня. Походка в смисъл на стойка, на физическа конструкция; божествеността има свой *стил*. Стиховете преливат от чувството на онова сияние, което заляло невежия Еней. *Ille ubi matrem agnovit*; той разпозна майка си, Венера. Венера, с аромата на амброзия, с разпиляната коса, с развятата дреха, с румената кожа. Но я вижда само *avertens*, като се извъръща. Смисълът на пасажа е, че едва когато тя се обръща да го изостави, той разбира нейната истинска слава, нейната действителна стойност, връзката си с нея. И в живота често става тъй. Обикваме твърде късно. В следващия стих той се провиква след нея по най-трогателен начин, а тя се стапя в далечината. „О, защо, защо никога не ще се хванем за ръце, да поговорим в непритворство с теб?“

На нейното място застана Айрис Озгуд; момичето плачеше. Сълзите се ронеха по страните ѝ, меки и гладки като хълбоците на крава от породата „Гърнзи“, а не ѝ достигаше ум да ги избърше. Беше едно от ония тъпи, простовати момичета и никак не се харесваше в класа, но въпреки това в нейно присъствие усещах в себе си някакъв трепет. Недооформената ѝ дебела фигура тайно събуждаше у мен известни желания. Показвах това, като плещех непрекъснато и пусках шегички. Но днес бях уморен; исках само да отпусна глава върху нейния нисък коефициент на интелигентност като на възглавница.

— Какви са тия сълзи, Айрис?

— Блузката ми — изтръгна се от гърлото ѝ заедно с хленча, — той ми я скъса. Съсипа я, сега какво ще кажа на мама?

Едва сега забелязах, че плъзнало се надолу, среброто на едната ѝ гърда бе наистина разголено чак до порозовялото сбръчкано зърно. Очите си не можах да откъсна, изглеждаше тъй уязвимо.

— Нищо, нищо — любезно рекох аз. — Я виж мен. Ризата ми е съвсем разкъсана.

И това беше истина; ако не се смятат петната и лепливите червени нишки, гърдите ми бяха разгопени. Всеки можеше да види моя псориазис. Бяха се наредили на опашка и един по един минаваха да гледат: Бети Джийн Шилинг, Фатс Фраймойър, Глория Дейвис, едва скриваща усмивката си, Били Шъп, диабетикът — всичките ми съученици. Очевидно бяха дошли заедно с автобус. Всеки от тях разглеждаше за миг струпеите ми, после отминаваше смълчан. Неколцина поклатиха тъжно глава; едно от момичетата стисна устни и затвори очи; имаше няколко с подути и зачервени от сълзи очи. Вятърът и планинските върхове зад мен бяха млъкнали. Скалата ми се стори тапицирана, а изкуственият парфюм на цветята притъпяваше някаква остра химическа миризма.

Последен беше Арни Уернър, председател на горния клас и на ученическия съвет, капитан на футболния и бейзболния отбор. Беше момче с хлътнали очи, с шия на бог и тежки отпуснати рамене, блеснали от водата на душа. Той се наведе и се взря в раните по гърдите ми, после боязливо докосна една с показалец и попита:

— Боже мой, малкият, какво си пипнал? Сифилис?

— Не — опитах се да обясня, — това е алергично състояние, не е прилепчиво, не бой се.

— Ходил ли си на доктор?

— Няма да повярваш, но и самият доктор...

— Кърви ли?

— Само като ги разчеша много силно — казах аз в отчаяното си желание да го спечеля, да заслужи прошката му. — Всъщност малко ти пооеква, като четеш, или на кино...

— Слушай, момче — каза той, — по-грозно нещо не съм виждал. — И като се намръщи, смукна показалеца си. — Докоснах те и сега ще се заразя. Къде ти е дезинфекторът?

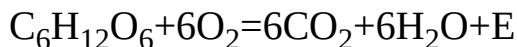
— Но честна дума, кълна ти се, не е заразно...

— Откровено казано — от тържествено-глупавия начин, по който заговори, разбрах, че сигурно е много добър като председател на ученическия съвет, — изненадан съм, че са ти разрешили да идваш с това на училище. Ако е сифилис, седалките в клозета, знаеш...

Изкрещях:

— Къде е баща ми?

И той се яви пред мен, написвайки на черната дъска:

Беше последният, седмият час за днес. Бяхме изморени. Той огради Е-то и каза:

— Енергия. Това е животът. Това малко остатъчно Е е животът. Поглъщаме въглехидрати и кислород и ги изгаряме, както горите стари вестници в боклукчийските кофи, а отделяме въглероден двуокис, вода и енергия. Когато този процес спре — той зачеркна с кръст равенството, — спира *това* — и с двойно по-тъст кръст зачеркна Е-то — и се превръщаме в тъй наречените мъртъвци. Ставаш безполезен труп от изхабени химикали.

— А не може ли процесът да бъде върнат назад? — попитах аз.

— Благодаря ти за въпроса, Питър. Да. Прочети равенството наопаки и ще получиш фотосинтезата, живота на зелените растения. Те поемат влагата, въглеродния двуокис, който ние издишваме, и енергията на слънчевата светлина и произвеждат захари и кислород. После ние поглъщаме растенията и отново си доставяме захари; тъй се върти светът. — С пръстите си той изобрази вихрушка във въздуха. — Върти се, върти се, а къде ще спре, никой не знае.

— А откъде взимат енергията? — попитах аз.

— Уместен въпрос — каза татко. — Взел си ума на майка си; само ме е ужасно страх да не вземеш от мен грозотията ми, Необходимата за фотосинтезата енергия идва от атомната енергия на слънцето. Всеки миг, в който мислим, движим се или си поемаме дъх, ние използваме частица златна слънчева светлина. Когато и тя след около пет милиарда години се свърши, тогаз всички можем да си полегнем и да отдъхнем.

— Но защо искаш да отдъхваш? — От лицето му се бе изтеглила и последната капка кръв; между нас бе вкарана прозрачна стена; баща ми изглеждаше сплескан върху някаква друга плоскост, и аз напрегнах глас да ме чуе. Извърна се бавно, страшно бавно, а челото му затрептя

и от пречупването се удължи. Устните му се раздвижиха, ала звукът стигна до мен няколко секунди по-късно.

— Какво? — Не ме гледаше, сякаш не можеше да ме открие.

— Не си почивай! — извиках аз, радостен, че сълзите са рухнали, радостен да доловя, че в гласа ми зазвучава мъката; хвърлях думите, обзет от нещо като тържество, екзалтиран от усещането, че сълзите меко шибат лицето ми като разръфаните краища на разклатени въжа. — Не си почивай, татко! Какво ще правиш тогава? Не можеш ли да ни простиш и да останеш при нас?

Горната му половина се сви, притисната от някаква кривина на плоскостта, в която бе хванат; вратовръзката, предницата на ризата и реверите на самото му се подгънаха нагоре по извивката, а някъде в края на окръжността главата му се притисна в ъгъла между стената и тавана, над черната дъска, в паяжините, недокосвани никога от метла. Изкривеното му лице ме погледна отгоре натъжено и замислено. Все пак в крайчеца на очите му святкаше микроскопична искрица интерес и това ми даде сили още веднъж да извикам:

— *Почакай!* Не можеш ли да ме почакаш?

— Ъ? Много ли бързо вървя?

— Имам нещо да ти кажа!

— Какво?

Гласът му беше тъй приглушен и далечен, че аз се насилих да се приближа до него и тозчас се видях да плувам нагоре с майсторски загребвания — вдигах лакти високо, нозете ми трептяха като рибни перки. Това чувство тъй ме развълнува, че почти забравих да говоря. Задъхано го настигнах и му казах:

— Аз храня надежди.

— Тъй ли? Ужасно съм доволен да чуя това, Питър. Аз никога не съм ги имал. Сигурно си наследил това от майка си, тя е истинска жена.

— *От тебе* — казах аз.

— Не се безпокой за мене, Питър. Петдесет години са много време; ако нищо не си научил за петдесет години, повече няма за кога. Баща ми тъй и не разбра какво го повали; завеща ни една Библия и цяла крина дългове.

— Петдесет години *не са* много време — казах аз, — не са *достатъчни*.

— Ти май наистина храниш надежди, а?

Затворих очи; между безгласното „аз“ и разтрепераната плоскост от мрак в главата ми зееше пропаст с неясни размери, но положително не по-голяма от един инч. Прескочих я с една малка лъжа.

— Да — потвърдих аз. — А сега вече стига глупости!

[1] Строфа от „Енеида“, Вергилий. — Б.пр. ↑

VII

Колдуел се обръща и затваря вратата зад гърба си. И този ден е припечелил насъщния. Уморен е, но не въздъхва. Късно е, минава пет. Цял ден е седял в стаята си, привеждал е в ред дневника за баскетболните отбори, оправял е разбърканите билети, един кочан липсва и както рови из чекмеджетата, попада на протокола на Зимърман и отново го прочита. Това неимоверно много го потиска. Той е написан на синя хартия и като го гледа, добива чувството, че пропада нагоре, в небето. Поправил е и контролните работи, които възложи днес на четвъртокласниците. Бедната Джуди Ленгъл: нищо не е направила. Тя се старее прекалено много — навярно от това е страдал и той цял живот. Докато крачи към кладенеца на стълбището, болката в долната част на тялото му се събужда, обгръща го като свито крило. Някои притежават и петте таланта, други — два, а трети притежават само един. Но независимо дали си работил на лозето целия ден или само един час, дойде ли време сметка да дадеш, възнаграждават те еднакво. В спомена за тези притчи той чува гласа на баща си и това още повече го угнетява.

— Джордж.

Някаква сянка се е наместила в ъгълчето на окото му.

— Да? О, ти ли си? Какво правиш тук толкова късно?

— Губя си времето. Всички стари моми туй правят. — Хестър Епълтън се е изправила до вратата на своята стая, скръстила е ръце пред диплите на целомъдрената си блуза. Стаята ѝ е номер 202, в един и същи коридор с 204. — Хари спомена, че вчера си го навестил.

— Срам ме е да си призная. Нещо друго каза ли? Чакаме да проявят рентгеновите снимки или някоя друга там щуротия.

— Не се тревожи.

Когато тя измърморва това, Колдуел забелязва в гласа ѝ малка стъпка напред и продълговатата му глава се накланя.

— Защо не?

— Няма полза. И Питър е много разтревожен, усетих го днес в часа.

— Горкото дете, снощи не можа да си поспи. В Олтън ни се счупи колата.

Хестър втъква един паднал кичур коса и елегантно вдигнала средния си пръст, го натиква по-дълбоко в кока си. Косата ѝ блести и на слабата светлина съвсем не изглежда прошарена. Тя е ниска, едрогърда, широка в таза, гледана отпред, има пълна и набита талия, но отстрани кръстът ѝ е изненадващо тънък, хлътнал навътре поради напетата изправена стойка; на човек му се струва, че постоянно си поема въздух. На блузата ѝ е забодена златна брошка във форма на стрела.

— Не — казва тя, след като се вглежда... — за кой ли път през живота си — в лицето на този мъж, надвиснало над нея в мрачината на коридора, странно възлесто лице, чиято тайнственост за нея ще остане вечна, — не беше на себе си.

— Додето го заведе в къщи, току-виж, се простудил — каза Колдуел. — Знам, че тъй ще стане, а нищо не мога да сторя. Ще поболее детето, а сам не зная как да го запазя.

— Е, не е чак толкова изнежен, Джордж. — Тя замълчава. И после добавя; — В някои отношения е по-издръжлив от баща си.

Колдуел едва чува тези думи, но чува достатъчно, за да промени едва забележимо това, което се е приготвил да изрече.

— Като бях малък, в Пасаик — казва той, — не помня да съм боледувал от настинка; избършеш нос в ръкава, а задраци ли те гърлото, кашляш. Първият път в живота си, когато легнах на легло, беше от грипа през осемнайсега година; и тогава беше една бъркотия... Ужас!

Хестър долавя болката на този мъж и притиска с пръсти златната стрела да заглуши нестройния трепет, който се е надигнал в гърдите ѝ. Толкова години е била в класната стая, долепена до неговата, че в душата си сякаш неведнъж е спала с него. Струва ѝ се, че като млади са се любили и по причини, открай време недоизяснени, отдавна са прекъснали любовта си.

В нейно присъствие Колдуел се чувства малко по-спокоен от другаде. И двамата са точно на петдесет, едно съвпадение на рождените дати, което в техните неосъзнати мисли придобива странно

значение. Не му се ще да я остави и да тръгне по стълбите; болестта му, неговият син, дълговете, мъчителният товар земя, с който го е оседлала жена му — всички тези проблеми чоплят мозъка му, искат да бъдат изказани. Хестър има нужда от него; иска той да сподели с нея всичко. Тя се мъчи да изрази това желание, без да накърнява достойнството си; и сякаш да се освободи от десетилетните навици на самотна жена, издишва насъбрания въздух: въздъхва. После казва:

— Питър е като Каси. Каквото си пожелае, получава го.

— Трябваше да я пратя на сцената, да разиграва комедии, там щеше да бъде по-щастлива — казва Колдуел на мис Епълтън в изблик на откровеност. — Не трябваше да се женя за нея, просто да ѝ бях станал импресарио. Но не ми достигна смелост. Тъй съм възпитан — видиш ли жена, която горе-долу ти харесва, за нищо друго не смей да си помислиш, освен как да ѝ направиш предложение.

Все едно, че ѝ казва: *Трябваше за жена като теб да се оженя. Като теб.*

И макар че Хестър е търсила този миг, сега, когато е настъпил, той я отвращава и тревожи. Мъжката сянка пред нея сякаш набъбва от желание и физически я смазва. Твърде късно: сега тя вече не е достатъчно гъвкава. Засмива се, като че думите, които е чула, са лишени от смисъл. Смехът ѝ ужасява губещите се в дъното на коридора зелени шкафчета. Вентилационните им процепи изглеждат слисани пред това, което виждат на отсрещната стена: рамки и в тях снимки на вече несъществуващи отбори по бейзбол и атлетика.

Хестър се изпъва, поема въздух, втъква кичура в кока си и пита:

— Мислил ли си за образованието на Питър?

— Не съм. Мисля само, че ще трябват повече пари, отколкото имам.

— Какво ще следва — художественото училище или някоя филология?

— Зависи от него и от майка му. Тия въпроси те помежду си обсъждат; аз се плаша до смърт от тези неща. Доколкото виждам, синът ми разбира от живота още по-малко и от мен, като бях на неговите години. И ако сега хвърля топа, ще седнат с майка си там в пущинака и ще се замъчат да ядат цветята от тапетите. Не мога да си позволя да умра.

— Това е наистина лукс — казва Хестър. Язвителността на Епълтънови у нея понякога се проявява в неочаквано подхвърлена грубост или в ирония. Тя още веднъж разглежда тайнственото лице, надвесено над, нея, намръщва се на нездравия шепот в гърдите си и понечва да се обърне в желанието си да избяга не толкова от Колдуел, колкото от собствената си тайна.

— Хестър!

— Да, Джордж?

Главата ѝ с опъната закръглена прическа попада наполовина в светлината от стаята и блести като полумесец. По ясната, радостна, пълна с разкаяние усмивка, която се появява на лицето ѝ, безпристрастният наблюдател би решил, че едно време той е бил неин любовник.

— Благодаря ти, че ми изслуша глупостите — казва той и добавя: — Искам да ти призная нещо. Утре може да е твърде късно. В годините, докато работех тук, имало е моменти, когато децата тъй са ме отчайвали, че съм излизал от стаята, идвал съм тук, край чешмичките, просто да те чуя, като говориш на френски. И това всеки път ме е ободрявало.

Тя нежно го запитва:

— И сега ли се чувствуваш отчаян?

— Да, и сега. Сякаш съм в търбуха на Баба Зима.

— Да ти кажа ли нещо на френски?

— Честна дума, Хестър, кълна се, от душа ще ти бъда признателен.

Лицето ѝ добива своето галско оживление — страните ѝ като ябълки, устните издадени напред — и тя произнася дума по дума, отпивайки сякаш от две напитки встъпителния дифтонг и заключителната носовка:

— *Dieu est très fin.*

Над тях увисва миг тишина.

— Кажи го още веднаж — помолва я Колдуел.

— *Dieu-est-très-fin.* Това е мисъл, от която винаги съм се ръководела.

— Бог е много... много добър?

— *Oui.* Много добър, много съвършен, много изящен, много прекрасен. *Dieu est très fin.*

— Вярно. Наистина е такъв. Един чудесен стар джентълмен. Не мога да си представя къде, по дяволите, бихме се дянали без него.

Като по изречено съгласие и двамата се извързват един от друг.

Но Колдуел успява отново да се обърне и да я спре.

— Беше много добра, каза ми нещо на френски — изрича той, — бих искал и аз нещо да ти кажа. Не съм се сещал за това стихотворение от трийсет години. В Пасаик трябваше да го рецитираме наизуст. Мисля, че все още си спомням началото. Да опитам, а?

— Опитай!

— Не зная само защо, по дяволите, трябва да те мъча.

И Колдуел застава като ученик, мирно, стисва юмруци, да се съсредоточи, поглежда косо да си припомни и оповестява:

— „Песен за река Пасаик“ от Джон Алин Макнеб. — Изкашля се.

*Премъдро бог света създал:
на всяка твар свой образ дал.
В покорство днес и дух и плът
божествения следват път.*

*Реките бързат в своя бяг —
кога ще секнат, на кой бряг?
Че миналото знаем ние,
а бъдното съдбата крие.*

Той се замисля, отпуска рамене и се усмихва.

— Толкоз. А си мислех, че повече ще си припомня.

— Малцина биха запомнили дори и това. Стихотворението не е много весело, нали?

— За мен е весело, колкото и да ти е чудно. Човек, струва ми се, трябва да се е родил край реката.

— Хм! Може би *наистина* е така. Благодаря за декламацията, Джордж!

Този път тя решително си влиза в стаята. За миг ѝ се струва, че златната стрела на блузата я стиска за гърлото: още малко и ще я

задуши. Тя разсеяно прокарва ръка по челото си, преглътва и това усещане отминава.

Пиян от тревоги, Колдуел се запътва към стълбите. Питър. Образованието му е гатанка, чийто отговор, както и да го гласиш, винаги излиза пари, каквито не достигат. Освен това кожата му, здравето му. Добре, че поправи контролните работи сега, утре сутринта ще спести на детето още десет минути сън. Отвратително е да го дърпаш от постелята. Довечера, след мача по баскетбол, ще се върнат най-рано в единайсет, а това и страшната нощ в онази торба с бълхи ще го подготви за нова простуда. По една настинка месечно, като по часовник; казват, че нямало нищо общо с кожата, но Колдуел се съмнява. Всичко е свързано помежду си. Каси например: никога, преди да се оженят, не беше забелязвал нищо, после само едно петънце на корема ѝ, но у момчето е същинско проклятие: ръце, крака, гърди, та дори по лицето, и то повече, отколкото малкият съзнава; корички в ушите му като засъхнал сапун, а горкото момче не знае. Невежеството е блаженство. По време на Кризата, когато взеше детето в автомобилчето с чепатата пръчка, той се беше изплашил — бе стигнал до ръба на житейската пропаст, но когато синчето му извърщаше лице да погледне назад, а под очите му трепкаше луничка до луничка, светът отново добиваше своята устойчивост. Сега лицето на сина му, изпъстрено, с женствени устни и мигли, тясно като клин, неспокойно и насмешливо, разяжда сърцето на Колдуел като нещо захванато, ала недовършено.

Да беше поне с малко по-силен характер, би турил едни торбести панталони и би я покачил на сцената на водевилния театър! Но сетне и водевилите фалираха също като телефонната компания. Всяко нещо фалира. Кой би помислил, че буикът ще им изневери точно сега, когато най-много се нуждаят от него, за да си отидат у дома? Нещата никога не пропускат да изневерят. На смъртния одър религията на баща му също изневери: „Навеки ли ще бъда забравен?“

От номер 18001 до 18145: това са липсващите билети за баскетболния мач. Рови по долапи, чекмеджета и книжа и единственото, което намира, е протоколът на Зимърман върху лист синя хартия, лист от небе, от което стомахът му се присвива като палец, прищипан в затръшната врата. Бум! Бум! Е добре, той не е

закопал таланта си в земята; вдигнал е само крината и на всички е показал как изглежда една догоряла свещ.

Преди малко в главата му бе минала мисъл, която му достави наслада. Но каква беше тя? Той си проправя път назад през кафявите камъчета на своя мозък, за да намери този бисер. Ето го. Блаженство, Невежеството е блаженство.

Амин.

Стоманените рамки на прозореца при площадката на половината стълбище, с малките черни петна мръсотия, вече втвърдени като самата стомана, странно го учудват. Сякаш стената, преминавайки в прозорец, произнася високо някаква дума на чужд език. Откакто преди пет дни Колдуел бе осъзнал, че е възможно да умре и бе преглътнал тази възможност, както се преглъща жива пеперуда, в същността на нещата бе проникнала някаква странно променлива тежест, която ту прави всички повърхности оловно плътни, но с несигурна устойчивост, ту ги повежда в танец, несвързан и шеметен като танеца на развети шалчета. Въпреки всичко той се мъчи да върви по предназначения си път между разпадащите се повърхности.

Това му е програмата:

Хъмъл

Да се обади на Каси

Да отиде на зъболекар

Да бъде тук за мача в 6,15

Да вземе колата и да откара Питър до в къщи

Ритва вратата от армирано стъкло и закрачва по празния коридор. Да се срещне с Хъмъл, да се обади на Каси, До обяд Хъмъл още не бе намерил карданна ос на вехто, че да подменят старата, която се счупи на малкия, необикновен по форма паркинг между фабриката за ментови бонбони и железопътното трасе; бил търсил по телефона в складовете за бракувани автомобили и магазините за авточасти в Олтън и Уест Олтън. Според него няма да му вземат повече от 20–25 долара, ще обясни на Каси и тя ще направи тъй, че да не се усети много липсата на тези пари; що се отнася до нея, това е само капка в морето, още една капка, повече или по-малко, за тази нейна

неблагодарна ферма, осемдесет акра върху неговите плещи — земя, мъртва, студена земя, кръвта му напоява като дъжд тази неблагодарна земя. А татко Крамър може на един път да натика цял резен хляб в устата си. Да се обади на Каси. Тя ще се разтревожи, той вижда как тревожните им думи се сплитат по телефона като два снадени кабела. Добре ли е Питър? Още ли не е паднал татко Крамър по стълбите? Какво показва рентгеновата снимка? Не знае. През целия ден непрекъснато си е казвал да се обади на доктор Епълтън, но нещо в него упорито отказва да достави това задоволство на стария самохвалко. Невежеството е блаженство. Няма как, трябва да отиде на зъболекар. Като се сеща за това, почва да смуче крехкия си зъб. Стига да се разрови из тялото си, може да открие — и по цвят, и по форма — всякаква болка: захариновата игла на зъбобола, тъпото, приятно притискане на бандажа за хернията, неуморната отрова, накъсваща червата му, далечното дразнене на обърнатия нокът, който, смачкан в обувката, се забива в съседния пръст, лекото чукане в главата точно над носа, от дългото напъгане на очите през последния час, и общата, но различна болка по цялата повърхност на черепа, наподобяваща неприятното чувство, което оставяше старият кожен шлем за ръग्би след всяко унищожително меле на стадиона в Лейк. Каси, Питър, татко Крамър, Джуди Ленгъл, Дайфъндорф — за всички трябва да се притеснява. Да види Хъмъл, да се обади на Каси, да отиде на зъболекар, да бъде тук в 6,15. Вижда себе си оголен от всякакви грижи, пречистен. На едно нещо се е радвал в живота си: гледката, която се разкрива при изтеглянето на кабелите, като смъкнеш изведнъж мръсната изолация от спечена гума и видиш кабела от медни жила, голи, сурови, блестящи и разперени като ветрило. Проводящото сърце на кабела. Страхуваше се да заравя в земята нещо толкова пълно с живот. Сянката на крилото така се надвесва, че вътрешностите му се сгърчват: там живее паяк. *Брррр!* В разбърканите му мисли неговата собствена смърт постоянно излиза на повърхността. Лицето му гори. Нозете омекват, от страх сърцето и главата му стават огромни. Смъртта — тази бяла шир да обгърне и *него*? Лицето му е плувнало в топлина; тялото му е сграбчено от слепота; тихо се моли във въздуха да се появи някое лице. Дългият излъскан коридор, на места осветен от глобуси заключена светлина, проблясва в разноцветни нюанси — мед, кехлибар, лой. Всичко му е тъй познато, тъй познато, че е чудно как за

петнайсет години стъпките му не са направили пътека по тези дъски, и в същото време му се струва чуждо, също тъй чуждо както в оня ден, когато, млад съпруг и нов баща, все още заваляйки и сливайки думите по диалекта на Ню Джързи, пристигна в жегата на олинджърския летен следобед за първата си среща със Зимърман. Хареса го. Колдуел бе харесал Зимърман изведнаж, този Зимърман, чиито тежки, несръчни, метафорични приказки му напомняха един загадъчен приятел на баща му, негов съученик и съквартирант от семинарията, който сегиз-тогиз ще ги навести в неделя и който никога не забравяше да донесе пакетче бонбони от сладника за „младия Колдуел“. Сладника за Джордж и панделка за косата на Алма. Винаги. Тъй щото след известно време рисуваната кутийка, която Алма държеше на бюрото си, се препълни от панделки. Бе харесал Зимърман и почувствува, че също е харесан. Бяха си разказали някаква шега за татко Крамър. Сега не може да си спомни шегата, но се усмихва при мисълта, че преди петнайсет години е имало шега Крачките на Колдуел стават по-твърди. Като непредвиден обрат във времето появява лек ветрец и разхлажда страните му с мисълта, че човек, който умира, не би могъл да пристъпя така изправен.

В диагонал от витрината със спортните трофеи и нейните стотици светлини е затворената врата на Зимърман. Когато Колдуел минава край нея, тя рязко се отваря, под носа му излиза мисис Хърцог и кривва веднага. Тя е толкова сепната, колкото и той; очите ѝ се разширяват зад раздалечените карамелени рогови рамки, а шапката ѝ, закичена с паунови пера, е сякаш килната от изненада. В сравнение с Колдуел тя е млада жена; най-голямото ѝ дете тази година е в седми клас. Но от детето към цялото училище вече се разливат концентрични кръгове от тревожна загриженост. Тя е уредила да я изберат в настоятелството на училището, за да може лично да осигури образованието на децата си. От дъното на учителското си сърце Колдуел ненавижда тези натрапливи майки; те просто нямат представа какво е образованието: една джунгла, един дяволски хаос. Устата ѝ с размазано виолетово червило нагло отказва да се извие в усмивка на искрена изненада, а остава да зее като процеп на пощенска кутия в явното си удивление.

Колдуел нарушава мълчанието. Гаменската дързост на далечното детинство, извикана от забравеното вече чувство на човек, комуто едва

не са разбили носа, сгърчва лицето му и той ѝ казва, на мисис Хърцог, член на училищното настоятелство:

— Хей, както изхвъркнахте от тази стая, напомнихте ми часовник е кукувичка!

Видът на накърнено достойнство, комичен за жена, още непрехвърлила четиридесетте, се смразява още повече при този поздрав, тя се обляга с цялата си тежест на дръжката на вратата. Със стъклен погледа той отново тръгва по коридора. Едва когато бутва двойната врата от армирано стъкло и слиза по стълбата край жълтата стена, където от вчера думата „ЛАЙНО“ е изчегъртана, чак тогава успява да преглътне бучката в гърлото си. Спукана му е работата! Какво, по дяволите, прави тук тази нахална кучка? Бе почувствувал зад нея присъствието на Зимърман в кабинета като тъмен облак; дори през ключалката можеше да долови излъчванията на Зимърман. Бе отворила вратата като жена, която е спокойна, че гърбът ѝ е защитен и не подозира, че отпред е открита. В сегашното си положение Колдуел не бива да си спечелва нов неприятел. Билетите от номер 18001 до 18145, протоколът на Зимърман, в който черно на синьо се казва, че е ударил момчето в час, а сега и това: да налети на Мим Хърцог точно когато е с размазано червило. В гърлото му се надува мехур, Колдуел излиза на открито и с въздишка, наподобяваща изхълцване, поема свежия въздух. Над синьосивите покриви на града са надвиснали размазани, надиплени облаци. Сякаш разбрали някаква мрачна тайна, покривите мазно лъщят. Атмосферата изглежда бременна от стъпките на забързалата съдба. Като вдига глава и помирисва въздуха, Колдуел изпитва непреодолимо желание да се затича, да отmine в лек тръс работилницата на Хъмъл, да се втурне с цвилене през предната и после да излети през задната врата на всяка олинджърска къща, изпречила се на пътя му; да се понесе в галоп по обраслия, попарен от зимата кафяв скат на Шейл Хил и да продължи нататък, нататък, над хълмовете, загладени и сини от далечината, нататък, нататък, с курс югоизток, да прекоси напъряко шосета и реки — замръзнали и твърди като пътища, додето най-подир падне с извърната към Болтимор мъртва глава.

Стадото е напуснало кафенето на Майнър. Сега там са само трима: Майнър, Джони Дедман и оня отвратителен егоист Питър

Колдуел, синът на учителя по естествена история. В този час на деня всички, освен скитниците и бездомните, са край масите в домовете си. Шест без двайсет. Пощата, току до сладкарницата, вече е затворена.

Движейки се внимателно на уморените си крака, мисис Пасифай спуска решетките на прозорците, затваря изпъстрените с разноцветни марки чекмеджета и слага преброените пари в касата, направена в лъжекоринтски стил. Задната стая зад гърба ѝ прилича на лазарет, в който безчувствени се търкалят сиви пощенски чували, нахвърляни един върху друг като упоени сенки, проснати, смачкани, изтърбушени. Тя въздъхва и отива до прозореца. Случайният минувач по тротоара би взел голямото ѝ кръгло лице за гротескно подпухналото лице на дете, което напразно се мъчи да надникне през позлатеното С на върха на арката от букви: ПОЩЕНСКА СТАНЦИЯ.

От другата страна Майнър машинално върти грубия бял парцал в димящото гърло на всяка чаша за кока-кола, преди да я постави върху пешкира, разстлан до мивката. Близната от студения въздух, всяка чаша неизменно изпуска по няколко облачета пара. През прозореца, който е почнал да се замъглява, се вижда магистралата, натежала от коли, които бързат за дома: натежал клон с блестящи плодове. Кафенето зад гърба му е почти празно, като сцена. Водил се е спор. В душата си Майнър е котел от гняв, косматите му ноздри приличат на свистящи клапани.

— Старомоден си, Майнър — обажда се Питър от своето сепаре. — В комунизма няма нищо страшно. След двайсет години ще дойде и у нас и ти ще бъдеш щастлив като младенец.

Майнър се извъръща от прозореца — темето му лъщи, мозъкът му беснее.

— Ако беше жив старият Ф.Д.Р.^[1] досега да е дошъл — казва той и разгневено се засмива, при този вътрешен изблик ноздрите му се разтварят. — Но взе, че свърши — сам ли се уби, от сифилис ли пукна... Съд божи, помни ми думите!

— Майнър, ти сам не си вярваш. Не може човек със здрав разум да вярва на тия работи.

— Вярвам — каза Майнър. — Когато отиде в Ялта, чак мозъкът му беше прогнил; иначе нямаше да я докараме до сегашното положение.

— Какво положение? Какво положение, Майнър? Ние сме на първо място в света. Имаме си атомна бомба, имаме си и атомни бомбардировачи.

— Пфу! — Майнър му обръща гръб.

— Положение! Какво положение, Майнър? Какво положение?

Той се извъртва и казва:

— До края на годината руснаците ще бъдат във Франция и в Италия.

— Е, та? Какво от това, Майнър? Така или иначе, комунизмът все трябва да дойде... Само той ще ни отърве от нищетата.

В отделно сепаре Джони Дедман пуши осмата си цигара „Кемъл“ през този час и се мъчи да вкара едно в друго две кръгчета дим. Без всякакво предупреждение той изкрещява думата „Война!“ и барабани с пръст по големия кафяв бутон, окачен на шнура, който се спуска над главата му.

Майнър се връща в своя тесен проход зад тезгяха — оттам е по-удобно да разговаря с момчетата в полутъмните сепарета.

— Не трябваше да спираме на Елба, а да продължим марша; пропуснахме удобния случай да превземем Москва. Там бяха прогнили, само нас чакаха; руският войник е най-страхливият в света. Селяните щяха да се вдигнат да ни приветствуват. Това искаше от нас старият Чърчил и беше прав. Мошеник беше, но умен, умен! Не обичаше стария Джо. Никой в света не обичаше стария Джо, само цар Франклин...

Питър казва:

— Майнър, ти наистина си ненормален. А Ленинград? Тогава не бяха страхливи, нали?

— Там не победиха те. Не *те* победиха. Нашето оръжие победи. Нашите танкове. Нашите оръжия. Безплатно изпратени с колетна поща от вашия добър приятел Ф. Д. Р.; ограби американския народ, за да спаси руснаците, които после се обръщат на сто и осемдесет градуса и са готови да прегазят Алпите, а оттам — в Италия.

— Той искаше да бие Хитлер, Майнър. Забрави ли? Адолф Х-И-Т-Л-Е-Р!

— Обожавам Хитлер — съобщава Джони Дедман. — Той е жив и е в Аржентина.

— И Майнър го обожаваше — казва Питър, гласът му трепери от гняв, цялото му тяло гори. — Нали, Майнър? Не смяташе ли по-рано, че Хитлер е чудесен човек?

— Никога — отвръща Майнър. — Но едно ще ти кажа. Предпочитам Хитлер да е жив, но да го няма стария Джо Сталин. Превъплотение на сатаната. Помни ми думите!

— Майнър, защо си против комунизма? Никой няма да те заставя да работиш. Вече си много стар. И много болен.

— Бам! БАМ! — изкрещява Джони Дедман. — Трябваше да хвърлим по една атомна бомба над Москва, Берлин, Париж, Франция, Италия, Мексико Сити и Африка. Паф-пийууу!... Обожавам този гъбовиден облак.

— Майнър — каза Питър — Майнър. Защо ни експлоатираш тъй безпощадно — нас, бедните гимназисти? Защо си толкова жесток? Така си нагласил багателата, че никой освен Дедман не може да изкара една безплатна игра, а той е гений.

— Аз съм гений — казва Дедман.

— Не вярват и в божественото начало — заявява Майнър.

— Та кой вярва, боже мой? — възкликва Питър и в собствените си очи се изчервява, но няма сили да спре, толкова е голямо желанието му да сложи натясно този човек, който, събрал в себе си безпросветната глупост на републиканците и опърничавата им животинска сила, въплъщава всичко онова в света, което погубва баща му; трябва да задържи вниманието на Майнър; трябва, както се казва, да си остави отворена вратичка. — Ти не вярваш, аз не вярвам. Никой не вярва. Това е самата истина.

Но сега, когато тези наперени думи са вече изречени, Питър осъзнава колко безкрайно предателски постъпва спрямо баща си. Той си представя как баща му се подхлъзва и зашеметен политва в ямата. С пресъхнала от нетърпение уста чака възражението на Майнър, каквото и да е то, за да може в извъртанията и криволиците на спора да намери начин за отстъпление. Питър хаби толкоз много сили в желанието си да върне думи, които е вече изрекъл.

— Вярвам ти — лаконично отговаря Майнър и се обръща. Изходът е отрязан.

— До две години — гласно пресмята Джони Дедман — ще има война. Аз ще бъда майор. Майнър ще бъде старши сержант. Питър ще

бели картофи в дъното на кухнята, зад кофите с боклук.

Той леко изпуска едно разширяващо се кръгче дим и тогава — о, чудо! — свива уста като ключалка и издухва едно по-малко кръгче, което бързо се завъртва и минава през по-голямото. В момента, когато се разминават, и двете се разливат и един безформен облак дим се протяга като ръка към бутона за лампата. Дедман въздъхва — отегчен творец.

— В Ялта отиде с прогнил мозък — провиква се Майнър откъм тезгяха. — А Труман в Потсдам беше глупав колкото си искаш. Беше толкоз глупав, че един галантериен магазин не може да управлява, банкрутира, а на другия ден се залови да управлява Съединените американски щати.

Вратата се отваря и мракът на прага се материализира в плътна фигура с куршумообразна шапка.

— Тук ли е Питър? — пита фигурата.

— О, мистър Колдуел — казва Майнър с басовия глас, отреден за възрастни посетители, — да, тук е. Току-що ми разправяше, че бил комунист и не вярвал в бога.

— Направил го е да се пошегува. Нали знаете? Няма в града човек, когото да уважава повече от Майнър Крец. Вие сте му като баща и не мислете, че аз и майка му не ценим това.

— Татко, моля ти се! — обажда се Питър, засрамен заради баща си.

Колдуел се отправя към сепаретата и примигва; изглежда, че не може да открие сина си. Спира пред сепарето на Дедман.

— Кой е това? О, Дедман. Още ли не са ти дали диплома?

— Здравсти, Джордж! — казва Дедман. Колдуел не очаква кон знае какво от учениците си, но очаква поне достоен и приличен поздрав. Разбира се, те чувствуват това. Там, където добротата е малоумна, жестокостта е находчива. — Чувам, че отборът ви по плуване пак загубил. Колко прави това? Май за осемдесети път, а?

— Постараха се — отвърща му Колдуел. — Но като не му идват на човек карти, какво да стори — не можеш сам да си ги направиш.

— Ей, аз имам тук някакви карти — казва Дедман; бузите му лъщят като узрели, дългите му мигли са извити. — Гледай, Джордж!

Той бръква в джоба на тревистозелената си риза за порнографската колода карти.

— *Скрий ги!* — извиква Майнър от другия край на своя проход. Електрическата светлина обезцветява черепа му и събужда студени искри по избърсаните чаши за кока-кола.

Колдуел сякаш не чува. Продължава към сепарето, където е седнал синът му с цигара „Куул“ в уста. Като се прави, че не е забелязал цигарата, той се измества срещу Питър и казва:

— Господи, току-що ми се случи нещо много странно.

— Какво? Как е колата?

— Ако щещ, вярвай, колата е в пълна изправност. Просто не зная какво прави тоя Хъмъл; както се казва, майстор в занаята. През целия ми живот е бил дяволски внимателен с мен. — Убожда го нова мисъл и той извърща глава: — Дедман, още ли си тук?

Дедман държи картите пред устата си и духа в тях.

— Да? — и вдига светнали очи.

— Защо не напуснеш училище и не се хванеш на работа при Хъмъл? Доколкото си спомням, ти беше техник по рождение.

Под тежестта на тази неочаквана загриженост момчето неловко свива рамене и казва:

— Чакам войната.

— Ще има да чакаш до второ пришествие, момчето ми — отвръща му учителят. — Не заравяй таланта си в земята. Нека грейне и твоята вощеница? Де да притежавах твоята дарба на техник, това нещастно дете тук сега хайвер щеше да яде.

— Зарегистриран съм в полицията.

— И Бинг Кросби^[2] е бил регистриран. И апостол Павел. Но това не ги е спряло. Не се оправдавай с това! Поговори с Ал Хъмъл. По-добър приятел в града никога не съм имал, при това бях в много по-окаяно положение. Ти си на осемнайсет; аз бях на трийсет и пет.

Нервиран, Питър смуква от цигарата, но прави това безнадеждно несръчно, поради присъствието на баща си, и смачква недопушения „Куул“. Той се стреми да отклони баща си от този разговор, защото знае, че по-късно Дедман ще го разказва като анекдот.

— Та казваш, татко, нещо странно ти се случило? Докато димът от цигарата просмуква дробовете му с меката си отрова, залива го вълна на отвращение към цялата тази посредствена, безплодна, вечна бъркотия. Има някъде един град, в който ще бъде свободен.

Баща му заговаря така, че само той да го чува:

— Преди десет минути, както си вървя по коридора, вратата на Зимърман шумно се отваря и кой мислиш излиза оттам? Мисис Хърцог.

— Е, и какво странно има в това? Тя е в училищното настоятелство.

— Не зная да ти кажа ли, но мисля, че си вече достатъчно голям. Имаше вид на току-що обладавана.

Питър изненадано се закискава.

— Обладвана? — Той отново се засмива и вече съжалева, че е изгасил цигарата, което, сега му изглежда излишно целомъдрено.

— На жените това им личи. По лицето. Тя имаше точно такъв вид, преди да ме забележи.

— Но как? Беше ли напълно облечена?

— Разбира се, но шапката ѝ ми се стори кривната, а червилото беше размазано.

— Охо!

— Именно „охо“! Тази гледка не беше предназначена за мен.

— Добре, но ти какво си виновен — просто си минавал по коридора.

— Няма никакво значение, че не съм виновен. Ако всички почнат като теб да разсъждават, никой за нищо нямаше да е виновен. Работата е там, синчето ми, че се насадих право в змийското гнездо. Петнайсет години Зимърман си играе с мен на котка и мишка и това сега е краят на играта.

— Уф, татко! Имаш ужасно богато въображение. Сигурно е била да го пита за нещо; нали знаеш, Зимърман има приемни часове през целия ден.

— Ти само да ѝ беше видял погледа, когато ме забеляза.

— Е, а ти какво направи?

— Пуснах дежурната сладникава усмивка и си продължих пътя. Но с тайната им се свърши и тя знае това.

— Слушай, татко, да бъдем разумни! Възможно ли е да има нещо между нея и Зимърман? Та тя е жена на средна възраст, не е ли така?

Питър се учудва защо баща му се усмива. Колдуел казва:

— Целият град говори за нея. Поне с десет години е по-млада от Хърцог. Омъжи се за него едва след като я зальга с парите си.

— Но, татко, тя има *дете* в седми клас!

Неспособността на баща му да види очевидното вбесява Питър — жените, тръгнали да се занимават с училищни настоятелства, отдавна са преминали годините на пола, полът е за юношите. Не знае как по най-деликатен начин да обясни това на баща си. Наистина съчетанието между баща му и този въпрос е толкова зашеметяващо, че той се чувства с вързан език.

Баща му притиска една в друга своите брадавичави ръце тъй силно, че кокалчетата му побеляват. Колдуел простенва:

— Усецах как Зимърман се е настанил вътре като грамаден и тежък дъждовен облак; и сега го чувствам тук, върху гърдите си.

— О, татко, ставаш смешен — прекъсва го Питър. — Защо правиш от мухата слон? Зимърман дори не е това, което си мислиш. Чисто и просто един лигав стар дебелак, който обича да потупва момичетата.

Баща му вдига поглед с отпуснати страни, сепнат.

— Бих искал да имам твоята самоувереност, Питър — казва той. — Ако имах твоята самоувереност, щях да заведа майка ти на сцената и ти никога нямаше да се родиш. — Това едва ли не е най-силният упрек, който синът му е чувал от него. Страните на момчето пламват. Колдуел добавя: — По-добре да й се обадя и като се надига, излиза от сепарето. — Не мога да си избия от главата, че татко Крамър ще падне по тия стълби. Живот и здраве, твърдо съм решил да сложа парапет.

Питър го придружава до входа на кафенето.

— Майнър — пита Колдуел, — ще ви разваля ли настроението, ако помоля да ми развалите десет долара? — Майнър поема банкнотата, а Колдуел го запитва повторно: — Кога според вас руснаците ще достигнат Олинджър? В момента сигурно вече се качват на трамвая в Ййли.

— Какъвто синът, такъв и бащата, а, Майнър? — провиква се Джони Дедман от сепарето си.

— Как по-точно ги искате дребните? — кисело пита Майнър.

— Едно от пет, четири по един, три по двайсет и пет цента, две десетачки и едно петаче. — И продължава: — Надявам се наистина да дойдат. Това ще е най-хубавото събитие за нашия град, откакто са се махнали индианците. Ще ни строят до стената на пощата и ще ни отърват от мъките, ей такива дърти пръчове като вас и мен.

Майнър не иска да го слуша и сумти тъй гневно, че Колдуел пита с повишен, измъчен и вечно заинтересуван глас:

— Добре де, а какъв е според вас изходът? Всички ние сме прекалено глупави, за да измрем от само себе си.

Както винаги не получава отговор. Мълчаливо поема дребните пари и подава петте долара на Питър.

— За какво са ми?

— Да ядеш. Човек е млекопитаещо, което трябва да яде. Не можем да искаме от Майнър да те храни безплатно, колкото и да е благороден. Зная, че е такъв.

— Но откъде си ги взел?

— Няма значение.

От което Питър разбира, че баща му отново е заел от поверения му фонд на гимназиалния атлетически клуб. Питър не разбира нищо от паричните жонгльорства на баща си освен това, че са оплетени и рисковани. Веднаж като малък, преди четири години, бе сънувал, че са призовали баща му да се отчете. С пепеляво лице, облечен само в една бакалска картонена кутия, изпод която се подаваха като мотовилки голите му, жълтеникави крака, баща му се запрепъва надолу по стъпалата на общината, а в туй време тълпата олинджърровци наоколо псуваше, смееше се и го замеряше с някакви пихтиести тъмни предмети, които се разбиваха по кутията с приглушено думтене. И както става само в сънищата, когато сме едновременно и автор, и герой, и бог, и Адам, Питър схвана, че в общината е имало съдебен процес. Баща му е бил намерен за виновен, бил е лишен от всичко свое, набит с пръчки и върнат обратно в света по-ниско и от последния негодяй. По бледнината на лицето му личеше, че позорът ще го погуби. И в съня си Питър бе изкрещял: „Не! Вие нищо не разбирате! Спрете!“ Думите излизаха по детски пискливи. Напразно се мъчеше да обясни на разгневените граждани колко е невинен баща му, колко е преуморен от работа, загрижен, добросъвестен, неспокоен; но тълпата риташе с крака, задушаваше го и гласът му не можеше да надделее. Събуди се, без да е получил обяснение. И сега, в кафенето, му се струва, че приема къс от одраната кожа на своя баща и я слага в портфейла си, за да я даде после за кренвирши, за лимонова пепси-кола, за монетната багатела, за подсладените фъстъци „Рийз“, чиято шоколадена глазура се отразява убийствено на псориазиса му.

Телефонният автомат е окачен на стената, отгатык полицата с булевардни книжлета. С едно десет и едно пет цента Колдуел взима връзка с Файъртаун.

— Каси, ти ли си? Ние сме в кафенето... Поправена е... Нещо в кардана... Смята, че около двайсет долара, още не е изчислил за труда... Кажи на татко, че Ал пита за него. Нали още не е паднал по стълбите?... Знаеш, не исках това да кажа, и аз вярвам, че няма да падне!... Не, не съм, не ми остана и една секунда; след пет минути трябва да съм при зъболекаря... Право да ти кажа, Каси, страх ме е да чуя това, което ще ми каже... Зная... Зная... Предполагам, около единайсет. Свършила си хляба? Снощи ти купих един италиански сандвич, още е в колата... Ъ? Изглежда прекрасно, ей сега му дадох пет долара да има за ядене... Ето ти го. — Колдуел подава слушалката на Питър. — Майка ти иска да говори с тебе.

Питър е недоволен, че майка му иска по този начин да проникне и в кафенето — центъра на самостоятелния му живот. Гласът ѝ звучи присвит и строг, сякаш като я затваря в тази металическа кутия, телефонната компания оскърбява чувствата ѝ. Магнитното притегляне, което тя упражнява върху него, се предава по жиците и той също се чувствава смален.

— Здравей — казва той.

— Как ти изглежда той, Питър?

— Кой?

— *Кой!* Баща ти. Кой друг?

— Някак изморен и развълнуван, и аз не знам как. Нали го знаеш каква е загадка.

— И ти ли се тревожиш като мен?

— Разбира се, как иначе!

— А защо не е отишъл втори път при доктор Епълтън?

— Навярно смята, че снимките още не са проявени.

Питър поглежда баща си, сякаш за потвърждение на това, което казва. Но той е зает с някакви сложни извинения пред Майнър.

— ... съвсем не исках да ви подиграя преди малко за комунистите: мразя ги колкото и вие, Майнър...

Телефонът дочува това и пита:

— С кого приказва?

— С Майнър Крец.

— Той е просто във възторг от такива хора, нали? — с горчивина отбелязва в ухото му миниатюрният женски глас.

— Говорят за руснаците.

В слушалката пропуква някакво кашляне и Питър разбира, че майка му се е разплакала. Стомахът му се свива. Чуди се какво да каже, а погледът му кацва като муха върху едно от боядисаните гипсови лайна на полицата между новите стоки.

— Как е кучето? — пита той.

Майка му се задъхва и се мъчи да контролира гласа си. В промеждутъците между нервните хълцания гласът ѝ става странно спокоен и хладен.

— Цяла сутрин се въртя из къщата и като се наобядва, най-накрая я пусках. Като се върна, разбрах, че отново е гонила невестулка. Дядо ти тъй ми се разсърди, че не иска да се подаде от стаята си. Като няма хляб вкъщи, става избухлив.

— Мислиш ли, че Лейди е убила невестулката?

— Сигурно. Смееше се.

— Татко каза, че щял да ходи на зъболекар.

— Да! Сега, когато е вече късно.

Нова вълна мълчаливи сълзи напълва ухото на Питър; в представите му нахлува образът на майка му, със зачервени очи, преливащи от сълзи. До носа му достигна далечният аромат на жито, на трева и царевица.

— Според мен не е чак толкова късно — казва той. Говори надутото и неискрено, но е принуден да каже нещо. Телефонните номера, надраскани с молив от учениците по стената, се сливат и завъртат пред очите му...

Майка му въздъхва.

— Да, може да не е... Питър!

— Какво?

— Сега се погрижи за баща си.

— Ще се опитам. Само че не е лесно.

— Нали? А той толкова те обича.

— Добре, ще се опитам. Искаш ли да ти се обади?

— Не. — Тя замълчава, а след това, с онова театрално дарование за покоряване на публиката, което навярно е зрънцето смисъл в

бащините му фантазии за пращането ѝ във водевилния театър, тя повтаря, разтреперано и многозначително: — Не.

— Окей! Тогава ще се видим към единайсет.

Мислите на майка му, лишени от нейното успокояващо присъствие, безпределно изтощават Питър. Тя чувства това и гласът ѝ зазвучава още по-наскърбен, по-далечен, по-миниатюрен и вкаменен:

— На метеоролозите им се ще сняг.

— Да, някак и във въздуха се усеща.

— Добре. Добре, Питър. Хайде затвори телефона на старата си и нещастна майка. Ти си добро момче. И за нищо не се тревожи.

— Добре. И ти също. Ти си добра жена.

Що за идея да каже това на собствената си майка! Слисан от себе си, той окачва слушалката. Това необикновено чувство — да говори с нея по телефона, в който тя, по пътя на кръвосмешението, се превръща чисто и просто в един женски глас, с когото го свързват общи тайни, причинява сърбеж по всичките му ранички.

— Как ти се стори, разтревожена ли е? — пита го баща му.

— Малко. Според мен дядо нещо я трови.

— Такъв си е той... — Колдуел се обръща и почва да обяснява на Майнър: — Става дума за моя тъст. На осемдесет и четири е, а тъй може да ти смачка настроението, че просто да излезеш от кожата си. Ще ти го развали дори и през дупката на ключалката. Само в малкия си пръст този човек има толкоз сила, колкото ти и аз нямаме от корема нагоре.

— Пфу — тихо изпуктява Майнър и слага на тезгяха чаша разпенено мляко. Колдуел я пресушава на две глътки, връща я, присвива се, пребледнява и преглътва, за да не се уригне.

— Ей — казва той, — това млеко ми влезе в кривото гърло. — От време на време той все още произнася „мляко“ — „млеко“ като в Ню Джързи. Прокарва език по предните зъби, сякаш да ги почисти. — А сега, при доктор Янкем!

— Да дойда ли с теб? — пита Питър.

Истинското име на зъболекаря е Кенет Шруър и кабинетът му се намира на две преки по магистралата, на отсрещната страна на гимназията, точно срещу тенис-кортовете. От девет сутрин до шест вечер радиото на Шруър редовно предава евтини драми за домакини с търговски реклами. От ранна пролет до късна есен, всяка сряда и

неделя, той прекосява трамвайните релси по бели ленени панталони и се превръща в един от най-добрите играчи на тенис в областта. Подобър е като тенисман, отколкото като зъболекар. Майка му работи в училищната трапезария.

— Не, по дяволите! — казва Колдуел. — С какво можеш да ми помогнеш, Питър? Станалото — станало. Не бери грижа за старата купчина отпадъци! Стой си тук на топло, при приятелите.

И така, първата задача на Питър, поставена от майка му — да се грижи за баща си, — започва с това, че той вижда този страдалец с разкопчано и късо палто и плетена куршумовидна шапка, нахлупена над ушите, да поема сам през тъмната врата и да се запътва към още едно изпитание.

Джони Дедман се провиква дружелюбно от сепарето си:

— Хей, Питър, както бяхте застанали с баща си ей там срещу светлината, за миг не можах да ви различа.

— Той е по-висок — отсича Питър. Когато е искрено и добро момче, Дедман му е безинтересен. С приближаването на нощта той усеща как в него назряват огромни и сладостни запаси от поквара. Обръща се (тежестта на петдоларовата банкнота в задния му джоб служи за ос) и тържествено поръчва на Майнър:

— Два кренвирша! Без доматен сос. И чаша от твоето разводнено мляко плюс пет петачки за раздрънканата ти багатела!

Връща се в сепарето си и припалва изгасения полуизпушен „Куул“. Полярен лед приятно гъделичка гордото му гърло; той се изпъчва върху опустялата сцена на Майнъровото кафене, сигурен, че го наблюдават всички очи на света. Времето пред него, по принуда изпразнено от задължения, тази детинска мечта за свободата, така силно въодушевява сърцето му, че то затуптява дважд по-бързо, аха-аха да се пръсне, и оцветява полумрака в розово. *Прости ми!*

— Скъпи, да почакаме, а?

— Мм?

— Няма ли някое по-удобно място от кабинета ти?

— Не. През зимата — не.

— Но нас са ни видели.

— Тебе са видели.

— Но той разбра. По лицето му познах, че разбра. Стори ми се толкова подплашен, колкото и аз.

— Колдуел е разбрал и все пак нищо не знае.

— Нима му имаш доверие?

— Въпросът за доверието никога не е заставал между нас.

— А сега?

— Имам му доверие.

— Не мисля, че трябва да му вярваш. Не можем ли да го уволним?

Той се размива гръмко и това я обърква. Тя обикновено със закъснение схваща, че е казала нещо смешно.

— Надценяваш моето всемогъщество — казва той. — Този човек е учител тук от петнайсет години. Има приятели. Има опит.

— Но всъщност *не е* особено подготвен, нали?

Не му е приятно, става му противно, когато в прегръдката му тя се настройва заядливо, готова да спори. Женската глупост притежава удивителна сила всеки път наново да го разочарова.

— Кой ти каза? Подготовката не се определя толкова лесно. Най-важното е, че ги държи в стаята. И освен това ми е предан. Предан е.

— Какво толкова държиш на него? Сега и двама ни може да унищожи.

Той отново се засмива:

— Хайде, хайде, птиченце! Живи хора тъй лесно не се унищожават.

Макар пристъпите ѝ на страх понякога да не са много приятни, физическото ѝ присъствие го кара напълно да се отпусне и в това състояние на вътрешен отдых думите сякаш се изплъзват от него без усилие на мисълта, като течност, която тече от високото към ниското, като газ, който се вие в празно пространство.

Тя се ядосва и се вдървява в ръцете му.

— Този човек не ми харесва. Не ми харесва неговата глуповата детинска усмивчица.

— Защото лицето му те кара да се чувствуваш виновна.

Тази неочаквана забележка омокотява нейната изпитателна настойчивост.

— Трябва ли да се чувствуваме виновни? — Въпросът е пълен с неподправена стеснителност.

— Безусловно. Само че по-късно.

Думите му я накарват да се усмихне; от усмивката устните ѝ стават меки и когато ги целува, той изпитва чувство, че най-сетне, след безкрайната си жажда, се е добрал до глътчица вода. И това, че целувките не утоляват жаждата, а я усилват, че всяка целувка изисква втора, още по-страстна, и с това го въвлеча в един вихър от растящ и всеобхватен глад, че винаги става така — не му се струва жестоко, то е по-скоро типично за щедрата и непреодолима същност на Природата.

Мощното дърво на болката вплита корени в челюстта му. Почакай, почакай! Кени трябваше да почака новокаина още няколко минути. Но вече е краят на деня, момчето е изморено и припряно. През трийсетте Кени е бил един от първите ученици на Колдуел. И сега това същото момче, почнало застрашително да оплешивява, опира коляно о страничната облегалка на стола, за да спечели по-здрава опора за клещите, които в желанието си да изтръгнат зъба стържат по него и го трошат като тебешир. Колдуел се уплашва, че зъбът ще се натроши в клещите и ще остави в устата му своя оголен и разнищен нерв. Наистина такава болка никога не е изпитвал: цяло дърво, богато обсипано с цвят и всеки цвят пръска в мъртвешко-синкавия въздух бляскав сноп лъчисти бяло-зелени искри. Отваря очи да се увери, че това не може да продължава безкрайно, и хоризонтът му се изпълва от замъглената розовина, представляваща стиснатата уста на зъболекаря, която ухае на карамфил; устните му са извити надолу: значи, безволева уста. Хлапакът се бе опитал да стане лечител, но по липса на необходимия „коэффициент на интелигентност“ се бе задоволил с това да бъде касапин. Колдуел съзира в болката, разклоняваща се в главата му, последица от някакъв свой неуспех в учителското поприще — неуспеха да всади у тази непокорна душа съчувствие и търпение; и приема болката именно така. Дървото става съвършено гъсто; клоните и цветовете се сливат в едно сребърно перо, в конус, в един стълб от болка, стълб, чийто връх се устремява към небето и в чиято основа е положен черепът на Колдуел. Пронизително чисто сребро и нито дъх, ни точица, ни прашинка, ни една молекула примес.

— Готово!

Кенет Шруър облекчено въздъхва. Ръцете му треперят, гърбът му влажнее. Той показва на Колдуел тяхната награда в клещите си. Сякаш

изплувайки подут от някакъв сън, Колдуел с усилие съсредоточава очи. Малка белезникава троха слонова кост, нашарена с кафяви и черни петънца, която се крепи върху розови, меки и криви крачета. Изглежда му нелепо нищожна, а тъй яростно се противеше да излезе!

— Плюйте — казва зъболекарят.

Колдуел послушно навежда лице над жълтото легенче и в прозрачния въртоп чиста вода потича струйка кръв. Кръвта изглежда оранжева и размътена от слюнка. Чувството, че главата му е чисто сребро, отстъпва на омекотяващо замайване. През отвора във венеца му излитат страхът и потиснатостта. Внезапно той изпитва безразсъдна благодарност за всички неща, сътворени от човека: за чистия, лъскав и заоблен ръб на кръглото емайлирано легенче, за блестящата извита тръбичка, църкаща водата в него, за малкото ръждиво петно, наподобяващо опашата комета, проядено от тази миниатюрна Харибда в онази част на водовъртежа, където силата му секва; благодарен е за тънките зъболекарски миризми, за шума на инструментите, които Кени връща в стерилизатора, за радиото на паницата, чрез чийто репродуктор се процеждат тръпките на органична музика. Намесва се гласът на говорителя: „Аз — обичам — тайнствеността“ и органът възторжено отново се устремява напред.

— Срамота — казва Кени, — корените ви са по-здрави от самите зъби.

— В живота ми винаги е било така — здрави крака, куха глава — казва Колдуел.

Произнасяйки тези думи, езикът му се докосва до нещо набъбнало и меко. Отново плюе. Странно, забелязва, че видът на кръвта му го ободрява.

В стоманените клещи Кени държи извадения зъб, сега завинаги откъснат от родната си почва, издигнат високо над пода като някаква звезда. Кени загребва от зъба черната му вътрешност, поднася иглата под носа си и помирихва.

— Хм — казва той, — да. Безнадеждно. Това навярно ви е причинявало доста болки.

— Само когато им обръщам внимание.

Говорителят по радиото обяснява:

— Миналия път оставихме Док и Реги, пленени в огромната подземна столица на маймуните (*чува се бърборене на маймуни,*

провиквания и тъжно гукане); ето сега Док се обръща към (шумът отслабва) Реги и казва...

Док: „Трябва да се махаме оттук! Принцесата чака!“

Чийпи, чип? Бърррр! Бъррру-у-у!

Кени подава на Колдуел две таблетки анацин в целофанена обвивка.

— Когато новокаиинът спре да действа, може да настъпи леко неразположение — казва той.

„Той изобщо не е почвал да действа“ — мисли Колдуел. И като се готви да тръгне, той се изплюва за последен път в легенчето. Кръвта вече намалява, става по-рядка и жълтее. Плахо опипва с език болното място — сега там е зейнал хлъзгав кратер. Обзема го безмълвното смътно чувство на загуба. Зъби като гнили гъби. (Наистина ще трябва да пропише стихове.)

Ето го Хелър, задава се по коридора! Бръс! Насам-бръс! Бръм! Натам-бръс! Колко много обича този човек широката си метла!

Усърдно мете пред тоалетната на момичетата, пръсва трохи розов восък и после го помита, додето подът лъсне като лакиран; минава покрай стая 113, в която мис Шрак проповядва за Изкуството, това видимо огледало на божията незрима слава; край стая 111, където под оръфаните черни калъфи се спотайват пишещи машини, протегнали тук-там своите лостове за превъртане, досущ като призрачни сребърни ръце; край стая 109 с голямата пожълтяла и трошлива карта на старите търговски пътища, по които, през Европа на Каролингите, са били пренасяни подправки, кехлибар, кожи и роби; край 107, отгдето се носи мирис на серен двуокис и сероводород; край 105, 103 — затворени врати с матови стъкла, наредени срещу зелените гардеробни шкафчета, които ненормално се смаляват в своята перспектива и свършват на нула. Хелър върви край тях и с равномерния замах на метлата събира копчета, мъх, дребни монети, памуци, станиол, фиби, целофанени хартийки, косми, конци, семки от мандарина, зъби от гребен, корички от псориазиса на Питър Колдуел и всякакви други недостойни ситнежи, трохи, късчета и боклучета и какъв ли не прахоляк, от които е съградена вселената: това е неговата жътва. Нечуто си тананика някаква мелодия. Той е щастлив. Училището е негово. Часовниците в цялото дървено пространство тиктакат в унисон и сочат 6,10. В подземните си владения един от

огромните котли взима безвъзвратно решение и наведнаж поглъща четвърт тон твърди ситни въглища: пенсилвански антрацит, древни лепидодендрони, чисто кондензирано време. Сърцето на пещта гори с бял пламък, който трябва да се гледа през прозорчето от слюда.

Хелър е притиснал до ръждивото си сърце подземие на тази гимназия. Преуспяването в живота му дойде, когато го повишиха от службата на разсилен в сградата на основното училище — там дечурлигата с агнешкия си гъдел по корема всекидневно повръщаха и оставяха по някоя застояла локва — да мете и да обезмирисва с хлорна вар. Тук няма такива унижения; само мръсните думи по стените и сегиз-тогиз умишлено размазаните изпражнения в мъжките клозети.

Споменът за хора и хорски дрехи изпълва коридора с увяхващ аромат. Чешмичките очакват бликването на водата. Радиаторите бръмчат. Страничната врата с трясък се затваря; влязъл е някой от членовете на баскетболния отбор със спортния си сак и се е спуснал надолу към съблекалните. На стъпалата пред главния вход се срещат мистър Колдуел и мистър Филипс — единият висок, другият нисък — и разиграват сценката от вица за близнаците — кой да влезе пръв. Хелър се навежда и събира в широката си лопата сивата планина прах и мъх, разнообразена от няколко хартийки. После прехвърля сметта в големия картонен варел, който го чака в ъгъла. И като застава зад метлата, тръгва отново — бръс, бръс! — и изчезва зад ъгъла.

Отива си!

— Джордж, чух, нещо не си бил добре — обръща се Филипс към другия учител. В светлината на коридора пред витринката с трофеите той смаяно забелязва струйка кръв, плъзнала от ъгълчето на устата на Колдуел. Обикновено у този човек има нещо недовършено, някаква небрежност във външността, което тайно го безпокои.

— Веднаж добре, друг път зле — отвръща Колдуел. — Знаеш ли, Фил, не мога да, си избия от главата, че ми липсва един кочан билети. От номер 18001 до 18145.

Филипс се замисля и както мисли, прави — по навик — рязка стъпка встрани, сякаш се намира на бейзболно игрище.

— Какво толкова? Хартия! — казва той.

— И парите са хартия — отвръща Колдуел. При тези думи добива толкова измъчен вид, че Филипс го запитва:

— Гълташ ли някакво лекарство?

Колдуел свива стоически устни:

— Ще се оправя, Фил. Вчера ходих на лекар, направиха ми рентгенова снимка.

Филипс прави стъпка, този път на другата страна.

— Е, и какво показва? — пита той и гледа обувките си, сякаш да провери дали връзките не са развързани.

И навярно да удави многозначителната необикновена мекота в гласа на Филипс, Колдуел буквално изревава:

— Още не зная. Не съм се спрял на едно място.

— Джордж, ще ми позволиш ли да ти кажа нещо като на приятел?

— Казвай! Другояче никога не съм те чул да ми говориш.

— Не можа да научиш едно: да се пазиш. Знаеш, вече не сме тъй млади, както преди войната; не бива да я караме все като младежи.

— Фил, аз просто не зная как иначе да я карам. И сигурно ще се държа по детски, додето не ми затворят очите.

В смеха на Филипс има напрегната нотка. Когато Колдуел постъпи в училището, той вече една година бе учителствувал и въпреки че много нещо бяха преживели заедно, Филипс не можа докрай да се отърси от чувството, че е по-възрастен от другия, че му е наставник. И в същото време не можа да се избави от смътното очакване, че Колдуел, по-хаотичен и по-непокорен, ще извърши някакво чудо или поне ще каже неизказаното, което е трябвало да бъде казано.

— Чу ли за Оки? — пита Филипс.

Става дума за един умен, почтителен, атлетически сложен и красив ученик от края на трийсетте — един от ония, които радват учителските сърца, от ония, каквито едно време имаше много в Олинджър, но които с общото падение на нравите стават все по-малобройни.

— Загинал — отвръща Колдуел. — Но не разбрах как.

— В Невада — каза Филипс и прехвърля книгите и тетрадките под другата си мишница. — Бил инструктор в авиацията и ученикът му нещо сбъркал. Загинали и двамата.

— Не е ли смешно? Да изкараш цялата война без нито една драскотина, а сега, в мирно време, да се пребиеш.

Очите на Филипс имат една болезнена привычка — дребните мъже са по-чувствителни — посред разговора, стане ли дума за нещо, макар и едва забележимо тъжно, те овлажняват.

— Най ми е мъчно, когато умират млади — измърморва той. Обича всестранно развитите ученици като собствени синове, неговият син е нескопосан и твърдоглав.

На Колдуел му става интересно; косата на приятеля му, прилежно сресана по средата на път, изведнаж му заприличва на капак от касетка, в която може би е заключено златното зърно от сведения, така необходими за него.

— Мислиш ли, че има някаква разлика? — пита сериозно той. — Да не би да са по-неподготвени за смъртта? Ти чувствуваш ли се подготвен?

Филипс прави опит да насочи мисълта си към зададения въпрос, но все едно, че се мъчи плътно да допре еднаквите полюси на два магнита. Те просто се отблъскват.

— Не зная — признава той, а после добавя: — Казват, че за всяко нещо си имало време.

— Но не и за мен — казва Колдуел. — Аз не съм подготвен и това ме плаши до смърт. Кажи, какъв е отговорът?

Двамата мъже млъкват, за да пуснат край себе си Хелър с метлата. Прислужникът кимва, усмихва се и отминава. И сега Филипс не може да насочи мислите си лице с лице към въпроса; те все предпочитат да се отклонят към странични неща. Той напрегнато се взира в гърдите на Колдуел, сякаш там се извършва някакъв много интересен преход.

— Говори ли със Зимърман? — пита той. — Може би отговорът е малко почивка.

— Не мога да си позволя почивка. Какво ще прави синът ми? Как ще идва до гимназията? Ще трябва да ходи на училище в пущинака и да се вози на автобуса заедно с един куп селянчета.

— Все някак ще оцелее, Джордж.

— Ужасно се съмнявам. Аз съм му необходим, за да продължи нататък. Горкото дете, още не е влязло в релсите. Не мога да си отида, преди да е влязъл в релсите. Ти си добре, твоят вече е в релсите.

Толкова е тъжно това ласкателство, че Филипс поклаща глава. Очите му се зачервяват още по-силно. Рони Филипс, сега първи курс в Пенсилванския университет, е блестящ студент по електроника. Но още като ученик в гимназията, той открито се подиграваше с баща си за слабостта му към бейзбола. С горчивина съзнаваше, че по негово настояване е пропилял много безценни часове от детството да тича, да пада и да става по бейзболния терен. Филипс нерешително казва:

— Изглежда, Рони знае какво иска.

— И това го прави по-силен — извиква Колдуел. — А моето бедно синче, ще му се да получи целия свят в бонбонена кутия.

— Аз пък мислех, че иска да стане художник.

— Ооо! — изръмжава Колдуел; отровата пропълзва още един инч навътре в червата му. И за двамата синовете са труден проблем.

Колдуел сменя темата:

— Днес, като излизах от стаята, осени ме нещо като откровение; трябвали са ми петнайсет години учителствуване, за да го разбера.

Филипс нетърпеливо пита:

— Какво е то? — Бърза да научи, защото твърде често са го мамили.

— Невежеството е блаженство — заявява Колдуел. И като вижда, че никакво просветление не озарява сбръчканото в очакване лице на неговия приятел, повтаря фразата по-високо, тя проехтява в празния, смаляващ се коридор: — Невежеството е блаженство! Това е урокът, който извлякох от живота.

— Бог да ни е на помощ, може би си прав — забързано възкликва Филипс и понечва да си тръгне към стаята. Ала намерили известно успокоение в приятелската компания и някаква съмнителна топлина в чувството, че взаимно са се измамили, но не се обвиняват за това, двамата учители остават заедно в коридора още една минута. Тъй се гушат един до друг в конюшната два жребеца, когато има буря. Ако мъжете бяха коне, Колдуел щеше да бъде дорест, от впрегатните, кажиречи, безличен, макар и с нелош косъм, каквито хората наричат „едър Сивчо“, а Филипс — грациозен и малък, порода „Морган“, кестеняв, с изящна опашка и красиво излъскани копита — всъщност пони.

Последна мисъл хрумва на Колдуел:

— Баща ми взе, че умря по-млад, отколкото съм аз сега, та и мен не ми се ще по същия начин да подвеждам сина си.

После тъй силно дръпва една много очукана дъбова масичка от мястото ѝ до стената, че краката ѝ проскърцват и изтрополяват; от тази масичка ще се продават билетите за баскетболния мач.

Панически крясъци бликат от залата и вдигат прахта дори в най-отдалечените стаи на просторното училище, а през входа и по осветения коридор все още се стичат хора и тепърва купуват билети. Отвратителни и разнолики като причудливи готически водостоци, под светещите над главите им глобуси напред се блъскат юноши, с морави от студа уши, с изцъклени очи, със зяпнали уста. Задушната блъсканица влече момичета с карирани палта и порозовели бузи, весели, пъстри, повечето трътлести, като вази, взети от колелото на небрежен грънчар. Заплашителна, воняща и сляпа, тълпата издава приглушения тътен на тътрещи се нозе и отривистия лъкатушен звън на млади гласове:

— Тогава му викам: „Такъв ти е проклетият късмет, моето момче.“

— Чувам те, хлопаш, но стой си навънка.

— Мен ако питаш, беше наистина шик.

— А кучката му с кучка се претърколи и, шегата настрана, вика: „Още!“

— Къде ти е здравият разум? Как може една безкрайност да е по-голяма от друга?

— Кой ти каза, че е казал — това искам да знам.

— Веднага ѝ личи, на шията си има едно петънце от рождение, което винаги почервенява.

— Ако искаш да знаеш, той себе си най-много обича.

— Отварям кутията със закуската и — ам!

— Какво ще кажеш, ако приемем, че безкрайността е равна на безкрайността. Прав ли съм?

— После научих, че *тя* му казала и му казвам: „Виж к’во, аз тия работи не ги разбирам.“

— Щом не може да прекъсне, да не беше почвал!

— Остана с отворена уста. Челюстта му просто увисна.

— Кога е станало това? Преди години?

— Но нали ако вземем само *нечетните* числа и ги съберем, пак получаваме безкрайност? Дотук ясно ли ти е?

— Това не стана ли в Потсвил?

— Аз съм по нощница, къса и тънка.

— И пита: „Проклет късмет ли?“ — „Да — викам, — но твоят!“

— Най-послед! — провиква се Питър, когато Пени се задава по пътеката в залата и го забелязва. Тя е сама — той си има момиче, — тя е сама — неговото момиче е дошло при него само: сърцето му се завърта в затворения кръг на тези прости мисли. И пак виква: — Запазил съм ти място!

Седнал е в средата на реда; мястото, запазено за нея, е отрупано с палтата и шаловете на други ученици. Принуждавайки другите да стават от местата си, за да ѝ сторят път, тя успява с героично усилие да преплува провлака между тях, нетърпеливо свила самодоволни устни, и се засмива, когато едва не се препъва в един протегнат крак. Докато преместят палтата от мястото ѝ, Питър и Пени — той се е надигнал — се виждат притиснати един о друг. Коленете им несръчно се преплитат; той духва закачливо и косата над ушите ѝ полита. Кожата по лицето и шията ѝ излъчва лъчезарен покой. Сред врявата и грохота тя му се струва сладка, апетитна и сочна. Тази сочност идва от малката ѝ фигура. Тя е толкова малка, че може да я повдигне — мисълта тайно повдига и самия него. Преместено е и последното палто и те сядат един до друг в ликуващата горещина и хаоса.

Разпалени, състезателите галопират напред-назад из отреденото им пространство от лакирани дъски. Топката описва сводести криви високо във въздуха, но все пак не стига замрежените крушки, светнали по тавана на залата. Изпищява свирка. Съдийският часовник спира. На подиума се втурва група клакьорки с жълти пуловери, на които тромаво се поклащат кафяви букви „О“, и се нареждат една след друга като на влакче.

— *О!* — извикват седемте нагли сирени; всяка е хванала лактите на предната и ръцете им образуват локомотивно бутало.

— *Ооо!* — като ранено изстенва Ехото.

— *Ел!*

— *Смел!* — По училищна традиция това „см“ се слага пред буквата нарочно.

— *И!*

— Иии! — вик от дълбините. Скалпът на Питър замръзва и като използва известната си доза искрен възторг, той сграбчва ръката на своето момиче.

— Здравей! — казва доволна тя. Кожата ѝ е още студена.

— Ен!

Отговорът идва веднага:

— Енннн! — и викът се завърта все по-бързо, вихрено, като водовъртеж между тълпата и клакьорките, додето най-сетне идва кулминацията и всички сякаш пропадат в друг свят.

— Олинджър! Олинджър! ОЛИНДЖЪР!

Момичетата изтичват по местата си, играта се подновява и залата, колкото и голяма, се превръща в стая, в която всеки познава всички останали. Питър и Пени разговарят.

— Много се радвам, че дойде — казва той. — Просто съм изненадан, че може толкова да се радвам.

— О, благодаря — казва сухо Пени. — Как е баща ти?

— Не е на себе си. Снощи изобщо не успяхме да се приберем в къщи. Колата се счупи.

— Горкият Питър!

— Нищо подобно, беше дори забавно.

— Бръснеш ли се?

— Не. Имам ли нужда? Време ли ми е вече?

— Не, но в ухото имаш нещо — заприлича ми на засъхнал крем за бръснене.

— Знаеш ли какво е?

— Какво? Нещо по-специално?

— Това ми е тайната. Не знаеше, че имам тайна, нали?

— Всеки си има тайни.

— Но моята е много особена.

— Каква е?

— Не мога да ти кажа. Трябва да ти покажа.

— Питър, не ставай смешен!

— Значи, не искаш? Страхуваш ли се?

— Не. От теб не ме е страх.

— Добре. И мен не ме е страх от тебе.

Тя се засмива:

— Теб от никого не те е страх.

— Тук имаш грешка. От всички ме е страх.
— Дори от баща ти?
— О, от него най-много.
— Кога ще ми покажеш тайната си?
— Може би няма да ти я покажа. Ужасна е.
— Питър, моля ти се, покажи! Моля те!
— Слушай.
— Какво?
— Харесваш ми. — Не може да й каже направо „обичам те“;
току-виж, я излъгал.
— И ти ми харесваш.
— Сега да, но после...
— И после. Що се правиш на глупав?
— Отчасти съм. Ще ти покажа през почивката. Ако ми стигне
смелост.
— Сега вече наистина ме плашиш.
— От тебе зависи. Ех, колко ти е хубава кожата.
— Все това повтаряш. Защо? Кожа като кожа. — Той не може да
отговори и тя изтегля ръката си да не я гали повече. — Хайде да
погледаме. Кой води?
Той поглежда новия часовник — електрическо табло за
резултатите, подарък от випуска от 1936 г.
— Те.
Внезапно превърнала се в обикновена, намазана с червило малка
фурия, тя извиква:
— Давай!
Отборите — петима от Олинджър с фанелки в кафяво и златно и
петимата от Уест Олтън в синьо и бяло — изглеждат едновременно
стъписани и съобразителни, залепени с подметките на кецовете за
цветните си, обърнати с краката нагоре отражения в лъснатия под.
Всяка връзка на обувка, всяко косъмче, всяко съсредоточено изражение
изглеждат неестествено остри, като чертите на препарирани животни в
голяма, ярко осветена витрина. И наистина между баскетболното
игрище и амфитеатралните седалки има някаква въображаема преграда
от стъкло; но макар че играчът може да вдигне глава и да открие в
тълпата момичето, с което е бил предната нощ (нейния хленч и
пресъхналата след това уста), тя е безкрайно далеч от него и възможно

е случката в паркираната кола да е била само плод на въображението. Марк Йънгърман попива с рунтави ръце потта от челото си, вижда топката, която се носи срещу него, вдига събраните си длани, притисва здраво напопаното кълбо до гърдите си, мами с глава, втурва се край защитника на Уест Олтън и както тича, за миг се прицелва и стреля в коша. Резултатът е изравнен. Надига се такъв вой, сякаш всяка душа тук е увиснала на ръба на ужаса.

Колдуел подрежда кочаните на билетите, когато Филипс се приближава на пръсти до него и казва:

— Джордж, ти спомена някакви липсващи билети.

— От едно, осем, нула, нула, едно — до осем, едно, четири, пет.

— Струва ми се, открих къде са.

— Господи, ако си ги открил, голям товар ще ми смъкнеш от гърба.

— Подозирам, че са в Луис.

— Зимърман? За какво, по дяволите, ще краде билети?

— Шшт! — С красноречиво свиване на устата Филипс поглежда към кабинета на директора. У него конспиративността се превръща в особен род кокетство. — Нали знаеш, че преподава на по-големите момчета в Реформисткото неделно училище.

— Разбира се. Там се кълнат в него.

— А не забеляза ли, че тази вечер пристигна преподобният Марч?

— Да, направих му знак да мине без билет. От него пари не взимам.

— Точно така. Дойде, защото на четиридесет ученици от неделното са били дадени безплатни билети; всички пристигнаха закуп. Отивам при него и му предлагам да седне на сцената, а той — не, мислел, че ще е по-добре, ако застане в дъното на залата, оттам да ги наглежда; близо половината момчета са от Ййли, а там няма реформистка църква.

Охо, на входа се показва Вира Хъмъл! Дългото ѝ жълто палто се развява разкопчано, фуркетите в червения ѝ кок едва се държат; нима е тичала? Усмива се на Колдуел и кимва на Филипс; Филипс е мръвка, той не може да я развълнува. Колдуел е друго нещо; той събужда в нея онова, което, доколкото тя знае, се нарича майчински инстинкт. Всеки висок мъж незабавно ѝ става симпатичен; дотолкова е непретенциозна.

И обратно: мъже, по-ниски от нея, ѝ се струват противни. Колдуел дружелюбно вдига за поздрав нашарена с брадавици ръка; приятно му е да я вижда. Когато мисис Хъмъл е тук, струва ми се, че училището не е изцяло завладяно от зверовете. Тя има зряла, момчешка фигура: плоскогърда, дългонога, с нещо изразително; и дори неспокойно в тесните, удължени и покрити с лунички ръце и китки. Примитивната женствена мощ у нея се е ограничила само в хълбоците и бедрата; тези бедра, които се полюляват закръглени и алабастрови под синия спортен екип, показват истинското ѝ превъзходство пред нейните ученички. Има един разцвет, който идва след първия разцвет, и после още един. Човешката биология изчаква търпеливо до известен предел. Въпреки това тя и досега е бездетна. Малкото триъгълно чело, затворено между два бакърени кичура, изглежда раздражено; носът ѝ е едва забележимо дълъг и мъничко вирнат; има нещо дебнещо в лицето ѝ, а от усмивката, която открива венците ѝ, лъха истинско очарование.

Колдуел се провиква към нея:

— Имахте ли мач днес? — Тя е треньор на женския баскетболен отбор.

— Оттам идвам — казва тя почти без да спира. — Биха ни. Дадох само на Ал да вечеря и реших да видя как ще се проявяват момчетата.

И тя изчезва в коридора към задната част на залата.

— Тази жена истински обича баскетбола — казва Колдуел.

— Ал работи до много късно — навъсено казва Филипс — и тя скучае.

— И все пак изглежда жизнерадостна, а за човек в моето състояние това е най-важното.

— Джордж, твоето здраве ме безпокои.

— Бог обича веселите трупове — казва Колдуел с неумела жизнерадост и смело запитва: — Е, и каква е тайната на тия билети?

— Всъщност едва ли има тайна. Отец Марч ми каза, че Луис предложил като поощрение за редовно посещаване на неделното училище да се даде някаква награда на ония ученици, които до Нова година не са пропуснали нито един час.

— И се промъкнал тайно и ми задигнал баскетболните билети?

— По-тихо! Билетите не са твои, Джордж. Училищни са.

— Да, но нали мен ще дерат, че не съм ги отчел.

— Чисто и просто хартия, разсъди сам. В книгите ще ги минеш като „благотворителност“. Ако ти направят въпрос, аз ще те подкрепя.

— А не попита ли Зимърман какво е станало с другите сто? Казваш, дошли четиридесет момчета. Няма на кого да раздаде още сто; иначе ей там, през оная врата, щяха да допълзят и четиригодишните фърфалаци от реформистките ясли, все с безплатни билети.

— Джордж, разбирам те, разстроен си. Но с преувеличения нищо няма да спечелиш. Не съм говорил с него и не виждам никаква полза от това. Впиши ги за благотворителни цели и да смятаме въпроса за приключен. Луис обича да върши своеволия, знаей, но този път е поне с благородна цел.

Сигурен, че благоразумният съвет на приятеля му трябва да бъде послушан, Колдуел се впусна в последно словесно излияние:

— Тия билети на книга представляват деветдесет долара; за нищо на света не съм съгласен да ги подаряваме на милото старо Реформистко неделно училище.

Той не се шегува. С изключение на няколко незначителни секти като „Свидетелите на Йефова“, баптистите и римокатолиците Олинджър е разделен в мирно съперничество между лютерани и реформисти, като лютераните имат численото предимство, а реформистите — паричното. По рождение презвитерианец, по време на Кризата Колдуел става лютеран като жена си и колкото и чудно за човек с неговата търпимост, изпитва искрено недоверие към реформистите, които свързва със Зимърман и Калвин, които свързва с всичко мрачно, потискащо и деспотично в света.

Вира влиза в дъното на залата през една от широките врати, подпряна в отворено положение с малки гумени клинчета, които, ритнеш ли ги, се откачват от своите удобни пиринчени гнезда. Тя вижда преподобния Марч някъде към ъгъла, облегнат на купчината сгъваеми столове, които за събрания, театрални представления и заседания на родителско-учителския комитет се разгъват и подреждат върху равното пространство, сега превърнато в баскетболен терен. Върху тази купчина са се качили без позволение няколко момчета и клатят крака в груби дочени панталони; пак тук, отзад, мъже, момчета

и едно-две момичета протягат вратове да надникнат зад раменете на другите; някои са стъпили на столовете, сложени между отворените врати. Две млади момчета по на двацет и няколко стеснително поздравяват Вира и се отдръпват да ѝ направят място. Те я познават, но тя ги е забравила. Те са от онези бивши герои, които, ако не се оженят, не се отдадат на пиянство или пък работата не ги отведе надалеч, дълги години продължават да посещават спортните срещи в гимназията, като кучета, постоянно измъчвани от спомена за някое местенце, където си въобразяват, че са заровили нещо много ценно. И всеки път поостарели и измършавели, те упорито се появяват тук, омагьосани от това илюзорно шествие — на открито и на закрито, есен, зиме, пролет, — шествие от все по-млади и неизвестни гимназиални спортисти, които на свой ред незабелязано се нареждат зад тях и също стават зрители. Тяхното поведение на смълчани и обидени решително се различава от поведението на учениците, насядали по трибуните; там лицата, косите, панделките и разноцветните дрехи се сливат в една тъкан, в едно развълнувано и проблясващо човешко знаме. Вира примижава и тълпата се разпада на трепкащи цветни атоми. Очевидно разделени на два полюса с бурното зрелище пред тях, тези точки всъщност се накланят встрани, една към друга, потиквани от невидими стреловидни семена. Доловила това, Вира се чувства горда, спокойна и самоуверена. Дълго време тя не благоволява да хвърли дори бегъл поглед към преподобния Марч, а той от своя страна е заплепен от златистите и бакърени петна по нея, които проблясват през сблъсъка от тела помежду им и накрая със звън достигат очите му.

Свещеникът е висок и хубав мъж с изпито загоряло лице и ясно очертани, придирчиво подрязани черни мустаци. Той става истински човек едва през войната. През 1939 г. е нежен и дребен, няма още двацет и пет години, току-що завършил семинария в Северна Пенсилвания. По това време се чувства женствен и слаб, разяждан от съмнения. Теологията придава на съмненията му форма и дълбочина. Обръщайки поглед назад, той разбира, че вярата в бога, подтикнала го към това призвание, доколкото то не е напълно по волята на майка му, представлява болнав отблясък на несигурността му в отношенията с жените. Със своето скърцане тенекиеният му глас превръща неговите смутолевени проповеди в подигравка. Страхува се

от висшестоящите и презира мисията си. В четиридесет и първа войната го спасява. Записва се в армията, но не като свещеник, а като обикновен войник. Надява се, че той ще избегне въпросите, на които не може да си отговори. Така и става. Прекосява океана и бесовете не могат да го достигнат. Произвеждат го лейтенант. В Северна Африка заедно с петима други успява седем дни да живее само с три манерки вода. В Анцио снаряд издълбава яма осем стъпки широка на мястото, откъдето само трийсет секунди по-рано се е втурнал да бяга. На хълмовете край Рим го произвеждат капитан. Мирът го заварва без нито една дракотина. Единствено гласът му не се поддава на тази закалка. И той се връща, колкото и абсурдно да е това, към своето смирено призвание. Абсурдно? Не! Той разчиства натрупаните в себе си отломъци и открива под тях вярата на майка си, закалена от огъня на несъкрусимата твърдост, необикновена по форма, но неопровержима като къс застинала лава. Той е жив. Животът е ад, но славен ад. И тази слава принадлежи на бога. И макар че гласът на Марч е все още слаб, мълчанието му е възвишено. Очите му са черни въглени, поставени над изпъкналите смугли скули; той носи като белег мустаците, останали от поникналата на фронта брада. С чувството си за дисциплина той слага своята романска яка винаги когато се явява на публично място. На Вира, която тайно се приближава по коридора зад отворените врати, задната част на яката му се струва тъй романтична, че дъхът ѝ спира: това е нож от чисто бяла материя, един отрязък от абсолютното, опасно насочен към неговото гърло.

— Днес следобед вие май не се помолихте за мен — запъхтяна изрича тя на един дъх.

— Здравейте! Биха ли ги вашите момичета?

— Мм. — Тя се преструва на отегчена, но и без това малко скучае. Заглежда се в играта и с ръце в джобовете разлюлява златистите листа по палтото си.

— Винаги ли идвате на мачовете на момчетата?

— Не бива ли? Не трябва ли да се уча? Играл ли сте някога баскетбол?

— Не, като юноша бях извънредно несръчен. Все последен се нареждах.

— Не може да бъде.

— Истина, истина ви казвам.

Тя смръщва очи при тази проява на проповедника у него и тежко въздъхва, обяснявайки сякаш в отговор на някакво настойчиво нетърпение от негова страна:

— Истината е, че поработите ли тук известно време като учител, настъпва момент, когато просто не можете да се откъснете от тази сграда. Професионална болест. Видиш ли, че прозорците светят, отбиваш се.

— Живеете наблизо.

— Мм. — Гласът му я разочарова. Тя се пита не е ли това природен закон — мъжете с подходящ ръст да имат неподходящи гласове. Нима винаги, при всяка среща трябва да остава разочарована от някоя дребна подробност? И за отмъщение почва да го дразни: — Променили сте се от времето, когато сте се нареждали последен.

Той се засмива късо и оголва само за миг тютюневожълтите си зъби, сякаш продължителният смях би означавал да измени на своя чин: тъй се смеят капитаните.

— Последните ще бъдат първи — казва той. Това малко я обърква, защото не схваща намека, макар да чувствава по самодоволното напрежение в издяланите му тънки устни, че намек има. Поглежда през рамото му и както винаги, когато се бои, че е на път да се покаже глупава, премрежва очи: черната им хубост тъй става още по-затрогваща.

— А защо?... — Устните ѝ замръзват. — Не, няма да питам.

— Какво да питате?

— Оставете, забравих с кого говоря.

— Не, моля ви! Искайте и ще ви се даде.

Той се надява, че като посипе опашката ѝ със солта на богохулството, ще успее да я задържи тук — тази златна гълъбица, това пясъчножълто врабче. Подозира, че е искала да го запита защо не е женен. Труден въпрос; понякога и той дири отговора. Навярно защото войната представя жените в много неблагоприятна светлина. Цената им пада, става ясно, че се продават за всичко — за една захарна пръчка, за едно спане. Стойността им не се определя от самите тях, дава им се от мъжете. И принуден да разбере това, човек не бърза да купува. Но това съвсем не е отговорът, който може да ѝ каже.

Наистина, тя е имала пред вид тъкмо този въпрос. Дали пък не е хомосексуален? Тя се съмнява във всички свещеници и твърде

издокарани мъже. А той е и двете. И го пита:

— Защо сте тук тази вечер? Досега никога не съм ви виждала по мачове. Идвате единствено да благословите някое събрание.

— Дойдох — отговаря той — като пастир на четиридесет нечестиви скота от моето неделно училище. По някаква причина, която тъй и не разбрах, миналата неделя Зимърман ги обсипа с баскетболни билети като с манна небесна.

Тя се засмива.

— Но защо? — От сърцето ѝ блика благодарност към всичко, което принизява Зимърман.

— Защо ли? — Гарвановите му вежди се повдигат като две красиви арки над закръглените му очи, чиито ириси, обърнати към светлината, не са черни, а пъстри, тъмносиви, като че под техните леци е скрит барут. Тя долавя в тях опасностите, страшните неща, които е видял, и това я вълнува. Струва ѝ се, че гърдите ѝ раздвижват своята топлина над ребрата; едва въздържа порива да ги обхване с ръце. Влажните ѝ устни са готови да се засмеят още преди да е изрекъл своите шегги и възмутени въпроси.

— Защо ми се случват такива неща? — остро пита той с едва забележимо изпъкнали очи. — Защо жените в моята енория веднаж в месеца пекат кейкове и после си ги продават една на друга? Защо градските пияници непрекъснато ми се обаждат по телефона? Защо всички тия хора се мъкнат всяка неделна утрин накичени с най-фантастични шапки да ме слушат как дърдоря за една стара книга?

Без да е очаквал такъв успех, сладостно въодушевен от топлите извивки на смеха ѝ, той продължава в същия дух, досущ като безразсъден и мъжествен индианец от племето на сиуксите, който в пълно снаряжение се носи в боен танец около знака за заровена в земята мина. И макар вярата му да е непокътната и нечуплива като метал, тя е и мъртва като метал. Въпреки че когато пожелае, би могъл да вземе тази своя вяра и да я претегли, тя няма ръце, с които да го досегне и удържи. И той ѝ се подиграва.

Вира от своя страна е във възторг, че го е предизвикала; неговото описание на църквата като празен дом, в който хората продължават да идват, вежливо да кимат и да казват „благодаря“, сякаш там има стопанин, ѝ прилича на ускорената сценка от някой стар нем филм. От стомаха мехурчетата се покатерват в дробовете и обагрени във всички

цветове на дъгата, се разпукват в радостното ѝ гърло; всъщност това е всичко, което търси у мъжа, и това всичко е да може той да я разсмее. В смеха се възражда нейното моминство, нейната девственост. Устата ѝ, очертана с черешовата линия на още свежото червило, се разтяга, за да пропусне радостта ѝ, венците ѝ се показват, изчервеното ѝ лице безмълвно се оживява, превръща се в глава на Горгона, но красива и пълна с живот. Едно момче с дочени панталони на върха на купчината столове, яхнало върху този хилав сал целия океан от глъчка, поглежда надолу да открие източника на този нов шум. Под себе си то вижда една червенокоса глава като чудовищна оранжева риба, която отпуснато се извива в бляскаща спирала и потъва към хоризонталните летви на замърсеното дърво. Отмаляла от смях, Вира се е наклонила и обляга омекналата си тежест назад. Пъстрите очи на свещеника се разтопяват, а силно очертаните му устни засрамено се свиват в недоумение. Той също се обляга; в неравно подредената купчина се е образувал перваз, висок колкото полицата на камина — той се облакътява върху него, събрал остатъците на своето капитанско самообладание. Така тялото му я заслонява от тълпата и сред живата маса се образува нещо като беседка.

... и сразен от вечната рана на любовта, той често се хвърля в твоя skut; отпуска стройната си шия (teret cervice) върху тебе и като вдига поглед, насища жадния си взор с любов, с копнеж те наблюдава (inhiansinte dea), а сведе ли пак очи, дъхът му върху твоите устни ще витае.^[3]

Мачът е свършил. Въпреки че лицето на Марк Йънгърман е аленочервено, въпреки че едва диша, а от потта тялото му е станало хлъзгаво като на земноводно, Олинджър загуби. Бръмченето на тълпата променя своя тон. Мнозина стават от местата си. Излезлите навън установяват, че вали сняг. Откритието, че небесата могат да бъдат тъй прелестно снизходителни, винаги изненадва. Снегът ни издига в облаците, при Юпитер Плувий. Каква тълпа! Каква тълпа от ситни снежинки се изсипва в жълтеникавите селения на лампите над входната врата! Атоми, атоми, атоми и атоми. Пухкав пласт застила вече стъпалата. Автомобилите по магистралата се движат по-бавно, размахват се чистачките по предните стъкла, лъчите на фаровете са като отхапани, а безспирната вихрушка ги обсипва със звезди. Сняг има сякаш само там, където го пронизва светлината. Плъзнал съм към

Олтън, трамваят като че влече след себе си свита от бавно падащи светулки. Какво красноречиво безмълвие цари наоколо! Под необятния виолетов купол на бурното нощно небе Олинджър се превръща в още един Витлеем. Зад един осветен прозорец плаче новороденият Исус. От нищото се е родило всичко. Изпъстрени със сламата на яслата, стъклата сподавят неговия вик. Светът не чува и отминава нататък. Градът на белите покриви прилича на колония от изоставени храмове; те се гушат в далечината, сивеят и се стапят. Шейл Хил не се вижда. Ниско в небето е надвиснала жълтевина, а на запад, над Олтън, се издига рубинено сияние. От зенита неподвижно е увиснала лилава светлина, сякаш свойственият на луната и звездите блясък се е разтопил и разтворът е бил пронизан от слаб електрически ток. Така полученото се чувство за едва доловима тежест, за приближаваща заплаха, буди радост. Въздухът се е устремил надолу със слабо свистене, с приглушеното от педала долно „до“ на вселенската буря. Уличните лампи, нанизани край магистралата, образуват заляна от светлина авансцена, на която, ту сгъстяван, ту разпиляван и от най-лекия порив на вятъра, снегът позира като актьор, замира и се хвърля на земята. Насрещните въздушни течения задържат падащия сняг, но след миг той се спуска надолу с бързината на любовта, надолу към прегръдката на земното притегляне; промените в гъстотата на снега извикват представата за нозе, които крачат нагоре в безкрая. Бурята върви. Бурята върви, но не си отива.

Останалите в училището не знаят какво е времето навън и все пак като роби, подхванати от бързо океанско течение, усещат някаква промяна. Атмосферата в залата се раздвижва все по-отривисто. Предметите вече не само се виждат, те се натрапват на погледа. Гласовете звучат по-далеч. Сърцата стават дръзки. Питър повежда Пени нагоре по пътеката към коридора. В главата му пулсира даденото обещание, но тя, изглежда, го е забравила. Твърде е млад, за да познава онези точки, онези невидими места на пресичането по лицето на жената, в които могат да се различат очакването от позволенията. От лавката на ученическия комитет в главния коридор той купува за нея кока-кола, а за себе си — лимонада. Наоколо гъмжи от народ; изблъскват ги до стената. Тук, в безкраен хронологически ред, са окачени рамки със снимките на отдавна изчезнали отбори по атлетика.

Пени надига бутилката с разперено кутре, отпива, облизва устни и го поглежда с очи, чиято зеленина е сякаш новоизкована.

Измъчва го тайната на неговите петна; да ѝ каже ли? Ако я накара да сподели срама му, ще ги свърже ли това безвъзвратно? Ще я направи ли то, посредством веригите на съжалението, негова робиня? Може ли толкова млад да си вземе робиня? Пламнал от тези жестоки разсъждения, той обръща червения си гръб на тълпата, която се притиска и мудно се сплита покрай лавката за безалкохолни напитки. Точно в този миг една желязна ръка го хваща над лакътя и грубо го стисва; навярно някой от стоте идиота.

Но това е мистър Зимърман, директорът. Едновременно той е хванал и ръката на Пени и без да ги пуска, застава усмихнат между тях.

— Ето двама отлични ученици — казва той, сякаш хванал в мрежата си две птичета.

Питър ядосано тегли ръка да се освободи от тези клещи. Клещите се стягат.

— Личи му, че е син на баща си — обръща се Зимърман към Пени и за ужас на Питър Пени отвръща на глупавата директорска усмивка. Зимърман е по-нисък от Питър, но по-висок от Пени. Отблизо главата му — несиметрична, полуплешива и кимаща — изглежда грамадна. Носът му е като картоф, очите му — воднисти. В момчето се надига безграничен гняв към този глупак.

— Мистър Зимърман — казва той, — исках нещо да ви питам.

— И пълен с въпроси като баща си — казва Зимърман на Пени и пуска ръката на Питър, но не и нейната. Тя е облечена с розов ангорски пуловер, от чиито съвсем къси ръкави ръцете ѝ се подават като високо оголени нозе. Месестите пръсти на възрастния мъж се впиват в хладната плът; палецът му се разхожда напред-назад и гали един инч от кожата ѝ.

— Исках да ви попитам — казва Питър: — какви са хуманните стойности на естествените науки?

Пени нервно се изкисква, лицето ѝ добива напълно глупав вид.

— Къде си чувал тази фраза? — пита Зимърман.

Питър е попрекалил. Той се изчервява, съзнавайки, че върши предателство, но в инерцията на гордостта си не може да спре.

— Прочетох я в един ваш протокол за баща ми.

— Значи, ти ги показва? Това според теб правилно ли е?

— Не зная. Но всичко, което засяга него, засяга и мен.

— Питам се дали това не те обременява с твърде голяма отговорност. Питър, аз извънредно много ценя баща ти. Но както сигурно и ти забелязваш — ти си интелигентно момче, — той е доста склонен към безотговорност.

От всички възможни обвинения, това на Питър се струва най-неуместно. Баща му, тази сляпа, безцветна фигура, препъваща се по стълбите в картонената кутия на длъжник...

— А това прави — меко продължава Зимърман — още по-голяма отговорността на хората около него.

— Аз пък мисля, че има страшно силно чувство за отговорност — казва Питър, хипнотизиран от съзерцателната милувка на Зимърмановия палец по ръката на Пени. Тя му се оставя; това му отваря очите. Само като си представи, че щеше да довери на тази развратница, на тази кукла тайната на своите петна!

Усмивката на Зимърман се разтяга.

— Естествено ти го виждаш от друга гледна точка. И аз гледах на баща си по същия начин.

Много неща те виждат по един и същи начин, тези двамата; и двамата гледат на другите като на бойно поле за самоутвърждаване. Помежду им има сродство, което прави тяхната схватка възможна. Питър чувства това, чувства как с враждата се преплита другарство, в страха си чувства доверие. Но директорът е сбъркал, като търси близост; разстоянието и мълчанието винаги излизат най-силни. Питър приковава очи в лицето му и само миг преди да е стигнал до невъзвратима грубост, отмества поглед. Усеща, че вратът му се изчервява от едната страна, точно като на майка му.

— Той има ужасно чувство за отговорност — казва Питър за баща си. — Наложил му се да си направи снимка на стомаха, а той... много повече се тревожи, че не му излизал някакъв кочан билети за баскетболния мач.

Зимърман мигновено изломотва:

— Билети?

За изненада на Питър този път, изглежда, печели той. Директорът кимва глава и попаднали в сянка, бръчките му се врязват; изглежда стар. Сияещ, Питър чувства как у него, отмъстителя за бащата, се

ражда превъзходството над съперника: той ще живее много по-дълго от него. Засега е невежа и безсилен, затуй пък в измерението на бъдещето ще бъде могъщ. Зимърман мърмори, сякаш заеква наум.

— Ще трябва да поговоря с него за това — казва той по-скоро на себе си.

Наистина прекалява. Мисълта, че е извършил катастрофално предателство, присвива стомаха на Питър, както на времето, когато беше ученик в първоначалните класове и закъснял за училище, тичаше по магистралата.

— Необходимо ли е? — Гласът му умолително изтънява, става детски. — Искам да кажа, не ми се ще да му навличам нови неприятности. Съотношението на силите отново се променя. Ръката на Зимърман пуска ръката на Пени и с допрени палец и показалец, готови да щракнат, се протяга към лицето на Питър. Кошмарен миг! Питър примигва, главата му е празна. Има чувството, че му изтръгват дъха. Ръката се плъзва край лицето му и меко почуква едно лице на снимката, окачена до рамото на Питър.

— Това съм аз — казва Зимърман.

На снимката е атлетическият отбор на Олинджърската гимназия от 1919 година. Всички са облечени в старомодни черни фанелки, а треньорът им е с бели панталони и сламена шапка. Дори дърветата на фона — това са дърветата по улицата пред бедняшкия приют, само че по-малки отсега, — дори те изглеждат старомодни като изкуствени цветя. Под своя гланц снимката тук-там е пожълтяла. Пръстът на Зимърман, който с полирания си нокът и набръчканата кожа, лъскав и реален, се намира в настоящето, не се отмества от мъничкото лице на миналото. Питър и Пени са принудени да гледат. Любопитно, но човек веднага ще познае Зимърман, макар че като спортист е бил по-строен, с буйна черна коса. Едрият нос, трмаво провиснал над леко извитата уста, чиято линия не е съвсем успоредна на линията на веждите, придава на неговото младо лице израза на тежка тъпост, на неизмеримо безпокойство и упорита жестокост, превърнали го в разцвета на годините му в неумолим човек на дисциплината, комуто се подчиняват дори онези, които се мислят по рождение за непокорни присмехулници.

— Това наистина сте вие — с отслабнал глас казва Питър.

— Ние никога не губехме състезание.

По-действителен от всичко, вездесъщ, пръстът се свлича надолу. Без да каже на младата двойка ни дума повече, Зимърман обръща огромния си гръб и тръгва по коридора. Учениците се сбутват да му направят път.

Коридорът се изпразва, започва мачът на представителните отбори. Пръстите, на Зимърман са оставили овални жълти следи по голата ръка на Пени. Тя чевръсто разтрива ръката си и отвратително се мръщи.

— Имам чувството, че трябва да се окъпя — казва тя.

Питър съзнава, че наистина я обича. В клещите на Зимърман и двамата са били еднакво безпомощни. Тръгват по коридора, сякаш да се върнат в залата; но в дъното на коридора той бутва двойната врата и я повежда нагоре по тъмните стълби. Това е забранено. При вечерни състезания на тази врата обикновено виси катинар, но този път прислужниците са го забравили. Питър неспокойно се оглежда назад; всички, които биха могли да извикат „Стой!“, са избързали да гледат началото на мача.

На междинната площадка вече никой не може да ги види. Запалената долу над входа за момичетата крушка, под прозореца със стоманените рамки, хвърля дотук разкривени ромбове светлина, достатъчна, за да се вижда. Трябва да има достатъчно светлина, за да може тя да види. Голите ѝ ръце изглеждат сребърни, алените ѝ устни — черни. Ризата му също изглежда черна. Той откопчава единия ръкав.

— Това е една много тъжна тайна — казва той. — Но понеже те обичам, трябва да я знаеш.

— Чакай!

— Какво? — Той се ослушва да разбере дали не е дочула нечии стъпки.

— Разбираш ли какво говориш? Какво обичаш в мен?

Ревът на тълпата прониква и тук, в тишината, като океан, който ги е обградил отвсякъде. На тази площадка той се чувства на сухо, усеща хлад. Питър потреперва и вече се страхува от това, което е почнал.

— Обичам те — казва той, — защото в съня, който ти разказах, когато ти се превърна на дърво, дощя ми се да заплача и да се моля.

— Може би ме обичаш само насън?

— А това какво е? — Той докосва лицето ѝ. Сребро. Устата и очите ѝ са черни, притихнали и страшни като дупките на маска.

— Ти ме мислиш за глупава — нежно казва тя.

— Мислех те. Но сега не си.

— Нито съм хубава.

— Сега си хубава.

— Не ме целувай. Ще ми размажеш червилото.

— Ще целуна ръката ти. — Той целува ръката ѝ и после я вмъква в отворения ръкав. — Не ти ли се струва особена моята ръка?

— Топла.

— Не. На места грапава. Я пипни по-добре.

— Да... малко. От какво?

— От това!

И Питър вдига ръкава и ѝ показва вътрешната страна на ръката си: на студената разсеяна светлина петната изглеждат лилави. Те са по-малко, отколкото е очаквал.

Пени пита:

— И какво е това? Копривна треска?

— Туй нещо се нарича псориазис, имам го, откак съм се родил. Отвратително е, не мога да го понасям!

— Питър! — Ръцете ѝ повдигат главата му, обронена, сякаш ей сега ще се разхълца. Очите му са сухи, но все пак нейният жест крие в себе си нещо истинско.

— Имам го по ръцете, по краката, но най-страшно е на гърдите. Искаш ли да видиш?

— Все ми е едно.

— Сега ме мразиш, нали? Отвращаваш се. Аз съм по-страшен и от Зимърман, който те стискаше.

— Питър, приказваш тъй, просто защото искаш да ти възразя. Покажи ми гърдите си.

— Трябва ли?

— Да. Хайде! Любопитна съм.

Той повдига ризата и фанелката и застава полугол в полусветлината. Чувства се като роб, пригответил се да го бичуват, като оная статуя на умирающия роб, която Микеланджело не е освободил напълно от камъка. Пени се навежда да погледне. Пръстите ѝ докосват смразената му кожа.

— Колко интересно — казва тя, — събрани са на купчинки.

— През лятото почти всички изчезват — казва ѝ той, сваляйки ризата и фанелката. — Като стана по-голям, зимно време ще живея във Флорида и тогава ще се отърва.

— Това ли беше твоята тайна?

— Да. Съжалявам.

— Очаквах нещо много по-лошо.

— Нима може да има по-лошо? На дневна светлина направо е грозно, не ми остава нищо друго, освен да се извинявам.

Тя се засмива и в ушите му дрънва сребро.

— Колко си глупав! Та аз знаех, че ти има нещо на кожата. По лицето ти личи.

— Личи ли? Господи! Много ли?

— Не. Изобщо не се забелязва.

Той знае, че тя лъже, но все пак не се опитва да я накара да каже истината. Вместо това пита:

— Значи, за теб няма значение, така ли?

— Разбира се, че няма. Ти с какво си виновен? Това си е нещо вродено.

— Наистина ли мислиш така?

— Ако знаеше какво е любов, изобщо нямаше да питаш.

— Колко си добра.

Приемайки прошката ѝ, той пада на колене, там, в ъгъла на площадката по средата на; стълбището, и заравя лице в дрехата на корема ѝ. За миг коленете го заболяват; като ги освобождава от тежестта си, лицето му се плъзва по-надолу. Ръцете му сами се плъзват нагоре по среброто и потвърждават онова, което лицето е открило през плата на полата ѝ — един факт чудовищен и възхитителен: там, където, бедрата и се срещат, няма нищо. Нищо освен коприна, едва доловима влага, ѝ една закръгленост. Значи, това е тайната, която светът крие в своите недра, тази невинност, това отсъствие, тази съкровена закръгленост, лукаво надигаща се под обвивката си от коприна. Той целува върховете на пръстите си през вълнената пола.

— Недей, моля те! — казва Пени, а ръката ѝ се мъчи да го вдигне за косата. Той се скрива от нея в нея, още по-плътно притиска лице в тази спокойна вдлъбнатина; но дори и тук, поставил лице на най-скритото място на света, го навестява глухата, човъркаща, мисъл за

смъртта на баща му. Така той стига до измяна към нея. И когато, изгубила равновесие, Пени повтаря „Моля те“, искреният страх в гласа ѝ му служи като оправдание да се отдръпне. Изправяйки се, той извърща поглед към прозореца до тях и забелязва — единото чудо е било последвано от друго:

— Вали сняг.

В клозета Колдуел е озадачен от думата КОЛБА, издълбана с главни квадратни букви на стената над писоара. След внимателно вглеждане става ясно, че думата е нанесена върху друга; О по-рано е било У. Л-то издава под себе си заличено Р, а Б-то е видоизменено В; К и А са си останали непокътнати. Жаден да научава неща, дори в последната мълния на светлината преди унищожението, той приема в себе си един съвършено нов за него факт — че всяка КУРВА може да бъде преобърната на КОЛБА. Но кой би могъл да направи това? Психологията на момчето (защото сигурно е било момче), което е преправило първоначалната дума, което е осквернило осквернението, е за него истинска загадка. Загадката го потиска; като излиза от тоалетната, той се мъчи да проникне в този разум, да си представи тази ръка и закрачил по коридора, струва му се, че тази незнайна момчешка ръка е поставила върху душата му най-голямата тежест, която е изпитвал досега. Дали синът му не е направил това?

Зимърман очевидно го е чакал. Коридорът е съвършено празен: Зимърман се измъква от вратата за сцената.

— Джордж!

Всичко знае.

— Джордж, тревожиш ли се за някакви билети?

— Не се тревожа. Обясниха ми. Вписах ги за благотворителни цели.

— Мислех, че съм ти казал, но явно съм сбъркал.

— Само гдето вдигнах много шум за нищо. Както казват, помрачение на съзнанието.

— Имах интересен разговор със сина ти, с Питър.

— Тъй ли? И какво ти каза той?

— Много неща ми каза.

Мим Хърцог; той знае, че зная; спукана ми е работата — всичко е вече ясно, вече не може да се скрие; никога вече; еднопосочна улица, няма връщане; невежеството е блаженство. Учителят усеща как високото му тяло се изпълва от глава до пети с белота. Силно, както някога досега, го сграбчва чувството на отпадналост, на празнота, убеждението, че е безполезен. Кожата му напряга усилия да отхвърли от себе си този плен и някакъв пласт, твърде плътен, за да е пот, прави дланите и челото му лепкави.

— Но той не е искал да ми причинява неприятности, горкото момче, още не е влязло в релсите — казва Колдуел на директора. Дори болката, неуморната болка, изглежда, се е уморила.

Като през пролука в облаците Зимърман открива, че в основата на Колдуеловия страх е срещата на учителя с мисис Хърцог; мислите му ликуват, едва ли не танцуват, чувствава се сигурен, взел положението в свои ръце, свободен да лавира, както си ще. Като пеперуда, която играе над ливадата, той изкусно се понася над страха в това грапаво изпито лице срещу него.

— Бях поразен — казва той в полета си — от загрижеността на Питър за теб. Доколкото разбрах, мисли, че учителската работа е твърде голямо напрежение за твоето здраве.

Ето я и брадвата, да бъде благословен бог за тази малка милост, мъчението свършва. Колдуел се пита дали заповедта за уволнение ще бъде на жълта хартия, както в телефонната компания.

— Значи, така мисли синчето ми, а?

— Може би има право. Той е проникателно момче.

— Наследил го е от майка си. Бих предпочел да вземе от мен глупавата ми глава, а от нея — хубостта.

— Джордж, искам откровено да си поговорим.

— Говори! Това ти е работата.

Зашеметяваща вълна и безкрайно вълнение заливат учителя; той копнее да люшне ръце, да се завърти, да се строполи на пода и да заспи, всичко друго, но не и да стои тук, за да чуе тези думи, да ги чуе от тоя самодоволен никаквец, от когото нищо не може да се скрие.

Зимърман е стигнал равнището на своето най-изтънчено професионално АЗ. Съчувствието, ритмичният поток на тактичността, внимателното разбиране — всичко у него става изключително. От

цялата му фигура като аромат се излъчва неговото законно право да бъде директор.

— Ако някога — почва той тихо, с добре измерени срички — почувствуващ, че повече не можеш, ела и ми кажи. Да продължаваш, би означавало да направиш лоша услуга и на учениците, и на себе си. Една година отпуска ще може лесно да се уреди. Ти приемаш това като немилост; не бива. Една година в размисъл и четене е нещо съвсем обикновено за един учител по средата на професионалната му практика. Не забравяй, че си само на петдесет. Училището няма да загине; толкова хора се уволниха от войската, сега вече кризата за учители не е каквато беше през войната.

Прах, смет, помия, мизерия, събраната в каналите мръсотия — целият боклук и хаос зад фасадата на нагласения свят се излива през отвора, пробит с това последно и тънко убождане. Колдуел казва:

— Господи, напусна ли училището, едничкото място, дето мога да ида, е боклукчийската яма. За друго нищо не ме бива. И никога не ме е бивало. Никога не съм чел. Никога не съм размишлявал. Винаги ме е било страх от това. Баща ми четеше и размишляваше, а на смъртния си одър се прости с вярата си.

Зимърман вдига благосклонна длан.

— Ако се тревожиш заради протокола от последното ми посещение, помни, че да казвам истината, е мой дълг. Но както, е речено от апостол Павел, аз казвам истината, изпълнен с любов.

— Зная. Ти беше дяволски добър към мен през тия години; не разбирам само защо трепереше над мене, но това е факт.

Той преглътва желанието да изрече лъжа, да измънка, че не е виждал Мим Хърцог да излиза раздърпана от кабинета му. Но това би било безсмислица. Той наистина я бе видял. Да бъде винаги прокълнат, ако помоли за прошка! Последното, което човек може да направи, е да отиде на разстрел поне на собствените си два крака.

— Ти напълно си го заслужаваше — каза Зимърман. — Ти си добър учител.

След тази поразителна декларация Зимърман се обръща и тръгва, без да каже нищо повече — нито за Мим Хърцог, нито за уволнение. Колдуел не може да повярва на ушите си. Да е пропуснал нещо? Чуди се дали пък брадвата не се е стоварила, но е била толкова остра, че

нищо не е усетил, дали куршумите са минали през него както през призрак? Всъщност какво бе искал да каже Зимърман с всичко това?

Оня се извърща.

— А, Джордж, още нещо.

Сега вече. Котка и мишка.

— За билетите.

— Да.

— Няма защо да споменаваш пред Филипс. — Зимърман смигва многозначително. — Знаеш колко е дребнав.

— О'кей. Разбрано.

Вратата на Зимърман се затваря, през матираното стъкло не се вижда нищо. Колдуел не разбира защо капачките на колената му са изтръпнали, а ръцете — безчувствени — от облекчение или това са признаците на болестта. Дошло е време отново да вкара нозете си в действие, а те просто не искат да се подчинят. Тялото му плува по коридора. Завивайки зад ъгъла, учителят изненадва Глория Дейвис, кучката, която всички си подхвърлят — облежната на стената, тя е позволила на младия Ригърайз да търка коляно между краката ѝ. Той не е глупаво момче и би трябвало да измисли нещо по-добро. Колдуел не им обръща внимание и се вмъква в залата покрай неколцина бивши випускници на Олинджърската гимназия; единият от тях е Джаксън, на другия не може да си спомни името — те наблюдават мача със зяпнали уста. Живи трупове, дори не им е стигнал умът, веднъж излезли от училището, повече да не се връщат. Спомня си как Джаксън постоянно се мъкнеше при него след часовете и жално-жално разправяше за своите необикновени кроежи, за любовта си към астрономията, за това как щял да си направи телескоп от картонени тръби и увеличителни стъкла; сега нещастникът е общ работник при един водопроводчик за 75 цента на час, които после изпива във вид на бира. Какво, по дяволите, трябва да се направи, за да не се допуска да свършват така? Той избягва бившите си ученици; изгърбените им рамене му напомнят грамадните одрани говежди трупове, окачени на куки в хладилника на големия хотел в Атлантик Сити, където на времето е работил. Мъртво месо. Колдуел свърва встрани и застава лице срещу лице със стария Кени Клейгъл, помощник-полицая, с неговата бяла, добре сресана коса, слисани светли очи и мила бабешка усмивка, тържествено издокаран в синя униформа; плащаха му пет долара на нощно

дежурство в училището. Той е застанал до един бронзов пожарогасител, с който са лика-прилика; при, нужда и двамата сигурно ще пръснат слюнки. Жена му го бе напуснала преди години и Клейгъл тъй и не разбра какво му се е случило. Дори малко да беше узнал, щеше да умре на място.

Смет, гнилоч, празнота, шум, зловоние — смърт: побягнал от многобройните маски, които смъртта си надява, Колдуел сякаш по милост божия се озовава в ъгъла, където, на купчината сгъваеми столове, до Вира Хъмъл се е облегал преподобният Марч в своята черна свещеническа дреха с бяла яка.

— Не зная познаваме ли се — казва Колдуел. — Казвам се Джордж Колдуел, преподавам тук естествена история.

Марч е принуден да изостави веселия смях с Вира, за да поеме подадената ръка и да каже с нарочно смирена усмивка под добре очертаните мустаци:

— Не вярвам да сме се запознавали, но естествено съм чувал за вас, познавам ви по лице.

— Аз съм лютеран, тъй че, предполагам, не се числя към вашето стадо — обяснява Колдуел. — Надявам се, не ви преча на разговора с Вира; но истината е, че съм твърде смутен духом.

Като хвърля нервен поглед към Вира, която е извила глава и може да се изплъзне от компанията му, Марч запитва:

— Нима? И за какво?

— За всичко. За подредбата на света. Все не мога да я проумея, и ще ви бъда благодарен да узная вашето мнение.

Сега погледът на Марч блуждае навсякъде, но не се и спира върху лицето срещу него — той търси спасение от този висок и одърпан маниак в шумната тълпа.

— Нашето схващане не се различава съществено от това на лютераните — казва той. — И аз се надявам, че един ден всички деца на Реформацията ще се обединят.

— Поправете ме, ако греша, преподобни отче — казва Колдуел, — но доколкото я разбирам, разликата е в това, че лютераните смятат Исус Христос за единствената опора, а според калвинистите каквото и да се случи на човека, то е неизбежно.

В своята обърканост, в гнева и нетърпението си, Марч протяга ръка встрани и почти сграбчва снагата на Вира, да я задържи до себе

си, докато трае това нелепо прекъсване.

— Но това е смешно — отвръща той. — Ортодоксалният калвинизъм — и аз се смятам преди всичко ортодоксален — е напълно христоцентричен, каквито са и лютеранските доктрини. А може би и повече, тъй като ние не признаваме светците, както и всякакви отделни превръщания на причастието.

— Аз съм син на свещеник — обяснява Колдуел. — Баща ми беше презвитерианец и както съм научил от него, хората се делят на избрани и неизбрани, на едни, които имат, и други, които нямат, а тези, които нямат, никога няма и да имат. Но и досега не успях да вкарам в дебелата си глава защо нямащите изобщо са били създадени. Едничката причина, която ми идва наум, е, че бог може би е искал да си осигури хора, които да пържи в ада.

Баскетболният отбор на Олинджър повежда в резултата и Марч е принуден да извиси глас като бесен, за да бъде чул.

— Доктрината за предопределението — крещи той — трябва винаги да се разбира като противоположност на доктрината за безкрайната божия милост.

Виковете на тълпата стихват.

— Струва ми се, че тъкмо това не разбирам — казва Колдуел. — Не виждам как ще е безкрайна, след като никога нищо не променя. Може да е наистина безкрайна, но на безкрайно голямо разстояние от нас — единствено тъй мога да си представя нещата.

В сивите очи на Марч избухва болка и раздразнение — има все по-голяма опасност Вира да го остави.

— Но това е някакъв фарс! — изкрещява той. — Баскетболният мач не е място за обсъждане на такива въпроси. Защо не ме посетите някой ден в моя кабинет, мистър...

— Колдуел. Джордж Колдуел. Вира ме познава.

Вира се обръща широко усмихната:

— Някой споменава името ми? От теология нищо не разбирам.

— Нашият разговор по този въпрос току-що приключи — казва ѝ преподобният Марч. — Вашият приятел мистър Колдуел има някои съвсем индивидуални и погрешни представи за нещастния и охулен Жан Калвин.

— Аз за него нищичко не зная! — протестира Колдуел; гласът му става умолителен, висок и неприятен. — Просто се мъча да науча.

— Заповядайте в кабинета ми, приемам всяка сутрин освен сряда — казва му Марч. — Ще ви заема няколко чудесни книги.

Той решително връща вниманието си към Вира, показвайки на Колдуел своя профил — красив и съвършен, сякаш изсечен на имперска монета.

Пред вас и Нерон изглежда нищожен, аристократи на малкия град — мисли си Колдуел и се оттегля. Натезал и замаян от собствената си смърт, муден и прозрачен като стъклокож хищник, който влачи отровните си пипала под елмазния натиск на океанските дълбини, той минава зад зрителите и търси в тълпата своя син. Най-сетне съзира продълговатата глава на Питър в една от десните редици, близо до игрището. *Горкото ми синче, има нужда от подстригване.* Работата на Колдуел за тази вечер е свършена; иска му се да слезе долу, да вземе Питър и да си отидат в къщи. Човечеството, което толкова пъти го е възхищавало, сега го отвращава — натъпкано и преплетено в тази душна зала като микроби. Дори пустата земя на Каси му изглежда по-приятна в сравнение с това тук. А навън снегът трупя. И момчето отдавна вече можеше да спи.

Но до главата на Питър има една кръгла руса главица. Колдуел разпознава деветокласничката Фогълмън. Преди две години е преподавал на брат ѝ; Фогълмънови са от тия хора, които ще ти изпият кръвта, а останалото ще изхвърлят в умивалника. Жестоки германци, *брррр!* Изведнаж се досеща, че тя и Питър неслучайно са седнали един до друг. Не може да бъде, уж момчето имаше ум в главата си! Сега Колдуел си припомня, че е виждал Питър и Пени заедно тук и там по коридорите. Да се кикотят край чешмичките. Замислено облеgnати на гардеробните шкафчета в крилото. Прелели се в един силует, очертани върху млечната светлина на далечна врата. Бе виждал тези неща, но не беше ги проумявал. Сега проумява. У него се надига тъгата на изоставения. Отборът на Олинджър увеличава резултата, еква оглушителен вик и неговата могъща лудост облизва с четиристотин езика стените на опънатите вътрешности на учителя.

Олинджър, побеждава.

Питър почти не сваля поглед от играта, но едва ли вижда нещо — тъй силно е завладян вътрешният му взор от спомена за неговото лице, притиснато в онази мъчителна празнина между бедрата на Пени. Кой би повярвал, че още тъй млад ще бъде дарен с достъп до

недостъпното, та макар и само за миг? Кой би повярвал, че няма да тресне мълния и че духовете на отмъщението няма да се събудят? Кой от всички тия натъпкани в ярко осветената зала би могъл да мечтае за преливащия мрак, до който бе доближил устни, от който бе отпил? Споменът се е превърнал в топла маска върху лицето му и той не смее да се обърне към любимата си от страх, че тя може да се огледа в него, да съзре брадат призрак и да изпищи ужасена и засрамена, с ясно очертани пори на носа.

И когато най-после той и баща му излизат от училището, и нагазват в снега, гъмжилото от снежинки му се струва породено от неговия грях. В това всепроникващо спускане от време на време някоя вихрушка ядно запраща в топлото му лице шепа ледено-звънтящ сняг. Питър е забравил какво е сняг. Това е един невъобразим шепот, чието гърло е ту тук, ту там. Той поглежда небето и то отговаря на очите му с розово, с люляково, със замъглено бисерножълто. Едва когато се вира, валежът видимо се превръща най-напред в ръб на крило, после в цяло, разперващо се крило от безкрайно мънички перца, разперващо се, додето най-сетне разбира, че това крило е обгърнало всичко около тях и изпълва въздуха не само до четирите невидими хоризонта, но и всичко отвъд. Накъдето и да погледне, тъй като сега очите му са се настроили на тази вълна, навсякъде все същото трептене. Градът и къщите му са обсадени от едно шептящо множество.

Питър спира под високата лампа, която пази отсамния ъгъл на паркинга. Озадачава го това, което вижда в нозете си. Върху вече нападалата белота като рояк мушици пробягват тъмни петънца. Мятат се насам-натам и после изчезват. Изгубват се сякаш в една-единствена точка. И като отмества очи, вижда петънца, забързани към този център; колкото са по-надалеч, толкова по-бързо се втурват към центъра. Проследява наоколо: всички изчезват. Явлението изглежда съвсем нереално. После свитото му сърце се отпуска — той се досеща за разумното обяснение. Това са сенките на снежинките, които лампата отгоре хвърля на земята. Точно под светлината лъкатушното падане на частиците се проектира в безредно трептене, но встрани от центъра, там, където лъчите на светлината падат полегато, скоростта на сянката, затичана да срещне своята снежинка, геометрично нараства. Сенките

извират от безкрайността, забавят се и пронизително черни в последния си миг, изчезват, щом техните собственици целуват бялата повърхност. Питър е във възторг; той приема вселената с цялата ѝ гъвкава и безкрайно изменлива красота като прибудена, разперена и разпъната върху рамката на неизменна геометрична истина пеперуда. Колкото повече хипотенузата се приближава до единия катет, толкова по-бавно намалява другият; така е винаги. Забързаните сенки на снежинките са като мравки, засуетени по пода на висока крепост, цялата от камък. Той се превръща в учен и хладнокръвно се мъчи да намери в космографията, на която го е научил баща му, някаква аналогия между наблюдаваното от него явление и „червеното смесване“ на спектрите, от което ни се струва, че звездите се отдалечават със скорост право пропорционална на тяхното разстояние от нас. Навярно тук има сходна илюзия, навярно — той се мъчи да си представи — звездите всъщност се движат бавно през конуса на зрителното поле, чийто връх съвпада с нашите земни телескопи. В действителност всичко виси като прах в изоставен таван. Отминавайки няколко метра, там, където светлината на лампата се смесва с общата тревожна дрезгавина, Питър като че наистина стига до някаква граница, отвъд която скоростта на сенките става безгранична и една малка вселена едновременно свършва и не свършва. Краката го заболяват от студ и влага и космическите размишления се объркват в ума му. Сякаш напуснал тясна стая, той отново забелязва градския простор, в който огромни скитащи вихрушки се люлеят и слизат от небето, надигнали сякаш прощална наздравица.

Той се вмъква с баща си в убежището на колата, изува подгизналите си обувки и сгъва под себе си мокри крака. Баща му припряно излиза на заден ход от паркинга и поема по алеята към улица Бюкенън. Отначало той ускорява и при най-слабия наклон задните гуми буксуват.

— Ей, братче — казва Колдуел, — същинска попара!

Разкритията са изострили нервите на Питър и сега той е страшно сприхав.

— А защо тогава не си тръгнахме преди два часа? — пита той. — Така никога няма да изкачим кашлицата. Защо вися досега на състезанията, след като продаде билетите?

— Тая вечер говорих със Зимърман — бавно казва Колдуел на сина си и се чуди как да говори, за да не излезе, че му се кара. — Каза, че е разговарял с теб.

Чувството за вина изостря гласа на Питър.

— Нямаше как, сграбчи ме в коридора.

— Казал си му за липсващите билети.

— Само споменах. Нищо не съм му казвал.

— За бога, синчето ми, не искам да ти ограничавам свободата, но по-добре да не беше му казвал.

— Какво *лошо* има в това? Истина е. Нали искаш винаги да казвам истината? Или искаш цял живот да лъжа?

— А каза ли му... то сега вече не е важно, но... каза ли му, че съм видял мисис Хърцог да излиза от кабинета му?

— Ами, казал! Забравил бях. Всички са го забравили, само ти не си. Изглежда, мислиш, че целият свят е изтъкан от конспирации.

— Там е бедата, че никога не съм разбирал напълно Зимърман.

— Няма и какво да разбираш! Объркан стар развратник, който сам не знае какво върши. Само ти не можеш да го разбереш. Татко, защо си толкова... — идва му да каже „глупав“, но споменът за четвъртата божия заповед възпира езика му — мнителен? Във всяко нещо търсиш друг смисъл. Защо? Не можеш ли да се отпуснеш? Това ужасно уморява! — В гнева си момчето ритва с крак предното табло и капакът на арматурното чекмедже издрънчава. Главата на баща му прилича на замислена сянка, стисната в островърхата шапка, която за Питър олицетворява цялата му бащина раболепност и нелепост, лекомислие и опърничавост.

Колдуел въздъхва и казва:

— Не знам, Питър. Струва ми се, че е отчасти наследственост, отчасти възпитание.

По изнурения му глас се вижда, че говори с последни сили.

„Аз убивам баща си“, мисли Питър стреснат.

Снегът около тях се сгъстява. Той се нахвърля върху фаровете, пламва като рояк искри, подема се нагоре, изчезва и се сменя от нов рояк искри. Те прииждат в несекващи набези. Сега по шосето почти не се срещат други коли. Светлините на къщите, които след бедняшкия приют почват да редяат, се размазват във виелицата. Отоплението заработва и топлината му засилва тяхната самотност. Дъгите на

чистачките върху предното стъкло се смаляват при всяко движение, додето най-сетне и двамата се взират в бурята през две замъглени цепчици изчистено стъкло. Бръмченето на мотора ги влече напред към някакъв капан.

На спускане по хълма край еврейските гробища, където е погребан Ейб Кон, прочутият олтънски гангстер от времето на сухия режим, колата се занася. Шасито се пързаля, а Колдуел се бори с кормилото. Смъкват се невредими надолу, където улица Бюкенън излиза на шосе 122. Отдясно Кашлицата се разтапя нагоре в небето. Като хукнала къща, край тях се срива камион с ремарке и поема за Олтън, а веригите му подплашено чаткат като картечница. И когато червените му светлини мигват за последен път, те остават сами на шосето.

Към върха хълмът е все по-стръмен. Колдуел връща на първа и кара на тази скорост, додето колелата започват да буксуват, после включва втора. Колата изорава нагоре още десетина метра; когато колелата отново почват да буксуват, той отчаяно прехвърля на трета. Моторът заглъхва. Колдуел изтегля ръчната спирачка, поне да останат тук, на хълма. Изминали са повече от половината път до върха. Бурята потъва с въздишка в мълчанието на мотора. Моторът отново хваща, но задните гуми не могат да захапят снега; тежкия стар буик сякаш предпочита да се плъзне назад, към ниската телена ограда по протежение на пътния насип. Накрая Колдуел не вижда друг изход, освен да отвори вратата и наведен навън, следвайки само розовия отблясък на стоп-лампите, да подкара на заден ход по обратния път. Той се спуща и отминава отклонението за Олинджър, навлизайки в равното между Бонбони за кашлица и следващото малко възвишение на пътя за Олтън.

И все пак, макар че инерцията, набрана тук, ги отнася по-бързо до първата половина на хълма, те забуксуват и спират малко преди мястото, където заседнаха първия път. В светлината на фаровете предишните им следи са като черни коловози.

Внезапно главите им хвърлят сенки напред. Зад тях нагоре по хълма се задава кола. Ослепителни като писък, светлините ѝ растат, люшват се и ги заобикалят; зелен „Додж“ модел 1947. Като блъска с вериги, тя ги задминава, поглъща най-стръмната част на хълма и набрала скорост, изчезва зад хребета. Срещу закованите им фарове

проблясват отпечатъците на веригите в новите следи. А падащият сняг не престава да хвърля искри.

— Ще трябва и ние да сложим вериги като тоя — казва Питър. — Изкачим ли и останалите двайсет метра, ще излезем на нашия път. Файър Хил не е толкова стръмен.

— Забеляза ли, това копеле дори не ни предложи да ни извлече.

— От къде на къде? Та той самият едва се извлече.

— На негово място бих помогнал.

— Но другите не са като теб, татко. Такива като теб няма в целия свят. — Той вика, защото баща му е вкопчил ръце в кормилото и е подпрял челото си върху тях. Виждайки как очертанията на баща му се разтапят, Питър се ужасява. Искра му се да го ободри, но думата засяда на гърлото му, непривична. Накрая той плахо запитва:

— Имаме ли вериги?

Баща му се изправя и казва:

— Първо, сега не можем да ги сложим, колата това и чака, за да се хлъзне по наклона. Ще трябва пак да слезем на равното.

После отваря вратата за втори път, подава глава и връща колата надолу по хълма; червените светлини боядисват снега в розово. През отворената врата се вмъкват няколко снежинки и жилват Питър по лицето и ръцете. Той пъхва ръце в джобовете на куртката си.

В подножието на хълма и двамата излизат. Отварят багажника и се опитват да повдигнат задницата на колата. Нямаат фенерче и всичко става по-трудно. Снегът край пътя е вече шест инча дълбок. Мъчейки се да измъкнат гумите от него, вдигат задницата прекалено високо, колата се накланя встрани и с неимоверна сила запраща винта на крика чак в средата на шосето.

— Господи — казва Колдуел, — човека утрепва!

Той не помръдва да вземе винта; отива Питър и го взима. С нарязания лост в ръка той се оглежда край пътя за някой камък, да подпре предните гуми, но снегът е скрил всичко по земята.

Баща му стои, загледан във върховете на боровете, витаещи като черни ангели в бурята високо над тях. Мислите на Колдуел изглеждат на сина му като ловджийски сокол, който описва широки кръгове в непрозрачното лилаво небе. Мисълта му се връща към задачата долу и баща и син заедно нагласят крика под бронята; този път той захапва добре. Тогава откриват, че не знаят как да закрепят веригите. В тази

тъмнина и този студ за ослепелите им очи и безчувствени пръсти е вече твърде късно да научат как става това. Питър дълго наблюдава баща си, който клечи и се рови в снега около гумата. По това време не минават коли. Движението по шосе 122 вече е спряло. И тъкмо баща му да закрепи веригата, тя цялата се свлича в ръцете му. Колдуел изстенва или може би изругава — бурята размазва гласа му, — изправя се и с две ръце захвърля оплетената желязна паяжина в мекия сняг. Тя го разравя, сякаш на това място е паднала простреляна птица.

— Трябва най-напред да закачиш скобата от вътрешната страна на колелото — казва Питър.

Той изравя веригата, коленичи и пропълзява под колата. Представя си как по-късно баща му ще разправя на майка му: „Вече се бях отчаял и тогаз детето взима веригите, пъхва се под колата и ги закача от първия път. Просто не знам откъде се взеха у него тия технически способности.“ Колелото се изплъзва. На няколко пъти той навлича тежката верижна одежда на гумата и няколко пъти гумата нехайно се завърта и отмята от себе си ризницата като девица, която се съблича. Баща му хваща колелото да не мърда и Питър отново опитва. В света под колелата притъпената миризма на гума и на изгоряло масло, ръжда и бензин прилича на прошепната закана. Питър си припомня как колата се прекатури от лоста и си представя как ресорите и оста му премазват черепа. Добре поне, че тук няма вятър и не вали сняг.

Тайната в закрепването на веригата се състои в една малка скобка. Той намира тази скобка и като я опипва с пръсти, разбира как се закача. Почти успява да я закопчее. Между двата края остава само нищожно разстояние. Натиска тъй силно, че цялото му изпънато тяло затреперва; бъбреците приятно го заболяват; металът дълбоко се впива в пръстите му. Почва да се моли и ужасен открива, че дори за такава дребничка отстъпка, която не изисква никакво видимо нарушение на принципите, материята упорствува. Закопчалката не се затваря. И той изкрещява от мъка:

— *Не ще!*

Баща му го извиква:

— Да върви по дяволите! Излизай оттам!

Питър се подчинява, става и изтърсва снега от куртката си. Двамата се гледат изумено.

— Не мога — казва той, сякаш това не е очевидно.

А баща му казва:

— Ти сполучи много повече от мен. Качвай се в колата, тази нощ ще спим в Олтън. Една беля никога не идва сама.

Слагат веригите в багажника и се мъчат да смъкнат колата. Но дори и този последен опит за отстъпление се оказва невъзможен. Тънкият лост, който трябва да обърне движението на крика, се клати отпуснат и безполезен. Всяко натискане на дръжката вдига колата с един нарез по-нагоре. Трептящият сняг ги бие по лицата; воят на вятъра издува тъпанчетата им; бремето върху търпението им става непоносимо. Сякаш бурята с цялата си шептяща и променлива тежест виси на това тънко повредено лостче.

— Сега ще му дам да се разбере! — оповестява Колдуел. — Стой настрана, моето момче!

Той се качва в колата, запалва и подкарва напред. За миг лостът на крика се оказва запънат като на лък и Питър очаква да го види полетял като стрела в бурята. Ала под натиска се огъва металът на самата броня и в следващия миг колата пада на ресорите си със звука на строшени ледени висулки. Една вдлъбнатина, като устна върху долния ръб на задната броня, винаги ще напомня за тази нощ. Питър събира частите на крика, хвърля ги в багажника и сяда отпред при баща си.

Подпомогнат от готовността на задните колела да поднасят, Колдуел обръща буика и го насочва към Олтън. Но през този един час, откакто са минали по пътя, снегът е натрупал още един инч, а ни една кола не е минала да го утъпче. Малката стръмнина, която извежда пътя от коритото в подножието на Кашлицата, стръмнина тъй малка, че в хубаво време прелита незабелязано под колелата, сега се оказва прекалено стръмна. Задните гуми непрестанно занасят. Процепите на предното стъкло, през които гледат, се замъгляват, затварят се. Небесният чувал, от който се сипе снегът, в този миг се пръсва. Буикът на три пъти връхлита върху малкия наклон, додето движението му бива просто задушено. На третия път Колдуел едва не откъртва педала на газта и разплакани, гумите отмятат задницата на колата в девствения сняг край пътя. Точно там има малка падинка. Колдуел връща на първа и прави опит да се измъкне, но снегът здраво ги стиска в своята призрачна прегръдка. На устните му се появява сребриста

пяна. Побеснял, той дръпва лоста на заден ход и засилва колата назад, при което вече безнадеждно затыват. После угася мотора.

Над изпитанията им се възцарява мир. По покрива на колата се чува шумолене, като че някой там мете пясък. Прегретият мотор успокоено пука под капака.

— Ще трябва да повървим — каза Колдуел — Ще се върнем пеша до Олинджър и ще преспим у Хъмълови. Няма и три мили, ще можеш ли да издържиш?

— Принуден съм — казва Питър.

— Боже, ти дори галоши нямаш.

— И ти нямаш.

— Ех, аз — аз съм вече свършен човек. — И след малко пояснява: — Не можем да останем тук.

— По дяволите! — виква Питър — *Знам!* Знам, престани да го повтаряш. И престани изобщо да ми повтаряш непрекъснато разни неща. Да вървим.

— Ако баща ти беше мъж, щяхме да изкачим хълма.

— И щяхме да заседнем на друго място. Ти не си виновен. Никой не е виновен. Виновен е господ. И *моля ти се*, стига сме говорили!

Питър излиза от колата и за известно време той върви пръв. По височината към еврейските гробища стъпват в следите на собствената си кола. Питър открива, че не е лесно да поставя стъпало пред стъпало в права линия, както казват, че вървели индианците. Вятърът непрестанно го блъска. Тук е заслонено от борове и въпреки че вятърът не е много силен, той е настойчив, провира се в косата му и докосва с пръсти голия му череп. Гробището е отделено от пътя със сива каменна ограда; от всеки издаден камък виси бяла брада. Някъде там, навътре, в непрогледната мъгла, между колоните на мавзолея си, блажено спи Ейб Кон. Този факт успокоява Питър. Той съзира някакво сходство в това, че и неговото собствено Аз е подслонено под костения купол на черепа му.

На равното зад гробището борове чезнат от погледа, а вятърът фучи, сякаш решен да надупчи тялото му на решето. Той става прозрачен: скелет от мисли. Разсеян и развеселен, наблюдава нозете си, които покорно тъпчат в натрупания сняг като слепи говеда; несъответствието между дължината на крачките им и грамадното разстояние до Олинджър е толкова голямо, че всичко изглежда като

безкрайност, в която може да се наслаждава на неограничено спокойствие. Той използва този покой, за да размисли над явлението, наречено крайно физическо напрежение. То притежава неопровержима простота. Най-напред отпадат всички мисли за миналото и бъдещето, а след това и всяко проникване чрез чувствата към света на вещите. После, в по-нататъшната изолация, се отстраняват и крайниците: стъпала, крака, пръсти. Ако напрежението продължи, ако все още е останал чоплещият спомен за някое по-приятно състояние, тогава от сметката се изключват върхът на носа, брадата и скалпът — те не се обезчувствяват напълно, а само се отстраняват, тъй да се каже, в предели, чужди на съвсем ограничените размери на минималното пространство, необикновено сбито и отдалечено — едничкото, което е останало от някога обширното и честолюбиво царство на човешкото Аз. Тия усещания идат като че ли отдалеч, отвън, а в този миг баща му, който вече върви редом с него, изправил тяло пред своя син като щит срещу вятъра, нахлузва върху мръзнещата глава на Питър плетената вълнена шапка, която е свалил от своята глава.

[1] Ф.Д.Р. — Франклин Делано Рузвелт. — Б.пр. ↑

[2] Популярен американски певец. — Б.пр. ↑

[3] Из „За същността на предметите“ от Тит Лукреций Кар (96–55 пр.н.е.). — Б.пр. ↑

VIII

Любима, слушай. Или си заспала? Няма значение. В Уест Олтън се намираше Олтънският музей, разположен сред величествен разцъфнал парк, в който всяко дърво носеше табелка. Заровили човки в перата си, двойки черни лебеди се плъзгаха по мътното езеро, образувано от препречването на малката плитка река, наречена тук Ленапе. В Олинджър се казваше Тилдън Крайк, но беше една и съща река. В неделен ден по ленивия сенчест път, който съпътствуваше потока и свързваше двата града, тръгнахме с мама да се поразходим до музея, едничкото ни достъпно съкровище на културата. По онова време тази миля и нещо беше още поле, спомен от по-раншния живот на нашия край. Минавахме край стария хиподром, запуснат и обрасъл с трева, и покрай няколко селски къщи от пясъчник, а до всяка, като син до майка си, се гушеше варосана пристройка от същинския камък. Набързо прекосявайки трите грапави платна на шосето, навлизахме по тясна пътека в парка на музея, където ни поглъщаше друг, още по-древен свят, една Аркадия. Патици и жаби смесваха своите гърлени и еднообразни възклицания в зелениясалото тресавище, полускрито от посадените в редици череша, липи, бели акации и диви ябълки. Майка ми знаеше имената на всяко растение и птица, казваше ми ги, забравях ги и продължавахме да вървим по чакълестата алея, която на места се разширяваше и образуваше площадки с птичи водопои и пейки, по които твърде често плътно долепени човешки двойки се откъсваха един от друг, за да ни изгледат с потъмнели, закръглени очи. Веднаж, когато попитах мама какво правят тук, тя каза с необикновено добродушие: „Гнездат.“

До нас стигаха прохладата, надигнала се от езерцето с яза, и противните просташки викове на лебедите, а горе високо, през отвора в митичния чернолист букак се показваше бледоохровият корниз на музея и къс от окъпания в слънце повдигнат тавански прозорец с жълтозелена подпора. После минавахме през паркинга и аз се изпълвах със завист и срам, защото по него време още нямахме

автомобил; тръгнахме по чакълестата пътека за пешеходци сред рояци деца, донесли кесийки с трохи да хранят лебедите; изкачвахме се по широкото стълбище, където хора с чистички летни дрехи щракаха фотоапарати и разгъваха пергаментовите хартии на сандвичите си; и влизахме във високата като храм зала на музея. Входът беше безплатен. През летните месеци в приземния етаж организирахме безплатни лекции по „опознаване на природата“. По внушение на майка си веднаж се записах и аз. На първия урок ни донесоха да гледаме как змия в стъклена клетка изгълтва на един път една цвъркаща мишка. На втория урок не отидох. Първият етаж бе запълнен с научни експозиции на учениците; застинали препарирани животни, ескимоски, китайски и полинезийски изделия, витрина до витрина, херметически затворени, номерирани, Тук имаше и една мумия без нос, около която винаги се събираше малка тълпа. Като бях дете, този етаж ме изпълваше с ужас. Толкова много смърт; кой би могъл да си представи, че смъртта е в толкова огромно количество? Вторият етаж бе посветен на изкуството, предимно картини от местни художници, които, колкото и да бяха наивни, необичайни и сбъркани, излъчваха някаква невинност и надежда, надеждата, че си хванал нещо и здраво си го задържал, нещо, което те обзема, щом четката докосне платното. Имаше също бронзови статуетки на индианци и божества, а в центъра на широката овална зала, дето почваше стълбището, в средата на кръгъл басейн с черни стени, стоеше гола зелена жена в естествена големина. Това беше фонтан. Тя държеше пред устните си мидена черупка от бронз, изящното ѝ лице бе готово да пие вода, но фонтанът бе нагласен тъй, че водата винаги да се излива от ръба на мидата далеч от устните ѝ. Във вечно очакване — с едва напъпила гърд, с разпуснати пищни коси от зеленееща мед, леко подпряла единия си крак на пръсти, — тя държеше черупката на инч от лицето си, което с разтворените устни и спуснатите клепачи изглеждаше заспало. Бях дете, нейната въображаема жажда ме вълнуваше и аз заставах тъй, че да виждам този неизменен инч, който пречи на устата ѝ да допрат водата. А водата падаше, тънка неравна панделка, бисернозелена, откъсваше се от ръба на мидата в спирала и се пръскаше, преди да достигне повърхността с неспирно и нежно докосване, чиито пръски, по странните прищевки на случайността, понякога стигаха чак до края на басейна и сякаш снежинки с малки студени жилвания покриваха

ръката ми, подпряна на черния мрамор. Търпението в нейното очакване и благостта на отрицанието му тогава ми се струваха непоносими и аз си казвах, че сигурно когато се стъмни, а мумията, полинезийските маски и стъклооките орли долу потънат в сянка, нейната стройна бронзова ръка прави нужното леко движение и тя пие. Въобразявах си, че в тази голяма елипсовидна зала, осветявана от луната през прозореца на тавана, шумът на водата за миг секва. В този смисъл — в смисъла, че с идването си нощта поглъща блестящата лента на падащата вода и струята спира, — в този смисъл и моят разказ приближава своя край.

Сприхавият уличен трафик успокоително кълве прозорците на нашата мансарда, онези прозорци, чиито тънки стъкла тъй отдавна не са мити, че изящната им графитна сивота е сякаш част от тях, като цвета на църковни прозорци. Неонът на кафетерията два етажа под нас ритмично ги обагря в розово. Широките им платна — тъй удивително скъпи като суров материал и тъй удивително евтини, когато ги превърна в изкуство — очертават върху светлината остриите си правоъгълни рамене. Ти дишаш в такт с бавните проблясвания на розовото. В съня ти твоята горда уста се е отпуснала, горната устна е открила своята малка издатина от излишна плът, расов признак, който наподобява подутина от удар. Сънят ти е пълен с невинност, както нощта е пълна с роса. Чуй ме, обичам те, обичам твоята нацупена, подпухнала уста, чиито ъгли, когато си будна и ме гълчиш, добродетелно се свиват, обичам столетията на унижение, отпечатани върху лилавата патина на твоите длани. Обичам стойката на твоята шия, досущ като стъбло на лале. Когато застанеш пред печката, съвсем несъзнателно кършиш горната си половина и ми приличаш на кокошка, която пие вода. Когато тръгнеш гола към леглото, обръщаш пръстите на нозете си навътре, сякаш окови свързват глезените ти с глезените на някой зад гърба ти. Когато се любим, ти понякога прошепваш с въздишка моето име и аз се изпълвам с дълбоко вкоренена самоувереност. Радвам се, че те срещнах, радвам се, горд съм, радвам се; понякога, и то само за миг, в късните следобеди ми липсва внезапният смях на бяла жена, който избухва като нажежена светкавица сред души, които се мъчат да слугуват на невъзможното. Баща ми, въпреки всичката си печал, се движеше в атмосферата на

тъкмо такъв смях. Той би те озадачил. Мен озадачаваше. Горната му половина бе скрита от мен, най-добре познавах краката му.

Хей, слушай! Чуй ме, повелителко. Обичам те, заради теб искам да съм негър, искам мъдро и черно като вакса лице, опънато на скулите като барабан, искам да нося големи, непрозрачни черни очила, зад които никой не би ме разпознал, и в три часа след полунощ да седна в някоя мътновиолетова изба и да забравя всичко освен напевите в сърцето си. Но не мога напълно. Не мога докрай да стана такъв. Има едно последно сито, през което не мога да мина. Просто съм син на баща си. В късните следобеди, когато светлината на деня, набъбнала, увисне в очакване да я пронизат стрелите на мрака, слизащи като сенки от високите сгради върху мрежата на улиците, тогава си спомням за татко и дори си представям баща му, когото не познавам, с неговите помътнели от съмнения очи, с побелелите, едва наболи мустаци. Пастор, учител, художник: класическото израждане.

Прости, ми, аз наистина те обичам, ние с теб си подходяме. Като тибетски лама се отделям от себе си, издигам се над леглото и виждам как от нас, от нашето сплитане, се образува едно цяло същество. Но настъпи ли следобедният час, в който се качвахме с татко в колата и тръгнахме за дома, поглеждам гнездото, което свихме с теб, дъските на пода, излъскани от босите ни нозе, поглеждам континентите от петна по тавана като върху древна и невярна географска карта на първооткривател, старателно намислените платна, които нарочно покривам с едри щрихи, мъчейки се да изкажа, както сам дори почнах да подозирам онова, което не може да се изкаже, и ме обзема страх. Размишлявам за живота, който живеем заедно с теб, за дните ни, които нямат нищо общо с дните на слънцето, за бароковите арабески на все по-изтъняващите чувства, за обстановката, наподобяваща пръснати и вече поизтрити платна на Брак, за по-скоро тъжния полуфройдистки и полуориенталски сексуален мистицизъм и се питам: *има заради всичко това баща ми се отказа от живота?*

Легнал до теб, буден в обагрената с розово тъмнина, пренасям се в онази далечна утрин, когато се събудих в спалнята за гости на Вира Хъмъл. След отминалата буря стаята й блестеше. Сънищата ми приличаха на изкривено продължение — както става с пръчката, като я натопиш във вода — на последните събития, преди да заспя: последната миля, която, олюлявайки се, извървахме сред

незамлъкващата буря; баща ми, който заудря вратата на притъмнялата къща, хлопаше, цвилеше и отчаяно потриваше ръце — сега вече неговото упорство не ми изглеждаше нелепо и безумно, а необходимо, абсолютно необходимо за моята заслепяваща вкочаненост; после Вира Хъмъл, която се прозяваше и мигаше в яркия блясък на своята кухня, разпуснатата ѝ коса, разпиляна като ветрило по раменете върху синята хавлия, ръцете ѝ, мушнати в ръкавите, раменете ѝ, които се свиваха, додето се прозява; тромавото накуцване на мъжа ѝ, който слезе по стълбата да приеме татковия изблик от обяснения и благодарност. Сложиха ни да спим в гостната спалня, на едно изтърбушено легло с колонки, останало като наследство от майката на мистър Хъмъл, Хана, сестра на дядо ми. То миришеше на перушина и скорбяла и тъй много наподобяваше хамак, че както бяхме по долни дрехи, татко и аз трябваше да се държим за краищата му, за да не се търколим и двамата в средата. Няколко минути не можах да се отпусна. Струваше ми се, че съм натъпкан с пощурелите атоми на бурята. След малко чух първия хрип на татковото гъгниво и тихо хъркане. После вятърът мощно въздъхна зад прозорците и този прилив на звуци и движение около мен сякаш обясни всичко и аз се отпуснах.

Стаята сияеше. Отвъд белите рамки и муселиновите завеси на точки, прихванати с бели железни щипки във формата на цветя, небето показваше своята гъста синева. „Такова утро досега не съм виждал“ — помислих си аз и ликуващ си представих, че се намирам върху носа на кораб, който разсича небесния океан на времето. Огледах се в стаята за татко; беше излязъл. Бях потънал в средата на леглото. Потърсих с очи часовник; нямаше. Обърнах се наляво да видя как слънцето е заляло пътя, полето и пощенската кутия, но вместо това погледът ми срещна прозорец, затулен от тухлената стена на кафенето. До прозореца имаше старомодно писалище с поизлющен и огънат в гримаса фурнир, с набръчкани стъклени дръжки, вълнолико горно чекмедже и масивни вити крака, наподобяващи безпръстите лапи на карикатурна мечка. Сиянието навън открояваше сребърните нишки в стъблата и листите по тапетите. Затворих очи да доловя гласове, дочух далечното бръмчене на прахосмукачка и сигурно отново съм заспал.

Когато се събудих повторно, необичайността на всичко това — къщата, този ясен и здрав ден след нощното безумие, тишината тук и навън (защо не са ме събудили? Няма ли да ходя на училище? Днес не

е ли сряда) — напълно ме разсъни, станах и доколкото можах, се облякох. Обувките и чорапите ми, проснати на радиатора в стаята да съхнат, бяха още влажни. Непознатите стени и коридори, които на всеки завой изискваха размисъл и кураж, сякаш изсмукваха силата от крайниците ми. Намерих банята, наплисках се със студена вода и прокарах мокър пръст по зъбите си. Заслизах по стъпалата бос. Стълбата бе постлана с току-що пометена бежова пътека, прикрепена в подножието на всяко стъпало с месингова пръчка. Точно в такъв олинджърски дом — солиден, почтен, изграден на общоприети принципи, в такъв дом ми се искаше да живеем. Почувствувах се мръсен и недостоен в своята омачкана червена риза и бельо от три дни.

От предната стая се показва мисис Хъмъл, на главата с пъстра, прибодена в косата кърпа, и с престилка на звездолики анемони. Носеше изящно плетено кошче за смет и като се усмихна, при което лъснаха венците ѝ, поздрави ме:

— Добро утро, Питър Колдуел!

Като я чух да произнася цялото ми име, почувствувах се някак съвсем у дома си. Поведе ме към кухнята и вървейки до нея, за своя изненада установих, че съм на нейната височина, ако не и малко по-висок. Сред местните жени тя минаваше за висока и аз все още я виждах такава, каквато за първи път я зърнах с пристигането си в гимназията — с телосложение на богиня, тогава бях дребосъче в седми клас, тебеширеното сандъче на черната дъска ми стигаше до кръста. Сега очевидно ме смяташе за порасъл. Седнах до кухненската масичка, отгоре с порцеланова плоча, а тя почна да ми поднася като на съпруг. Сложи пред мен дебелостенна чаша с портокалов сок, чиято прозрачност на слънчевата светлина хвърляше върху порцелана оранжева сянка, сякаш тънък резен с предусещания вкус. Беше ми неописуемо хубаво да седя тук, да отпивам от сока и да я наблюдавам как се движи. В сините си чехли тя се плъзгаше от долапа до хладилника, оттам до умивалника тъй, като че ли тези разстояния са били определени според крачките ѝ; тази просторна и модерно подредена кухня беше пълна противоположност на претрупаното импровизирано ъгълче, в което майка ми ни готвеше. Чудех се как някои хора могат да разрешат поне техническите си проблеми, докато други, като моите родители, за цял живот, изглежда, са обречени на вечно повредени автомобили и неотоплени домове без клозети. В

Олинджър никога не сме имали хладилник; имахме един стар и жалък ледник от орехови дъски, а баба ми никога не сядаше с нас на масата — ядеше изправена, протегнала пръсти към печката, и мръщеше лице от парата. Всяко нещо у нас се правеше прибързано и с непредвидливост. Сега ми стана ясна причината: главата на нашето семейство, баща ми, не успя никога да се освободи от мисълта, че скоро може би пак ще трябва да се мести нанякъде. Този страх (или надежда) тегнеше над дома ни.

— Къде е баща ми? — попитах.

— Не зная точно, Питър — каза тя. — Какво предпочиташ: пшеничено хлебче, оризови бисквити или яйце?

— Оризови бисквити. — Яйцевиден часовник с цвят на слонова кост, окачен под лакираните шкафове, показваше 11,10. — А какво става с училището?

— Не погледна ли навън?

— Да. Снегът е спрял.

— По радиото казаха, че е натрупал шестнайсет инча. Учебните занятия в цялата област са отменени. Дори в енорийското училище в Олтън.

— Интересно, ще има ли довечера тренировка по плуване.

— Сигурно няма. А ти положително умираш вече да се прибереш у дома.

— Има такова нещо. Струва ми се цяла вечност, откакто не съм се прибирал.

— Баща ти беше много забавен тази сутрин, разказа ни вашите приключения. Искаш ли един банан с булгура?

— Уха! Стига да имате. — Ето още една разлика между домовете в Олинджър и нашия дом. Тук хората имаха възможност да разполагат с банани. Във Файъртаун, в редките случаи, когато баща ми се сецаше да купи, бананите всеки път от зелени ставаха гнили. А бананът, който тя постави до купата ми, беше чудесен. Златната му кора бе с равномерни петънца по цялото протежение, също като по рекламите на четирицветните списания. Загребах го с лъжичката и всяко парче, което пусках в булгура, в средата имаше идеална звездичка от семе.

— Пиеш ли кафе?

— Всяка сутрин се опитвам, но все нямам време. Ужасно ви преча сега, нали?

— Шшт! И ти като баща си.

Нейното „шшт“, произлязло от интимност, която друг бе породил заради мен, събуди у мен странното чувство за минало време, за времето преди няколко часа, когато аз още дълбоко съм спал в леглото на баба Хана, а баща ми е разказвал своите приключения, когато са слушали радио. Запитах се дали и мистър Хъмъл е присъствувал; запитах се какво ли би могло да се случи, та в къщата сега да грее това мирно, безметежно сияние.

— Къде е мистър Хъмъл? — осмелих се да попитам.

— Отидоха да ринат снега. Горкият Ал, станал е в пет часа. Нали е подписал договор с общината да помага при разчистването на улиците след буря.

— Аха. Чудно, какво ли прави нашата нещастна кола. Снощи я изоставихме в подножието на Бонбони за кашлица.

— И баща ти каза. Като се върне, Ал ще ви закара с камиона при нея.

— Тия оризови бисквити са страшно хубави.

Изненадана, тя се извърна от умивалника и се усмихна.

— Така ги продават, с кутията. — В кухнята, изглежда, проличаваше немският й акцент. Всеки път смътно бях свързвал мисис Хъмъл със светския живот, с Ню Йорк и всички тям подобни неща, сред другите учители тя блестеше с такива големи предимства, а понякога си гримираше очите. Но тук, в своя дом, беше обикновена жена като всички от нашия край.

— Харесаха ли ви снощните състезания? — попитах аз. Чувствувах се неловко, заставен да поддържам разговор. Отсъствието на татко ме принуждаваше да приложам на практика собствените си разбирания за възпитано поведение, нещо, което той обичайно осуетяваше. Не преставах да си дърпам ръкавелите на ризата, за да прикрия петната. Тя ми донесе две лъскави филии препечен хляб и купчина кехлибарено желе от диви ябълки в черна чиния.

— Не внимавах много. — Тя си спомни нещо и се засмя. — Действително преподобният Марч беше много забавен. Полумомче-полустарец, човек просто не знае кое от двете е насреща му.

— Бил награден с няколко медала, а?

— Май че да. Обиколил е цяла Италия.

— Интересно, мисля си, как е могъл след всичко това да се върне отново в църквата.

Веждите ѝ се повдигнаха. Скубеше ли ги? Вгледах се отблизо и се усъмних. Бяха естествено изящни.

— Мисля, че така е по-добре. А ти?

— О, разбира се, че е по-добре. Искам да кажа, след всички ужасии, които е трябвало да види.

— Какво да ти кажа, за война се говори дори в Библията.

Не разбирайки накъде бие, за всеки случай се засмях. Това, изглежда, ѝ достави удоволствие.

— А нима *ти* си внимавал в играта? — закачливо ме попита тя. — Доколкото видях, беше седнал до малката Фогълмън, а?

Свих рамене:

— Все трябваше да седна до някого.

— Слушай, Питър, внимавай! Очите ѝ шарят ли, шарят.

— Ха! Съмнявам се. Аз съм плюнка за нея.

Тя шеговито се закани с пръст точно както правеха в нашия край.

— Ами-ами! Ти не си за изпускане.

Това „ами-ами“ тѣй силно ми напомни речта на дядо, че от блаженство се изчервих. Размазах бистрото желе на препечения хляб, а тя продължи къщната си работа.

Следващите два часа по нищо не могат да се сравнят с преживяното от мен дотогава. Бях останал сам в къщата с жена, която е много висока по време, толкова висока, че не можех да изчисля височината ѝ в години, беше най-малко два пъти колкото моята. Жена с ореола на славата; легендите за любовните ѝ истории се предаваха като мръсни монети от ръка на ръка из целия ученически свят. Жена напълно зряла и оформена в своето богатство и значение; присъствието ѝ изпълваше всяко ъгълче на къщата. Нейното докосване до термостата запали пещта под мене. Стъпките ѝ на горния етаж отклониха гърленото, съсредоточено жужене на прахосмукачката. Смехът ѝ кънтеше из къщата ту тук, ту там, преместваше мебелите, а те проплакваха; като птица, рядка и невидима, която прелита във високите клони на гора, на горния етаж прелитаха звуци, породени от нея. От всеки кът на нейния дом към мен надничаше ликът на Вира Хъмъл, той бе във всяка сянка, във всяка извивка на полираното дърво;

тя бе отблясъкът в огледалата, полъхът, който дипли завесите, пращец върху мъхавите облегалата на стола, в който бях потънал.

Наместил се в тъмната гостна, посягах към малкия лакиран рафт и четях едно след друго списание „Рийдърз Дайджест“. Четох, додето от четене почна да ми се повдига. В съдържанието открих и жадно погълнах две последователни статии: „Има ли чудодейно лекарство против рака?“ и „Десет доказателства за съществуването на бога“. Прочетох ги и останах разочарован, нещо повече от разочарован — потиснат; защото острието на надеждата събуди опасения, които бях приспал. Демоните на страха впръскаха в кръвта ми железните си игли. Беше ясно, въпреки красноречивия брътвеж на написаното и енциклопедичните претенции на двете стройни печатарски колони, беше ясно, че липсват доказателства, че чудодейно лекарство няма. Обзет от ужаса на думите, изпитах панически глад за осезаеми неща и от средата на дантелената салфетка върху масичката до лакътя ми грабнах боядисаната порцеланова фигурка на някакво засмяно джудже с къси крилца на точки. Пъргавите сиви чехли зашумяха по пътеката на стълбището и мисис Хъмъл сложи обяд за двама ни. В ярко осветената кухня ме обхвана смущение, че петната по лицето ми сигурно личат. Запитах се няма ли да бъде невъзпитано, ако стана да си вървя, но нямах сили да напусна този дом, чувствувах, че не съм в състояние да погледна дори през прозорците; и ако си тръгнах, накъде и за какво бих тръгнал? Тайнственото отсъствие на баща ми, изглежда, щеше да продължи вечно. Бях загубен. Жената нещо ми говореше; думите ѝ бяха обикновени, но това ми стигаше, за да превъзмогна ужаса. Видях се в блестящата повърхност на масата между лицата ни; размивах я. Беше свалила кърпата от главата си и косата ѝ бе прихваната на конска опашка. Когато ѝ помагах да разтреби масата и отнасях чиниите до умивалника, телата ни веднаж-дваж се сблъскаха. Тъй минаха двата часа; бях полуудавен в страх, полумъртъв и пламнал от любов.

Баща ми се върна малко след един часа. Мисис Хъмъл и аз все още бяхме в кухнята. Говорехме за някаква пристройка във формата на „г“ с покрита веранда, каквато искала да долепи до задната стена на къщата; там през лятото щяла да сяда с поглед към двора, далеч от движението и шума на магистралата. Щяло да прилича на беседка и аз си представих как ще бъдем в нея двамата.

Със своята заострена като куршум шапка и набито със сняг палто баща ми приличаше на човек, когото току-що са изстреляли от оръдие.

— Ей, Баба ви Зима си навакса изгубеното време — рече той.

— Къде си бил досега? — попитах го аз и гласът ми позорно се запрепъва по пътека от сълзи.

Погледна ме, сякаш бе забравил, че съществувам.

— Навън, наблизо — рече той. — В училището. Щях да те вдигна, но се сетих, че имаш нужда да се напиш. Беше почнал адски да побледняваш. Можа ли да заспиш от моето хъркане?

— Да. — Снегът по палтото, панталоните и обувките му говореше за приключения, завидях му. Вниманието на мисис Хъмъл се обърна изцяло към него; смееше се дори когато нищо не бе казал. Грапавото му лице бе поруменяло. Свали си шапката с един замах, като момче, и изтърси крака върху кафявата изтривалка от вътрешната страна на вратата. Жадувах да го мъча; гласът ми стана пронизителен: — Какво си правил в училището? Защо се забави толкова?

— Ей богу, обичам я тази сграда, когато няма ученици — сега той говореше на мисис Хъмъл. — Знаеш ли, Вира, какво трябва да направят с този тухлен хамбар? Да изгонят учениците на улицата и да ни оставят нас, учителите, да си живеем вътре; това е единственото място в живота ми, дето не съм имал чувството, че някой непрекъснато ми е стъпил на врата.

Тя се засмя.

— Ще трябва да легла.

— Стига ми едно вехто походно легло — рече той. — Две стъпки широко и шест стъпки дълго; иначе легна ли с някого, все ще ми отмъкне завивката. За тебе не казвам, Питър. Както бях капнал снощи, сигурно аз тебе съм отвил. Та да ти отговоря на въпроса: приведох в ред всичките си дневници. За първи път от края на миналия срок всичко е тип-топ и сега се чувствавам, сякаш са ми свалили бетонен блок от гърба. И ако утре изчезна, новият учител, горкият, ще може веднага да си поеме работата. Раз-два и хайде; мърдай, приятелю, на другата спирка разтоварваме боклука.

Трябваше да се засмея.

Мисис Хъмъл приближи хладилника и попита:

— Обядвал ли си, Джордж? Да ти дам един сандвич с ростбиф?

— Дяволски мило от твоя страна, Вира, но да ти кажа истината, няма да мога да го сдъвча, снощи ми вадиха кътник. Чувствувам се двойно по-добре, но сега в устата ми е като потъналата Атлантида. При Мони изядох една мидена супа. Ако все пак искаш докрай да съм искрен, ако сте намислили с малкия да пиете кафе, няма да се откажа от една чаша. Забравих синът ми пие ли кафе.

— Как можеш да забравиш? — викнах аз. — Всяка сутрин в къщи се мъча, но все нямало време!

— Боже, щях да забравя. Опитах да се обадя на майка ти, но линиите са прекъснати. В къщи няма трошица храна, а какъвто си го знаеш татко Крамър, ще вземе кучето да налапа. Освен ако не е паднал по стълбите. Какъв късмет, а? Сега никакъв доктор не може да се добере догоре.

— Добре, а ние кога ще се доберем догоре?

— Всяка минута, синчето ми, всяка минута. Времената никого не чакат. — А към мисис Хъмъл се провикна: — Никога не откъсвай момчето от майка му. — После прехапа устни; разбрах, недоумяваше дали не е постъпил нетактично, защото, по непонятни за мен причини, самата тя нямаше деца. С подчертаното мълчание на слугиня тя сложи димящото кафе на масата до него. Вместо отговор от косата ѝ се отдели къдрав кичур и се плъзна по страната ѝ. Той се помъчи да потисне вълнението в гласа и каза: — Видях Ал горе на улица Спрус, идва си. С тоя влекач направиха чудеса; в този квартал, дойде ли до работа, всичко се върши като по часовник. Движението е възстановена навсякъде освен по малките улички и около Шейл Хил. Ако аз управлявах града, цял месец щяхме да ходим със снегоходки. — Вторачил се в тази въображаема бъркотия, той весело чупеше ръце. — Разправяха, че снощи късно в Уест Олтън един трамвай дерайлирал.

Мисис Хъмъл затъкна обратно косата си и попита:

— Жертви има ли?

— Не. Излязъл от релсите, но останал на крака. Нашите трамваи чак до обед не можаха да си пробият път до Ййли. Половината магазини в Олтън са затворени. — Удивлявах се на осведомеността му и си представих как е събирал информация, газейки из преспите, спирайки снегорините да пита водачите им, подтичвайки нагоре-надолу по небрежно нахвърляните купчини с възкъсото си палто като

набързо източил се хлапак. Докато съм спал, той сякаш бе обиколил целия град.

Допих си кафето и необяснимото безразличие, което нервите държаха на разстояние, сега получи разрешение да ме залее. Престанах да слушам — баща ми разказваше на мисис Хъмъл по-нататъшните си приключения. Посивял от изтощение, на вратата застана мистър Хъмъл и тръсна от косата си сняг. Жена му поднесе обед; като хапна, погледна ме и намигна.

— Искаш ли да си идеш у дома, Питър?

Излязох, нахлузих палтото, чорапите и лепкавите сбръчкани обувца и се върнах в кухнята. Баща ми отнесе мократа си чаша на умивалника и наложи шапка.

— Ужасно спортменско от твоя страна, Ал. Синчето и аз сме ти крайно благодарни — а към Вира Хъмъл добави: — Много благодаря, Вира, посрещна ни като принцове. — И тогава, любима, се случи най-странното от всички странни неща, които ти разказвам: баща ми се наведе и целуна жената по бузата. Сведох смутено очи и върху нашарения с пръски линолеум видях тесните ѝ нозе в сините чехли с готовност да се повдигат на пръсти, за да получат целувката.

След това петите ѝ се отпуснаха на пода и тя пое брадавичавата ръка на баща ми в своята.

— Радвам се, че дойде при нас — каза му тя, сякаш са насаме. — За кратко време къщата ми се напълни.

Когато дойде мой ред да ѝ благодаря, не посмях да я целуна и извърнах лице, да покажа, че целувка няма да има. Поемайки протегнатата ми ръка, тя се усмихна и ме улови и с другата си ръка.

— Все тъй ли са ти топли ръцете, Питър?

Клоните на люляка пред вратата бяха заприличали на еленови рога. Сред бензиновите помпи и агрегата за сгъстен въздух чакаше камионът на Хъмъл — средно голям, тук-там покрит с ръжда шевролет-самосвал; на предната броня бе прикачена блестяща оранжева снегориначка. Когато моторът заработи, около нас като че бликнаха десет разноцветни трясъка. Седнах между татко и Ал Хъмъл; отпред отопление нямаше и бях доволен, че съм седнал между двамата. Минахме по улица Бюкенън. Старата ни къща, похлупена със снежен калпак, припекла на слънцето широката си бяла стена, срещу която като малък подхвърлях топката за тенис, ми напомни двореца на

Дядо Мраз. Минавайки по улицата, децата бяха свалили снега от живите плетища, а тук-там от клоните на конските кестени в стремителен шумящ водопад се свличаше откъснало се рухо сняг. Къщите оредяха и непокътната белота се възцари по заоблените нивя зад високите като хора била от мръсен сняг, които снегориначката трупаше встрани. В далечината гористите хълмове бяха все тъй синьо-кафяви, ала багрите бледнееха като пробни отпечатыци от нова гравюра.

Разказвам ти всичко това и отново ме обзема умората, която чувствувах тогава. Седях в кабината на камиона, а баща ми и Хъмъл, хванати от предното стъкло в рамка като неясни картинки от стар нем филм, разриваха с лопати нашия буик, засипан до прозорците от снегорините, които бяха чистили шосе 122. Дразнеше ме сърбежът, който бе преминал от носа в гърлото, и подозирах, че има някаква връзка с лепкавия мраз в обувките ми. Рамото на хълма хвърли сянката си върху нас, полъхна ветреца. Слънчевите лъчи се издължиха, станаха златни и изчезнаха отвсякъде освен от върховете на дърветата. Хъмъл запали с вещица мотора и на заден ход нахлузи на задните гуми вериги, които после прикрепи с подобен на клещи инструмент. Размахани в синкавия здрач, сенките на мъжете разиграха някаква пантомима с един портфейл, чийто финал тъй и не схванах. И двамата оживено жестикулираха и след това се прегърнаха за довиждане. Хъмъл отвори вратата на кабината, връхлетя ме студен въздух и прехвърлих чупливото си тяло в нашата катафалка.

Докато пътувахме към дома, дните, в които за последен път бях видял шосето, ми се сториха отдавна забравени като добре зарасла рана. Ето го билото на Бонбони за кашлица, ето завоя и глинения насип, дето бяхме, взели гратистчията, ето млекоцентралата „Детелинов лист“, в която конвейерни ленти изнасяха говеждия тор, ето ги сребристите комини върху покрива на силоза, които сега димяха в оранжевото опиянение на небето; ето го правия участък от пътя, дето веднаж прегазихме една объркана авлига, ето го селището Галилея, а до кръчмата „Седма миля“ — магазина „Потиджър“, където спряхме да купим храна. Едно по едно, като аптекар, изпълняващ рецепта, баща ми обиколи рафтовете, взе хляб, сушени праскови, бисквити „Риц“ и булгур и ги натрупа на тезгяха пред Чарли Потиджър, който някога е бил фермер и като се върнал от Тихия океан, продал фермата си на

едри земевладелци и отворил този магазин. Той записваше нашия кредит в кафява петцентова тетрадчица и макар че сметката ни от заплата до заплата достигаше до шейсет долара, нито веднаж не ни опрости дори един цент.

— Освен това един резен от свинския салам, моят тъст много го обича, и четвърт ливански салам, да си хапне и синчето — поръча татко. Този ден бе станал извънредно щедър в покупките си, обикновено биваше стиснат и купуваше храна само за един ден, сякаш на другия ден можеше да се наложи да храни по-малко гърла. Купи дори връзка пресни банани. И когато Потиджър след дълги усилия направи общата сметка с огризаното си моливче, баща ми се обърна към мен и попита: — Взе ли си лимонада?

Обикновено си взимах — това биваше последната глътка цивилизация, преди да потънем в провинциалния мрак, по някаква грешка превърнал се в наш дом.

— Не — отвърнах, — нямам апетит. Да вървим.

— Горкото ми синче — високо обяви баща ми пред малката глутница безделници с червени ловджийски шапки, които дори в този бурен ден бяха дошли тук да си клатят краката и да дъвчат. — От две нощи не се е прибирало в къщи, домъчняло му е за мама.

Вън от себе си блъснах вратата и излязох. Засипано със сняг по краищата, езерото оттатък пътя изглеждаше черно като гърба на огледална амалгама. Беше онзи сумрачен час, когато някои автомобили запалват фаровете, други — само двата мигача, а има и такива, които още карат без светлини. Баща ми подкара тъй бързо, сякаш пътят е гол. На места шосето бе напълно изстъргано от сняг и в тези промеждутъци веригите сменяха песента си. По средата на Файър Хил (над нас църквата с малкия си кръст приличаше на изрисувана с туш върху индиговото небе) една от веригите се откачи. Тя продължи да чука по задния десен калник през цялата последна миля. Виделината се изпъстри от прозорците по долните етажи на шепата Файъртаунскй къщи — те мъждиво тлееха като въглени. Странноприемницата „Десета миля“ бе тъмна, с приковани прозорци.

Нашият път не беше разчистен. Всъщност нашият път се състоеше от два пътя — единият минаваше през нивите на Еймиш, а другият, който се отделяше от първия, се спускаше покрай нашия имот и се съединяваше с шосето при басейна и хамбара на Сайлъс

Шолкопф. На тръгване бяхме минали по този, по долния път; върнахме се по горния. Татко даде газ и насочи буика в натрупания сняг, той потъна и спря на може би само десетина стъпки от шосето. Моторът заглъхна. Баща ми изключи и угаси фаровете.

— Утре как ще се измъкнем? — попитах го.

— Едно по едно — рече той. — Сега искам да се прибереш в къщи. Ще можеш ли пеша?

— Какво друго ми остава?

Неразчистеният път представляваше дълга лента от святкащо сиво, поставена в перспективата на два криво очертани реда млади дървета. Оттук не се виждаше нито един светец прозорец. Над нас, в още твърде светлото и затова беззвездно небе, на запад, като гигантски мраморни снежинки се носеха редки бледи облаци — тъй бавно, сякаш биха спрели, ако земята не се въртеше. Снегът стигаше над глезените ми, нахлуваше в обувките. Помъчих се да стъпвам в татковите следи, но крачките му бяха доста по-големи. Когато шумът на движението по шосето зад нас заглъхна, могъщата тишина още повече се сгъсти. Отпред, ниско в небето, светеше звезда — беше тъй ярка, че бялата ѝ светлина ми се стори топла. Попитах татко:

— Коя е тази звезда?

— Венера.

— Винаги ли тя изгрява първа?

— Не. Но понякога последна залязва. Като стана сутрин, слънцето вече изгрява между дърветата, а Венера още виси над Еймишовия хълм.

— Може ли по нея да се ориентираш?

— Не знам. Никога не ми се е случвало. Интересен въпрос.

— Пък аз никога не мога да намеря Полярната звезда. Все не мога да допусна, че е толкова малка.

— Вярно. И аз не зная за какъв дявол са я направили толкова малка.

Торбата с продуктите, които носеше, отнемаше човешкия образ на фигурата му и тъй като нозете ми бяха престанали да усещат ходя, или не, той ми заприлича на шия и глава на кон, който съм яхнал. Погледнах право нагоре: кобалтовосиният купол се беше очистил от мраморните снежинки и тук-там прозъртаха плахи звезди. Клоните на

младите дървета, между които вървахме, отстъпиха и откриха дългата, навъсено-лъскава и ниска гърбица на горната ни ливада.

— Питър?

Гласът на татко ме стресна, имах чувството, че съм; останал сам.

— Какво?

— Нищо. Просто исках да се уверя, че си още зад мен.

— А къде да бъда?

— Сега ми го каза.

— Да понося ли малко торбата?

— Няма нужда, неудобна е, но не е тежка.

— Защо купи тия банани, като знаеш, че ще се наложи половин миля всичко да влачим?

— От умопомрачение — отвърна той, — наследствено умопомрачение. — Това му беше любимата мисъл.

Дочула гласовете ни, Лейди залая оттатък нивата. Бързите и неясни двукратни излайвания полетяха към нас като пеперуди, ниско над земята, леко докосваха пухкавата корица на снега, но не се осмеляваха да се втурнат нагоре в стръмния и гладък свод, похлупващ на стотици мили наоколо едно пространство, наречено Пенсилвания. От мястото, където долният път се отделяше от горния, в ясен ден виждахме първите синкави склонове на Елигейнските планини. Спуснахме се в завета на нашия хълм. Първи се показаха дърветата на овощната ни градина, после хамбарът, а през чаталите и преплетените голи клони на овощките — и нашата къща. На долния етаж светеше, макар че, приближавайки през стихналия двор, почнах да се убеждавам в нереалността на тази светлина, изпитах измамното чувство, че хората в къщата са умрели и са забравили лампата да свети. До мен баща ми изохка:

— Исусе, знам си, че татко е паднал по тия проклети стълби.

Но пред нас, край ъгъла на къщата личеше утъпкана пътечка, а на верандата имаше достатъчно признаци, че водната помпа е била използвана. Лейди изскочи отвързана из мрака с пърхащо ръмжене в гърлото си, но след туй, като ни позна, заскача като риба върху пухкавия сняг, завря муцуна в лицата ни, а в гърлото ѝ затрептя слабата притихваща нота на любовно скимтене. Тя се стрелна, блъсна се край нас през двойната кухненска врата и намерила се на топло, изпусна недвусмислената воня на невестулка.

Ето я и кухнята — с цвят на мед, ярко осветена; ето ги и двата часовника: червеният, електрическият поради спирането на тока показваше съвсем погрешно време, но въпреки това продължаваше смело да върви. Ето я и мама, приближава ни с разтворени обятия и щастлива момичешка усмивка, за да поеме вързопа от татко и да ни посрещне у дома.

— Моите герои! — каза тя.

Татко почна да обяснява:

— Каси, тази сутрин опитах да взема връзка, но линията била прекъсната. Тежко ли изкарахте? В торбата има един италиански сандвич.

— Всичко мина чудесно — рече мама. — Татко ряза дърва и тая вечер сготвих малко от оная супа, сушено телешко с ябълки, баба я правеше, като нямахме какво да ядем. — От печката наистина се носеше божественият аромат на варени ябълки; в камината танцуваше огън.

— Тъй ли? — Баща ми, изглежда, бе удивен, че светът е продължил да се върти и без него. — Добре ли е татко? И къде, по дяволите, се е дянал?

Още докато приказваше, той влезе в другата стая и там, на обичайното си място на канапето, седеше дядо, скръстил на гърди изящните си ръце, и едва закрепил на коляното си своята мъничка, сега затворена оръфана Библия.

— Рязал си дърва, а, татко? — високо попита баща ми. — Ти си едно подвижно чудо. Изглежда, си бил праведен в някой миг от живота си.

— Джордж, не искам да излезе, че само за себе си мисля, но дали случайно си се сетил да донесеш вестник „Сън“? — Естествено, раздавачът не е могъл да изгази дотук и за дядо, който не би повярвал, че е валял сняг, ако не прочете във вестника, това е било мъчително лишение.

— Не, татко, да пукна — измуча баща ми. — Забравих. Не знам защо, ей тъй, от умопомрачение.

Мама и кучето дойдоха при нас в стаята. Повече неспособна да задържа добрата вест за нашето пристигане в себе си, Лейди подскочи на канапето и с едно изпъване на тялото си завря муцуна в ухото на дядо.

— Чиба, чиба! — извика той и се изправи, грабвайки Библията от коляното си.

— Обади се Док Епълтън — каза мама на баща ми.

— Тъй ли? Че нали нямаше връзка.

— Поправиха я следобед, след като пуснаха електричеството. Звъннах на Хъмълови, Вира каза, че сте тръгнали. За първи път я чувам по телефона толкова любезна.

— А какво каза Епълтън? — попита татко, прекоси стаята и се загледа в моя глобус.

— Каза, че снимката нищо не показвала.

— Тъй ли? Това ли каза? Каси, ти какво мислиш, дали не лъже?

— Знаеш, че никога не лъже. На рентгена всичко било чисто. Всичко се дължало на нерви; според него имаш лека форма на... как беше... чакай, аз си записах. — Мама отиде до телефона и от една хартийка, оставена върху указателя, прочете: — *Мукозен колит*. Побъбрихме си малко, но по гласа ми се стори, че е поостарял.

Изведнаж се почувствувах изтощен, изпразнен; без да свалям куртката, седнах на канапето и се облегнах на възглавниците. Просто бях длъжен да сторя това. Кучката сложи глава в скута ми и нагласи своята сгърчена и леденостудена муцуна под ръката ми. Козината ѝ бе сякаш натъпкана с пух от леден въздух. Над мен родителите ми изглеждаха огромни и драматични.

Баща ми се обърна, голямото му лице беше напрегнато, сякаш отказваше да разкъса последния обръч около надеждата:

— Точно това ли ти каза?

— Но въпреки това мисли, че се нуждаеш от почивка. Според него учителската работа те напряга, питаше се дали не можеш да се заловиш с нещо друго.

— Ъ? По дяволите, Каси, та мен за нищо друго не ме бива. Това ми е едничкият талант. Не мога да напусна училището.

— Разбира се, и той, и аз си знаехме, че тъй ще отговориш.

— Каси, ти сигурна ли си, че той разбира от рентгенови снимки? Сигурна ли си, че този дърт мошеник знае какво приказва?

Бях затворил очи, изпълнен с благодарност. В това време върху челото ми се допря една голяма, хладна и суха шепа. Обади се гласът на майка ми:

— Джордж, какво си правил с това дете? Гори от треска.

Донякъде заглушен от дървената стена на стълбището, отгоре долетя гласът на дядо:

— Приятни сънища!

Баща ми направи няколко крачки по разлюлените дъски на кухнята и викна по стълбите подире му:

— Не се сърди за „Сън“, татко! Утре ще ти донеса. А дотогава нищо няма да се случи, обещавам ти. Руснаците са все още в Москва, Труман все още е цар.

— Откога ти е това? — попита ме мама.

— Не зная — отвърнах. — Цял следобед ми е слабо, нещо не съм съвсем на себе си.

— Искаш ли малко супа?

— Малко може, но не много. Какво облекчение за татко, а? Няма рак.

— Да — каза тя. — Сега ще трябва нещо друго да измисли, за да го съжаляват. — По успокоения овал на лицето ѝ премина внезапна сянка.

Съгласявайки се, помъчих се да се върна отново в малкия заплетен свят, създаден от двама ни, в който баща ми беше любим и необикновен предмет на шега.

— В *това* го бива. Може би там му е талантът.

Той се върна в стаята и рече:

— Ей, това се казва човек с характер. Няма шега, наистина се е разсърдил, дето не му донесох вестник. Същинска електроцентрала, Каси. На неговата възраст аз ще бъда вече двайсетгодишен мъртвец.

И макар че бях замаян, спеше ми се и не можах да пресметна, думите му прозвучаха като възходяща поправка в неговите предвиждания за бъдещето.

Нахраниха ме, сложиха ме да си легна и ми прехвърлиха едно от своите одеяла, да ме затоплят. Зъбите ми бяха почнали да тракат и аз не направих нищо, за да спра тази необикновена вибрация на скелета си — тя ме заливаше отвътре с талози от студенина и едновременно изтръгваше от мама топли, но безнадеждни трептящи пориви на загриженост. Баща ми стоеше прав и мачкаше кокалчетата на пръстите си.

— Горкото момче, колко е честолюбиво! — гласно въздъхна той.

— Малкият ми слънчев лъч! — счу ми се да казва тя.

Заспах под припева на техните затихващи гласове. В сънищата ми не се явиха нито те, нито Пени, нито мисис Хъмъл или мистър Зимърман, нито Дайфъндорф или Майнър Крец, нито мистър Филипис; сънят ме отнесе в един мудно въртящ се свят, съществуващ преди всички тях, един свят, в който ме съпровождаше само просветващото в далечината лице на баба, с все същия учуден и уплашен израз, с който ме викаше да сляза от някое дърво — това лице се носеше с мен в изменчивия, безначален поток от неопределими неща. През цялото време имах чувството, че гласът ми високо протестира, а когато се пробудих от неудържимото желание да прескоча до клозета, стори ми се, че гласовете на родителите ми под мен са като някакво болнаво продължение на моя собствен глас. Прозорецът бе изпълнен с лимоновожълта утринна виделина. Спомних си, че почти бях изплувал от своя безизходен кошмар посред нощ при докосването на ръце до челото ми и от думите на татко откъм ъгъла на стаята: „Горкото момче, да можех да му дам своя упорит организъм.“

Сега отдолу долиташе пронизителната му гълчава, която се увиваше около майка ми като камшик:

— Казвам ти, Каси, за мен въпросът е решен. Убивай, за да не те убият — това ми е девизът. Тия копелета пукната пара не дават за мен, та аз ли?

— Само не е много подходящо един учител да разсъждава по тоя начин. Нищо чудно, че всичките ти вътрешности са разбъркани.

— Това е *единственият* начин, Каси. Всичко друго е самоубийство. Да мога само да се удържа в училището още десет години, пипвам двайсет и пет годишната пенсия и сбогом! Естествено, ако Зимърман и тая пачавра Хърцог не ме изхвърлят.

— Защото си я видял да излиза от една врата? Джордж, защо вечно преувеличаваш нещата? Всички ни да подлудиш ли искаш? Какво ще спечелиш, ако ни подлудиш?

— Не преувеличавам, Каси. Тя знае, че зная, а и Зимърман знае, че аз зная, че тя знае.

— Сигурно е ужасно да знаеш толкоз много!

Мълчание.

— Ужасно е — каза татко. — Ад!

Отново мълчание.

— Аз мисля, че докторът е прав — обади се мама, — би трябвало да напуснеш.

— Не разсъждавай по женски, Каси. Това са чисто и просто локумите на Док Епълтън, нали трябва да каже нещо. Какво друго да работя? Ще си остана безработен.

— А не може ли да напуснеш и ако не намериш друга работа, да се заловим с фермата? — Гласът ѝ бе станал стеснителен и тих като на момиче; гърлото ми се сви от мъка за нея. — Фермата е добра — продължи тя. — Ще я караме като моите родители; преди да се махнат оттук, живяха щастливо. Нали, татко?

Дядо не отговори. Получи се празнина и мама побърза да я запълни с шега:

— Ще работиш с ръцете си, Джордж. По-близо до природата. Това ще те направи пълноценен човек.

Гласът на татко стана на свой ред сериозен:

— Каси, ти си ми жена, затуй искам да бъда откровен с теб. Мразя природата. Напомня ми смъртта. За мен природата не значи нищо друго освен смет, бъркотия и воня на невестулка — брррр!

— Природата — след като енергично се изкашля, поде дядо с тържествен глас — е като майка; с която ръка гали, с нея и наказва.

В къщата пропълзя невидима вълна от напрежение и аз разбрах, че мама е заплакала. Плачеше ли тя, все едно, че с нея и аз проливах сълзи, но този път бях доволен, че е сразена, защото изтръпнах от мисълта баща ми да стане фермер. То би значило и аз да потъна в угарите.

До леглото ми бяха оставили гърне, смирено коленичих и го използвах. Гледаха ме само медальоните по тапетите. До перваза на пода, като одрана кожа със съсирена по нея кръв, лежеше смачканата ми риза. Ставането от леглото напълно ми разкри моето състояние. Краката ми бяха отслабнали, болеше ме глава, а гърлото ми бе сякаш облицовано със сухо стъкло. Но затуй пък носът ми бе протекъл и аз можах да изстържа от себе си едно изкашляне. Настаних се отново в леглото, отпуснах се и с наслада предвкусих познатия ход на настинката: омекотената кашлица, запушения нос, спадането на температурата, сигурните три дни на легло. Тъкмо в тези мигове на оздравяване бъдещето ми се струваше най-близко, мисълта да стана художник ме вълнуваше най-силно, в мен се зараждаха най-светли

надежди. Отпуснат в постелята, командувах гигантски призраци от цветовете, а светът сякаш съществувахе само за да предостави случай на мечтите ми да се сбъднат.

Баща ми бе чул, че съм станал, и се качи при мен. Беше облякъл възкъсото си палто и идиотската плетена шапка, готов да тръгне. Днес моята сънливост нямаше да го задържи. На лицето му грееше радост.

— Как е, синчето ми? Виждаш ли какви три дни ти отредих?

— Че ти какво си виновен? Нали всичко свърши.

— Ъ? Искаш да кажеш за рентгена ли? Да, винаги съм бил с късмет. Бог се грижи за проскубаните врабци.

— Сигурен ли си, че днес ще има занятия?

— Да, по радиото казаха, че всички били готови да отидат. Чудовищата са готови да учат.

— Виж к'во, татко...

— Ъ?

— Ако искаш да напуснеш, да вземеш една година отпуска или нещо такова, не се спирай заради мене.

— Ти не се тревожи. За своя старец не се тревожи, и без туй си имаш за какво да мислиш. В живота си никога не съм постъпвал другояче освен като стопроцентов егоист.

Извърнах лице и погледнах през прозореца. След малко баща ми се появи там — една тъмна изправена фигура на фона на снега. Стойката му с нищо не издаваше затрудненото движение на нозете; все тъй изправен, той прегази двора, мина край пощенската кутия, изкачи се по хълма и се скри от погледа ми зад дърветата на овоцната ни градина. Откъм слънцето дърветата се обагряха в бяло. Двете телефонни жици диагонално прерязваха чистата синевина. Голата каменна стена имаше убит цвят на умбра, а стъпките на баща ми бяха като бели мазки на бял фон. Знаех какво представлява тази сцена — един кът от Пенсилвания в 1947 година — и все пак нищо не знаех; в онова леко трескаво състояние, без да разсъждавам, се бях потопил в правоъгълник от разнобагрена светлина. Изгарях от желание да нарисувам всичко това, тъй както си беше, в неговото загадъчно величие. Хрумна ми, че ще трябва да отида сред Природата обезоръжен от всякаква перспектива, че ще трябва да се просна върху нея като огромно прозрачно платно с надеждата, че ако напълно ѝ се отдам, ще се получи отпечатък на прекрасната и полезна истина.

После — сякаш като позволих на това зачатъчно вълнение да мине през мен, бях извършил нещо полезно — усетих премала, затворих очи и задряхах и затуй когато мама ми донесе портокаловия сок и булгура, ядох с още спяща уста.

IX

Той вървеше сам през бялата шир. Копитата поклопваха — едното стържеше (кост о кост) — по обляното със слънце варовиково плато. Какъв беше небесният свод — бронзов или железен? От Небето до Земята наковалнята падала, казват, девет дни и нощи; от Земята надолу още девет дни и нощи, а на десетия ден щяла да стигне Тартар. В най-първите дни, когато Уран всяка нощ се съчетавал с Гея, разстоянието ще да е било по-малко. Сега навярно е по-голямо, сега може би — мисълта изостри неговата болка — наковалнята вечно ще пада от Небето и никога няма да стигне Земята. Всъщност нима майка Гея, която на времето с леснина роди от влажните си недра Сторъките великани, властителя на металите Циклоп, дълбокия и пенлив Океан, Кея и Крия, Хиперион и Япет, Тейя и Рея, Темида и Мнемозина, златовенечния Феб и красивата Тетия, майка на Филира; Гея, която, оросена с капки от кръвта на нейния обезобразен съпруг, роди отмъстителните Еринии и кротките Мелиади, сенки на ясеновите дървета и бавачки на Зевса; Гея, която роди Пегас от кръвта на Горгона и която, оплодена от Тартар, роди своя най-млад и най-страшен син Тифон с тяло, чиято долна половина представлява две борещи се змии, чиито ръце, разперени от изгрева до залеза, мятаха цели планини, изпъстрени с кръвта му, и за кратко време надвиха дори яките мишци на самия Зевс, преобразен като мечка — нима майка Гея, която тъй лесно изтръгна от своята кафява утроба такива изчадия, сега се е оставила да я приспят в този необикновен покой? Накъдето и да обърнеше поглед кентавърът, тя беше бяла, бяла като цвета на смъртта, като сбора от всички цветове на спектъра. И той се запита: „Нима скопяването на Небето направи Гея тъй чудовищно неплодна въпреки пронизителния ѝ зов за спасение?“

Растенията от двете страни на пътя, по който вървеше, бяха голи, безлистни и еднообразни. Ливадна трева — знакът на Деметра, смрадлика — за кожата отрова, кучешки дрян — кората му е слабо разслабителна, черница, блатен дъб и дива череша — основата на

всички живи плетове. Клечки. По това време на годината те са лишени от всяка добродетел, а белият саван на снега ги превръща в калиграфия. Той подири из техните писмена някоя дума, ала не намери ни една. Отникъде помощ. До всеки от дванайсетимата се беше допитал и нито един не му даде отговор. Нима завинаги ще трябва да се скита под празния поглед на боговете? Болката лаеше и разкъсваше тъканта му като запряна глутница кучета. Да ги пуснат на свобода. *Господи, пусни ги на свобода!* Сякаш разгневени от тази молитва, в съзнанието му рукнаха като скверното и кръвясало дихание на Хеката безобразни създания и побеснели гиганти в чудовищна безредица, съставляваща утайката на творението: една кислоч, изсмукана от безустната прозявка на Хаоса, свирепия Праотец. *Бррр!* Мъдростта му безпомощно се раззина пред този прилив на ужаса и той се примили за блаженството на невежеството, на забравата. С прозорливостта си отдавна бе навикнал да моли от боговете само онова, което — вярваше той — не могат да не дадат. Вратата се стесни; по тяхната милост той забрави част от онова, което знаеше.

Картината, която бе оставил зад гърба си, зачовърка съзнанието му. Детето лежеше в треска. Сърцето му се сви от жал по Окироя, едничката му издънка с пищни коси. Има нужда от подстригване. Горкото дете, от какво ли нямаше нужда! Нищета. И неговото наследство — едно чекмедже дългове и една Библия — сега го оставяше на сина си. Нищетата — последната истинска рожба на Гея. Небето, скопеното Небе, бясно от болка, се беше опнало от край до край, изоставило своя потомък да съхне върху бялата пустош, протягаща ръце от изгрева до залеза.

Но дори и в търбуха на зимата изсъхналите клони готвят своите неясни пъпчици. В края на годината е бил роден един цар. Не пада лист, който да не остави след себе си смолист корен, една изящна следа от копито, едно петънце наследство, което се разпечатва в бъдещето. Тези петънца придаваха на черната мрежа от клони червеникав отблясък. Замъглените очи на кентавъра поглъщаха всичко това като лакмус; и химията на неговите мисли постепенно се промени. Пролуките между стволите на живия плет преминаваха край него като дрипави вратници и той си спомни как веднаж отиде с баща си по някаква църковна работа на една пълна с опасности улица в Пасаик; беше събота и работниците от серните рудници се напиваха. През

двойната врата на една кръчма се лееше отровен смях, който сякаш събираше в себе си всички жестокости и богохулства на света — тогава той се почуди как е възможно да има място за подобен шум под небето на бащиния му господ. В ония дни обикновено мълчеше за всичко, което го тревожи, но, изглежда, тревогата му сама се бе издала, защото — спомни си той — баща му се беше обърнал в бялата си яка, за да се заслуша в смеха, идващ от кръчмата, и след това засмян се обърна към сина си: „Всяка радост принадлежи на бога.“

Това е било колкото истина, толкова и лъжа, но момчето я запомни. *Всяка радост принадлежи на бога.* И навсякъде, където в калта, смута или нищетата някоя душа изпитва радост, явява се бог и твърди, че тази радост е негова; по барове и вертепи, в класни стаи и хлъзгави от храчки улички, колкото и тъмни, покрити със струпеи и отдалечени, в Китай, в Африка или Бразилия, навсякъде, където хората изпитват дори миг радост, прокрадва се бог и умножава своите вековечни владения. А всичко останало, всичко, което не е радост, моментално пропада като шлака, която никога не е съществувала. Спомни си радостта на жена си сред полето, радостта на татко Крамър от вестника, радостта на сина си от бъдещето и се възрадва, изпълнен с благодарност, че е могъл да продължи тези радости с още няколко мига. Рентгеновите снимки са чисти. Пред него се простираше бялата шир на дните. Времето му е разрешило да притежава небесните простори, в които плуваше като истински внук на Океан; и той откри, че отдавайки живота си за другите, печели една всеобятна свобода. От две противоположни синкави отдалечения като две настигащи се вълни към него се втурнаха планините Ида и Дикта, а в изправената му снага Небето и Гея отново се съчетаха. Живот има само в добротата. И това е истински живот.

Той стигна завоя на пътя. На стотина крачки пред него буикът му заприлича на черно гърло, което ще трябва да го погълне. Бивша кола на погребален агент. Черно петно върху натрупания сняг — или ще я изкара оттам; или няма. На хоризонта вляво силозът на Еймиш възправяше нагоре своята островърха шапка от вълнообразна ламарина; запустялата вятърна мелница бе неподвижна; над заровените стърнища кръжаха няколко черни дрозда.

Див пейзаж.

Невидимите простори, които кентавърът за миг бе обгърнал, се стопиха с остър бодеж; той се взря в колата и почувствува, че сърцето му се свива. В червата му, там, където се сливаше човешкото с конското, плъпна болка. Чудовищата са най-уязвими в своите превращения.

Черно.

Наистина не жалят шеллака за тия предвоенни буици. И колкото се приближаваше Хирон, толкова по-изненадана изглеждаше смачканата решетка. Едва сега той разбра, че това е устата на тунел, в която ще трябва да пропълзи; в заслепените от блясъка очи на мисълта му децата, на които беше длъжен да преподава, приличаха на палави ножове от мелница за месо, на разноцветни сатъри. Беше изхабен. През последните дни каза сбогом на всичко, внесе ред в дневниците, пригответи се за промяната, за пътешествието. Но то нямаше да се състои. Атропа бе разтворила ножици, но след като размисли, усмихна се и позволи да се предаде неговата нишка.

Хирон прехапа устни да не се оригне и се помъчи да събере мислите си. Пред него се издигна стръмна умора. Мисълта, че пак ще трябва да маневрира пред Зимърман, мисис Хърцог и цялата деспотична и неразбираема за него олинджърска банда, му причини повдигане, почна да му се гади. Как е могло бащиното му семе във взрива на безкрайните възможности да се посади именно тук, на този парализиран къс от неблагоприятна и враждебна земя, сред тия малобройни, ала неразгадаеми лица, между четирите стени на стая 204?

Приближавайки се до колата, достатъчно близо, за да съзре в калника своето изопачено и удължено отражение, той разбра. Това бе колесницата, която Зимърман е пратил да го вземе. Уроците. Да сложи мозъка си в ред и да си подготви уроците.

Защо боготворим Зевса? Защото няма друг.

Назовете петте реки на мъртвите. Стикс, Ахерон, Флегетон, Коцит и Лета.

Кои са били дъщерите на Нерей? Агава, Актая, Амфитрита, Автоноя, Дорида, Дото, Динамена, Еона, Ерата, Евагора, Еварна, Евдора, Евкранта, Евлимена, Евникая, Евпомпия, Галатей, Галена, Главка, Главконома, Халия, Халимеда, Хипоноя, Хипотоя, Кимо, Кимодока, Кимотоя, Лаомедея, Лиагора, Лисианазия, Мелита, Менипа,

Немерта, Несея, Несо, Панопея, Пазитея, Феруса, Плото, Полиноя, Понтопория, Проноя, Протоя, Протомедея, Псамата, Сао, Спιο, Темистея, Тетида и Тоя.

Какво е герой? Герой — това е цар, принесен в жертва на Хера.

Хирон стигна до края на платото; копитото му загреба варовик. Шепа светли камъчета изтрополяха в бездната. Той вдигна очи към синия купол отгоре и разбра, че наистина му предстои да направи голяма стъпка. Да, този път нямаше шега, предстоеше му огромна стъпка, за каквата не успя да се приготви през целия си житейски път. Трудна стъпка, трудно пътешествие, ще му трябва вечност, за да стигне там, вечност като на падащата наковалня. Напрегнатите му вътрешности се отпуснаха; раненият крак изруга; главата му олекна. Белотата на варовика заслепяваше очите му. На ръба на пропастта тих зефир го близна по лицето. И неговата воля, превърната под натиска на абсолютния страх в съвършен елмаз, произнесе последното си слово. *Σεга άνίτον δέ έχων τò έλκος είς τò σπήλαιον άπαλλάσσεται κάκει τελευτήσαι βονόμευος, καί μή δυνάμενος έπειπερ άθάνατος ήν, άντιδόντος Δί Προμήθεως αδτόν άντ' αύτοϋ γενησόμενον άθάνατον, οότως άπέβανεν.*^[1] Хирон прие смъртта.

[1] „Страдайки от неизцелима рана в глезена, той се усамотява в пещерата и жадува там да умре, ала не може, защото е безсмъртен. Тогава предлага на Зевс себе си вместо Прометей и макар че му е отредено безсмъртие, така завършва своя живот.“ (гр.) — Из Аполодор Атински (II в. пр.н.е.). — Б.пр. ↑

ЕПИЛОГ

Защото Зевс бе обичал своя стар приятел, издигна го нагоре и го постави сред звездите като съзвездие Стрелец. Тук, в зодиака, ту над, ту под хоризонта, той участва в напътването на нашите съдбини, макар че в последно време все по-малко са живите смъртни, които вдигат страхопочтителен поглед към Небето, а още по-малко ония, които се учат от звездите.

МИТОЛОГИЧЕСКИ ПОКАЗАЛЕЦ

(Такъв показалец към края на книгата си прибавя самият Джон Ъпдайк. Всяко действащо лице и някои от по-важните наименования на места съответствуват на герои и места от гръцката митология. Не всички обаче имат постоянен митологичен двойник; тъй например ученикът Дайфъндорф се появява ту като кентавър, ту като тритон, а в един случай дори като Херкулес.)

Адонис — има се пред вид анемонията, изникнала от кръвта му.

Аполон — доктор Епълтън.

Арес — (Марс) — преподобният Марч.

Артемида — Хестър Епълтън.

Асклепий — Скипи Епълтън.

Афродита (Венера) — Вира Хъмъл.

Ахил — Оки, бившият ученик на Колдуел.

Гея — Земята, Природата.

Дедал — Джони Дедман.

Дионисий — пияният на улицата в Олтън.

Елисейски полета — Ийли.

Зевс — Зимърман.

Ио — Айрис Озгуд.

Корона — Корина Епълтън.

Минос — Майнър Крец.

Окироя — дъщеря на Хирон (втори образ на Питър Колдуел).

Олимп — Олинджър.

Омфал — кръглият камък в Делфийския храм, „център на земята“, тук — неврологичното чукче в кабинета на Епълтън.

Пазифая — мисис Пасифай (в митологията жена на цар Минос).

Пандора — Пени Фогълмън.

Посейдон — плувният басейн в Олтън.

Прометей — Питър Колдуел.

Радамант — мистър Родз.

Сторъките великани (Котус, Бриарей, Гигес) — Кот, Брайън и Гай Олинджър.

Тифон — Дайфъндорф.

Филира — майката на Джордж Колдуел.

Фол (кентавър) — Филипс.

Хадес — разсилният Хелър.

Харикло (Деметра, Церера) — Каси Колдуел.

Хера — Мим Хърцог.

Хермес — гратисчията.

Хефест — Ал Хъмъл. *Хирон* — Джордж Колдуел.

Хронос — татко Крамър.

Циклопи — работниците на Ал Хъмъл.

Язон — Джаксън, бивш ученик на Колдуел.

КРЪСТАН ДЯНКОВ

НАСЛЕДСТВО, КОЕТО СЕ РАЗПЕЧАТВА В БЪДЕЩЕТО

Спомням си мрачния есенен ден на 1964 година, когато, току-що прочел за първи път „Кентавърът“, неочаквано се срещнах с неговия автор. В София за няколко дни гостуваше американският писател Джон Ъпдайк. Литературните списания в Съединените щати вече твърдяха, през устата на своите най-известни критици, че Ъпдайк е онази нова изгряваща звезда, на която е писано да озари отново притъмнелия литературен небосклон след смъртта на творци като Уилям Фокнър и Хемингуей, да продължи традициите на Томас Уулф и Шърууд Андерсън.

И тъй, в онзи есенен ден се въртях по друга работа из фоайето на един столичен хотел и ненадейно погледът ми падна върху високата фигура на хилав млад мъж; той обърна лице и без много да му мисля, приближих и го заговорих: „Вие сте Джон Ъпдайк, нали?“ Не бих разказвал тази история, ако отговорът му не беше положителен. „Как ме познахте?“ — изненада се той. „От книгата“ — опитах се да обясня. От книгата — никога не бях виждал лицето на този човек — но от нея бях съградил един образ, който сега изведнаж се материализираше. Книгата приличаше на този човек.

На другия ден, когато го видях отново и за по-дълго, ме чакаше обратното впечатление: този човек приличаше на своята книга. Все още потресен от „Кентавърът“, уверих се, че Ъпдайк изглежда и говори досущ като своята проза. Обикновеното на пръв поглед лице — ще речеш, „източил се набързо немирник“ — криеше същото богатство на мисъл, на чувство и на реч, от които е пропита всяка страница на романа му. В началото говорехме за обикновени неща (както налага празният етикет), но и в обикновените неща той проникваше по свой начин, виждаше ги с други очи, придаваше им необикновени значения. Оказа се, че „Кентавърът“, за който наистина

бях почнал да мисля така, съвсем не е словесен експеримент — повестта за последните дни на учителя Джордж Колдуел Ъпдайк не би могъл да разкаже по друг начин. И заедно с изключителната му култура порази ме и неговата самокритичност: „Искате да преведете тази книга на български език? Та това е най-тежката ми книга, най-тромаво написана и... много мъчна, казват.“ Не мога да се закълна, че в тези думи нямаше и прекалена скромност, но реших, че щом е възможно човек не само да разсъждава, но и да говори като книгите си, то непременно тези книги ще трябва да звучат добре и на всеки друг език. Оставям читателя да прецени доколко словото на превода — макар и тук-таме доста необикновено — може да бъде направо консумирано без помощта на глътка вода.

Искам да благодаря преди всичко на Джон Ъпдайк, който ми разреши да направя този опит и бе тъй добър да ми даде превода на старогръцкия пасаж от Аполодор, с който свършва романът.

Впрочем що за книга е „Кентавърът“?

Съединените щати нямаха „разгневени млади мъже“. Американският еквивалент на това чисто британско литературно поколение почна с бунта на битниците, с антиконформизма на Джек Керуак и брадатите наркомани от подземията на Сан Франциско, изви се като вихрушка в тълпите босоноги младежи по пътищата на Щатите, чиято единствена идеология на протести беше зен-будизмът, премина след това, но за кратко време, в поезията на Лорънс Фърлингети и накрая кристализира в осъзнатия протест на хилядните политически демонстрации и в песните на Боб Дайлън и Джоун Бейз. Поредното подмладяване на литературата след нейното, тъй да се каже, пролетарско обновяване през 30-те почна бавно. Смъртта на Фокнър, Фрост, Хемингуей бе наистина сътресение, от което мъчно се излиза. Може би първи предвестници на младата вълна бяха „Спасителят в ръжта“ на Джеръм Селинджър и „Да убиеш присмехулника“ на Харпър Лий. Може би е трябвало да се родят романите на Джон Чийвър и Кетрин Ан Портър, поезията на Робърт Лоуъл и драмите на Тенеси Уилямс и Артър Милър, за да се стигне до драмите на Едуард Олби, стиховете на Тед Хюз и романите на Сол Белоу, Джеймс Болдуин и Джон Ъпдайк.

„Кентавърът“ е типичен роман на избистрения интелектуален реформизъм в днешната американска литература. Той не притежава монолитната епичност на Фокнър, нито гражданското въстание на Стайнбек и все пак говори, че неговият автор е прочел твърде добре своите големи предшественици. Нещо повече — по острото, си чувство за своето време, по своето дълбоко внимание на дълбоко честен човек към живота, Ъпдайк сякаш надминава големите майстори на американския критически реализъм. Той твърде млад е почерпил от битието на хората около себе си онези истини, които искрено и с огромно вълнение преминават в сериозни и възвишени идеи. И тъкмо тези идеи, тези негови открития в голямата наука за човека и човешкото общество, безпогрешно изложени в „Кентавърът“, правят романа му разбираем, близък на всеки читател и подчертано съвременен.

Историята на Джордж Колдуел, великия неудачник и на места жалък мечтател, уви, отлично разбиращ несъстоятелността на своите мечти, е пряко заета от собствения семеен живот на писателя. В автобиографичната си повест-есе „Кучешки дрян — първо лице, единствено число“ (поместена в „Избрана проза“, 1965) Джон Ъпдайк пише за себе си и своето семейство:

„Баща ми продължаваше да работи като учител в гимназията; той бе намерил тази работа скоро след моето раждане. След мен не се роди друго дете. Бях едничък син. През 1932 година се родиха много единствени деца... Баща ми и дядо ми бяха жертви на 30-те. Баща ми бил изхвърлен от телефонната компания, където работел като кабелист, той и майка ми живели по приюти и хотели из цяла Западна Пенсилвания. Живели в тази тъмнина, а подробностите на техните приключения — самотата на майка ми, романите на Тургенев, проститутките на долния етаж, мъжете, умиращи от глад из парковете на Питсбърг — всичко това събуждаше ревност в детското ми сърце... Събитията, които оформиха възгледите на моите родители, са се пропили и в мен. По времето, когато съм бил заченат и роден, те са чувствували в себе си вцепенението, страха и

отчаянието на цялата нация. При Рузвелт надеждите се върнаха... Още от дете гледах на републиканците като на слепи дракони; техен прототип беше бръснарят — последния път, когато ме подстрига, твърдеше, че президентът умрял от сифилис. И до днес не мога да слушам приказките на републиканците, без да чуя потракването на ножици край ушите си. За мен Рузвелт беше завършекът на един стабилен свят. Сега той се превръща в блед спомен, в полулегенда, в герой на средновековна хроника. Тъй стана с всичко. Там, дето порано растеше жито, сега високоговорители непрестанно бълват реклами... Докато бях в първоначалното училище, гимназията ми се струваше огромна. В нея баща ми всекидневно вършеше своите фокуси, а от джоба му вечно се подаваше сноп повредени писалки. Водеше ме сегизтогиз там — миризмата на лак, на подово масло, височината на чиновете, на чешмичките, фантастичните размери на гимнастическия салон — всичко това ме караше да се чувствавам в зали, където от векове насам някаква раса от великани е преминавала трудния си живот в светлината на велико блаженство...“

И от другите биографични данни за Ъпдайк, колкото и непълни да са те, става ясно, че сюжетът на „Кентавърът“ (като малък писателят обичал да възсяда баща си като кон по време на разходките им из полето) е откъснат от една действителност, жива, силна, изстрадана. Ъпдайк сам признава, че романът му е много личен. „В известен смисъл той е необичаен — казва той. — Сплитането на античните митове със съвременната действителност на Пенсилвания през 1947 година е твърде сложен комплекс. Но всеки би го разбрал, ако поясня откъде взех идеята за романа. Източник станаха няколкото реда, срещнати в един сборник древногръцки легенди. С тях започва и самата книга. В този миг особено силно ме порази образът на Хирон, пожертвувал, подобно на Христа, себе си и своето безсмъртие заради човечеството. Поисках да преразкажа тази легенда, да я прочета с очите на днешен човек. В моето въображение тя се сля със спомените

от детството. Ето как Олинджър стана Олимп, а боговете Зевс, Хефест, Хера, жената на кентавъра Харикло и дъщеря му Окироя се превъплътиха в реални хора. Мъдрият Хирон в представите ми се съчета с учителя Колдуел, а неговият син — това бях аз. Когато човек си спомня миналото, спомените се преплитат с поверия, митове, суеверия. Също тъй причудливо се смесват мит и хиперболизираните образи от миналото в спомените на Колдуел.“

Читателят вече е разбрал, че в благородната литературна осмоза между мита за Хирон, наставника на Ахил, Язон и Асклепий, и участва на Джордж Колдуел, провинциалния учител по естествена история, няма нищо свръхестествено. Въпреки външното митологизиране на действителността древният мит е напълно демитологизиран от Ъпдайк. Нима има нещо по-прозаично от безцветния живот на Колдуел? Нима всяко човешко поселище не представлява един малък Олимп с целия му арсенал от богове и простосмъртни? Колдуел живее в наше време и зависи от милостта на силните, които се редуват в романа под най-различни лица: те бъркат с гнусна лапа под блузките на ученичките, те пращат в глезена на учителя стоманена стрела, тъпо и безразсъдно превъзнасят фашизма и завоевателния глад на вашингтонските министерски канцеларии. В такъв свят чудеса не стават. И все пак читателят на романа е очевидец на едно чудо — за трите дни на своите скиталства от изпитание на изпитание, от смешен и жалък палячо със синя плетена шапчица Колдуел израства пред очите ни в титан.

Читателят навярно се пита доколко уместна е глава V. Но тъкмо с нея, по средата, където действието добива особено напрежение и стремглаво потича към своята развързка, некрологът на учителя става пародия, която още повече подсилва драмата на героя. Написан в тона на типичното за такъв случай правило „за мъртвите или добро, или нищо“, този дребнобуржоазен фарс за благополучията и светлите радости в живота на Колдуел хвърля още по-черна сянка над съдбата му.

Защото това е съдбата на цяло поколение, на цяла нация. Действителността в романа е разкрита през три погледа — на Джордж Колдуел, на малкия Питър и на зрелия художник Питър Колдуел. Но

макар и различни по усещане, тези три погледа виждат една истина: страданието на обикновения честен човек в сгъстяващата се около него еснафска атмосфера, пошлост, подлост, лъжа, мракобесие. Семейство Колдуел вечно няма пари, детството на Питър протича в непрестанни борби срещу структурата на един свят, в който чековете и нахалството решават всичко. И в този свят, както и в древногръцкия мит, Питър се превръща в Прометей, онзи Прометей, заради чийто „грех“ кентавърът Хирон се прощава със своето безсмъртие. От най-обикновено съвременен момче, което обича да ходи на кино, обича да се чувства самостоятелно и се прекланя пред идоли като Джони Дедман, Питър лека-полека зрее и прониква дълбоко в същността на нещата. Той изповядва открито вярата си, че комунизмът ще спаси света и ще ликвидира нищетата, а вече възмъжал художник в таванския етаж на нюйоркски небостъргач, не се побоява от расовите предрасъждания на своята съвременност и дълбоко обича негърката с теменужените длани, носещи печата на робската неволя.

Кентавърът Колдуел дълго е скитал по пътищата на Америка и както Хирон от легендата, навсякъде се е стремил да научи къде се корени непоносимата му болка. И е разбрал: не очаквай от никого да ти протегне ръка. В света на бездушните всичко трябва да извършиш сам. Индивидът е престанал да бъде индивид, скрил се е като охлюв в черупката на личните си интереси и пукната пара не дава за това, че един гимназиален учител всъщност истински се стреми към него, към своя ближен. Колдуел стоически носи съдбата си на самотник, без когото най-близките му ще загинат, не му е позволено дори да умре — какво биха спечелили те? Дали празните думи на Библията или чекмеджето с дългове? А какво би станало с най-голямата му надежда — Питър? „Бащата се отрича от възможността да осъществи себе си като личност — споделя самият Тъпдайк, — за да може да осигури бъдещето на сина си. Той жертвува и съвест, и индивидуалност, и безсмъртие във философския смисъл на думата. Само срещу тази цена той би могъл да принесе своята дан за постъпателното движение на живота.“ Колдуел не се зальгва с това, че след смъртта му в некролозите ще пишат добри думи за него, не се зальгва дори с мисълта, че в спомените на близките си ще бъде нещо повече от жалкия чудак, комуто винаги са се присмивали. Но той напъня всички сили, дава цялата си енергия — онова, без което „се превръщаме в тъй

наречените мъртъвци“, — за да извърши безименния си подвиг и после да падне „с извърната, към Болтимор глава“.

Колкото и раздвоен и пълен с фобии, Джордж Колдуел е нещастен, но не и слаб. Ъпдайк умишлено подчертава дълбокия контраст между външната комичност на своя герой и огромната му човешка стойност. И ако трябва да търсим по-нататък раздвоението на Колдуел, ще видим, че то излиза от личността му и се пренася в действителността. „Пред него се издигна стръмна умора. Мисълта, че пак ще трябва да маневрира пред Зимърман, мисис Хърцог и цялата деспотична и неразбираема за него олинджърска банда, му причини повдигане, почна да му се гади. Как е могло бащиното му семе във взрива на безкрайните възможности да се посади именно тук, на този парализиран къс от неблагоприятна и враждебна земя, сред тия малобройни, ала неразгадаеми лица, между четирите стени на стая 204?“ Двучисно е положението на Колдуел в света на боговете, двучисно е тяхното отношение към него. Колдуел се противопоставя на своята убийствено сива и безлична среда и в постоянния си конфликт с нея стига до заключението, че в сравнение с неговата собствена мисия на земята тя е куха и за него няма и йота значение. Едва ли не съзнателно той жертвува и достойнство, и приливите на благодарност, които понякога го заливат с не дотам чистопробните си вълни, за да помогне на Питър да вникне в лабиринтите на времето и сам, също тъй без чужда помощ, както и баща си, да намери свое разрешение на всички загадки.

Равносметката на Питър — този твърде нищожен в исторически план Прометей — съдържа извънредно важни резултати. Ако бащата, с цялата прозаичност на земните си патила, все пак с мисли и дух се намира „в звездния простор на идеалите, дето ечат млади гласове“, синът Питър е изплетен от една и съща нишка в тъканта на реалния свят. Но колкото и суетни да са всекидневните грижи на младия Колдуел, толкова по-голям е сатиричният им, насочен срещу общоприетите норми заряд. Питър е истински син на баща си и в крайна сметка, разбрал срещу какви евтини грижи хората разменят живота си, събира достатъчно сили, за да заякчи човешкото в себе си. И въпреки негласния присмех на майка и син — роден естествено от любовта им, — той, колкото и да си мисли, че не знае необходимата дума, накрая я намира: „Но другите не са като теб, татко. Такива като

теб няма в целия свят.“ И ние вече знаем заедно с Питър, че семето, посято от бащата, ще покълне в сина — „не пада лист, който да не остави след себе си смолист корен, една изящна следа от копито, едно петънце наследство, което се разпечатва в бъдещето“. Тъкмо в бъдещето е насочен и погледът на писателя Джон Ъпдайк.

Мнозина може би ще намерят „Кентавърът“ странна, двусмислена, противоречива книга. Да се спори с тях, струва ми се, е излишно. Защото никак не е мъчно за онзи, който тръгва от определени позиции, да види в романа така наречената „упадъчност“ или „чужда нам нравствена свобода“. Лесно е да се произнесе и присъдата, че Ъпдайк изхожда от някои модни къснофройдистки разбирания и дори няма да е чудно, ако някои, по инерция, видят дори религиозен мистицизъм. За едно талантиво произведение, каквото е „Кентавърът“, подобни епитети нямат никакво значение — то винаги стои по-високо от модите, от обикнатите шаблони на критиката. Романът на Ъпдайк е толкова силен и човешки разбираем, че онзи, който го чете едновременно с чувствата и разума си, не може да не оцени извънредно високата му литературна и социална стойност.

Връщайки се от първоначалната си мисъл за протеста на младата американска литература, в романа на Ъпдайк открих, че този протест може да намери понякога израз не толкова в комплекса от нови идеи, предлагани от автора, а както в случая с Ъпдайк, който не се стреми към определени внушения — в самата форма на произведението. Независимо от това, че Ъпдайк пише в свой строго индивидуален стил, той построява романа необикновено, скъсва с формалните традиции. Разнообразието от разказвачи — автор, Питър Колдуел, неизвестни нам лица, множеството очи, през които гледаме на събитията и най-вече на главния герой — очите на автора, на сина, на Зимърман, на неизвестния добросъвестен писач на некролози или на Вира Хъмъл, — придават на книгата необикновено сочна плът, правят от Джордж Колдуел триизмерно същество, приближават го на един дъх разстояние от нас. Всичко в книгата е претеглено, с намерено място. Дори езикът със свободните му натуралистични подробности е бунт срещу пуританизма на американското общество. В нашата книжнина език, който не се съобразява с чисто литературната реч, звучи малко странно, може би смущаващо. Но в общия тон на „Кентавърът“ в него

е заключен гневът на този външно спокоен млад мъж на име Джон Ъпдайк.

Преводът на романа бе за мен истинска школа. Веднъж обикнал оригинала, преводачът заживява с всяка дума, с препинателните знаци и с пряката реч на героите, почва да мисли като автора, мъчи се да се слее с него и стъпка в стъпка да следва логиката на неговите разсъждения. Тъкмо такова богато и голямо изживяване бе за мен „Кентавърът“. В схватката с езика на оригинала, толкова пъстър, че едва ли би било възможно да му се намери еквивалент, с изненада открих потвърждение на отдавна таеното си подозрение, че българският език е с безкрайни изразни възможности, че когато пожелаем, от него можем да изтръгнем всичко, за да изкажем всичко.

КРЪСТАН ДЯНКОВ

КРЪСТАН ДЯНКОВ

ПОСЛЕСЛОВ КЪМ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ

Изминалите години от първото издание на „Кентавърът“ (1967) са едновременно и малко, и много. Малко, защото този роман и сега се чете с интерес и най-вече с особено вкуване на една блестяща белетристика, каквато трудно ще срещнем в по-късните книги на американската литературна продукция. Много, защото в тези четиринайсет години младият тогава Джон Ъпдайк изживя противоречиви и двустранно тълкувани творчески криволици. След „Бягай, заек“ (1960), „Кентавърът“ (1963) и „За фермата“ (1965) — три романа, критично изобразяващи морално нестабилния живот на американската „средна класа“, в които отново шестуваше американският неудачник с несъстоятелните си мечти, разглеждаха се основни социални проблеми за поливалентната вместимост на човека в кодексно и религиозно оправданата общност на банковите сметки и кариеризма и заедно с това се прославяха демократичните „низини“ — Ъпдайк издаде смущаващо неравни книги като „Семейни двойки“ (1968) и „Бек: книгата“ (1970). По-сетне, в „Излекуваният заек“ — (1971) и „Месец от недели“ (1975), Ъпдайк наново се втурна да дири превъплощението на моралната атмосфера в ограничените рамки на едноличния свят, на семейството. Той все така не се заблуждаваше колко болнаво е обществото, в което се движат героите му. Все така тревожно той биеше тревога за жизнените стойности, които губят почва като общоприети и ръководни норми на американската нация. Ето защо някои идейни колебания, както и концесиите към евтиния книжен пазар (напр. порнографичните прийоми) толкова повече ни учудиха. Саркастичен и точен, той обаче не се отказа да вярва в бъдещето. И в „Излекуваният заек“ младият Нелсън носи, подобно на Питър в „Кентавърът“, своята особена бунтовност и принадлежност към един нов, но още недошъл свят. На моралния разпад и фалша Ъпдайк посвети и един от последните си романи — „Ожени се за мен“ (1976).

Преводачът

Издание:

Джон Ъпдайк. Кентавърът

Американска, второ издание

Редактор: Жени Божилова

Художник: Киро Мавров

Художник-редактор: Николай Пекарев

Техн. Редактор: Олга Стоянова

Коректори: Радослава Маринович, Галина Кирова

Държавно издателство „Народна Култура“

Дадена за набор март 1981 г.

Подписана за печат май 1981 г.

Излязла от печат: юни 1981 г.

Формат 84X108/32

Печатни коли: 18

Издателски коли 15,12

УИК 12,22

Цена 1,42 лв.

ДИ „Народна култура“ — София, ул. „Г. Генов“ 4

ДП „Тодор Димитров“ — София, бул. „Г. Трайков“ 2

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.